

**ЕВРОПЕЙСКИ ЗЕМЕДЕЛСКИ ФОНД ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ:
ЕВРОПА ИНВЕСТИРА В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ**

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

**ПРОГРАМА
ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ
(2007-2013 г.)**

Юли 2009

СЪДЪРЖАНИЕ

1. НАИМЕНОВАНИЕ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ.....	7
2. ГЕОГРАФСКА ПЛОЩ, ПОКРИТА ОТ ПРОГРАМАТА.....	7
2.1 ГЕОГРАФСКА ПЛОЩ, ПОКРИТА ОТ ПРОГРАМАТА	7
2.2 ОБЛАСТИ, КЛАСИФИЦИРАНИ ПО ЦЕЛ „СБЛИЖАВАНЕ”	7
3. АНАЛИЗ НА СЕГАШНОТО ПОЛОЖЕНИЕ – СИЛНИ И СЛАБИ СТРАНИ, ИЗБРАНА СТРАТЕГИЯ И ПРЕДВАРИТЕЛНА ОЦЕНКА	7
3.1 АНАЛИЗ НА СИТУАЦИЯТА – СИЛНИ И СЛАБИ СТРАНИ	7
3.1.1 Основни социално-икономически характеристики на селските райони	7
3.1.2 Характеристика на земеделието, горското стопанство и хранително-вкусовата промишленост	20
3.1.3 Околна среда и управление на земята	36
3.1.4 Икономика и качество на живот в селските райони	45
3.1.5 Лидер	54
3.1.6 Силни и слаби страни, възможности и заплахи	54
3.2 СТРАТЕГИЯ ИЗБРАНА СПОРЕД СИЛНИТЕ И СЛАБИ СТРАНИ	56
3.2.1 Йерархия на целите и избор на мерките по ос 1	57
3.2.2 Йерархия на целите по ос 2 и избор на мерките	60
3.2.3 Йерархия на целите по ос 3 и избор на мерките	62
3.2.4 Йерархия на целите и избор на мерките по ос Лидер	64
3.3 ПРЕДВАРИТЕЛНА ОЦЕНКА	66
3.3.1 Предварителна оценка – подход и изводи	66
3.3.2 Стратегическа оценка на въздействието върху околната среда	73
3.4 ВЪЗДЕЙСТВИЕ ОТ ПРЕДИШНИЯ ПРОГРАМЕН ПЕРИОД	78
3.4.1 Въздействие на Програма САПАРД	78
3.4.2 Въздействие на други проекти	83
4. ОБОСНОВКА НА ИЗБРАНИТЕ ПРИОРИТЕТИ В СЪОТВЕТСТВИЕ СЪС СТРАТЕГИЧЕСКИТЕ НАСОКИ НА ОБЩНОСТТА И НАЦИОНАЛНИЯ СТРАТЕГИЧЕСКИ ПЛАН. ОЧАКВАНО ВЪЗДЕЙСТВИЕ СПОРЕД ПРЕДВАРИТЕЛНАТА ОЦЕНКА	88
4.1 Обосновка на избраните приоритети в съответствие със Стратегическите насоки на Общността и Националния стратегически план	88
4.2 Очаквани въздействия по отношение на избраните приоритети, произтичащи от Предварителната оценка	91
4.2.1 Икономически въздействия на Програмата	91
4.2.2 Въздействие на Програмата върху околната среда	92
4.2.3 Въздействие върху заетостта	93
5. ИНФОРМАЦИЯ ЗА ОСИТЕ И МЕРКИТЕ, ПРЕДЛОЖЕНИ ЗА ВСЯКА ОС И ТЯХНОТО ОПИСАНИЕ	95
5.1 ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ	95
5.1.1 Преглед на мерките от ПРСР	95
5.1.2 Изисквания по отношение на всички или няколко мерки	97
5.2 МЕРКИ ПО ОС 1	107
5.3 МЕРКИ ПО ОС 2	152
5.4 МЕРКИ ПО ОС 3	189
5.5 МЕРКИ ПО ОС 4	210
5.6 ДОПЛАЩАНИЯ КЪМ ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ	230
6. ФИНАНСОВ ПЛАН.....	231
6.1 ГОДИШЕН ПРИНОС НА ЕЗФРСР	231
6.2 ФИНАНСОВ ПЛАН ПО ОСИ	231

7. ИНДИКАТИВНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА СРЕДСТВАТА ПО МЕРКИ (В ЕВРО В ТЕКУЩИ ЦЕНИ, ЗА ЦЕЛИЯ ПЕРИОД).....	232
8. ДОПЪЛНИТЕЛНО НАЦИОНАЛНО СЪ-ФИНАНСИРАНЕ ПО ОСИ.....	235
9. ЕЛЕМЕНТИ ЗА ОЦЕНКА СЪГЛАСНО ПРАВИЛАТА ЗА КОНКУРЕНЦИЯ И СПИСЪК НА СХЕМИ ЗА ПОМОЩ ОДОБРЕНИ СЪГЛАСНО ЧЛ. 87, 88 И 89 ОТ ДОГОВОРА.....	235
10. ДОПЪЛНЯЕМОСТ С МЕРКИТЕ, ФИНАНСИРАНИ ПО ДРУГИ ИНСТРУМЕНТИ НА ОБЩАТА СЕЛСКОСТОПАНСКА ПОЛИТИКА, КОХЕЗИОННАТА ПОЛИТИКА И ЕВРОПЕЙСКИЯ ФОНД ЗА РИБАРСТВО	237
10.1 Допълняемост с дейностите, политиките и приоритетите на Общността и мерките, финансирани от ЕЗФГ	237
10.2. РАЗГРАНИЧИТЕЛНИ КРИТЕРИИ ЗА МЕРКИТЕ, НАСОЧЕНИ КЪМ ОПЕРАЦИИ, ДОПУСТИМИ ЗА ПОДПОМАГАНЕ И ПО ДРУГИ ИНСТРУМЕНТИ НА ОБЩНОСТТА (СТРУКТУРНИТЕ ФОНДОВЕ И ЕВРОПЕЙСКИЯ ФОНД ЗА РИБАРСТВО).....	242
10.3 КРИТЕРИИ ЗА РАЗГРАНИЧАВАНЕ ЗА МЕРКИТЕ ПО ОС 4	250
10.4 ИНФОРМАЦИЯ ЗА ДОПЪЛНЯЕМОСТ С ДРУГИ ФИНАНСОВИ ИНСТРУМЕНТИ НА ОБЩНОСТТА.....	250
11. КОМПЕТЕНТНИ И ОТГОВОРНИ ОРГАНИ	251
11.1 СТРАНА ЧЛЕНКА	251
11.2 УПРАВЛЯВАЩ ОРГАН	251
11.3 АКРЕДИТИРАНА РАЗПЛАЩАТЕЛНАТА АГЕНЦИЯ	255
11.4 СЕРТИФИЦИРАЩ ОРГАН	261
11.5 КОМПЕТЕНТЕН ОРГАН	261
11.6 ЗАЩИТА НА ФИНАНСОВИТЕ ИНТЕРЕСИ НА ОБЩНОСТТА	262
12. СИСТЕМИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА.....	263
12.1 ОПИСАНИЕ НА СИСТЕМИТЕ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА, СЪЗДАДЕНИ ВЪЗ ОСНОВА НА ОБЩАТА РАМКА ЗА НАБЛЮДЕНИЕ И ОЦЕНКА.	263
12.2 СЪСТАВ НА КОМИТЕТА ПО НАБЛЮДЕНИЕ.....	266
13. ОСИГУРЯВАНЕ ПУБЛИЧНОСТТА НА ПРОГРАМАТА.....	268
14. ПАРТНЬОРСТВО И РЕЗУЛТАТИ ОТ КОНСУЛТАЦИИТЕ С ПАРТНЬОРИТЕ.....	274
14.1 ПАРТНЬОРСТВО	274
14.2 РЕЗУЛТАТИ ОТ КОНСУЛТАЦИИТЕ.....	277
15. РАВНОПОСТАВЕНОСТ МЕЖДУ ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ И ИЗБЯГВАНЕ НА ДИСКРИМИНАЦИЯТА	287
16. ДЕЙНОСТИ ПО ТЕХНИЧЕСКАТА ПОМОЩ.....	289

АНЕКСИ

Анекс 1	Информация за консултацияния процес
Анекс 2	Организации и институции, поканени в Комитета по наблюдение на изпълнението на Програмата за развитие на селските райони 2007-2013г.
Анекс 3	Списък на основните индикатори за продукт/дейност, резултат и въздействие
Анекс 4	Приложения към мерките от ос 1
Анекс 5	Приложения към мерките от ос 2
Анекс 6	Списък на селските общини, допустими за подпомагане по мерките от ос 3
Анекс 7.1.	Предварителната оценка на Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 – Том I
Анекс 7.2.	Предварителната оценка на Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 – Том II - Стратегическа екологична оценка на Програмата за развитие на селските райони
Анекс 8	Приложения към Стратегическата екологична оценка

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

БАХПИ	Българска асоциация на хранителната и питейната индустрия
БВП	Брутен вътрешен продукт
БДС	Брутна добавена стойност
ВЕР	Възобновяеми енергийни ресурси
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ВПС	Висока природна стойност
ГЕФ	Глобален екологичен фонд
ГРЕ	Годишна работна единица
ДАГ	Държавна агенция по горите ¹
ДПП	Добри производствени практики
ДФЗ	Държавен фонд „Земеделие“
ЕЗФГ	Европейският земеделски фонд за гарантиране на земеделието
ЕЗФРСР	Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони
ЕС	Европейски съюз
ЕСФ	Европейски социален фонд
ЕФР	Европейски фонд за рибарство
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ЗВМД	Закон за ветеринарномедицинската дейност
ЗПЗП	Закон за подпомагане на земеделските производители
ЗСПЗЗ	Закон за собствеността и ползването на земеделски земи
ИАСРЖ	Изпълнителна агенция по селекция и репродукция в животновъдството
ИЕ	Икономическа единица
ИЗП	Използвана земеделска площ
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
ИСАК	Интегрираната система за администриране и контрол
ИСУН	Информационна система за управление и наблюдение
КН	Комитет за наблюдение на ПРСР
КФ	Кохезионен фонд
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МИГ	Местни инициативни групи
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МСП	Малки и средни предприятия
МСПС	Милиона единици по стандарта за покупателна способност
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
МФ	Министерство на финансите
НАЕП	Национална агроекологични програма
НАССР	Анализ на опасностите и контрол на критичните точки
НВМС	Национална ветеринарно-медицинска служба
НДДП	Национални доплащания към директните плащания;
НДС	Нетна промяна на добавената стойност
НИПК	Национален институт за паметниците на културата
НКИД	Национална класификация на икономическите дейности
НОР	Необлагодетелствани райони
НПО	Неправителствени организации

¹ ДАГ е предишно Национално управление по горите

НПРЗСР	Национален план за развитие на земеделието и селските райони (по Програма САПАРД)
НСИ	Национален статистически институт
НСПРСР	Национален стратегически план за развитие на селските райони (2007-2013г.)
НСРР	Национална стратегическа референтна рамка
НССЗ	Национална служба за съвети в земеделието
НЦРБ	Национален център на ромите в България
ОВОС	Оценка на въздействието върху околната среда
ОИСР	Организация за икономическо сътрудничество и развитие
ОП	Оперативна програма
ОПАК	ОП Административен капацитет
ОРНО	Обща рамка за наблюдение и оценка на ЕК
ОСП	Обща селскостопанска политика
ПКНО	Отдел “Програмиране, координиране, наблюдение и оценка” на Дирекция “РСР”.
ПМП	Програма за малки проекти
ПРООН	Програма за развитие на Организацията на Обединените Нации
ПРСР	Програма за развитие на селските райони (2007-2013г.)
РА	Разплащателната агенция
РЧР	ОП “Развитие на човешките ресурси”
САПАРД	Специална програма за присъединяване в областта на земеделието и селските райони
СЕПП	Схема за единно плащане на площ
СЗЗ	Специални защитени зони
СМР	Стратегия за местно развитие
СПС	Стандарт за покупателната способност
УИС	Управленска информационна система
УЛУП	Устойчив лесоустройствен план
УО	Управляващ орган
УПЗДЗЕС	Управление и поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние
ФАО	Организация за прехрана и земеделие на ООН
ХВП	Хранително-вкусова промишленост
ЦУ	Централното управление
МСКО	Международен стандарт за класификация на образованието
ЦМИУ	Цифрова мрежа с интеграция на услугите
ШАРС	Швейцарска агенция за развитие и сътрудничество

1. Наименование на програмата за развитие на селските райони

Програма за развитие на селските райони на Република България 2007-2013г.

2. Географска площ, покрита от Програмата

2.1 Географска площ, покрита от Програмата

Програмата ще се прилага на цялата територия на Република България.

2.2 Области, класифицирани по цел „Сближаване”

Цялата територия на Република България е класифицирана като територия по цел “Сближаване”.

3. Анализ на сегашното положение – силни и слаби страни, избрана стратегия и предварителна оценка

3.1 Анализ на ситуацията – силни и слаби страни

3.1.1 Основни социално-икономически характеристики на селските райони

Определение за селски район

Република България е разположена в югоизточната част на Европа и разполага с обща територия от 111 000 км². Населението на страната към края на 2004г. възлиза на 7,8 милиона души.

България е разделена на 6 района за планиране (ниво NUTS 2 по европейската класификация), 28 административни области/райони (ниво NUTS 3) и 264 общини (ниво LAU 1). Въз основа на дефиницията на ОИСП за селски район, в България има 20 преобладаващо селски области (ниво NUTS 3), 7 междинни области и само една преобладаващо градска област – столицата София². По този начин преобладаващо селските и междинните райони покриват 98,8% от територията на страната и 84,3% от нейното население.³

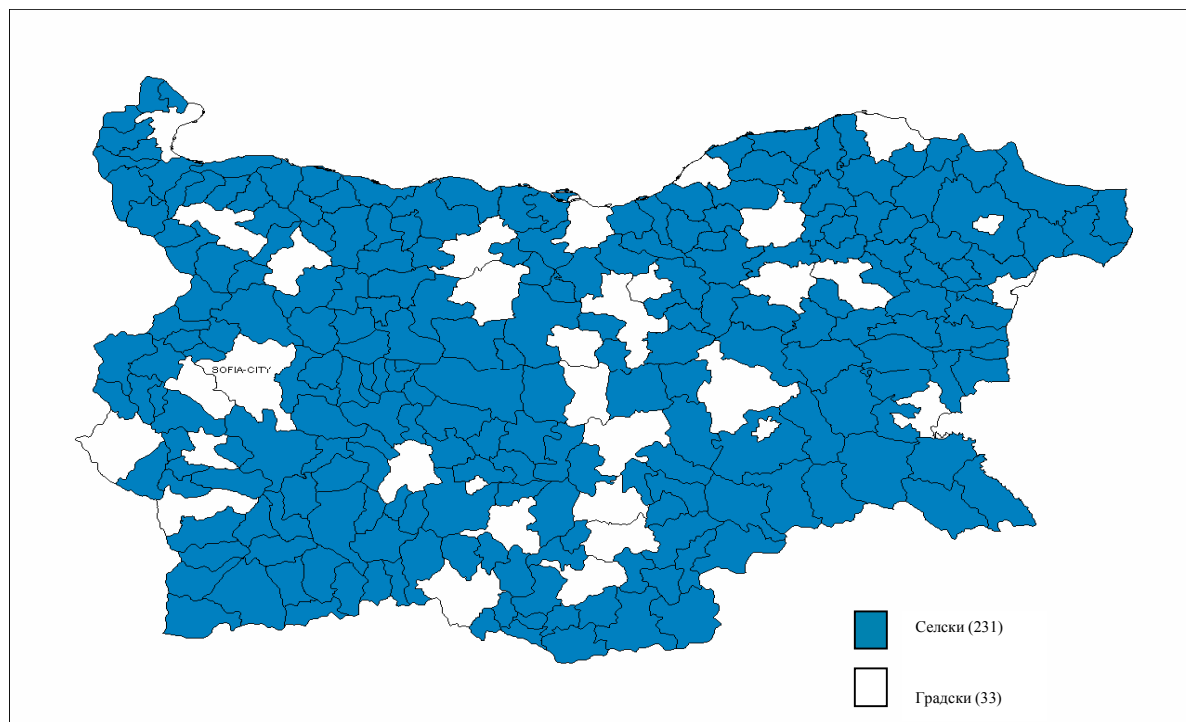
Националната дефиниция определя като селски райони общините (LAU 1), в които няма населено място с население над 30 000 души. Тази дефиниция е използвана при Програма САПАРД и ще се прилага и при Програмата за развитие на селските райони за периода 2007-2013г. за териториално базирани интервенции.

Съгласно тази дефиниция 231 от общо 264 общини в България са класифицирани като селски. Тези селски райони обхващат 81 % от територията и 42 % от населението (Фигура 1).

² За постигане на съвместимост с данните на Общата рамка за наблюдение и оценка (ОРНО), при определяне на районите от ниво NUTS 3 е взета предвид гъстотата на населението за 2000г. Ако се използват данните за 2004г., броят на преобладаващо-селските райони от ниво NUTS 3 нараства на 21.

³ Анализът се основава на регионални статистически данни от НСИ (и изчисления на МЗХ), освен ако не е посочено друго.

Фигура 1 Селските райони на ниво LAU 1 в България според националната дефиниция

Демографско състояние

През 2004 г. населението в селските райони е 3,2 млн.⁴ Гъстотата на населението в селските райони е два пъти по-ниска от средната за страната (съответно 35,8 към 69,9 жители на кв. км) (Таблица 1). Средният брой на населението за селските общини е 13 800, въпреки че има значителни различия между отделните общини. Около 40% от селските общини са малки по размер – с население под 10 000 души, като в тази група почти една трета от общините имат население под 5 000 души. Има 18 селски общини с население над 30 000.

Таблица 1 Население и територия на селските райони (2004г.)

Тип район	Население (31.12.2004)		Територия		Гъстота на населението
	брой	% от общото население	кв. км	% от общата територия	жители/кв.км
Дефиниция на ОИСР					
Преобладаващо селски райони	4 502 540	58,0	84 885	76,0	53,0
Междинни райони	2 037 352	26,3	24 768	22,3	82,3
Преобладаващо градски райони	1 221 157	15,7	1 349	1,2	905,3
Национална дефиниция					
Селски	3 232 167	41,6	90 277	81,3	35,8
Градски	4 528 882	58,4	20 725	18,7	218,5
Общо	7 761 049	100,0	111 002	100,0	69,9

Източник: НСИ (Изчисления на МЗХ).

⁴ Анализът по-долу е основан на националната дефиниция на селски райони, ако не е посочено друго. Дефиницията на ОИСР е използвана, когато няма данни по националната дефиниция.

Според данните от преброяването на населението от 2001г. 2,57 млн. (76,1%) от жителите на селските райони се идентифицират като българи, 0,5 млн. (14,8%) като турци, 0,235 млн. (7,0%) като роми, останалите принадлежат към други етнически групи или не са посочили етническата си принадлежност.

Населението на България намалява като цяло, но в селските райони, темпът на намаляване е значително по-висок. Населението в селските райони е намаляло с над 1 млн. души за периода 1972 - 2004г.

За периода 2001-2004г. регистрираният спад в населението на селата е средно -10,5 на 1000 (‰) в сравнение с -2,1‰ на населението на градовете. Основният фактор за намаляването на населението в селските райони е отрицателният естествен прираст (-8,2‰ средно за 2001–2004г. спрямо -3,7‰ за градските райони). Градските и селските райони регистрират еднаква раждаемост (8,7‰), но смъртността при селското население е доста по-висока (16,8‰ средно за 2001–2004г. спрямо 12,4‰ за градските райони). Миграцията от селските към градските райони допринася за -2,3‰ от отрицателния прираст на селското население за 2001-2004г.

Възрастовата структура на селското население е по-неблагоприятна от тази на градското население поради сравнително *ниския дял на хората в трудоспособна възраст* (Таблица 2).

Таблица 2 Възрастова структура на населението (2004г.)

Тип район	Население под трудоспособна възраст		Население в трудоспособна възраст		Население над трудоспособна възраст		Всичко	
	хиляди	%	хиляди	%	хиляди	%	хиляди	%
Дефиниция на ОИСП								
Преобладаващо селски райони	710,0	15,8	2 721,0	60,4	1 071,5	23,8	4 502,5	100,0
Междинни райони	302,3	14,8	1 254,1	61,6	481,0	23,6	2 037,4	100,0
Преобладаващо градски райони	162,1	13,3	806,7	66,1	252,3	20,7	1 221,2	100,0
Национална дефиниция								
Селски	517,7	16,0	1 836,3	56,8	878,2	27,2	3 232,2	100,0
Градски	656,7	14,5	2 945,5	65,0	926,6	20,5	4 528,9	100,0
Общо	1 174,4	15,1	4 781,8	61,6	1 804,9	23,3	7 761,0	100,0

Източник: НСИ (Изчисления на МЗХ).

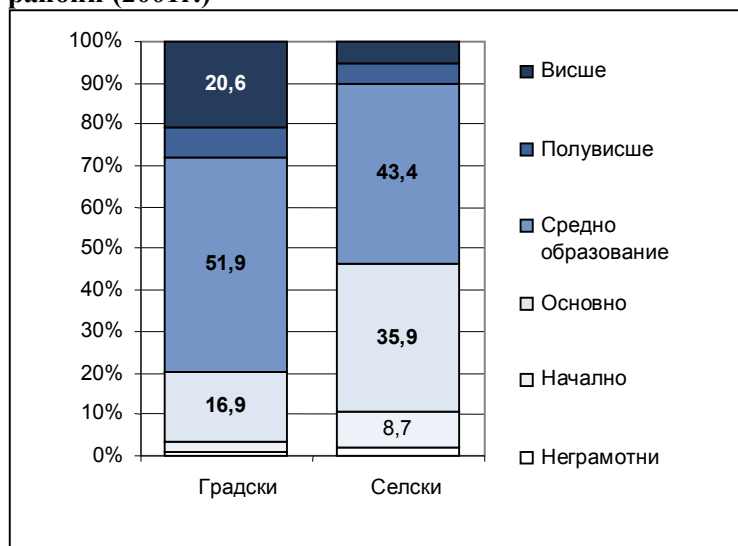
В селските райони през 2004г. дялът на населението под трудоспособна възраст е около 45% от общото население под трудоспособна възраст. Въпреки това там *има проблем със задържането на младото население*, като дялът на населението в трудоспособна възраст в селските райони е със 7% по-малък в сравнение с дела на населението под трудоспособна възраст в същите райони и е 38% от общото население в трудоспособна възраст.

Дялът на населението над трудоспособна възраст е 27% в селските райони за 2004г. В Северозападния район дялът на населението над трудоспособна възраст надвишава 30%. В селските райони през 2004г. живее почти половината от общото население над трудоспособна възраст.

През 2004г. дялът на *жените* в селското население е 51%. В групата на населението в трудоспособна възраст за 2004г. дялът на жените е 46%, а в групата на населението в над трудоспособна възраст този дял е 63% (поради по-високата продължителност на живота при жените).

Образователното равнище на селското население е значително по-ниско от това на градското население. Неграмотността в селските общини е два пъти по-висока (1,7% от населението между 25 и 64 годишна възраст е неграмотно)⁵.

Фигура 1 Образователно равнище на населението между 25 и 64 годишна възраст в селските и градските райони (2001г.)

Източник: НСИ, Преброяване на населението през 2001г. (Изчисления на МЗХ).

Почти половината от населението в селските райони няма гимназиално образование в сравнение с 20% в градските райони. Има значителни различия в дела на населението с висше образование – 5,5% в селските райони срещу 20,6% в градските райони. Делът на населението на възраст 25-64 години, участващо в образователни програми и обучения, е само 1,3%, като в преобладаващо селските райони за планиране (ниво NUTS 2) този дял е дори по-нисък – 0,9%.

Отдалеченост и крайградско влияние

Мрежата от населени места в България се състои от 7 големи градове с население над 100 000 души, 27 градове със среден размер (с население между 30 000 и 100 000 души), и 200 градчета с население под 30 000. Най-динамичните центрове са седемте големи градове, които са неравномерно разпръснати из страната. В резултат на това голяма част от националната територия остава отдалечена от големите градски центрове.

Националният териториално урбанистичен модел определя 36 агломерационни зони, състоящи се от градски център и околностите като част от същия полюс на растеж. Има 53 селски общини, включени в агломерационни зони. Като цяло тези общини разполагат с по-добър човешки потенциал и по-добри възможности за икономическо развитие въз основа на ефективна интеграция с градските центрове. Въпреки това има съществени разлики в зависимост от размера и състоянието на градския център.

⁵ Преброяване на населението през 2001г. (НСИ)

Таблица 3 Типове селски райони

Тип район	Общини	Население	Територия	Гъстота на населението
			кв. км	Жители/кв. км.
Селски общини в агломерационни зони на големи и средно големи градове	53	1 370 905	27 113	50,6
Други селски общини	178	1 861 262	63 163	29,5
Общо селски общини	231	3 232 167	90 277	35,8

Източник НСИ (Изчисления на МЗХ).

По-голямата част от селските общини са разположени извън полусите на растеж на най-големите и средните по размер градове в България. Такива са 178 общини, които обхващат 58% от селското население и 70% от територията в селските райони (Таблица 3). Отдалечеността от големите градски центрове, ниският брой⁶ и гъстота на населението в тези общини създават допълнителни ограничения за социално-икономическото развитие. Селските райони извън агломерации се характеризират с по-голям спад в броя на населението, по-ниско образователно равнище на работната ръка и много по-високи нива на безработица. Необходимо е да се подобри физическата инфраструктура и качеството на основните услуги в тези общини, за да се подобри тяхната конкурентоспособност и способността им да задържат младото и по-добре образованото население.

В България влиянието на градовете върху околните райони е все още ниско и се наблюдава главно около най-големите градове (София, Пловдив, Варна, Бургас), които разширяват територията си.

Икономически стимули, производителност и растеж

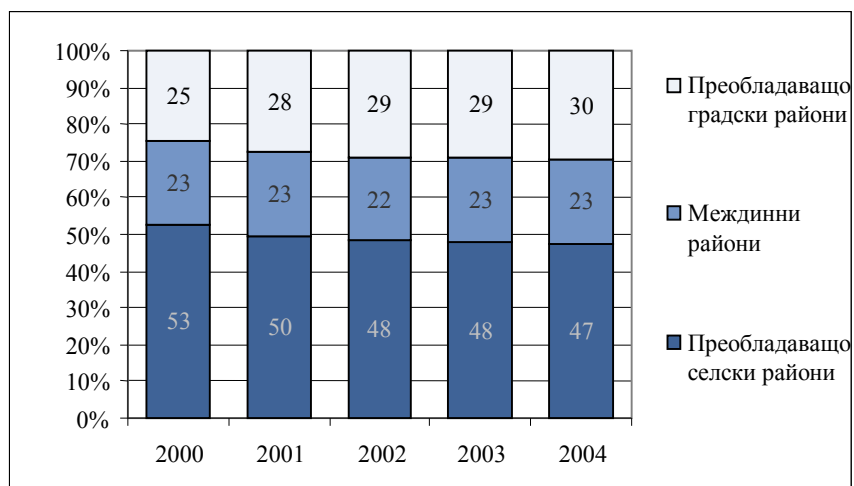
През 2004г. преобладаващо селските и междинните райони в България генерират 70,3% от БВП и допринасят за близо 80% от заетостта в страната⁷. Въпреки това делът на селските райони в БВП за периода 2000 – 2004 г. намалява (Фигура 3).

Производителността на труда в селските райони е почти два пъти по-ниска отколкото в градските. Разлика в производителността на градските и селските райони се наблюдава във всички сектори – най-голяма е в промишлеността, следвана от сектора на услугите и земеделието.

⁶ Средният брой на населението в селските общини, които са включени в агломерационни зони е 25 000 души, а в общини, които не са включени в агломерационни зони е 10 000.

⁷ НСИ не публикува данни за БВП и заетостта на ниво LAU1. Затова за анализа на БВП и заетостта в селските райони е използвана дефиницията на ОИСР.

Фигура 3 БВП по тип райони (2000-2004г.)

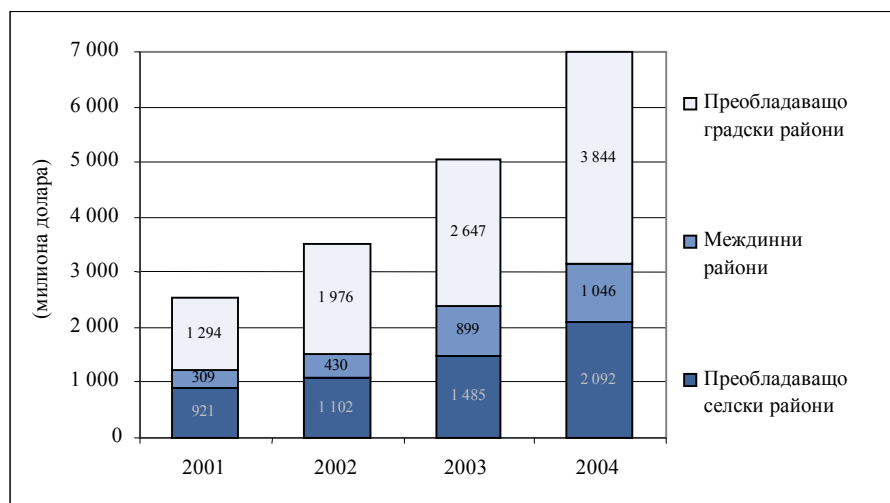

Източник НСИ (Изчисления на МЗХ).

В периода 2000-2004 г. БВП на селските райони нараства с по-бавни темпове от средния за страната. Икономиката на преобладаващо селските райони се характеризира с по-ниски нива на растеж, въпреки че от 2004 г. растежът се ускорява и разликата със средния за страната намалява. През 2004 г. темпът на растеж на БВП на преобладаващо селските райони е 4,5%, а на междинните райони е 5,9% в сравнение с 6% средно за страната.

Растежът се генерира от нарасналите заетост, вътрешни и чуждестранни инвестиции в селските райони. Чуждестранните инвестиции в предприятия от преобладаващо селски и междинни райони се увеличават през последните години, въпреки че тази тенденция облагодетелства главно градските центрове (Фигура 4).

Фигура 4 Нарастване на преките чуждестранни инвестиции в нефинансови предприятия

Източник НСИ (Изчисления на МЗХ).

Стимулите за икономическия растеж са различни в отделните селски райони. В малък брой райони икономическият растеж се базира на увеличаването на специализирани знания и умения в местните предприятия. В по-голямата част от селските райони растежът на инвестициите и заетостта се дължи на предимствата от по-ниските разходи за работна ръка (виж Раздел 3.4).

Пазар на труда в селските райони

Според наблюдението на работната сила на НСИ от 2004 г. в преобладаващо селските райони работната сила включва 1 851 000 души, а в междинните райони – 878 000 души (Таблица 3).

Таблица 4 Икономически активно население и заети в селските и градски райони (2004г.)

Тип район	Икономически активно население		Заети		Коефициент на икономическа активност	Коефициент на заетост
	хиляди	%	хиляди	%	%	%
Преобладаващо селски райони	1 850,6	55,7	1 624,0	55,6	47,9	42,1
Междинни райони	878,1	26,4	764,3	26,2	49,9	43,4
Преобладаващо градски райони	593,3	17,9	533,9	18,3	56,1	50,5
Общо	3 322,0	100,0	2 922,2	100,0	49,7	43,7

Източник: Проучване на работната сила, НСИ (изчисления на МЗХ)

Преобладаващо селските и междинни райони се характеризират с много ниско ниво на икономическа активност на работната сила. През 2004г. по-малко от половината от хората на възраст над 15 години в преобладаващо селските райони са заети или активно търсят работа. Ниското ниво на икономическа активност на работната сила се обяснява със *слабите възможности за намиране на работа* в селските райони.

Според наблюдението на работната сила през 2004г. общият брой на заетите в преобладаващо селските и междинни райони е 2 388 000 души. Нивото на заетост е много ниско – едва 42% от работната сила.

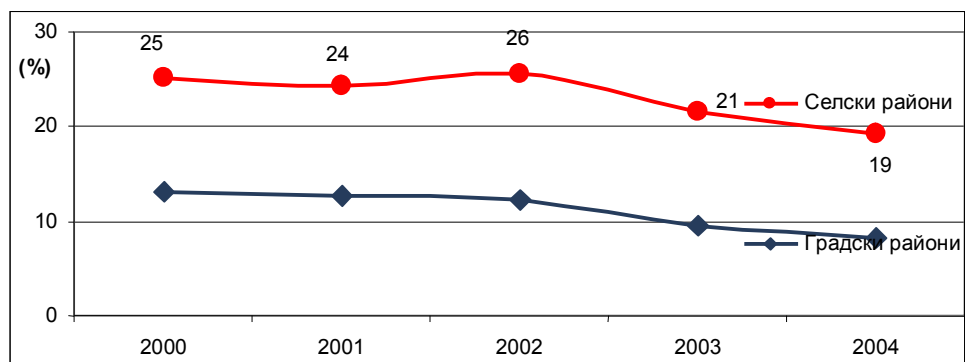
В селските райони коефициентът на заетост при жените е с 9-10 процента по-нисък отколкото при мъжете като се приближава до средното за страната. Разликите между половете при коефициента на икономическа активност варират в отделните райони в зависимост от състоянието на пазара на труда.

Качеството на работните места за жени се влошава, а работното време нараства, особено в отдалечените райони и селата. Широко разпространени са стопанствата с производство за собствена консумация и полу-пазарните стопанства, което води до нарастване на дела на жените, заети като неплатени семейни работници и свързаното с това дълго работно време при лоши условия на труд. В селските райони, където икономиката е в стагнация, мъжете са заети на сезонни работни места извън селските общини, докато жените се грижат за семейството и стопанството за собствена консумация. Нараства и делът на жените, заети с нископлатена работа в предприятия от шивашката и кожарската промишленост. Във всички селски райони жените поемат основната грижа за домашните градини в допълнение към заетостта им в икономиката.

Регистрираната *безработица* в селските общини намалява през последните години, но все още е твърде висока – 19,2% за 2004г. В 34 селски общини безработицата през 2004г. надвишава 30%⁸. Налице са значителни и устойчиви различия в нивото на безработицата в градските и в селските райони (виж Фигура 5).

⁸ Данни на Агенцията по заетостта.

Фигура 5 Регистрирани нива на безработица в селските и градските общини 2000-2004 г. (%)

Източник: Агенция по заетостта.

Основен проблем в селските райони е високото ниво на продължителната безработица. През 2004г. продължителната безработица в селските райони е 11,3% в сравнение с 3,6% в градските райони. Високата продължителна безработица се обяснява с липсата на възможности за работа в селските райони и с влошаващото се качество на работната сила. Проучвания на селските райони показват, че въпреки високата безработица, предприемачите срещат трудности при намирането на квалифицирана работна ръка.

Високата безработица сред младите хора е допълнителен проблем, който води до миграцията на млади хора от селските райони към градските центрове и зад граница. Делът на живеещите в бедност млади хора е значително по-висок в селските райони. Това е свързано с по-ниското ниво на заплатите, по-високата безработица и частична заетост, с високия дял на хората, издържащи се от пенсии и социални помощи, както и с високата цена на социалните услуги. Последното проучване на Световната банка на бедността в България посочва, че нивото на бедността е над четири пъти по-високо в селата, а живеещите в селата домакинства съставляват 66% от бедното население в страната⁹. Проучването също така показва високо ниво на бедност сред етническите малцинства. Така например, нивото на бедност сред ромското население е 62%, сред турското – 21%, а сред българското население – 6%. Всички проведени изследвания показват, че етническите малцинства, предимно ромите, са изложени на по-висок риск от социална изключеност. Високото ниво на бедността сред етническите малцинства се обуславя от значително по-високото ниво на безработицата, особено сред ромското население. Тези високи нива на безработицата се дължат на ниския образователен ценз на хората от малцинствата и на тяхната свръхпредставеност по отношение заемането на нискоквалифицирани работни места.

Използване на земята и структура на собствеността

Територията на Република България е 11,1 млн. ha, от които 5,3 млн. ha (48%) е използваната земеделска площ (ИЗП) и 3,7 млн. ha са гори и други залесени площи (Таблица 4).

⁹ Световна банка. Доклад за оценка на бедността в България, 2002.

Таблица 5 Функционално използване на земята през 2004г.

Вид	ха (хил.)	% от общата площ	% от ИЗП
1. Сухоземна площ	10 876,1	98,0	
1.1 Използвана земеделска площ	5 330,5	48,0	
<i>от която</i>			
<i>Обработваема земя</i>	3 296,8		61,8
<i>Постоянно затревени площи</i>	1 800,8		33,8
<i>Трайни насаждения</i>	215,8		4,0
<i>Други площи включително семейни градини</i>	15,1		0,3
<i>Оранжерийни площи</i>	2,0		0,0
1.2 Залесена площ	3 734,5	33,6	
<i>От която: гори</i>	3 601,3		
1.3 Друга сухоземна площ	1 811,1	16,3	
2. Водни площи във вътрешността на страната	223,2	2,0	
Общо площ	11 099,4	100,0	100,0

Източник: Дирекция "Агростатистика", МЗХ.

През 2004г. обработваемата земя е 3,3 млн. ха (61,8% от ИЗП) и около 70% от нея са концентрирани в три района на ниво NUTS 2 – Североизточен, Северен централен и Южен централен. Угарите възлизат на 0,4 млн. ха или 13,4% от обработваемата земя¹⁰.

Постоянните пасища и ливади заемат 1,8 млн.ха (33,8 % от ИЗП), а трайните насаждения - 0,2 млн.ха (4% от ИЗП).

Преструктурирането на българското земеделие след 1989г. и липсата на държавни помощи доведоха до изоставяне на земите в различни степени, предимно под формата на прекратяването или спорадичното провеждане на селскостопанските дейности. По данни на МЗХ през 2004г. земеделската земя, която не е използвана за селскостопанска дейност повече от 3 години е 450 000ха и продължава да нараства¹¹. Изследванията показват, че най-силно засегнати от процеса на изоставяне на земята са планинските райони, в които се чувстват последствията от западането на животновъдството, както и други неблагоприятелствани райони, напр. с природни ограничения, и тези с лошо почвени характеристики.

През 2004г. 73% от земеделската земя е частна собственост, 22% е общинска и 5% е държавна.

Съществува *значителна разпокъсаност на поземлената собственост* в България, настъпила вследствие възстановяването на собствеността върху земите. Средният размер на земеделския парцел е 0,6 ха. Размерът на земеделските парцели варира по райони в зависимост от естествените условия и вида на отглежданите култури – от 0,3 ха в район Смолян (ниво NUTS 3) до 3,0 ха в район Добрич¹².

Разпокъсаността на собствеността върху земята създава големи трудности пред дългосрочните инвестиции в земеделието, подобряването на почвеното плодородие и ефективното използване на земеделската техника. Нуждата от мерки за комасация на земята е очевидна.

¹⁰ Като угари се определят всички земи включени в сеитбооборота, независимо от това дали се обработват, които не дават никаква реколта по време на селскостопанската годината. Угарите са част от обработваемата земя.

¹¹ Неизползваната земеделска земя не се включва в ИЗП.

¹² Източник: МЗХ, Дирекция „Поземлени отношения”

Политиката на МЗХ е насочена към подпомагане на доброволната комасация чрез подобряване на законовата рамка и напътствия към стопаните. Въз основа на опита в прилагането на пилотни проекти за комасация¹³ през 2007г. беше изменен Законът за собствеността и ползването на земеделски земи (ЗСПЗЗ) като се включиха правила за доброволна комасация. Измененията уреждат процедурите за измерване и изменение на картите за възстановена собственост. Въвеждат се законови разпоредби за включването в проекти за уедряване на държавни и общински земи и се обезпечават създаването на планове за комасация по инициатива на заинтересованите лица (стопани, общини), които освен промяна на границите на земеделските имоти, да включват други мероприятия за устройство на територията, свързани с напояване, инфраструктура, екология. МЗХ разработва наредби за създаването на комасационни планове.

Развитието на пазара за наемане на земя чрез уедряване на земеползването помага да се преодолее проблемът с разпокъсаността на собствеността върху земята. През 2003г. 79% от ИЗП в земеделските стопанства е взета под наем/аренда. Приблизително половината от земята, обработвана от физически лица и 93% от земята, обработвана от кооперации и търговски дружества, са наети/арендувани¹⁴. Наблюдава се положителна тенденция за увеличаване на средната продължителност на договорите за наем от една година през 1997г. до три години през 2004г., както и за нарастване броя на официално сключените договори от 56% писмени договори през 1997г. до 82% през 2004г.¹⁵. Измененията от 2007г. на ЗСПЗЗ дават също и „правото на пръв купувач“ на арендаторите/наемателите по дългосрочни договори за 5 години и повече като се очаква това да увеличи сигурността им в дългосрочен аспект и съответно за създаде стимули за инвестиции.

За да се смекчи проблемът с раздробеността на земята стопаните (собственици или наематели/арендатори) често сключват годишни споразумения за замени на парцели с цел окрупняване и създаване на масиви. Измененията на ЗСПЗЗ подобряват разпоредбите за сключване на такива споразумения, като осигуряват прозрачност и подобряват процедурите за уреждане на спорове.

Очаква се развитието на пазара за покупко-продажба на земя също да допринесе за окрупняване на земята в България. През последните години пазарът на земя се разгръща, но все още е ограничен от очакванията за значителни увеличения на цената на земята, неуредени спорове за наследство и широкото разпространение на стопанства за собствена консумация. Напоследък пазарът на земя получи тласък от навлизането на няколко фонда за инвестиции в земеделски земи. Политиката на МЗХ е да подпомага развитието на пазара на земя чрез подобряване достъпа до информация и поддържане на актуализирани регистри на собствениците и ползвателите на земеделски земи.

През 2003г. в България са функционирали 665 500 земеделски стопанства¹⁶. *По-голямата част от тях (75%) обработват до 1 ха, което съвкупно представлява по-малко от 7% от общата ИЗП*¹⁷. Същевременно, само 0,8% от стопанствата разполагат с ИЗП над 50 ха, но те обработват по-голяма част от общата ИЗП -78% (Таблица 6).

¹³ Пилотни схеми за комасация се провеждат от 2002г. в различни райони на България в рамките на проекти, подпомагани по Пред-присъединителната програма на Холандия МАТРА и Световната банка. Те целят създаването на опит в подготовката на комасационни планове, както и развитие на политиката.

¹⁴ Данни от Преброяването на земеделските стопанства от 2003г.

¹⁵ Световна банка, Challenges of Land Rental Markets, 2006.

¹⁶ Анализът в този раздел се основава на Преброяването на земеделските стопанства от 2003г., освен ако не е посочено друго.

¹⁷ Преброяването на земеделските стопанства не е обхванало стопанствата, чиито размер е по-малък от заложения праг (за определението вижте таблица 6), угарите и около 2 милиона ха пасища с общо ползване. Общата ИЗП, обхваната от преброените земеделските стопанства, е 2,9 милиона ха, от които 92,1% обработваема земя, 3,7% - пасища и ливади и 3,5% - трайни насаждения.

Таблица 6 Разпределението на стопанствата по ИЗП

ИЗП	Земеделски стопанства		ИЗП	
	брой (хил.)	%	ха (хил.)	%
Без ИЗП	10,7	1,6	-	0,0
По-малко от 1 ha	501,7	75,4	192,6	6,6
1 ha до 5 ha	131,8	19,8	241,9	8,3
5 ha до 50 ha	16,1	2,4	191,1	6,6
50 ha или повече	5,1	0,8	2 278,9	78,5
Общо	665,5	100	2 904,5	100

Забележка: Преброяването на земеделските стопанства през 2003г. обхваща земеделските стопанства, надхвърлящи поне един от следните прагове: 0,5 ha ИЗП, 0,3 ha обработваема земя, 0,1 ha специализирани култури – зеленчуци, тютюн, хмел, памук, етерично-маслени и лекарствени култури, семена и посадъчен материал, цветя или трайни насаждения, 0,05 ha оранжерии, 0,2 ha постоянни пасища или 1 крава/биволица/кобила/свиня-майка/мъжки разплодник, 2 други говеда/товарни животни/кози за разплождане, 5 прасета/овци за разплождане, 50 кокошки носачки или 100 бройлера, 10 пчелни семейства/10 заека за размножаване.

Източник: Дирекция „Агростатистика”, МЗХ – Преброяване на земеделските стопанства 2003г.

Съществуват значителни разлики в размера на стопанствата, управлявани от физически и юридически лица (кооперации, еднолични търговци, дружества). През 2003г. преобладаващата част от стопанствата са управлявани от физически лица (658 600.). Това са предимно малки стопанства, 99% от тях стопанисват по-малко от 5 ha ИЗП.

През 2003г. стопанствата, управлявани от юридически лица, са около 6 500 (включително едноличните търговци и кооперациите). Тези стопанства обхващат 70% от ИЗП на стопанствата, включени в преброяването през 2003г., и са със среден размер на ИЗП 290 ha. В тази група се включват около 2 000 *кооперации*, които обработват 40% от ИЗП. Земеделските кооперации имат основен принос към добавената стойност в земеделието в периода на преход към пазарно стопанство, но значението им отбелязва спад. Секторът на земеделските дружества включва 4500 юридически лица, регистрирани по Търговския закон, които обработват 30% от ИЗП.

Големият брой на изключително дребните стопанства води до *малък среден размер на българските земеделски стопанства* – 1,6 икономически единици и 4,4 ha при 16 ha за ЕС-25 .

Делът на стопанствата под 1 икономическа единица е 76,4% през 2003г. (Таблица 7). Това са стопанства, чиято продукция е предимно за *собствена консумация*, които обработват по-малко от 0,5 ha ИЗП¹⁸. Тези стопанства стопанисват само 9,5% от ИЗП, но отглеждат 61% от животните. В стопанствата, произвеждащи за собствена консумация, работят 60,7% от заетите в земеделието (Таблица 7).

¹⁸ В този раздел икономическият размер на стопанствата се използва като критерий за разграничаване на стопанствата, произвеждащи за собствена консумация, от полу-пазарните стопанства, за да се улесни анализът. В действителност част от стопанствата под 1 икономическа единица продават част от продукцията си, а част от стопанствата с размер от 1 до 4 икономически единици произвеждат само за собствена консумация. И в двете групи има стопанства, които отглеждат култури, предназначени главно за пазара. Освен това размерът на стопанствата не е постоянен, а варира в зависимост от нуждите на домакинството.

Таблица 7 Разпределение на земеделските стопанства по икономически размер, ИЗП, животни и работна сила (2003г.)

Икономически единици	Земеделски стопанства		ИЗП		Животни		Стандартна разлика		Работна сила	
	брой (хил.)	%	ха (хил.)	%	ЖЕ (хил.)	%	млн. евро	%	ГРЕ (хил.)	%
По-малко от 1	508,2	76,4	275,1	9,5	636,1	60,7	261,5	20,3	480,3	60,7
1 до по-малко от 4	139,4	20,9	252,7	8,7	514,4	26,9	278,4	21,6	213,3	26,9
4 до по-малко от 40	14,7	2,2	408,0	14,0	175,8	4,9	172,0	13,3	39,0	4,9
40 до по-малко от 100	1,6	0,2	523,1	18,0	37,1	1,9	127,8	9,9	14,7	1,9
>=100	1,6	0,2	1 445,5	49,8	264,7	5,6	451,5	35,0	44,3	5,6
Общо	665,5	100,0	2 904,5	100,0	1 628,1	100,0	1291,2	100,0	791,6	100,0

Забележки: 1) Стандартната разлика показва приноса (произведена продукция минус променливите разходи) в млн. евро на всяка категория стопанства по икономически единици и когато се сравни с колоната за работната сила показва производителността на труда.

Източник: Дирекция „Агростатистика”, МЗХ – Преброяване на земеделските стопанства 2003г.

Стопанствата от 1 до 4 икономически единици са 139 000 броя, или около 21% от всички стопанства. Те имат среден размер от 1,8 ha, отглеждат 27% от животните и обработват 8,7% от общата ИЗП. Това са предимно полу-пазарни стопанства, които произвеждат главно за собствена консумация и само част от продукцията им се реализира на пазара¹⁹. Полу-пазарните стопанства обхващат 26,9% от работната сила в земеделието.

Така общо стопанствата, произвеждащи за собствена консумация, и полу-пазарните стопанства обхващат почти 90% от заетите и 42% от стандартната разлика в земеделския сектор в България. Полу-пазарните стопанства в България и тези, произвеждащи за собствена консумация, имат значителни сходства по отношение на производителността и производствените методи. Те са специализирани в отглеждането на трудоемки култури (плодове, зеленчуци, лозя) и животни. Широко разпространени са във всички райони на България като специализацията им зависи от местните природни условия.

Появата и стабилността на голям сектор с полу-пазарни стопанства в България и такива, произвеждащи само за собствена консумация, се обяснява от характеристиките на реформите в земеделието и икономическата ситуация през 90-те години. Този вид малки стопанства се създават в резултат на възстановяването на собствеността върху земята и административното затваряне на кооперациите от социалистически тип. Те се появяват и като реакция на шока след реформите и кризата от 1997г., която доведе до рязък спад в доходите и постоянна висока безработица, и се превръщат преобладаваща стратегия за облекчаване на бедността в селските райони.

Част от полу-пазарните стопанства са създадени от хора, останали безработни след икономическото реструктуриране. Те нямат големи възможности за растеж и за превръщане на стопанствата в пазарни поради ограничените си ресурси, липсата на достъп до външен капитал и управленски способности. Полу-пазарните стопанства се поддържат и като форма на временна заетост на хората от селските райони докато търсят по-добри възможности за работа обикновено извън земеделието. Това обяснява и големия дял от 15% на стопаните, които определят себе си като безработни при Преброяването на земеделските стопанства през 2003 г.

¹⁹ Програмата за развитие на селските райони ще насочва подкрепа за тези полу-пазарни стопанства с икономически размер от 1 до 4 икономически единици, които покриват изискванията на схемата за единно плащане на площ и/или за необлагодетелствани райони, не са специализирани само в една земеделска дейност и стопаните им са на възраст до 60 години. Според преброяването от 2003г. съществуват 41 573 такива стопанства, които обхващат 4% от ИЗП на стопанствата, включени в преброяването, със среден размер от 2,9 ha. През 2005г. броят на стопанствата, отговарящи на това определение за полу-пазарни, намалява на 34 500.

Малките стопанства са също и реакция на ниските доходи на селските и градските домакинства. Така например, около една четвърт от тези стопанства се поддържат като дейност, носеща допълнителен доход на заети в други сектори на икономиката. Около половината от стопанствата, произвеждащи за собствена консумация, и една трета от полу-пазарните стопанства се поддържат с цел осигуряване на допълнителни доходи на пенсионери, претърпели сериозен спад в доходите си.

Настоящите тенденции на икономически растеж, нарастващите възможности за заетост и доходи в други отрасли създават стимули за напускане на земеделието от част от собствениците на полу-пазарни стопанства и не насърчават появата на нови стопанства от тази категория. Това ще доведе до спад в броя и значимостта на сектора с такива стопанства. Съществуват рискове, свързани с бързото разпадане на полу-пазарните и произвеждащите за собствена консумация стопанства. Първо, те представляват значителен дял от заетостта в селските райони и бързото им намаляване може да доведе до нов отлив на ресурси и население от селските райони и до *изоставяне на земята*. Второ, техният модел на специализация се различава значително от този на по-големите стопанства и спада в производството може да не бъде компенсирани от по-големите предприятия. Поради това е необходимо да се създадат стимули за окрупняване и превръщане в пазарни на тези полу-пазарни стопанства, които могат да се развиват и да се превърнат в жизнеспособни търговски земеделски предприятия, както и да се насърчат инвестициите им във физически и човешки капитал с цел увеличаване на производителността и съответствие със стандартите на Общността.

Големите земеделски стопанства са специализирани главно в отраслите на зърнените и техническите култури и поради това са силно концентрирани в районите, в които се произвежда зърно. Има 1600 стопанства с икономически размер над 100 икономически единици, които обработват близо половината от ИЗП и допринасят за 35% от общата стандартна разлика в земеделието.

Големите земеделски стопанства ще извлекат значителни ползи от въвеждането на схемите за единно плащане на площ по първия стълб на ОСП (СЕПП). До края на септември 2007г. са се регистрирали 78 900 стопани и са идентифицирали общо 3,38 млн. хектара земя в системата ИСАК. Земеделските стопанства с повече от 100ха са 5 250 и обработват повече от 75% от земята.

За малките стопанства (групата с 1-5 ha) СЕПП ще осигури жизненоважен допълнителен доход, но е малко вероятно той да бъде достатъчно съществен, за да им позволи да се развиват или да инвестират в модерна техника. СЕПП ще допринесе за задържане на населението в селските райони и ще предотврати по-нататъшната миграция от селата към градовете. В по-големите стопанства, особено в онези 5 250 стопанства с над 100ха земя, СЕПП ще осигури жизнен стимул за въвеждане на иновативни техники и разнообразяване на дейността им към други области в земеделието. В тази връзка се очаква тези земеделски стопани да се насочат към производство на мляко, говеждо, свинско и птици, като по този начин запълнят в момента съществуващата празнина в доставянето на тези продукти.

Земеползване и структура на собствеността в горския фонд

Според Националната горска политика и стратегия на България за 2007-2013 основната част от всички гори в България са държавна собственост и през 2005г. заемат 78,1% от общата горска площ, докато недържавните гори възлизат на 21,9% (893 000 ha). Недържавните гори включват:

- Общинска собственост – 450 000 ha в 26 000 парцела;

- Частна собственост – 382 000 ha в 550 000 парцела;
- Друг вид собственост – 61 000 ha в 5 000 парцела.

Поради продължаващия процес на възстановяване на собствеността върху бивши недържавни гори, дялът на недържавните гори ще продължи да расте. Съотношението между видовете собственост в отделните райони на страната е различно. Горите на частните собственици са с малка площ, повечето под 1 ha. Поради маломерността на парцелите и отдалечеността на собствениците им, които обикновено живеят в градовете, интересът към управлението на тези гори е много нисък²⁰. Управлението на общинските гори е различно според размера им. Общините с относително големи горски площи са създали общински служби за управление на горите и поддържат добре своите гори.

Голям проблем при разработването и осъществяването на горската политика е високият брой дребни собственици на гори из цяла България. Проблемът се задълбочава, тъй като повечето от реституираните гори и залесени земи принадлежат на такива собственици. Процесът на възстановяването на собствеността допълнително се усложнява, тъй като наследниците на често починалите бивши собственици получават още по-малки парцели. Предвижда се реституционният процес да приключи до края на 2007г., като преди това всички, които имат някакви претенции за собственост на земи в горския фонд, трябва да кандидатстват за тяхното възстановяване пред съответните органи.

3.1.2 Характеристика на земеделието, горското стопанство и хранително-вкусовата промишленост

Конкуренетоспособност на земеделието и горското стопанство

Земеделието и горското стопанство имат значителен принос към brutния вътрешен продукт, износа и заетостта в България. През 2004г. *брутната добавена стойност (БДС), създадена в земеделието, горското стопанство и хранително-вкусовата промишленост в България възлиза на 1 820,2 млн. евро* (Таблица 8).

Относителният дял на земеделието и горското стопанство в общата БДС, създадена от българската икономика, постоянно намалява през последното десетилетие – от 18,7% през 1998г. до 13,9% през 2000г. и до 11,0% през 2004г. Намаляването на дела на земеделието и горското стопанство в общата БДС се дължи на по-бавния и неравномерен темп на развитие на сектора спрямо темпа на развитие на националната икономика (Таблица 8).

²⁰ Според оценките повече от 30% от всички собственици на частни гори живеят в големи градове без никаква връзка със собствеността си или мотивация да провеждат подходящи и скъпи лесовъдски дейности в горите си.

Таблица 8 Основни макроикономически показатели

Показатели		2000г.	2001г.	2002г.	2003г.	2004г.
Брутен вътрешен продукт – текущи цени	млн. евро	13 678,5	15 190,1	16 566,7	17 704,8	19 849,7
Реален ръст на БВП в постоянни цени (спрямо предходната година)	%	5,4	4,1	4,5	5,0	6,6
Брутна добавена стойност	млн. евро	12 115,9	13 475,4	14 370,9	15 136,5	16 584,8
Брутна добавена стойност за земеделие, горско стопанство, лов и рибарство (НКИД, А,Б)	млн. евро	1 687,8	1 806,2	1 757,8	1 778,1	1 820,2
	% от общата БДС	13,9	13,4	12,2	11,7	11,0
Ръст на брунтата добавена стойност за земеделие, горско стопанство, лов и рибарство в постоянни цени (спрямо предходната година)	%	- 10,3	0,3	4,7	-2,3	2,3
Средногодишен брой на заетите	000	2 980,1	2 968,1	2 978,6	3 166,5	3 226,3
Средногодишен брой на заетите в земеделието, лова, горското дело и рибарството (НКИД, А,Б)	000	781,2	766,4	768,5	805,9	803,1
	% от общото	26,2	25,8	25,8	25,5	24,9

Забележка: В ПРСР и нейните приложения всички изчисления или суми, посочени в български лева са преизчислени в евро по официалния курс от 1,95583 евро/BGN

Източник: НСИ.

Според данни на НСИ, през 2004г. *средногодишният брой на заетите в селското стопанство, лова, горското дело и рибарството (НКИД, А,Б) е 803 100 или 24,9% от общия брой на заетите в България.*

Селското и горското стопанство се характеризират с по-ниска производителност на труда от останалите сектори на националната икономика. БДС на един зает в земеделието и горското стопанство през 2004г. е 2 260 евро или 43% от средната стойност на един зает в икономиката на страната. *Производителността на труда в селското стопанство е сред най-ниските за страните-членки на ЕС (12% от средната стойност за ЕС-25 за периода 2002-2004г.).*

Основни сектори в земеделието

Растениевъдство

През 2004г. сектор растениевъдство има най-голям дял от 51,8% в стойността на брунтата продукция от отрасъла. *Зърнените култури, зеленчуците и техническите култури представляват 80,4% от стойността на растениевъдната продукция.* (Таблица 9)

Таблица 9 Структура на брунтата продукция на селското стопанство за 2004г.

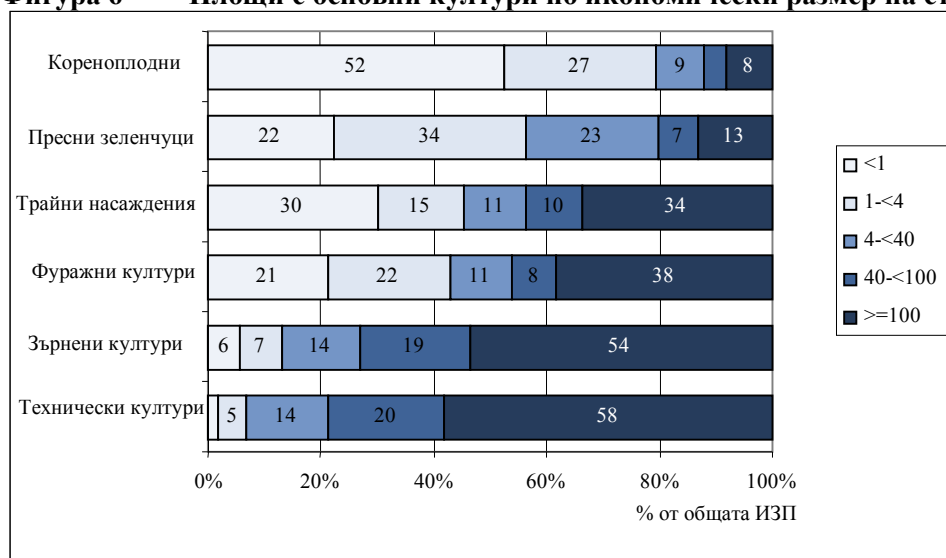
ИЗП	% от общото
<i>Растениевъдство</i>	<i>51,8</i>
Зърнени култури	18,3
Зеленчуци	14,4
Технически култури	8,5
Тютюн	2,2
Плодове	4,3
Винено грозде	1,6
<i>Животновъдство</i>	<i>31,4</i>
Мляко	9,5
Овцевъдство и козевъдство	4,7
Птицевъдство	4,7
Свиневъдство	4,5
Производство на яйца	3,1
<i>Услуги</i>	<i>5,5</i>
<i>Неселскостопански неотделими второстепенни дейности</i>	<i>11,4</i>
Общо	100

Източник: НСИ

Преобладаващата част от обработваемите земи през 2004г. е използвана за производство на зърнени култури (около 1,9 млн. ha или 58%), маслодайни култури (0,6 млн. ha или 19%), технически култури²¹ (5%) и зеленчуци (4%).

Видът растениевъдство варира според икономическия размер на стопанството. Най-големите стопанства (над 100 икономически единици) са специализирани главно в зърнени и технически култури (предимно слънчоглед). Те заемат 54% от площите със зърно и 58% от площите с технически култури на стопаните, включени в Преброяването на земеделските стопанства през 2003г. Малките стопани са много важни производители на пресни плодове и зеленчуци, грозде и кореноплодни култури. Така например, стопанствата под 4 икономически единици обработват 56% от площите със зеленчуци, 45% от площите с трайни насаждения е 79% от площите с кореноплодни култури (виж Фигура 6).

Фигура 6 Площи с основни култури по икономически размер на стопанствата (2003г.)

Източник: Дирекция “Агростатистика”, МЗХ - Преброяване на земеделските стопанства, 2003г.

Значителен дял от растениевъдната продукция произхожда от земеделски стопанства от смесен тип. По данни от преброяването от 2003г. смесените стопанства произвеждат половината от кореноплодните култури, една трета от ечемика, зеленчуците и царевичата.

Основните зърнени култури включват *пшеница, царевича за зърно и ечемик*. Производството на пшеница през 2004г. е 4 млн. тона, на царевича за зърно – 2,1 млн. тона и на ечемик – 1,2 милиона тона. Североизточен и Северен централен район (ниво NUTS 2) са произвели около 60% от пшеницата и ечемика и 85% от царевичата за зърно в страната.

Слънчогледът и рапицата са основните маслодайни култури. През 2004г. производството на слънчогледово семе възлиза на 1 млн. тона, от които около 70% са произведени в Североизточен и Северен централен район.

Преброяването на земеделските стопанства от 2003г. показва, че *кооперациите отглеждат около 42% от площите със зърнени култури и 47% от площите с маслодайни култури*. Земеделските търговски дружества отглеждат 17% от площите със зърнени култури и 18% от площите с маслодайни култури, а еднолични търговци отглеждат съответно 13% и 15% от площите със зърнени и маслодайни култури. Останалите площи със зърнени и маслодайни култури са в стопанствата на физически лица.

²¹ Към тази група спадат тютюна, протеинодайните, влакнодайните и други технически култури.

През 2004г. производството на зеленчуци възлиза на 1,6 млн. тона, от които: 573 000 тона картофи, 237 000 тона домати, 86 000 тона краставици и корнишони. Около 80% от производството на зеленчуци е концентрирано в Южна България.

От трайните насаждения *лозята са водещи по отношение на заета площ* – 129 600 ha или 61% от общата площ, заета с трайни насаждения. През 2004г. са добити около 351 000 тона грозде.

Тютюнът е важна техническа култура за България. Производството на тютюн (сурови листа) през 2004г. се оценява на 69 600 тона. Централният южен район произвежда 61% от общото количество тютюн. През 2004г. регистрираните тютюнопроизводители наброяват около 62 000²². По данни от преброяването от 2003г. в около три четвърти от стопанствата, отглеждащи тютюн, площите, засадени с тази култура, са с размер под 0,5 ha на стопанство и в тези структури се отглежда една трета от тютюна в страната.

България има голям *потенциал за отглеждането на „енергийни“ култури*. Биомасата (растителните остатъци), която остава всяка година след прибиране на реколтата възлиза на приблизително 4,8 до 5,2 млн. тона. Зърнените култури дават основния дял в растителните остатъци – около 3 млн. тона. Част от тази биомаса се оползотворява в животновъдството, а останалото се преорава. Основните култури, които могат да се използват при производството на био-горива в България включват зърнените, техническите, маслодайните култури, зеленчуците, трайните насаждения и ливадите.

Ниската производителност в сектор растениевъдство се дължи основно на ниската степен на механизация, недобро качество на семената/посадъчния материал, неадекватни практики по управление на земята, и т.н.

Липсата на инвестиции в земеделска техника е довела до значително увеличение на използвания труд в сектора и съответно до ниска производителност на труда. През 2004г. общият брой на тракторите в България е бил около 32 000, а на комбайните – 10 000. По-малко от 5% от земеделските стопанства на физически лица притежават трактори. Голяма част от техниката е физически и морално остаряла. Ето защо, въпреки значителната подкрепа по САПАРД за модернизирание на земеделската техника, са необходими още инвестиции в тази насока в растениевъдството.

Значителни инвестиции са необходими за засаждане и презасаждане на трайни насаждения, за напояване в стопанствата (модерни пръскащи/капкови напоителни системи, които да заменят остарелите канални напоителни системи).

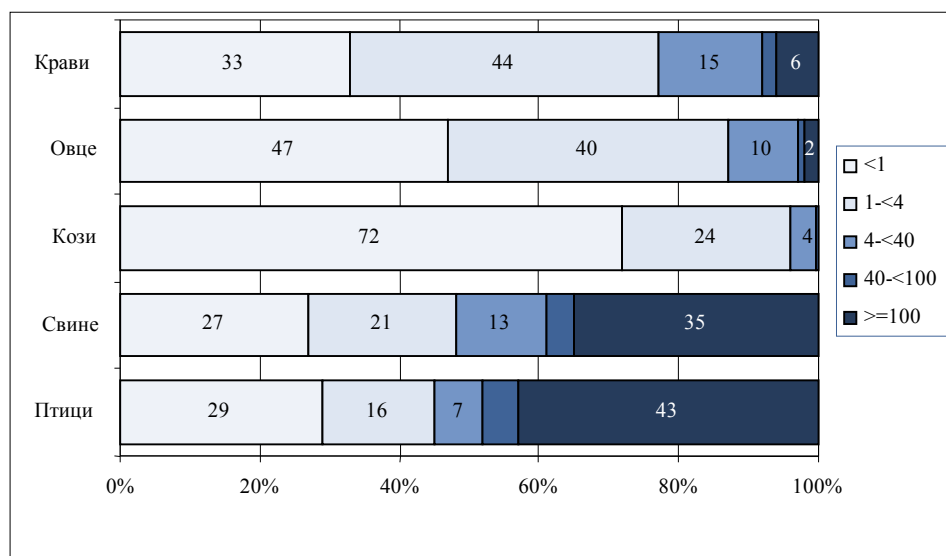
Животновъдство

Животновъдството има дял от 31,4% в брутната продукция на отрасъла през 2004г. Броят на говедата е 672 000, на овцете – 1 692 000, на свинете – 931 000, на козите – 718 000.

Преброяването на земеделските стопанства от 2003г. регистрира голям брой стопанства, специализирани в отглеждането на преживни животни – 117 000, които обаче, са твърде малки. Стопанства с размер под 4 икономически единици отглеждат 70% от говедата, 87% от овцете и 96% от козите (Фигура 7).

²² Данни на Фонд “Тютюн”

Фигура 7 Животни според икономическия размер на стопанствата (2003г.)

Източник: Дирекция “Агростатистика”, МЗХ - Преброяване на земеделските стопанства през 2003г..

Една трета от земеделските стопанства отглеждат говеда. Всяко стопанство има средно по 3 животни, от които 2 млечни крави. Около 90% от говедата са в стопанства на физически лица. Повече от 80% от кравите се отглеждат в стада с по-малко от 10 животни. Малкият размер на стопанствата, неадекватната селекция и сграден фонд предопределят ниската продуктивност и ниското качество на продуктите. Към момента по-малко от 30% от суровото мляко, доставяно в млекопреработвателните предприятия в България, отговаря на европейските изисквания. Въвеждането на млечни квоти и нарасналите изисквания на ЕС за качеството на млякото ще доведе до бързо окрупняване на сектора, тъй като някои производители още ще намалят размера си и ще започнат да произвеждат само за собствена консумация, докато броят и делът на продукцията на по-големите стопанства, които са се приспособили или са в процес на адаптация към стандартите на Общността, ще нараства.

Овцевъдството също се осъществява от многобройни малки стопанства. Средният брой на овците в едно стопанство е много малък: 57% от овците се отглеждат във ферми с по-малко от 10 животни и само 17% са в стопанства с повече от 50 животни, главно за производство на месо.

От стопанствата, отглеждащи кози, 99,8% са на физически лица. 85% от стадата са с под 5 глави и едва 96 от стадата с кози в България са с по над 100 животни. Средната възраст на управителите на стопанствата, отглеждащи кози, е почти 63 години, докато средната възраст на управителите на земеделските стопанства като цяло е 60 години.

Голям брой стопанства отглеждат свине (42%), но мнозинството от тях имат по 1-2 свине. Стопанствата с повече от 100 животни наброяват 647 като те отглеждат 46% от свинете в страната. Свиневъдството дава над 50% от националното производство на месо.

През 2004г. селскостопанските птици наброяват 19,5 милиона, от които 88% са кокошки и пилета. Птицевъдството е концентрирано в големи стопанства (виж Фигура 7). Промисленото производство на яйца доставя 60% от общото количество яйца.

Трябва да се отбележи, че 38% от птиците, 28% от свинете, 3% от говедата, овците и козите се отглеждат в стопанства, които не притежават ИЗП. В случая с говедата, овците и козите собствениците на животните използват главно общински пасища с общо ползване, докато за прасетата и птиците се купува концентриран фураж.

В животновъдния сектор хармонизирането на националното законодателство с Европейското и въвеждането на стандартите на Общността в областта на хигиената, опазването на околната среда и хуманното отношение към животните, особено в секторите млекопроизводство и месопроизводство, изискват значителни инвестиции от българските стопани. Според оценки на асоциациите на производителите, само сектор млекопроизводство се нуждае от 35 млн. евро за достигане на стандартите за качество на млякото. 81% от стопаните с млечни крави нямат инсталации за доене. Въвеждането на новото Европейско законодателство по отношение на кокошките-носачки налага инвестиции от поне 30 млн. евро в сектор птицевъдство.

Значителни инвестиции са необходими и за изграждане на площадки за съхранение на оборския тор и за пречиствателни съоръжения за отпадните води, особено в зони с висок риск от замърсяване на водите с азот. Към май 2006г. едва 528 стопанства имат специална площадка за съхранение на оборския тор.

Биологичното земеделие в България е слабо развито и броят на сертифицираните биологични стопанства е малък (виж Раздел 3.1.3). Биологичната продукция е основно за износ, тъй като вътрешният пазар е все още ограничен. Нараства външното търсене на основните за България биологични продукти като етерични маслодайни култури, билки, подправки, плодове, зеленчуци, мед. Земеделските стопани проявяват нарастващ интерес към биологичното производство и се нуждаят от подкрепа за преминаване от конвенционално към биологично земеделие и за покупката на специализирана техника.

Работна сила в земеделието

Общият брой на заетите в земеделието през 2003г. е 1,35 млн. души, от които 45,5% са жени²³. Този брой на заетите се равнява на 791 600 годишни работни единици (ГРЕ)²⁴.

По-голяма част от работната сила в земеделието е заета в малки по размер стопанства - 75% работят в стопанствата с размер под 1 ha и 93% са в стопанства с размер под 5 ha. Това определя високия дял в работната сила на семейните работници (95,6%).

През 2003г. една четвърт от собствениците на земеделски стопанства, които също са и управителите на тези стопанства, се занимават и с друга неземеделска дейност носеща им доход. Една пета от управителите на стопанствата са с основна заетост извън земеделието (делът им варира от 8% за стопанства с размер над 100 икономически единици до 23% за стопанства с размер под 1 икономическа единица).

Заетите в земеделските стопанства, които не са членове на семейството на стопанина, се равняват на 59 500 през 2003г. По-голямата част от тях работят в по-големите стопанства (75% са заети в стопанства с размер 40 икономически единици).

Броят на лицата, заети на пълен работен ден през 2003г., е 336 300 души, а на тези работещи в стопанствата над 75% от работния ден е 150 400 души (Таблица 10). Почти

²³ В този документ са използвани 3 основни източника на данни за заетостта в земеделието: Преброяването на земеделските стопанства от 2003г., статистика за заетостта на НСИ и данни от Проучването на работната сила на НСИ. Използваните източници са съответно отбелязани. Определенията за работна сила в земеделието от Преброяването на земеделските стопанства от 2003г. отговарят на Решение на Комисията 2000/115. Данните на НСИ за заетостта покриват наети лица, самонаети лица, неплатени семейни работници, работещи собственици на предприятия и се базират на статистиката на регистрираните земеделски стопанства и данни от Преброяването на земеделските стопанства от 2003г. за заетостта в нерегистрираните стопанства на физически лица. Проучването на работната сила на НСИ е тримесечно проучване на извадка от домакинства и отговаря на препоръчваните от Евростат категории и методология.

²⁴ В този раздел са използвани данни от Преброяването на земеделските стопанства от 2003г. освен ако не е посочено друго.

половината от заетите в земеделието работят в стопанството по-малко от 50% от работния ден.

Таблица 10 Структура на работната сила в селското стопанство според времето за работа в стопанствата

	Брой (хил.)	% от общия брой
пълна заетост	336,3	24,9
75% - 99% от времето	150,4	11,2
50% - 74% от времето	228,1	16,9
под 50 %	633,3	47,0
Общо	1 348,1	100,0

Източник: Дирекция "Агростатистика", МЗХ - Преброяване на земеделските стопанства, 2003г..

Един от основните проблеми в земеделието в България е застаряването на работната сила. През 2003г. само 11,6% от заетите в земеделието са на възраст до 35 години към 54,6% на възраст 55 и повече години (Таблица 11). Ниските доходи и неблагоприятните условия на труд в земеделието, както и влошаващите се условия на живот в селските райони, не насърчават младите хора да се заемат със земеделска дейност. Те са по-мобилни, по-слабо емоционално обвързани със земята и селските райони и съществува реален риск от недостиг на квалифицирана работна ръка, особено в трудоемките производства.

Таблица 11 Възрастова структура на работната сила в селското стопанство

Възраст	Работна сила, общо		Управители	
	Брой (000)	% от общото	Брой (000)	% от общото
под 35 години	156,9	11,6	34,1	5,1
от 35 до 54 години	454,8	33,7	192,6	28,9
55 и повече години	736,5	54,6	438,9	65,9
Общо	1 348,1	100,0	665,5	100,0

Източник: Дирекция "Агростатистика", МЗХ - Преброяване на земеделските стопанства, 2003г.

Броят и дялът на младите земеделски стопани в България е много нисък. Така например, през 2003г. стопаните на възраст до 35 години са едва 7,8% от тези на възраст над 55 години, в сравнение с 18% за ЕС-25. Липсата на начален капитал и управленски умения са значителни бариери за навлизането на млади хора в земеделския сектор и за развитието на жизнеспособни стопанства. Необходима е подкрепа за навлизане на млади и образовани хора в земеделието, за да се осигури замяна на големия брой възрастни стопани и да се ускори увеличаването на производителността в сектора.

Мнозинството от хората, заети в земеделието, нямат специализирана квалификация /образование в областта на земеделието и в областта на стопанското управление. Само 2,4% от управителите на стопанства имат средно или висше образование в областта на земеделието.

Друг основен проблем е ниското образователно равнище на заетите в земеделието. Проучването на работната сила на НСИ от 2004г. показва, че 57% от заетите в земеделието са с образователно ниво по ISCED 0 до 2 (основно или средно образование), спрямо 17% средно за страната. Дялът на заетите в земеделието със средно специално или висше образование е едва 4,4% (средно за страната - 25%).

Тези данни разкриват нуждата от създаване на система за непрекъснато професионално обучение на земеделските стопани и за подобряване на качеството и обсега на системата за съвети в земеделието.

Достъп до кредитиране

Достъпът до кредит бе един от основните проблеми, възпиращи развитието и модернизацията на земеделските стопанства в България, въпреки че ситуацията в това отношение се подобрява от 2003 г. насам.

Растящата конкуренция между търговските банки доведе до голяма кредитна експанзия и облекчаване на кредитните условия (по-дълги периоди за погасяване, по-ниски лихвени равнища и по-леки изисквания за залог). Банките разработиха специални кредитни продукти за малките и средни предприятия, включително за земеделските стопани. Държавен фонд „Земеделие“ (ДФЗ) разработи схема за осигуряване на кредит чрез търговските банки на кандидатите по САПАРД.

Въпреки това достъпът до кредит си остава основен проблем за малките и средни земеделски производители в България, който ограничава техните инвестиции и търсенето на инвестиционна подкрепа. За да улеснят достъпа до кредитиране на потенциалните бенефициенти по ПРСР, МЗХ и ДФЗ (единствена разплащателна агенция за ОСП в България) договориха споразумение с 21 търговски банки за преференциално отношение към бенефициентите по ПРСР²⁵. МЗХ ще следи развитието на кредитния пазар и, където е възможно, ще предлага и прилага мерки за намаляване бариерите пред достъпа до кредитиране.

Хранително-вкусова промишленост

Размерът на *БДС в ХВП през 2004г. е 441,6 млн. евро*²⁶, като *делът ѝ в общия размер на БДС за страната е 2,6%*. През 2004г. в ХВП са заети 111 000 души, което представлява 3,5% от общия брой на заетите лица в страната.

Преработвателната промишленост е най-важният потребител на земеделска продукция в България. ХВП изкупува директно повече от 75% от произведеното грозде от винени сортове, мляко, селскостопански птици и между 30 и 70% от плодовете. Проучванията на ХВП показват, че ефективността на отрасъла страда от структурните проблеми на българското земеделие. Малкият размер на стопанствата води до ниско качество и/или големи колебания в количеството продукция, която може да бъде изкупена за преработка, особено в секторите мляко и месо, където преобладаващата част от суровините идва от много малки стопанства.

През 2004г. ХВП има дял от 15% в стойността на индустриалното производство. През 2004г. стойността на продукцията на ХВП нараства с 27,6% в сравнение с 2001г., което обаче е по-малко от общия ръст на индустриалното производство (40,5%). За периода 2001 – 2004г. най-бързо нараства стойността на продукцията на сектор месо-преработка (77%), на сектор преработка на плодове и зеленчуци (66%) и на сектор млеко-преработка (41,1%). Този растеж може да се обясни с бързото нарастване на потреблението на вътрешния пазар и увеличаването на износа.

Увеличаването на обема на производство в ХВП през периода 2001-2004г. е постигнато без увеличаване на броя на заетите, което означава, че производителността на труда нараства. Въпреки това производителността на труда в ХВП продължава да бъде по-ниска от средната за страната. *БДС на един зает в ХВП през 2004 г. е 4 036 евро или 78 % от*

²⁵ Участващите търговски банки ще приемат очакваната сума на подпомагане като допълнителна гаранция при предварително финансиране на дейностите по одобрените проекти. ДФЗ и банките ще създадат регистър на грантовете, приети като гаранция. Освен това, някои от участващите банки са поели ангажимент да не изискват допълнителна гаранция за заеми под 25 000 евро.

²⁶ Анализът по-долу се основава на данни на НСИ, освен ако не е посочено друго;

средната стойност за страната. Производителността на труда в ХВП е едва около 8% от нивото на производителността за ЕС-25 през 2002г.

Най-важните сектори на ХВП от гледна точка на стойност на продукцията са производството на хляб и хлебни изделия (около една четвърт от стойността на общата продукция и една трета от заетите), производството на напитки (18% от общата стойност), месопреработването (16% от общата стойност) и производството на тютюневи изделия (12%). Следват ги сектори млекопреработване, преработка на плодове и зеленчуци, мелничарство, производство на растителни масла, всеки от които има дял от около 7% в общата стойност на продукцията на ХВП.

Малък брой предприятия от ХВП са специализирани в преработката на продукти от биологичното земеделие, тяхната продукция е относително малка и е съсредоточена в следните направления: сушене на билки, подправки, семена, плодове и зеленчуци, консервиране на плодове, плодово-зеленчукови и зеленчукови храни с ниско захарно съдържание, преработка и разфасоване на пчелен мед и пчелни продукти, преработка и дестилация на етеричномаслени култури, производство на масла и козметични продукти, замразяване на плодове и зеленчуци, преработка на краве и овче мляко. В момента повечето преработени биологични продукти се изнасят, но нараства и търсенето на вътрешния пазар.

През 2004г. в областта на производството на ХВП функционират около 6 500 предприятия. В ХВП преобладават микро и малките предприятия (74% - микро предприятия е 20% малки). Броят на средните по размер предприятия е около 390 (6%), а на големите по отношение на годишен оборот - само 8 (4 цигарени предприятия и 4 компании със значителни чуждестранни инвестиции – 2 за напитки и 2 за захарни изделия).

Под въздействието на пазарните сили и на необходимостта от значителните средства за въвеждане на ветеринарните и хигиенни изисквания на Общността през последните години се осъществи концентрация на производството в секторите, които преработват животински суровини. Така например в периода 2000-2006г. млекопреработвателните предприятия намаляха от 512 на 303, а предприятията в сектора месодобив и месопреработване – от 463 на 363. В секторите, преработващи растителни суровини, броят на функциониращите предприятия остана непроменен (преработка на плодове и зеленчуци) или дори се увеличи (мелничарска промишленост, производство на растителни масла). През първите няколко години от членството на страната в ЕС се очаква да продължат процесите на засилено реструктуриране в хранително-вкусовата промишленост под влиянието на два основни фактора: закриване на дребните фирми, които нямат необходимия финансов ресурс, за да отговорят на високите хигиенни изисквания и засилена конкуренция на вътрешния пазар.

Независимо от процеса на концентрация обемът на производството в огромната част от преработвателните предприятия е твърде малък от гледна точка на европейските мащаби. Понастоящем дейността на повечето фирми в ХВП е съсредоточена предимно на регионално и национално равнище. Това не позволява на българските производители да бъдат конкурентноспособни на пазарите на масовите продукти и при високо механизирани производства. Въпросът за производствените възможности на ХВП в България е твърде неясен. От една страна капацитетът на преработвателите, които тепърва ще въведат стандартите на ЕС и които произвеждат далеч не конкурентноспособни продукти, е значителен и не се използва напълно. От друга страна, обаче, производственият капацитет на преработвателите с модерни преработвателни съоръжения, които са конкурентноспособни на единния европейски пазар, е значително ограничен, особено в секторите за преработка на мляко или на плодове и зеленчуци.

Нарастването на обема на производството на преработвателните предприятия се спъва от структурните проблеми в земеделието и по-специално от липсата на достатъчен брой големи стопанства (изключение правят единствено производителите на зърнени култури). Поради това сравнителните предимства на ХВП през следващия програмен период ще бъдат в производството на продукти с висока добавена стойност и в под-отраслите, в които производството може лесно да бъде автоматизирано.

Инвестициите в ХВП през 2004г. са 288 млн. евро, което е 7% от всички инвестиции в страната. Чуждестранните преки инвестиции в ХВП представляват през същата година едва 2,8 % от всички чуждестранни инвестиции в България през 2004г. Програма САПАРД стимулира нарастването на инвестициите в ХВП особено в петте подкрепяни сектора – месо и млекопреработване, производство на вино, преработка на плодове и зеленчуци и рибни продукти. Към месец август 2006г. в тези сектори бяха извършени инвестиции в размер на 217 млн. евро. Най-много инвестиции през периода 2001-2006г. по линия на Програма САПАРД бяха направени в секторите месо (34 %), преработени плодове и зеленчуци (23 %) и вино (20 %).

Независимо от засилената инвестиционна дейност на фирмите в ХВП през последните години инвестиционните нужди все още са огромни. Тези нужди са особено големи в секторите, които играят важна роля за задоволяване на потребностите на вътрешния пазар (производство на мелничарски продукти, месопреработване, млекопреработване, производство на фуражи и на растителни и животински масла и мазнини) - както и в експортно ориентирания сектори (преработка на плодове и зеленчуци, винопроизводство, преработка на медицински и технически култури, производство на мед). За тези от тях, които имат проблеми с качеството, количеството и цените на суровините инвестициите трябва да се съчетаят с приоритетни мерки за подобряване на конкурентоспособността на суровинните сектори.

Технико-технологичното равнище на производството, което е решаваща предпоставка за устояване на конкурентния натиск в разширения Европейски съюз, е все още твърде ниско. Според проучване²⁷ в Южния централен район, където са разположени най-голям брой преработвателни предприятия, използването на цялостни производствени системи в ХВП е по-скоро изключение, отколкото правило. Проблем с недостиг или с остаряло оборудване имат над две трети от фирмите и в останалите процеси, свързани с контрола на качеството, пакетирането и етикетирването. При различните видове операции технологичното оборудване на възраст до 5г. се колебае между 10 % и 28 % от цялото оборудване. Над половината от фирмите изпитват необходимост от въвеждането или подновяването на технологии, свързани със складирането и съхранението.

След 1 януари 2007г. ще има нарастване на конкурентния натиск на вътрешния пазар, като е възможно част от предприятията да загубят своя пазарен дял, без това да може да се компенсира от нарастване на продажбите на европейския пазар поради недостига на местни качествени суровини, както и поради факта, че малка част от предприятията в секторите “мляко” и “месо” ще може да изнасят продуктите си в ЕС през първата година от членството. Голяма част от месо- и млекопреработвателните предприятия все още нямат разрешение за износ на продукцията на европейския пазар.

През последните няколко години редица предприятия в ХВП предприеха действия, за да се подготвят за членството на страната в ЕС и да отговорят на изискванията за качество, хигиена, безопасни условия на труд. Въпреки че предприятията от ХВП бележат значителен напредък в постигането на съвместимост с европейските стандарти за безопасност на храните, този процес все още не е завършил. На 378 предприятия за

²⁷ Фондация ARC, 2004.

преработка на месо и 207 млекопреработвателни предприятия е даден преходен период до края на 2009г., за да въведат структурните стандарти на ЕС²⁸. Докато тези предприятия са в преход техните продукти ще се продават само на вътрешния пазар или ще се използват за по-нататъшна преработка в Български предприятия в преход.

Тъй като България има преходен период за суровото мляко до края на 2009г. за пълно привеждане в съответствие с изискванията на ЕС някои млекопреработвателни предприятия се нуждаят от две отделни производствени линии за преработка на два типа мляко – отговарящо напълно на изискванията на ЕС (за целия пазар на ЕС) и неотговарящо на изискванията (само за българския пазар). Чрез дерогация /облекчение/ на Регламент (ЕО) 2597/97²⁹ изискванията, свързани с маслеността не се прилагат за млякото за пиене, произведено в България до 30 април 2009г.³⁰ Необходими са инвестиции от страна на преработвателните предприятия, за да приведат технологията си на производство на мляко за пиене в съответствие с Регламент 2597/97.

Според проведено от БАХПИ (Българска асоциация на хранителната и питейната индустрия) проучване само 7% от предприятията са сертифицирани по ISO 9001 и само 100 фирми са сертифицирани по ISO 22000. По отношение на системите за проследимост на продуктите, повечето от половината анкетирани в проучването на БАХПИ заявяват, че вече са въвели подобни системи. Най-голям дял предприятия, заявяващи, че вече използват системи за проследимост, има месопреработвателният (72%) и млекопреработвателният (71%) сектор, докато мелничарската промишленост има най-нисък дял такива предприятия (36%).

Все още съществува необходимост от по-значителни инвестиции в опазването на околната среда. В ХВП не съществуват предприятия, които понастоящем са въвели интегрирана система за решаване на свързаните с околната среда проблеми. Много от дружествата са разработили свои стратегии за постигането на съответствие с нормативната уредба, но не са взели предвид необходимостта от стратегии за спазване на екологичните изисквания. Всички предприятия в България са длъжни да спазват редица разпоредби, свързани с емисионните норми (за въздуха и водата), безопасност на храните и безопасност на работното място. Например, само в преработката на плодове и зеленчуци, считана за сектор със сравнително малък дял в замърсяването на околната среда, предприятията са длъжни да се съобразяват с над 30 законови или подзаконови акта, свързани с околната среда³¹. Фактът, че компетентните държавни органи са възбудили редица дела срещу фирми за различни нарушения, потвърждава съществуването на свързани със защитата на природата проблеми във всички подотрасли на хранително-вкусовата промишленост.

7 са съществуващи и 1- потенциален пазар на производители, които са в процес на изграждане или реконструкция, съществуват и 81 стокови тържища, регистрирани по Закона за стоковите борси и тържищата. Инфраструктурата и оборудването, използвани в част от регистрираните пазари на производители, са остарели и не отговарят на изискванията на Общността за хигиена и качество. Необходима е

²⁸ Решение на Комисията 2007/716/ЕС от 30 Октомври 2007, постановяващо преходни мерки за структурните изисквания за някои предприятия в секторите месо и мляко в България, предвидени в Регламенти (ЕС) No 852/2004 и (ЕС) No 853/2004.

²⁹ Регламент на Съвета (ЕО) № 2597/97 от 18 декември 1997г., предвиждащ допълнителни правила за общата организация на пазара на мляко и млечни продукти по отношение на млякото за пиене.

³⁰ През този период мляко с масленост 3% може да се продава като пълномаслено мляко, а млякото с масленост 2% може да се продава като полуобезмаслено мляко. Млякото за пиене, което не е в съответствие с изискванията, свързани с маслеността, може да се продава само в България или да се изнася в трети страни.

³¹ Законови изисквания за околната среда и енергийната ефективност в отрасъла за обработката на плодове и зеленчуци – Практическо ръководство, София, Съюз на преработвателите на плодове и зеленчуци, 2006г.

реконструкция/обновяване на съоръженията на съществуващите пазари на производители за постигане на съответствие със стандартите на Общността.

През 2004г. ХВП заема 3,2% от крайната консумация на електроенергия в страната (280 000 тона петролен еквивалент). Енергийната ефективност на предприятията от ХВП е ниска, поради използването на енергийно-неефективни технологии, оборудване и сгради. Поради това са необходими специални мерки за насърчаване на енергийната ефективност в ХВП, за да се намалят разходите и да се подобри конкурентоспособността на предприятията. Трябва също да се насърчават предприятията от ХВП да използват енергия от възобновими източници с цел да увеличат ефективността си и да бъдат безопасни за околната среда.

Важна необходимост за предприятията в ХВП е подобряването на системата за професионално обучение и повишаване дела на работниците и управителите на предприятия, участващи в системата на продължаващо професионално обучение. За особено приоритетно се смята обучението, свързано с покриване на стандартите на ЕС за безопасност на храните.

С приоритет трябва да се ползва и финансирането на иновации, производство и маркетинг на нови хранителни продукти и разнообразяване на продуктовата гама, което ще доведе до увеличаване на добавената стойност на земеделските продукти.

Външна търговия със земеделски продукти

През 2004г. земеделските продукти заемат дял от 10,7% в общия износ на страната и секторът има положителен търговски баланс. В периода 2002-2004г. износът на земеделски продукти е нараснал повече от два пъти, което в комбинация с по-бавния растеж на вноса е довело до 23% нарастване на положителния външнотърговски баланс на отрасъла (Таблица 12).

Таблица 12 Външна търговия със земеделски стоки 2000 - 2004г. (млн. щ.д.)

Година	2000	2001	2002	2003	2004
Износ - FOB	491,6	508,4	716,0	783,2	1 055,0
Внос - CIF	352,3	408,1	476,0	598,0	808,0
Салдо	139,3	100,3	240,0	185,2	247,0
Износ - ЕС	164,0	195,0	317,6	394,4	484,1
Внос - ЕС	144,0	165,4	196,7	335,4	415,0
Салдо	20,0	29,6	120,9	59,0	69,1

Източник: НСИ.

През 2004г. най-голям дял в износа имат зърнените култури (пшеница, царевица, ечемик) – 14%; следвани от тютюн и цигари – 13,6%; маслодайни култури (основно слънчогледово семе) – 11,1%; напитки – 8,5% (основно вино); живи животни и месни продукти – 8,1% (Таблица 13). През 2004г. петте водещи продукти на българския износ са: тютюн, слънчогледово семе, вино, пшеница и преработени плодове. Структурата на износа на България за ЕС е доминирана от суровини и полуфабрикати, докато вносът се състои почти изцяло от преработени/готови продукти с висока добавена стойност.

Таблица 13 Външна търговия по групи земеделски стоки (2004г.)

Код	Група земеделски стоки	Износ 2004г.		Внос 2004г.		Баланс
		хил.щ.д.	%	хил.щ.д.	%	хил.щ.д.
	Общо	9 877 000		14 380 400		-4 503 400
	<i>В т.ч. земеделски стоки</i>	<i>1 054 988</i>	<i>100,00</i>	<i>807 984</i>	<i>100,00</i>	<i>247 004</i>
	Раздел I	182 632	17,31	168 635	20,87	13 997
1	Живи животни	22 009	2,10	19 391	2,40	2 618
2	Месо и карантия	85 384	8,09	90 663	11,22	-5 279
3	Риба и аквакултури	8 944	0,85	15 258	1,89	-6 314
4	Мляко, млечни продукти, яйца и мед	63 858	6,05	38 643	4,78	25 215
5	Месни продукти	2 436	0,23	4 681	0,58	-2 245
	Раздел II	373 413	35,40	236 125	29,22	137 288
6	Цветя	2 370	0,22	9 456	1,17	-7 086
7	Зеленчуци и кореноплодни	48 546	4,60	27 395	3,39	21 151
8	Плодове и ядки	37 110	3,52	48 932	6,06	-11 822
9	Кафе, чай, подправки	16 238	1,54	23 973	2,97	-7 735
10	Зърнени	147 648	14,00	72 466	8,97	75 182
11	Продукти от мелничарството, малц, скорбяла	3 056	0,29	22 647	2,80	-19 591
12	Маслодайни семена и къспе	117 183	11,11	25 922	3,21	91 261
13	Зеленчукови екстракти	747	0,07	5 113	0,63	-4 366
14	Влакна	516	0,05	221	0,03	295
	Раздел III	29 196	2,77	44 401	5,50	-15 205
15	Мазнини от животински и растителен произход	29 196	2,77	44 401	5,50	-15 205
	Раздел IV	469 747	44,53	358 823	44,41	110 924
16	Рибни продукти	11 505	1,09	8 477	1,05	3 028
17	Захар и захарни изделия	22 462	2,13	63 610	7,87	-41 148
18	Какао и какаови изделия	16 687	1,58	38 705	4,79	-22 018
19	Зърнени изделия	64 667	6,13	29 119	3,60	35 548
20	Плодни и зеленчукови изделия	65 424	6,20	37 387	4,63	28 037
21	Различни полуготови храни	19 197	1,82	61 022	7,55	-41 825
22	Напитки	89 730	8,51	33 053	4,09	56 677
23	Фуражи	36 770	3,49	45 706	5,66	-8 936
24	Тютюн и тютюневи изделия	143 304	13,58	41 744	5,17	101 560

Източник: Агенция „Митници”.

През 2004 г. около половината от износа е предназначен за страните от ЕС-25. Важен дял в износа заемат Балканските страни (8,2%), арабските държави, Русия и другите страни от ОНД – (6,6%).

Горско стопанство

Липсват официални данни относно дела на сектора в БДС и заетостта. Неофициалните разчети показват, че делът на горското дело е 0,2% от БДС през 2004г. Според ФАО през 2000г. в горския сектор в страната са заети около 34 300 души³².

По отношение на общата горска площ 89,7% е залесена площ, от която 68,1% (2,5 млн. ha) са основно с дърво-производителни функции. Други 21,6% са защитни гори или зони с функции, свързани с околната среда, 6,5% са гори за отдих и туризъм и 15,1% са горски площи с други защитни функции. Това са гори в защитени зони като национални и природни паркове, резервати и водни басейни. Останалите 10,3% от общата горска площ са пътеки и естествени ливади.

³² Данните за БДС и заетостта за земеделието, лова, горското стопанство и рибарството (НКИД, А,Б), дадени в Таблица 8 включват и посочените тук данни.

Високостеблените гори възлизат на 61% от горските площи в България (Таблица 14)³³. Те произвеждат висококачествена дървесина (едър строителен материал и мебели). За разлика от тях, издънковите гори са създадени за добив на дърва за огрев и не могат да достигнат качеството и количеството на високостеблените гори. Поради тази причина през последните 40 години горската политика в България е насочена към трансформирането на тези площи във високостеблени гори.

Таблица 14 Общо горски площи в България през 2005г.

Общо горски площи	милиона ha	% от общата
Залесени площи	3,65	89,7
Високостеблени гори	2,5	61,4
Издънкови гори	1,2	29,5
Незалесени площи и загrevени площи	0,42	10,3
Общо	4,07	100,0

Източник: Държавна агенция по горите, 2006.

По-голямата част от България е покрита с широколистни гори. Те преобладават в равнинните и полупланинските райони, докато иглолистните гори преобладават в планинските райони. Лесистостта в България е представена на Фигура 8.

Фигура 8 Лесистост в България 2006г.

Дъбовете преобладават в издънковите гори, така че повечето дъбови насаждения са от издънков произход. Иглолистните видове включват Бял бор (*Pinus sylvestris*) и Черен бор (*Pinus nigra*). Повече от 50% от тези насаждения са изкуствено залесени бивши ниско продуктивни горски и земеделски земи.

Средната възраст на горите в България е 51 години с широк диапазон. В недържавните гори повече от 119 000 ha са на възраст под 40 години, което е приблизително 64% от общата площ на всички недържавни иглолистни гори. Освен това повече от 60% от всички гори са под 40 години, особено при иглолистните гори. Младите иглолистни видове преобладават в недържавните гори в България. Това са насаждения, създадени преди 20-40 години, с висока гъстота. Поради тази причина устойчивостта им срещу вятър, силни снегове и вредители е много по-ниска в сравнение с естествените гори. Затова при тях са необходими отгледни сечи и други мерки за подобряване устойчивостта и производителността.

³³ За анализите в този раздел са използвани данни от ДАГ.

Основната лесовъдна практика в България за преобразуване на издънковите гори са сечите, в случай че насажденията са на възраст между 40-60 години. Поради ниското качество и по-слабия прираст на следващите поколения е належащо трансформирането им във високостъблени гори.

Общите запаси от дървесина възлизат на 591 млн. м³ според Държавната агенция по горите (2005г.). Средният годишен прираст от дървесина е 3,9 м³ / ха, а общият годишен прираст е около 14 млн. м³. Според лесоустройствените планове допустимият добив на дървесина възлиза на 8,2 млн. м³ годишно. Това означава, че ще се използва само 58% от годишния прираст. Причината е липсата на инфраструктура и възрастовата категория на горите.

През 2005г. добивът е възлязъл на 7 млн. м³ трупна дървесина за всички категории собственост, от които 1,8 млн. м³ дървесина от недържавни гори. Годишното потребление в недържавните гори е 2,0 м³/ха докато добивът в държавните гори е бил 1,8 м³/ха. Трябва да се отбележи, че по-високият добив в недържавните гори се дължи на сечи в издънкови гори на възраст над 40 години.

Недостатъчната горска инфраструктура и нейната лоша поддръжка затруднява дейностите в горското стопанство. В България средната гъстота на горските пътища е приблизително 7,8 м/ха като варира между 3 м/ха в планинските райони до 15 м/ха в равнинните. Повечето от тях са неизползваеми за камиони поради лоша поддръжка. По-специално в планините повече от 100 милиона м³ дървесина са недостъпни за употреба.

Важен въпрос за горското стопанство в България е защитата на горите срещу природни бедствия, тъй като здравето на горите е съществено за тяхното устойчиво управление. Редица въздействия могат да предизвикат загиване на дърветата или да намалят способността им да дават пълна гама продукти и услуги. През 2006г. приблизително 10 000 хектара са били увредени от абиотични въздействия (вятър, наводнения, пожари и т.н.). Това съответства на 0,2% от общата залесена площ в България.

Основна опасност са вятърът и пожарите. По тази причина са необходими лесовъдни дейности, за да се увеличи устойчивостта на засегнати и потенциално застрашени гори. България е разположена в средиземноморския регион с традиционно висок риск от пожари според параметрите на риска от пожари на територията си. Около 30% от горите са класифицирани като гори с висок риск от пожари, 45% със среден риск и 25% с нисък³⁴. Повечето пожари в иглолистните гори засягат целите дървета и трайно ги увреждат (68%), което поражда необходимостта от изкуствено залесяване. Изгорелите широколистни гори са в същото състояние (15%). Според статистиката за последните 14 години в горския фонд са регистрирани средно 500 горски пожари и са засегнати около 9 000 ха горски територии (Европейска комисия 2005г.).

Сериозен проблем е ниското ниво на дейности по управление на частните гори поради малкия им размер и доходи и големия дял на собствениците, живеещи в градските райони, без мотивация да провеждат подходящи и скъпи лесовъдски дейности в горите си. Поради това окрупняването на горите е стратегическа дейност в Националната горска политика и стратегия. Допълнителни дейности целят да организират тези дребни собственици в частни горски сдружения. Проект³⁵ в тази сфера показва, че организираният частни горски собственици имат желание да управляват и окрупняват горите си. Стратегията на България е да подпомага такива местни усилия и да насърчава сътрудничеството между

³⁴ ДАГ, данни от 2005г.

³⁵ Насърчаване на земеделските и горскостопански структури в Родопите, финансиран от Германското дружество за техническо сътрудничество (GTZ)

общинските и частните собственици на гори. Новата структура на собствеността изисква също да се подобри достъпът до обучение на частните горски стопани, които нямат достатъчно знания по техническата част от горската дейност и устойчивото управление на горите.

Необходими са обаче значителни инвестиции за подобряване управлението на горите, отгледни сечи и подобряване на горската инфраструктура. Подобряването на икономическата стойност на горите може да се постигне чрез засаждане на подходящи видове с оглед осигуряване на дървесина включително за биомаса и чрез инвестиции в инсталации и оборудване за обработка и използване на дървесната биомаса. Към момента не са правени пълни изследвания по отношение на количеството неоползотворявана биомаса в горите.

Потенциал за иновации и трансфер на знания

България има дълги традиции в научните изследвания в областта на земеделието, горското стопанство и храните. Съществуват 25 изследователски институти, собственост на държавата, 15 регионални центрове за приложни науки и експериментални дейности, както и центрове за научна и техническа информация. Институтите провеждат основни, стратегически и приложни изследвания. Те се занимават с развитие и производство на нови растителни сортове и животински породи, както и със съхранение на националните растителни и животински видове. Предимството на тази мрежа е, че значителна част от изследователските институции са разположени в селските райони.

Връзките между изследователските институти и бизнеса се подобряват през последните години, тъй като все повече и предимно големи земеделски стопанства и предприятия от хранително-вкусовата промишленост се обръщат към институтите за информация и консултации. Изследователските институти също активизираха ролята си, свързана с трансфера на научни знания, чрез поддържане на опитни полета, организиране на информационни дни и семинари. До момента обаче, дългосрочните проекти за сътрудничество са ограничени на брой и твърде малко от тях са свързани със средни по размер предприятия и земеделски стопанства. Ресурсите, отделяни от страна на хранително-вкусовата промишленост и земеделието за изследвания и иновации, са малко и това също спъва развитието на проекти за сътрудничество с изследователските институти и на иновациите в сектора.

Потенциалът за иновации и трансфер на знания се ограничава от липсата на традиции на сътрудничество между предприятията. Слабото сътрудничество в земеделския сектор се определя от преобладаващия брой твърде малки по размер стопанства, които намират незначителна полза за себе си от участието в организации на производители, и не са склонни да се организират колективно. Съществуват и проблеми, свързани с липса на традиции, доверие и управленски капацитет. Затова е необходимо да се започне с подкрепа за по-малките организации на производителите търговски ориентирани стопани, които в дългосрочен аспект, чрез ефекта на примера, ще допринесат за развитието на сътрудничество между земеделските производители.

Подобряването на сътрудничеството между стопаните и предприятията от ХВП ще допринесе за иновация на веригата за производство и преработка на храни. Положително развитие е подобреният капацитет на браншовите организации в сектора. В момента има около 20 национални асоциации в сферата на ХВП, земеделието и горското стопанство, които предоставят на предприятията информация, обучение и директна помощ, свързани със стандартите за качество и хигиена на храните, нови технологии и продукти.

Иновациите и трансферът на знания се подпомагат и от мрежа от институции за образование, обучения и консултации. В България има 5 университета и полувисши учебни заведения, предлагащи следгимназиално образование в областта на земеделието, горите и ХВП. МЗХ поддържа 98 професионални училища за земеделие (72), горско стопанство (14), технологии за производство на храни, вино и тютюневи изделия (12). Обучение за възрастни предоставят университетите, част от професионалните училища, центровете за професионално обучение, поддържани от браншови асоциации, частни фирми, както и от Центъра за професионално обучение към Националния център за аграрни науки. Мрежата за образование и обучение има нужда от модернизирани учебното съдържание, методите на преподаване и подобряване на оборудването. Необходимо е да се разработят учебни програми и методи на обучение, подходящи за нуждите на дребните фермери и да се мотивират по-ефективно земеделските стопани да участват в обученията.

Понастоящем консултантски услуги за земеделските стопани се осигуряват от Националната служба за съвети в земеделието (НССЗ). Тя има 28 областни служби и една аналитична лаборатория. НССЗ предлага на производителите ежедневна информация, специализирани съвети и консултации по земеделските производствени техники, управление на земята, както и общи бизнес съвети (виж също и Анекс 4). Услугите, предлагани от НССЗ за земеделските производители, са безплатни, тъй като службата се финансира от бюджета на МЗХ. Необходимо е да се подобри качеството и гамата на услугите, които предоставя НССЗ (по-специално на свързаните с изискванията и възможностите, свързани с прилагането на ОСП в България), и да се развият специализирани услуги за различните целеви групи. Това се отнася особено до разработването на бизнес планове, помощ за подготовка на молбите за кандидатстване по мерките от ПРСР, съвети и консултации, свързани с добрите земеделски и екологични условия.

В горския сектор България разполага с добре развита държавна горска администрация, в която работят високо квалифицирани специалисти. Основно предизвикателство е разработването на ефективна система за предоставяне на консултантски услуги на частните и общински горовладелци, на които им липсват знания, опит и обучение. Националната стратегия за устойчиво развитие на горите 2006-2015г. цели насърчаване на сътрудничеството между собствениците на гори, развитие на подходящи канали и институционални структури за обучение и консултации.

3.1.3 Околна среда и управление на земята

Биоразнообразие

България е една от страните в Европа с най-богато биологично разнообразие с много редки и ендемични видове. Българската флора съдържа между 3 550 и 3 750 вида висши растения. От тях в Червената книга на България (1984г.) са включени 763 вида. Около 750 растения от българската флора се ползват като лечебни растения. Повече от 250 от тях се възприемат като ценни стопански видове. Традиционното отглеждане в България на местни сортове в личните стопанства и градини, е предпоставка за съхраняване на значителното разнообразие от стари примитивни сортове (народна селекция), местни популации и форми от тях. В Института по растителни генетични ресурси - Садово са създадени колекции от 2 900 броя зърнено-житни култури, 410 зърнено-бобови и 2 150 зеленчукови култури, събрани от различни райони на страната, оценени по голям брой

показатели (според съответните класификатори и методики), за които са необходими специални грижи за съхранение.

Необикновено голямото разнообразие на животински видове в България е с международно значение. Страната обитават повече от 27 000 безгръбначни. Гръбначната фауна е проучена най-задълбочено и е известно, че включва над 750 вида: 94 вида бозайници, над 400 вида птици, 36 влечуги, 16 земноводни и 207 черноморски и сладководни риби. Споменатите видове риби, обитаващи Черно Море и Дунав, са наистина уникални за региона. Местните (аборигенни) породи селскостопански животни са част от националното наследство. Традиционно отглежданите български породи са адаптирани към местните условия и са устойчиви на болести. Поради тази причина, най-често те са предпочитани при биологичното отглеждане на животни, изключващо употребата на ветеринарномедицински препарати. По данни на Министерството на околната среда и водите, в резултат на човешката дейност, през последните няколко десетилетия всички 37 типични породи домашни животни в България са в опасност, като 6 от тях вече са безвъзвратно изчезнали, 12 са на път да изчезнат, 16 са застрашени и 3 са потенциално застрашени от изчезване. Загубата на популации на местни породи е в разрез с принципите за устойчиво развитие в земеделието и с правилното управление на генетичните ресурси.

Към края на 2004 година броят на защитените територии в България е 858 с обща площ 544 395 ha, което представлява 5 % от територията на страната. Защитените територии са разпределени в следните категории: 3 национални паркове, 55 резервати, 10 природни паркове, 346 природни забележителности, 409 защитени местности, 35 поддържани резервати. Най-голям дял от общата площ на защитените територии имат природните паркове – 44,9% и националните паркове – 27,6 %. Строго защитените територии, включващи резервати, национални паркове и поддържани резервати обхващат 2,7% от територията на страната.

Националната стратегия за опазване на био-разнообразието определя 12 типа екосистеми и ландшафти като уникални и представителни за био-разнообразието в България. Такива ландшафти са включени и в националните и природни паркове на страната.

Много от защитените територии в България са с международно значение. Две територии – национален парк “Пирин” и биосферен резерват “Сребърна”, са признати за обекти на Световното природно наследство по Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство от 1972г. Седемнадесет територии са вписани като биосферни резервати по Програмата “Човек и биосфера” на ЮНЕСКО. Към момента в списъка на влажните зони с международно значение България е представена с 10 влажни зони с обща площ близо 20 306 ha или 0,2 % от територията на страната.

Българската гора е основният „източник” на биоразнообразие в страната. Съставът на растителните видове в горите е много богат, благодарение на специфичното разположение на страната. Междинното био-географско разположение между средиземноморски, степни и европейски широколистни ареали и височинната амплитуда от морското равнище до 2 900 м води до голямо разнообразие във видовия състав. За това допринасят и силно разчлененият релеф и различните скални основи, довели до голямо разнообразие от почви и разнородни хидрогеоложки условия, създаващи различни екологични ниши за богато биологично разнообразие, включително дървета и храсти. В наше време на територията на българските гори се съхраняват:

- над 80% от защитените растителни видове;
- над 60% от застрашените видове животни;
- над 60% от приоритетните местообитания;

- 8 от 12-те ландшафтни комплекса, дефинирани в Националната стратегия за опазване на био-разнообразието като уникални и представителни за био-разнообразието в България;
- популациите на 43 видове, застрашени от изчезване в световен мащаб.

Земеделските земи с висока природна стойност са равномерно разпределени из цялата страна – от равнините до върховете на планините. По данни на Европейската изпълнителна агенция за околна среда индикативната площ на земеделските земи с висока природна стойност в България е 0,4 милиона ha (виж Анекс 5). Процесът на валидиране на картата на Европейската изпълнителна агенция по околна среда за земеделските земи с висока природна стойност в България започна в средата на 2007г. Картата е вече завършена и одобрена от създадената за целта работна група. Тя се основава на концепцията за трите основни категории земеделски земи с висока природна стойност (висок дял на полу-естествена растителност, мозайка от ниско интензивно земеделие и природни и структурни елементи, редки видове или висок дял на европейски и световни популации). Резултатите показват, че земеделските земи с висока природна стойност в България възлизат на около 1,6 млн. ha или 31% от ИЗП. Окончателната карта ще бъде изпратена от Българската изпълнителна агенция по околна среда до Европейската агенция по околна среда до края на февруари 2008.

Постоянно затревените площи, повечето от които са полу-естествени, за 2004г. заемат около 34% от използваната земеделска площ. Полу-естествените тревни площи са една от най-ценните екосистеми в селскостопанския ландшафт. Те са резултат от многогодишните земеделски практики на използване на затревените площи за паша, за сено, или за комбинирано използване. Върху полу-естествените местообитания в България се оказва различен натиск, водещ до намаляване на био-разнообразието в тях:

- В резултат на рязкото намаляване на броя на животните през 90-те години и продължително ниските цени на млякото и месото, много от пасищата с висока природна стойност са изоставени и недоизпасвани. Успоредно с това е прекратено и косенето на ливадите, което води до появата на по-агресивни тревни видове, храсти и дървета;
- Поради ниската икономическа ефективност на пашата на животните в полу-естествените тревни площи, много от земеделските стопани в равнинните части се насочват към тяхното разораване и превръщането им в обработваеми земи, овощни градини или лозя. Това води до необратима загуба на разнообразие на растителни видове и загубата на гръбначни и безгръбначни съобщества;
- Когато полу-естествените затревени площи са собственост на общината и се намират в близост до населените места, те често се използват за паша от собствениците на животни. За разлика от гореизброените проблеми, това често пъти води до преизпасване и последваща ерозия на почвата със загуба на природната стойност на земите.

Като цяло промените в българското земеделие от последните 15 години доведоха до спад в употребата на химикали и торове, до раздробяване на стопанствата и възстановяване на част от естествените елементи в селскостопанските ландшафти, което до голяма степен се отрази положително на био-разнообразието. Наред с това са налице и процеси на изоставяне на земеделски земи с подчертано негативно влияние върху био-разнообразието, като например преустановяване на косенето на ливадите. Друга негативна тенденция, която се наблюдава и в момента, е превръщането на ценни от природна гледна точка земеделски земи (напр. пасища, мери и ливади) в обработваеми земи.

Заплахите за крайбрежните екосистеми са замърсяването на водите, безразсъдното събиране на редки и застрашени видове, въвеждането на чужди видове. В случая с

влажните зони основните проблеми са: пресушаване, промяна на водния режим, инженерни работи по речните брегове и съответното унищожаване на растителни и животински видове и загуба на цели природни местообитания. Причините за пресушаването на влажните зони са свързани както с климатичните промени, така и с дейностите на земеделските стопани за разширяване на използваемите площи.

България определя за пръв път необлагодетелствани райони за Програмата за развитие на селските райони 2007-2013. Необлагодетелстваните райони ще обхващат 47,9% от територията на страната и 24,8 % от ИЗП, и са предимно планински райони (38,2% от територията на страната и 16,5% от ИЗП). Останалите са определени като други необлагодетелствани райони.

Екологична мрежа Натура 2000

Местата, попадащи в Общоевропейската екологична мрежа „Натура 2000”, се определят в съответствие с две основни за опазването на околната среда директиви на Европейския съюз – директива 92/43/ЕЕС за запазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна (наричана Директива за местообитанията) и директива 79/409/ЕЕС за съхранение на дивите птици (наричана Директива за птиците). Изискванията на двете директиви са отразени в българското законодателство чрез Закона за биологичното разнообразие (ЗБР), приет от Народното събрание през август 2002г. с последни изменения от 07.08.2007г. Според него в страната тези места се обявяват за защитени зони като част от екологична мрежа „Натура 2000”.

С Решение № 122 / 02.03.2007 Министерски съвет прие списък на защитените зони от екологичната мрежа „Натура 2000”. Съгласно това решение до момента 11,3% (1 254 310 ha вътрешна територия и 801 ha акватория, общо 1 255 111 ha) от територията на България са обявени за Специални защитени зони – СЗЗ (по Директивата за птиците) и 13,4% (1 472 069 ha вътрешна територия и 12 309 ha акватория, общо - 1 484 378 ha) като Територии от значение за Общността – ТЗО (по Директивата за хабитатите (списък с ТЗО, предложен на Комисията).

Според Закона за Биологичното разнообразие (ДВ бр. 77/9.08.2002г., изм. в ДВ бр. №64/7.08.2007г.) Министерство на околната среда и водите ще издаде заповеди за обявяване на всяка една от одобрените защитени зони. Процесът на издаване на заповеди за обявяване на зоните по Директивата за птиците вече започна и първата заповед е публикувана в ДВ №100/30.11.2007. Заповедите за одобрените защитени зони по Директивата за хабитатите ще бъдат издадени не по-рано от 2009 година (тъй като тези места най-напред трябва да бъдат одобрени на ниво Общност). Преди определянето и/или влизане в сила на съответните изисквания за управление на земята всички места по Натура 2000 (СЗЗ и ТЗО от списъците, одобрени от Министерски съвет) ще се смятат за земеделски земи с ВПС и ще се подпомагат по мерките за земеделски земи с ВПС за затревени площи и обработваемите земи от мярка 214 *Агроекологични плащания*. Това ще спомогне за постигане на целите на Плана на ЕС за прекратяване на загубите на биоразнообразие до 2010г.

Водни ресурси

Водните ресурси на страната като цяло са достатъчни за осигуряване на нормалното водоснабдяване на градовете и селата. По данни на НСИ общото количество използвана вода през 2004г. е 5,4 милиарда м³ или 81% от използваемите водни ресурси за тази година. Основният дял от тези ресурси са собствени източници на самите водоползватели от отделните икономически отрасли, а делът на ресурсите за обществено водоснабдяване е

15%. В земеделието са използвани 171 млн. м³ или 3% от общото количество. Напояваните земи са 18 850 ha.

България има добре развита система за водоснабдяване, покриваща около 5 000 населени места или 98,8% от населението, но азбестоциментовите тръбопроводи обхващат около 70% от мрежата и са в изключително лошо състояние. Необходимо е подпомагане за подмяна на съществуващата мрежа и въвеждане на модерни технологии за съхранение на водата.

Друг основен проблем остава режимът в потреблението, наложен от загубите в преносната мрежа и липсата на адекватни съоръжения за регулиране на оттока. За разрешаване на проблемите с водоснабдяването правителството планира да се обнови съществуващата система на водоснабдяване, както и да се проучат нови подземни водоизточници и да се построят малки язовири, част от които са вече частично изградени.

Канализационната инфраструктура за отвеждане и пречистване на отпадните води е недоразвита и това създава сериозни проблеми за здравето на хората и за околната среда. Делът на населението с достъп до изградените канализационни системи за отвеждане на отпадните води е 69%, като пречиствателните съоръжения, обхващат едва 41% от населението.

Модернизирането на водоснабдителната мрежа, изграждането на канализационна инфраструктура, включително на пречиствателни съоръжения, са необходими предпоставки за устойчиво управление на водоснабдяването и устойчиво развитие на общините в България.

Качество на водите

Рамковата директива по водите 2000/60/ЕС е напълно въведена в националното законодателство, като почти всички изисквания на директивата са отразени в Закона за водите (ДВ, бр. 67/27.07.1999г., с последни изменения в ДВ, бр. 59/20.07.2007г.). Близко 75% от дължината на реките в страната е в състояние, което отговаря на нормативни показатели за добро качество на водите. Законът за водите предвижда Планове за управление на водните басейни да бъдат разработени до края на 2009г.

Основните проблеми, отнасящи се до качеството на водите, са свързани с нивата на замърсяване на населените места и земеделските стопанства, несъответстващи на изискванията, липсата на съоръжения за съхранение на оборски тор, липсата на канализация в множество населени места и др. При Преброяването на земеделските стопанства в България през 2003г. е установено, че само 528 стопанства имат специално обезопасено торище за складиране на оборски тор, а 484 836 разполагат само с примитивни торища за складиране на оборски тор, което показва необходимостта от предприемане на специални мерки за подпомагане на земеделските стопани за изграждане на обезопасени торища за складиране на оборски тор. Като резултат от небалансираното използване на минерални торове (основно азотни) е нарушена почвената структура. *Балансът на хранителните вещества е негативен за азота (-89,5 кг/ха) и силно негативен за калия и фосфора.*

Разпоредбите на Директива 91/676/ЕЕС за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници (наричана Нитратна директива) са въведени в българското законодателство с Наредба № 2/16.10.2000г. за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници, издадена съвместно от Министъра на околната среда и водите, Министъра на здравеопазването и Министъра на земеделието и храните (публикувана в ДВ, бр. 87/24.10.2000г.).

Нитратно уязвимите зони по отношение на замърсяване на водите с нитрати са определени със Заповед № РД-795/10.08.2004г. на Министъра на околната среда и водите и обхващат 96 общини или части от тях. Цялата територия на 96те общини представлява 53% от територията на страната (68% от ИЗП). Със Заповед № РД 09-431/22.08.2005г. Министърът на земеделието и храните утвърди Правила за добра земеделска практика. Те са разработени в изпълнение на изискванията на Наредба № 2 от 16.10.2000г. и дават указания за правилното използване на органични и минерални торове (по-специално върху наклонени терени), както и за правилното им съхранение, така че да се предотврати възможността от замърсяване на повърхностните и подземните води.

Първата за България Програма за ограничаване и ликвидиране на замърсяването от земеделски източници в нитратно уязвимите зони (така наречената Програма за действие по Нитратната директива) беше одобрена от Министъра на земеделието и храните и Министъра на околната среда и водите през октомври 2006г.³⁶ и ще се прилага през периода октомври 2006г. - октомври 2010г. Контролът върху изпълнението на Програмата е възложен на Националната служба за растителна защита към МЗХ.

Правилата за добра земеделска практика задължително трябва да бъдат прилагани от земеделските стопани на териториите на санитарно-охранителните зони, около водоизточниците и съоръженията за питейно-битово водоснабдяване и около водоизточниците на минерални води, използвани за лечебни, профилактични, питейни и хигиенни нужди. За земеделските производители, чието стопанство попада в обхвата на нитратно уязвимите зони, тези правила придобиват задължителен характер чрез Програмата за ограничаване и ликвидиране на замърсяването от земеделски източници.

В случаите на преобладаващо монокултурно растениевъдство производителите използват продължително време едни и същи минерални торове. Културите усвояват само част от активните вещества, докато концентрацията на остатъчните количества в почвата се повишава от година на година и част от тях подадат и замърсяват повърхностните и подземните води. Рисковете от интензивно монокултурно растениевъдство (отглеждане на зърнени култури) са най-големи в Добруджа.

Почви

В България са налице редица фактори, показващи, че процесите на деградация на почвите засягат селските райони. Те са предимно комплексни и са свързани с процеси като всички видове почвена ерозия, кисляване, засоляване, замърсяване, унищожаване на почвите и др.

Повече от 60% от територията на страната е засегната в различна степен от ерозионни процеси, като в най-южните части на страната, Предбалкана и Лудогорието и в планинските райони площите, подложени на ерозия достигат 70%³⁷. Силно ерозиран са 11,8% от територията на страната. От водна ерозия са застрашени около 65% от селскостопанските земи, а около 24% са застрашени от ветрова ерозия. Средногодишният интензитет на площната водна ерозия варира според начина на земеползването, но почвената загуба за земеделски земи се оценява на средно до *12,256 т/ха годишно*. Рискът от иригационна ерозия е пренебрежимо малък, доколкото тя засяга поливните земи с наклон над 3 градуса, повечето от които не се напояват след 1990г. Най-висок е рискът от иригационна ерозия при гравитационно напояване по бразди.

³⁶ Заповеди №РД-750/3.10.2006г. и РД 09-894/11.10.2006г.

³⁷ Годишен доклад за състоянието на околната среда за 2005г.

В горските територии общата площ на засегнатите от водна ерозия площи е около 292 000 ha. Подкрепата за дейностите, свързани с ползване на земеделската земя в необлагодетелствани райони, и спазването на добрите земеделски и екологични условия ще доведе до намаляване на изоставянето на земеделските земи в тези райони и до намаляване на ерозията.

Разпределението на ерозионния риск и почвените загуби вследствие на ветрова ерозия показват, че засегнатите горски площи са предимно със загуби над 5 t/ha и са с умерен до много висок ерозионен риск. За разлика от водоплощната ерозия, която е характерна за планински и хълмисти условия, ветровата ерозия се проявява главно при големи и открити равнини.

Въз основа на тези данни в България трябва да продължи залесяването. Горската растителност спира почвените загуби чрез намаляване скоростта на подпочвените води и предотвратява натрупването на утайка в язовирите, които са основен източник на питейна вода.

Описаните процеси на деградация намаляват пригодността на почвите в засегнатите райони за многофункционално използване или ги унищожават напълно, което е заплаха за развитието на земеделието.

Засоляването на почвите е засегнало около 35 000 ha обработваеми земи в страната. Преобладаваща част от тези площи вече не се обработват, поради влошеното почвено плодородие.

Земеделските земи, засегнати от киселяване, възлизат на 4 300 000 ha. При около 4,5% от тях нивото на киселинност (pH) е опасно за земеделските култури. Основен фактор за този процес в България е небалансираното използване на азотни торове.

Друга основна причина за процесите на почвена деградация е неправилната технология на отглеждане на земеделските култури – небалансирано използване на торове или на ниско качествени естествени торове, неадекватна обработка на почвата и борба с вредителите, отглеждане на влаголюбиви култури без напояване и пр. Прекомерната паша на ливадите, която е проблем особено при общинските мери и пасища, също води до ерозия и загуба на почвено плодородие.

Намаляването на хумуса в почвите е свързано с киселяването и засоляването на почвите, както и с широко разпространената практика в България да се горят растителните остатъци/стърницата, което застрашава и био-разнообразието. В Родопите торове или не се използват или се използват в минимални количества, а монокултурното отглеждане на тютюн или картофи изтощава почвите и повишава риска от тяхната деградация.

Свлачищата, вследствие на наводнения, причиняват огромни вреди на инфраструктурата и вида на някои райони. През периода 2000-2005г. в България са регистрирани 1334 свлачища, от които 143 са възникнали през 2005г. Тенденциите са броят на новите свлачища да нараства и причина за това могат да бъдат обилните валежи през 2005г. Общата площ, засегната от свлачища през последните 5 години, е 24 300 ha³⁸.

Изменение на климата и качество на въздуха

В отговор на задълженията си по Протокола от Киото България изготви Национален план за действие по изменение на климата, в който са предложени и обосновани две основни групи мерки, засягащи Министерство на земеделието и храните: мерки, свързани с

³⁸ Годишен доклад за състоянието на околната среда за 2005г.

адаптацията на селското стопанство към изменението на климата, и мерки за намаляване на емисиите на парникови газове от земеделски източници.

По отношение на емисиите страната ни има задължение да намали емисиите на парникови газове с 8% от общото количество емисии, емитирани през базисната 1988г. За периода 2008–2012г. лимитът е 144 523 000 тона еквивалент на въглероден диоксид на година, което според експертното мнение означава, че България ще има резерв от порядъка на 10 млн. тона годишно.

Към 2003г. е налице стабилизиране на емисиите на амоняк до нива 56 кт/г, като се наблюдава намаление в сравнение с нивата от предходните години. От направените прогнози, дори песимистичната за страната е под праговата стойност (108 кт/г), съответно в краткосрочен (2010г.) и дългосрочен план (2020г.) съгласно Националната програма за ограничаване на общите годишни емисии на серен диоксид, летливи органични съединения и амоняк на МОСВ (2006г.) във връзка с прилагане изискванията на Директива 2001/81/ЕС.

За редуциране на емисиите на метан и амоняк от биологичната ферментация в животновъдството е от съществено значение ефективното използване на твърд и течен оборски тор. Затова по ПРСР ще се отдели специално внимание на мерки, насочени към подобряване методите на съхранение на оборския тор и техниките за използването му с цел намаляване на азотните емисии, както и на мерки за залесяване, целящи намаляване на емисиите на въглероден двуокис.

По отношение на приспособяването към изменението в климата, очакваното повишение на температурите в България в резултат на промените в климата е от 0,7 до 1,8 °С към 2020г., от 1,6 до 3,1 °С към 2050г. и от 2,9 до 4,1 °С към 2080г.³⁹ Тази тенденция ще доведе до намаляване на водните ресурси и почвената влага, което ще има отрицателен ефект върху земеделието, горското стопанство и био-разнообразието. Промените в климата ще наложат допълнително напояване на културите през сухите месеци на вегетативния период (юни – септември), за да се компенсира липсата на влага в почвата. Ще настъпят и промени в ареала на разпространение на дървесните/растителни видове. Разходите и загубите на доходи, вследствие от природни бедствия като наводнения и засушавания, ще нараснат поради по-високата честота на възникване и непредвидимостта на подобни бедствия. Най-уязвими към промените в климата в страната ще са пролетните култури, които ще пострадат от липсата на достатъчно валежи, културите, отглеждани на по-бедни почви, неполивните култури и земите в Югоизточен район за планиране (NUTS II), където валежите, дори и при настоящите климатични условия, са недостатъчни за нормалното развитие на земеделските култури.

Възобновяеми енергийни източници

България има голям потенциал за производство и използване на биомаса. Проучване, проведено през 2002г. от Енергиен Център София по Програма ФАР, оценява общия годишен потенциал на ресурсите от биомаса както следва: дърва за горене - 2 146 761 тона; дървени отпадъци - 942 232 тона; твърди земеделски отпадъци - 4 912 000 тона; течни земеделски отпадъци - 494 860 000 м³ (като био-газ); био-горива – 60 000 тона; енергийни култури – 2 000 000 тона.

Общият подход за класификация на биомасата, приет от проекта на Националната програма за насърчаване използването на възобновяеми енергийни източници (2005-

³⁹ Втори план за действие по изменение на климата 2003-2004г.

2015г.)⁴⁰, се основава на произхода на биомасата и определя три основни категории биомаса - отпадъци, неизползвана биомаса и енергийни култури, които могат да се произвеждат в България.

Отпадъците и неизползваната биомаса включват: остатъци от дърводобива (клони, трески) и дървообработката (стърготини, кори, черна луга и пр.), дървесна биомаса от паркове и градини, растителни остатъци (слама, кочани, отпадна маса от лозята и овощните градини), оборски тор, битови отпадъци, отпадни мазнини, малощенна дървесина.

Енергийните култури включват: едногодишни култури (вкл. зърнени култури, царевица, слънчоглед, рапица, картофи, захарно цвекло) и многогодишни култури (бързо растящи видове върби и тополи, тръстикови треви и пр.).

Изграждането на съответна инфраструктура за производството на енергия от възобновяеми енергийни източници /ВЕИ/, включително тяхното интегриране в преносната мрежа, е пряко свързано със задълженията на страната, поети по време на преговорния процес за членство в ЕС, а именно – до 2010 година да се достигне индикативен дял от 11% от общото вътрешно потребление на електроенергия получена от възобновяеми енергийни източници. Към настоящия момент електроенергията, получена от ВЕИ, е предимно от водноелектрически централи и значително по-нисък дял на ветро-електрически генератори. Делът на водно-електрическата енергия от общата прогнозна електроенергийна стойност за 2005-2015г. (без наличието на допълнителни усилия по темата) е средно около 5,5 %. През 2005г. 4,6 GWh са произведени от ветро-електрически генератори, което е по-малко от 1% от цялата възобновяема енергия произведена в страната. Приблизително 116 GWh (10 ktoe) електроенергия е добита от биомаса и точно – от черна луга, останала при производството на целулоза и хартия.

За постигането на националната цел, ще е необходимо производството на електроенергия от ВЕИ да нарасне до 4,61 TWh до 2010г. и това е обвързано с оползотворяването на биомасата под всички форми в съоръжения с комбинирано ползване на електро- и топло-енергия, с използването на наличния потенциал за нови водноелектрически централи и ветрогенератори.

Биологично земеделие и хуманно отношение към животните

Биологичното растениевъдство обхваща 12 300 ha в края на 2004г., което представлява 0,23% от ИЗП. От тази площ 11 900 ha вече са преминали нормативния преходен период, а останалите все още са в преходен период (преди да бъде възможно сертифицирането им). Преминаването към биологично производство на повече от 500 нови ha се подпомага по пилотната агро-екологична мярка за биологично земеделие от Програма САПАРД. Площите, сертифицирани за събиране на биологични плодове и билки, заемат общо 27 881 ha през 2004г. Биологичното оранжерийно производство е подпомогнато в 12 оранжерии с обща площ 20,6 ha.

В момента съществуват 77 растениевъдни стопанства, заети с биологично производство, от които 56 са вече сертифицирани, а останалите са в период на преход. Има пет биологични животновъдни ферми, отглеждащи общо 722 животни (говеда, овце и кози).

Пчеларството е друг сектор с голям потенциал за развитие на биологично производство. В момента има признати 23 508 пчелни семейства и 258 пчелина. Други 375 пчелни семейства и 11 пчелина са в преход.

⁴⁰ Декември 2005, изготвена от Агенцията за енергийна ефективност

През март 2007г. правителството прие Стратегия и Национален план за действие за развитие на биологичното земеделие 2007-2013г., който предвижда мерки за подпомагане на изследванията в областта на биологичното земеделие, обучения и консултантски услуги, както и подобряване на нормативната уредба. Стратегията поставя цел до 2013г. 8% от ИЗП да се обработва с методите на биологичното земеделие.

Законът за ветеринарномедицинската дейност (ЗВМД) постановява изискванията за защита и хуманно отношение към животните и правната база за въвеждането на законодателството на ЕС за хуманно отношение към животните⁴¹. Публикувани са всички наредби по изискванията за хуманно отношение към животните в съответствие със ЗВМД, които уреждат напълно въвеждането на изискванията от съответните директиви на ЕС. Те обхващат защитата и хуманно отношение към селскостопанските животни, кокошките носачки, свинете, телетата, животните, отглеждани с експериментална цел, минимално страдание на животните при клане.

Националната ветеринарно-медицинска служба (НВМС) е компетентният орган, който контролира спазването на законодателството за хуманно отношение към животните според изискванията на ЗВМД и съответните наредби. Граничните ветеринарни инспектори на НВМС проверяват също и спазването на правилата за хуманно отношение към животните при транспортиране – при внос, износ и транзитно преминаване през страната.

Проектозаконът за защита на животните, подготвен от Работна група, назначена от Министъра на земеделието и храните, е подаден за одобрение в Народното събрание и е в процедура на второ четене.

Горски площи и риск от пожари

Както беше споменато в Раздел 3.1.2, България е разположена в район с традиционно висок риск от горски пожари. Около 30% от горите са класифицирани като гори с висок риск от пожари, 45% са със среден и само 25% са с нисък риск⁴². Според статистиката през последните 14 години в земи от националния горски фонд на България са регистрирани средно около 500 горски пожара годишно, засягащи около 9 000 ha горски територии (Европейска Комисия 2005г.).

Горските пожари не само са причинили значителни загуби на дървесина, но и са предизвикали драматични негативни промени в механичната и микробиологична структура на почвата в засегнатите райони, които на свой ред бързо са довели до почвена ерозия. Горските пожари също са довели и до обедняване на състава на горските растителни видове, намаляване на био-разнообразието и по-слаба устойчивост на горските екосистеми.

3.1.4 Икономика и качество на живот в селските райони

Структура на икономиката на селските райони

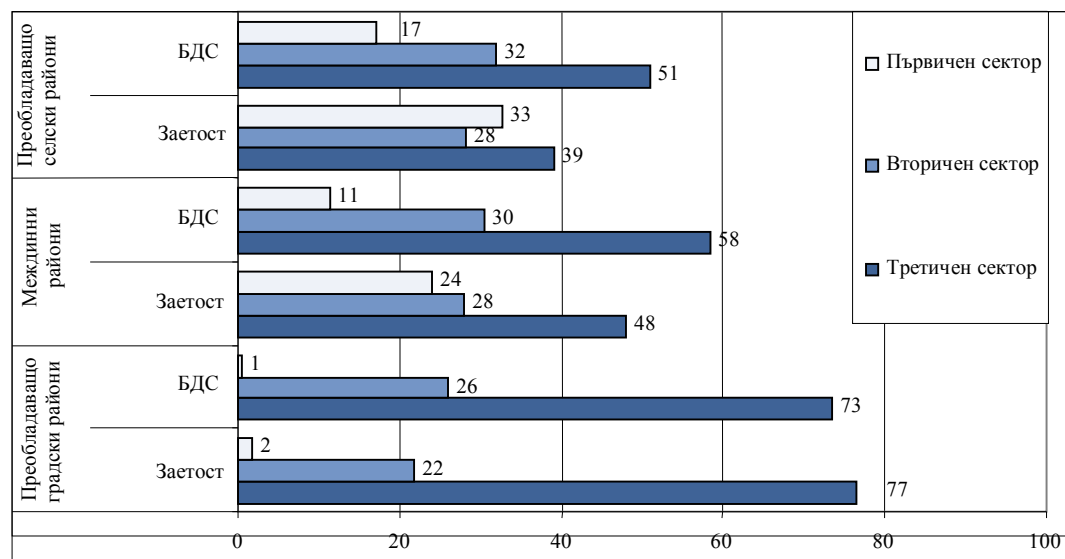
Селските райони в България са *силно зависими от земеделието*. През 2004г. в преобладаващо селските райони делът на земеделието и горското стопанство в БДС е с 50% по-висок от средния за страната (17,0% към 11,0%) (Фигура 9). Наблюдават се

⁴¹ ЗВМД е приет през 2005г. (ДВ, бр. 87/1.11.2005г.), в сила от 01.05.2006г.

⁴² ДАГ, данни от 2005

значителни различия на нива NUTS 3 и LAU 1. Например, в 11 района на ниво NUTS 3 делът на земеделието в БДС превишава 20%, достигайки до 37,7% в район Силистра.

Фигура 9 БДС и заетост в селските райони по сектори (%) (2004г.)

Източник: НСИ (Изчисления на МЗХ).

Важността на земеделието и горското стопанство за заетостта е още по-висока. В преобладаващо селските райони 33% от заетостта се създава в земеделието и горското стопанство, а в междинните райони този показател е 24%, в сравнение с 2% за градските райони. Положението е доста по-различно в регионите NUTS 3. Например, в 19 от 28 региони NUTS 3, делът на заетите в първичното производство надвишава 30%, а в 6 района е над 40%.

Почти всички земеделски стопанства и почти цялата земеделска работна сила са съсредоточени в селските райони (Таблица 15). Между преобладаващо селските райони и междинните райони не се наблюдават съществени разлики по отношение структурата на земеделските стопанства или работната сила.

Таблица 15 Земеделски стопанства и работна сила по видове райони

Тип район	Земеделски стопанства		ИЗП %	Среден размер стопанство		Земеделска работна сила (лица)		Земеделска работна сила (ГРЕ)	
	хил.	%		ИЕ	ИЗП ha	хил.	%	хил.	%
Преобладаващо селски райони	503,0	75,6	72,5	1,6	4,2	1 019,1	75,6	594,1	75,1
Междинни райони	154,9	23,3	27,1	1,8	5,1	314,9	23,4	189,5	23,9
Преобладаващо градски райони	7,7	1,2	0,4	0,8	1,7	14,2	1,1	7,9	1,0
България	665,5	100,0	100,0	1,6	4,4	1 348,1	100,0	791,6	100,0

Източник: Дирекция "Агrostатистика", МЗХ - Преброяване на земеделските стопанства, 2003г..

Съществуват незначителни различия в дела на стопаните, упражняващи други доходоносни дейности – 26,0% от стопаните в преобладаващо селските райони и 22,7% в междинните райони упражняват други доходоносни дейности извън селското стопанство.

Съвсем незначителен брой стопанства се занимават и с неземеделски дейности – 10 000 предоставят услуги, като използват техниката на стопанството, 1 064 са започнали

допълнителни дейности в областта на аквакултурите. Само 370 работят в областта на селския туризъм, а 290 се занимават с местни занаяти.

Неземеделски сектори генерират над 80% от БДС и около 70% от работните места в селските райони.

През 2004г. услугите създават 53% от БДС в селските райони (в сравнение със 73% в градските). Повечето от фирмите в селските райони работят в сектора на услугите, в който най-силно са изразени търговията на дребно и заведенията за обществено хранене.

Има голям потенциал за развитие на *туризма* в селските общини, но отрасълът все още е недоразвит. Специализираните проучвания показват, че почти половината от националната територия предлага значителен потенциал за разработването на атрактивни туристически продукти. Повечето общини разполагат с достатъчни природни ресурси и леглова база за развитието на туризма. Но през 2006г. туризмът е давал значителен принос към доходите и работните места само в 35 селски общини (60% от него са масови морски, ски или спа курорти)⁴³.

Понастоящем селският туризъм генерира твърде малък дял от общите приходи от туризма в България. Концентриран е в малък брой региони (предимно в западна и централна Стара планина и в Родопите). През последните няколко години няколко села, разположени в близост до морските курорти предлагат продукти на селския туризъм, предимно едnodневни посещения. Малък е броят на предлагащите селски туризъм туроператори, но опитът им показва, че секторът се разраства. Повечето от обектите се посещават от български туристи по време на отпуските, почивните дни или националните празници. Някои продукти на селския туризъм се предлагат и на международните пазари.

Легловата база е основен елемент при осигуряването на туристически услуги, оказващ решаващо влияние върху развитието на отрасъла и последствията от това върху даден регион. През 2004г. в селските общини има туристическа база от 107 000 легла, но 80% от тях са концентрирани в 12 общини, специализирани в масов морски или ски туризъм. Поради тази концентрация в много части на страната развитието на отрасъла понастоящем е възпрепятствано от липсата на възможности за настаняване на туристи, докато в други райони основният проблем е качеството на базата и на предлаганите услуги.

Сред най-сериозните пречки за развитието на туризма в селските райони в България е недостатъчното развитие на туристическите атракции и забележителности, както и трудният достъп до местата за отдих, националните паркове и туристическите обекти предимно поради лошото състояние на пътната инфраструктура.

Значителен проблем е и липсата на обучени кадри, стратегическо планиране и маркетинг на ресурсите и продуктите на селския туризъм. Малко са общините, разработили стратегии за развитието на туризма, и то предимно в резултат от спонсорирани проекти. Едно предимство предлага значителното укрепване на гражданските организации, предлагащи помощ за развитието на селския туризъм. Последният се подпомага от две национални (Българската асоциация за алтернативен туризъм и Българската асоциация за селски и еко-туризъм) и няколко регионални организации.

Над 80% от селските общини определят туризма като приоритет в своите стратегии за развитие за периода 2007-2013г.⁴⁴. Почти две-трети от селските общини предвиждат в

⁴³ МЗХ, Проучване на основните услуги в селските общини. Анкетата е осъществена през 2007г. по линия на финансиран от ЕС проект по програма ФАР за техническа помощ и има 100% респонденти (пълно покритие на селските райони).

⁴⁴ Всички български общини са разработили стратегии за развитие за периода 2007 – 2013г. в съответствие със Закона за регионалното развитие.

стратегииите си конкретни проекти за развитието на селския туризъм. Осъществяват се около 1200 проекта за развитието на туристическата инфраструктура, възстановяването на исторически и културни паметници и други свързани с туризма проекти на обща стойност 185 мил. евро. Около една трета от тези проекти се изпълняват в по-малки селски общини с население под 10 000 души.

Промислеността допринася за 30% от БВП и заетостта в селските райони през 2004г. В тях са представени всички нейни подотрасли. Наблюдават се съществени разлики между отделните региони. Някои селски райони имат добре развита промишленост с множество предприятия. В други промишлеността се развива в зависимост от местните ресурси, напр. ХВП, дървопреработването и т.н. В районите, граничещи с Гърция, промишлеността се развива в резултат от притока на чуждестранни инвестиции през последното десетилетие. В повечето региони обаче има предимно малки предприятия, които обслужват местния или областния пазар. Във всички региони развитието на промишлеността се спъва от лошото качество на пътищата, от недостатъчната бизнес инфраструктура и, във все по-нарастваща степен, от липсата на квалифицирана работна ръка.

Секторът на *малките и средни предприятия* е слабо развит в селските райони. Гъстотата на фирмите е значително по-ниска, отколкото в градските райони. През 2004г. преобладаващо селските райони има 26 фирми на хиляда жители, докато в преобладаващо градските райони има 35 фирми на хиляда жители. Малките и средни предприятия в селските райони работят най-вече за местния (общински/областен) пазар.

В резултат от изпълнението на държавните програми за подпомагане на предприемачеството значително се е подобрил достъпът на селските МСП до консултантски услуги. През 2000г. МТСП подпомага създаването на мрежа от бизнес центрове в селските райони, като финансира голяма част от тяхната дейност⁴⁵. Бизнес центровете са създадени в общини с висока безработица, западна икономика и високо ниво на бедност. През 2007г. мрежата включва около 50 бизнес центъра, предоставящи бизнес информация, съвети и обучение по предприемачество на малки предприятия и потенциални предприемачи в селските райони. Двадесетина центъра за развитието на занаятите и земеделието ще бъдат създадени през 2007г. в селските общини по линия на Програма ФАР с цел насърчаване на samozаетостта сред ромското население⁴⁶.

През 2006г. 20% от селските общини имат бизнес центрове, а при други 50% най-близкият бизнес център е на разстояние до 30 км. В 202 селски общини има поне един клон на банка, а в останалите 29 селски общини най-близкият банков клон е на 20 мин. път с МПС.

Усилията за насърчаването на предприемачеството в селските райони се затрудняват от ниския образователен ценз на работната сила и липсата на професионален опит. Програмите за подпомагане на бизнес инициативността, провеждани до момента в селските райони, разкриват липсата на зрели предприемачески идеи, познания и умения. Новите фирми са сковани от ниските доходи и покупателна способност на местното население, както и от преситеността на браншовете, задоволяващи се с нисък начален капитал (малки магазини, ресторанти, услуги). Понастоящем липсата на начален капитал е сериозна пречка за развитието на жизнеспособни фирми в селските райони.

⁴⁵ Мрежата е създадена по проект на ПРООН „Заетост чрез подкрепа на бизнеса” (JOBS), финансиран от МТСП.

⁴⁶Проект BG2004/006-070.05.01 „Интеграция на етническите малцинства в пазара на труда”.

Достъп до основни услуги

Качеството на техническата и социалната инфраструктура в селските райони се е влошило значително от 1989г. насам поради недостатъчните инвестиции в развитието и в поддържането на тази инфраструктура. Това води до влошаване качеството на живота, застрашава способността на селските райони да задържат своето население и да привличат инвестиции.

Качеството на инфраструктурата се различава според вида и размера на населените места. В България има гъста мрежа от малки селски градчета, равномерно пръснати из страната. Във всички селски общини населените места са групирани около общинския център (обикновено това е градче или по-голямо село). В центровете са разположени институциите, осигуряващи основните услуги – гимназии или професионални училища, здравни центрове, банкови клонове и др.

Специален проблем представлява високият дял на селското население, живеещо в малки населени места. 3 850 са населените места с население под 2 000 души, като в тях живее почти половината от селското население (Таблица 16). В тази категория приблизително 15% от селското население обитава населени места с население под 500 жители. Общините изпитват значителни затруднения при поддържането на качествени основни услуги и достъпа до тях в малките населени места. Като се има пред вид малкият брой на населението, достъпът до основни услуги в тези случаи до голяма степен зависи от качеството или наличието на пътища.

Таблица 16 Разпределение на населението в селските райони според големината на населените места (2004г.)

Население на селището	Дял населени места %	Дял от населението %
до 500 жители	68,0	14,4
500 - 999	15,7	14,5
1 000 - 1 999	9,2	16,6
2 000 - 2 999	2,8	8,7
3 000 - 4 999	1,9	9,4
5 000 - 9 999	1,4	13,4
10 000 - 29 999	1,1	23,1

Източник: НСИ (Изчисления на МЗХ).

Различията между общинските центрове и селата са доста големи. Общинските центрове обикновено имат по-добре развита улична мрежа, улично осветление, водоснабдяване и канализация и организирано сметосъбиране.

Таблица 17 Брой на населените места и населението в селските райони без достъп до основни услуги

Липсващи услуги	Брой общини*	Брой населени места	Население
Водоснабдяване	34	342	19 000
Електроснабдяване	6	16	300
Общо-практикуващ лекар	39	496	72 500
Ежедневен транспорт до градски център	93	760	82 700
Магазин за хранителни стоки	46	447	38 200

Бележка: *Данните в тази графа се отнасят до броя на общините, в които едно или повече населени места нямат въпросната услуга.

Източник: МЗХ, Проучване на основните услуги в селските общини, 2007г.

Едно изследване на МЗХ на основните услуги в селските райони показва, че сравнително малък брой населени места нямат електроснабдяване и водоснабдяване (Таблица 17). Въпреки добре развитата електроснабдителна и водоснабдителна мрежа, прекъсванията на електрозахранването и спирането на водата не са рядкост в селските райони. Повечето селски жители имат осигурена транспортна връзка с градски център и снабдяване с основни продукти.

Социална инфраструктура

През 2004г. броят на детските градини в селските общини е 1 900, от които 70% са в селата, а останалите са в селските градчета. Около 85 000 деца са записани в тези детски градини, но едва половината от тях са били в *детските градини в селата*. Сградите и оборудването на селските детски градини се нуждае от значителни инвестиции за възстановяване. Има тенденция за изтегляне (от страна на родителите) на децата, живеещи на село, от до-училищното образование. Това обикновено се дължи на ниските доходи на семейството и затруднява социалната интеграция на децата, особено на тези от малцинствата (Таблица 18).

Таблица 18 Социална инфраструктура (2004г.)

Тип район	Детски градини	Образователни институции	Здравни институции
	Брой	Брой	Брой
Селски	1 921	1 842	121
Градски	1 380	1 472	170
Общо	3 301	3 314	291

Източник: НСИ (Изчисления на МЗХ).

В селските райони има добре развита мрежа от училища. В селските общини има 1 840 училища, включително 1 600 основни училища и 175 професионални гимназии. Общият брой на учениците в селските райони през 2004г. е 366 000. Проблем за селските райони е намаляващото записване на ученици в средните училища.

Оборудването и сградите на тези училища са в лошо състояние, като приблизително две-трети от сградите не са подновявани през последните 10 години. През последните години Програмата за навлизане на информационните и компютърни технологии в българската образователна система доведе до значителни подобрения на ИКТ в селските училища. През 2006 около 90% от тях са оборудвани с компютри и софтуер, но развитието на дигиталното съдържание все още е в начална фаза. До края на 2006г. почти 800 селски училища (48%) са свързани с интернет, а в още 400 се изпълняват програми за свързване до края на 2007г.⁴⁷

Населението на селските райони има сравнително лесен достъп до първично здравно обслужване. Почти във всяко село има общо-практикуващ лекар, който пътува до селото от близкия град и приема пациенти на определени дни от седмицата. Въпреки това достъпът до специализирани медицински услуги в общинските центрове не е лесен поради високите транспортни разходи, а качеството на услугите е незадоволително поради не добре развитата здравна инфраструктура/оборудване. Това е сериозен проблем, особено за хронично болните и за старите хора. Друг основен проблем е високият дял на хората от село, които нямат здравна осигуровка.

Нараства загрижеността за достъпността и качеството на услугите за уязвимите групи в селските общини – възрастни хора, хора с увреждания и др. Проучването на МЗХ показва,

⁴⁷ Анализът в този раздел се базира на проведеното от МЗХ Проучване на основните услуги в селските общини през 2007г., освен ако не е посочено друго.

че повече от половината общини смятат, че услугите за тези групи липсват или са недостатъчни. Неотложна е необходимостта от създаването на старчески домове, дневни центрове за хора с увреждания и приюти, като и от разширяването на обхвата на социалното обслужване по домовете. Около 40% от общините се нуждаят и от подпомагане за подобряване качеството на услугите, предимно за обновяване на сградите и модернизиране на оборудването. Специален проблем, особено за общините с множество разпръснати населени места, е лошото качество на пътищата и липсата на специални транспортни средства за осигуряването на мобилни услуги. Усъвършенстването на обслужването се осуетява от липсата на финансови ресурси и от ниските доходи на селските жители. В около една трета от по-малките селски общини допълнителен проблем е и липсата на квалифициран персонал.

Възможностите за посещаване на културни мероприятия, за организиран спорт и отдих в селските райони са много ограничени и това също ограничава развитието на човешкия капитал в тези райони и пречи на задържането на младите хора там. Неотложна е необходимостта от обновяване на спортната база и създаването на нови съоръжения.

Българските селски общини имат богато историческо и културно наследство. Около 6 500 са паметниците от национално или местно значение, разположени в селските общини (Таблица 19). В тях се намират и около 300 музея.

Таблица 19 Сгради на културни институции и паметници на културата в селските райони (2006г.)

	Читалища	Музеи	Библиотеки	Паметници на културата			Спортни съоръжения
				Общо	Национални	Местни	
Селски общини в агломерационни зони	1 380	206	965	4 866	466	4 183	1 602
Други селски общини	677	88	474	1 719	180	1 448	851
Общо	2 057	294	1 439	6 585	646	5 631	2 453

Бележка: Данните са за 223 общини.

Източник: МЗХ, Проучване на основните услуги в селските общини, 2007г.

Читалищата са важни институции в селските райони като доставчици на образователни и културни услуги за селското население. Над 2 000 са активните читалища в селските общини, разположени в общинските центрове или по-големите села. Повечето от тях се нуждаят от ремонт на сградите, подмяна на оборудването и усъвършенстване на предлаганите услуги.

Разпространение на ИКТ

От 2000 до 2004г. броят на потребителите на интернет в България се увеличава почти три пъти, но разпространението на интернет си остава ниско в сравнение със средните стойности за ЕС. Степента на дигитализация на фиксираната мрежа в страната е все още твърде ниска. Широколентовите връзки се развиват предимно в градските райони. Броят на интерактивните услуги за фирмите и гражданите е малък.

Към края на 2006г. около 60% от населението в селските райони може да получи широколентова връзка⁴⁸. Около 800 населени места в селски райони имат достъп до широколентови мрежи (под 20% от общия брой), като само 250 имат достъп до DSL-връзка.

⁴⁸ МЗХ, Проучване на основните услуги в селските общини, 2007г.

Налице са значителни разминавания между селските и градските райони по отношение разпространението на интернет. През 2006г. 13% от домакинствата в селските общини в България имат достъп до интернет в сравнение с 37% в градските домакинства (по дефиницията на ОИСП). Ползването на интернет в селата (извън селските общински центрове) е изключително ниско – приблизително 4% от селските домакинства имат достъп до интернет през 2006г.⁴⁹

По-високо е ползването на ИКТ от фирмите в селските райони. През 2006г. около 90% от предприятията в селски райони с над десет души персонал разполагат с компютри, като около 80% имат достъп до интернет. Около една четвърт от предприятията имат DSL-връзка⁵⁰.

Българското правителство се стреми да подобри настоящото положение в три главни насоки: по-нататъшна либерализация на телекомуникационния пазар, предоставянето на оборудване и интернет-връзка на училищата и създаването на мрежа от интернет-центрове. През последните четири години в селските райони се създава мрежа от телецентрове⁵¹. За осигуряването на техните комуникации се използва широка гама от технологии: наети телефонни линии, безжични комуникации, сателитни връзки, кабелни модеми или ISDN. Изпълнението на държавната програма за компютризацията на образователната система също подпомага използването на интернет в селските райони.

Пътища

Пътната мрежа в селските райони е относително добре развита, но не е добре поддържана. Проучването на нуждите на селските райони от 2004г. на Световна Банка показва, че почти две трети от жителите на селата изразяват недоволство от качеството на пътищата между селата и улиците в селата, а половината от жителите на селата недоволстват от качеството на земеделските пътища⁵².

Селските общини отговарят за управлението на над 16 000 км. общински пътища, както и на улиците в населените места в селските райони (Таблица 20). Голяма част от тези пътища не са ремонтирани повече от 15-20 години и са в лошо състояние.

Таблица 20 Пътна мрежа в селските общини (км)

Вид селски район	Брой общини	Магистрала	Пътища 1 клас	Пътища 2 клас	Пътища 3 клас	Общински пътища	Улици ¹
Селски общини в агломерационни зони	53	188	680	1 011	2 446	4 528	10 624
Други селски общини	178	145	1 225	1 944	6 396	11 561	20 284
Общо селски общини	231	333	1 905	2 955	8 842	16 089	30 907

Бележка: Данните за улиците са за 187 общини. Липсват точни данни за уличната мрежа в останалите селски общини.

Източник: МЗХ, Проучване на основните услуги в селските общини, 2007г.

Специален проблем е лошото качество на третокласните пътища, свързващи общинските центрове с националната пътна мрежа, за които отговаря Фондът за пътна инфраструктура. Тези пътища са много важни за достъпа до селските райони, но над 60% се нуждаят от реконструкция или от по-големи или малки ремонти.

⁴⁹ НСИ, Проучване на използването на ИКТ в домакинствата през 2006г.

⁵⁰ НСИ, Проучване на използването на ИКТ и електронната търговия в нефинансовите предприятия през 2006г.

⁵¹ Основната задача на телецентровете е да повиши нивото на обща компетентност на гражданите в областта на ИКТ, включено и обучение за работа с персонален компютър и интернет. Планира се разработването на базов пакет за обучение, който да се предлага от телецентровете, заедно с набор от електронни услуги.

⁵² Световна Банка. България: Проучване на нуждите на селските райони, 2004г.

Според общинските стратегии за периода 2007-2013г. има необходимост от реконструкцията на 8 600 км пътища и 4 900 км улици в селските общини. Необходими са инвестиции от над 1 800 млн. евро, от които 1 200 млн. евро в общините, невключени в агломерационни зони (Таблица 21). Проучването на МЗХ показва, че реконструкцията на общинските пътища и улици се определя като най-висок приоритет от над 50% от селските общини.

Таблица 21 Проекти за рехабилитация на пътища, включени в общинските стратегии за периода 2007-2013г.

Вид проект	Общо		В селата	
	км	млн. евро	км	млн. евро
Проекти за строеж/реконструкция на общински пътища	8 622	921	4 905	480
От които в общини, невключени в агломерационни зони	6 076	644	3 526	361
Проекти за строеж/реконструкция на улици	9 507	868	5 198	439
От които в общини, невключени в агломерационни зони	5 909	594	2 936	292

Бележка: Данните са за 212 селски общини (от общо 231).

Източник: МЗХ, Проучване на основните услуги в селските общини, 2007г.

Водоснабдяване и канализация

Водоснабдителната мрежа в селските общини надхвърля 40 000 км. Съществуват данни за водоснабдителната мрежа в малките населени места с еквивалент на население под 2 000 души за 152 общини. Те показват, че дължината на водоснабдителната мрежа в тези общини е около 18 000 км. По-голямата част от нея (88%) е изградена в периода 1960-1980г., като поради лошата поддръжка страда от чести повреди, ниска ефективност и големи загуби на вода в следствие на течове. Освен това има нужда от подмяна на азбестоциментовите тръби, които, както вече се спомена, възлизат на повече от две-трети от водоснабдителната мрежа.

Друг значителен проблем в селските райони е неразвитата канализационна мрежа, особено в селата (само 2,1% от селата имат канализация).

Социален капитал

Местното самоуправление е важен фактор за мобилизирането на местните общности и за развитието на селските райони в България. През последните години много общински съвети и администрации натрупаха опит в планиране на местното развитие, партньорство и мобилизиране на различни заинтересовани лица на местно ниво. Около 60 селски общини взеха участие в проекти за интегрирано развитие, финансирани от ЕС, двустранни и национални програми, целящи развиване на капацитет за планиране и прилагане на политика за местно развитие. Беше натрупан опит и в процеса на разработване на Общинските планове за развитие за периода 2007-2013г., изготвени съгласно изискванията на Закона за регионалното развитие. Тези планове поставят цели и приоритети за местно развитие, мерки и основни проекти. В много случаи плановете са разработени в сътрудничество с местните заинтересовани групи – неправителствени организации, образователни и културни институции, които също допринесоха за изграждането на местни партньорства.

Въпреки това, общественото участие на местно ниво остава слабо развито. Липсват традиции в развитието и поддържането на местни партньорства и в провеждането на съвместни дейности. С малки изключения, организациите на гражданското общество в

селските райони са в начална фаза на развитие. Наблюдават се някои разлики по отношение на *размера на общините и предишни дейности по проекти*. В по-големите общини (с население над 30 000 души) неправителственият сектор е по-добре развит, докато в по-малките общини той е с изключително ограничени капацитет и ресурси. Поради това е необходима дългосрочна подкрепа за създаване на структури за сътрудничество в селските райони и за мобилизирането на местните общности.

3.1.5 Лидер

България като нова страна членка няма опит в прилагането на мерки по Лидер. За да насърчи подхода Лидер и да изгради капацитет за прилагането на мерките по Лидер, МЗХ инициира или подпомогна няколко проекта, които прилагат методологията Лидер. По тези проекти са създадени 11 местни инициативни групи от типа Лидер, които обхващат около 4 % от селското население. Тези групи развиваха стратегии и управляваха малки проектни фондове от около 50 000 евро (виж също Раздел 3.4.2). От 2005г. се подпомага създаването на местни инициативни групи от типа Лидер и по проекти, финансирани от двустранна помощ, МТСП и общини⁵³.

3.1.6 Силни и слаби страни, възможности и заплахи

Въз основа на анализа в предишните секции (и на резултатите от предварителната оценка), беше изготвен следният анализ на силните и слаби страни, възможностите и заплахите за развитието на селските райони в България.

Силни страни	Слаби страни
Земеделие, горско стопанство и хранително вкусова промишленост	
<ul style="list-style-type: none"> • Богати традиции в производството на редица земеделски суровини и преработени продукти; • Значителен природен потенциал за производство на дървесина; • Добър имидж на българските земеделски и хранителни продукти в страните от Централна и Източна Европа; • Добри стратегически местоположения за дърводобивната промишленост; • Секторите на ХВП и част от тези в земеделието са представени от добре организирани браншови съюзи; • Функционираща система от научни, учебни и консултантски звена в земеделието, ХВП и горското стопанство; 	<ul style="list-style-type: none"> • Поляризирана структура на стопанствата в земеделието с огромен дял полу-пазарни стопанства или стопанства, произвеждащи за собствена консумация; • Разпокъсана собственост върху земите и горите; • Ниско образователно и квалификационно равнище, недостатъчни управленски умения на работната сила в земеделието и частните горовладелци; • Застаряваща работна сила в земеделието и горското стопанство; • Амортизирано оборудване и морално остарели технологии; • Част от предприятията и продуктите не отговарят на новите стандарти и изискванията на европейското законодателство; • Недостиг на собствен капитал и труден достъп до кредити за дребните стопани в земеделието и горското стопанство; • Слаба интеграция на хранителните вериги и липса на сътрудничество между производителите; • Ниска производителност в земеделието и ХВП; • Голям дял млади гори, чиято поддръжка изисква високи разходи; значителен дял стари издънкови гори; • Висок дял на непреработени или полу-преработени продукти с ниска добавена стойност

⁵³ Швейцарската агенция за развитие и сътрудничество подпомага създаването на 4 местни инициативни групи от типа Лидер, а МТСП чрез Проекта за социални инвестиции и насърчаване на заетостта подпомогна създаването на 5 местни инициативни групи.

Силни страни	Слаби страни
	<p>в износа на храни;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Не добре развита система за професионално обучение в земеделието, ХВП и горското стопанство и недостатъчен обхват на консултантските услуги; • Слаба интеграция на научноизследователските звена и бавно навлизане на иновациите в земеделието и ХВП
Околна среда	
<ul style="list-style-type: none"> • Благоприятен агро-екологичен потенциал; • Богато биоразнообразие; • Подобряване на състоянието на екосистемите и видовете, поради намалената употреба на химикали в селското стопанство през последното десетилетие; • Значителен дял от територията е земеделски земи с висока природна стойност • Подчертано разнообразен ландшафт; • Използване на екстензивни природосъобразни практики; • Опит в защитата от ерозия; 	<ul style="list-style-type: none"> • Унищожение на ценни полу-естествени местообитания посредством дрениране, разораване, строителна дейност и използване на синтетични торове и химикали; • Неефективно използване на природните ресурси, включително свръх експлоатиране. • Неподходящо използване на почвите и водите: замърсявания, нарушен воден баланс и т.н. • Устойчива тенденция към деградация на почвената структура в обработваемите земи. • Висок риск от увреждане на горите от природни бедствия; • Недостатъчна осведоменост на поземлените собственици относно природната стойност на земята и устойчивото земеползване
Селски райони	
<ul style="list-style-type: none"> • Добре развита селищна мрежа; • Множество запазени жизнено селски общности с богати исторически и културни традиции; • Наличие на основна пътна инфраструктура, позволяваща достъп до относително малки населени места в селските райони. 	<ul style="list-style-type: none"> • Застаряващо население, отрицателен естествен прираст и миграция на населението; • Влошаващо се качество на работната сила в селските райони (нисък образователен статус, незадоволително участие в процеса на непрестанно придобиване на знания и увеличаването на квалификацията, дълги периоди на безработица); • Силно зависима от земеделието икономика и ограничени възможности за намиране на работа извън селското стопанство; • Бедност и социална изключеност в селските райони; • Ниско качество на социалното обслужване и слаб достъп на населението от селските райони до основни услуги (училища, здравеопазване и социални грижи, навлизане на информационните и компютърни технологии, услугите, свързани със свободно време и развлеченията); • Силно амортизирана и/или липсваща основна инфраструктура (пътна инфраструктура, водоснабдяване и канализация); • Слаб социален капитал за местно развитие

Възможности	Заплахи
Земеделие, горско стопанство и хранително-вкусова промишленост	
<ul style="list-style-type: none"> • Нови технологии в земеделието, ХВП и горското стопанство; • Увеличаване на доходите и на вътрешното търсене на качествени продукти; • Подобряване на достъпа до общия пазар на ЕС; • По-лесен достъп до знания и участие в европейски научни мрежи; • Нарастване на подкрепата на ЕС за подобряване конкурентоспособността на земеделието, ХВП и горското стопанство; • Увеличаване на чуждите инвестиции; 	<ul style="list-style-type: none"> • Загуба на специализирана работна ръка в земеделието и горското стопанство поради емиграция; • Поскъпване на труда и земята; • Повишаване на разходите за приспособяване към непрекъснато нарастващите стандарти за качество, безопасност на храните и опазване на околната среда; • Нарастване на конкуренцията на вътрешния пазар;
Околна среда	
<ul style="list-style-type: none"> • По-добро прилагане на законодателството, свързано с околната среда; • Достъп до европейски средства за биоразнообразие чрез опазване и устойчиво развитие на земята; • Повишено съзнание по отношение на околната среда; • Нови технологии: за енергийна ефективност и производство от възобновяеми енергийни източници; 	<ul style="list-style-type: none"> • Глобалната промяна на климата, попадане на страната в зона на засушаване и рискове, свързани с природни бедствия (т.е. наводнения, злополуки, пожари, суша); • Изоставяне на земята и свързаната с това загуба на биоразнообразие; • Увеличаване на замърсяването в следствие на интензивно земеделие, производствени дейности, транспорт и туризъм; • Загуба на многофункционалността на почвите вследствие водна и ветрова ерозия; намаляване на хумусния слой на почвата; монокултурни производствени модели, липса на сеитбообръщение, засоляване, киселяване и механично унищожение на почвите.
Селски райони	
<ul style="list-style-type: none"> • Информационни и компютърни технологии, създаващи възможности за подобряване на достъпа до услуги и създаване и развитие на нови предприятия; • Нарастващо търсене на възможности за селски туризъм на вътрешния и международния пазар; • Увеличаване на чуждите инвестиции; • Европейско подпомагане за развитие на бизнеса и човешките ресурси и подобряване на основните услуги в селските райони. 	<ul style="list-style-type: none"> • Увеличена мобилност на работната сила вследствие членството в ЕС; • По-високи изисквания за качеството на работната сила от страна на предприятията; • Увеличена конкуренция на вътрешния пазар; • Увеличаващи се различия между селските и градски райони по отношение на икономическо развитие, образователно равнище и достъп до основни услуги.

3.2 Стратегия избрана според силните и слаби страни

Националният Стратегически план за развитие на селските райони на България определя следните общи цели за периода 2007 – 2013г.

- Развитие на конкурентоспособни и основани на иновации земеделие, горско стопанство и хранително-вкусова промишленост.
- Опазване на природните ресурси и околната среда в селските райони.
- Подобряване на качеството на живот и разнообразяване на възможностите за заетост в селските райони.

Към постигането на тези цели са насочени специфични мерки по четирите оси на ПРСР.

3.2.1 Йерархия на целите и избор на мерките по ос 1

Мерките по ос 1 целят повишаване на конкурентоспособността на земеделието, горското стопанство и хранително-вкусовата промишленост мерките са насочени към основните нужди на тези сектори:

- Модернизация на материалните активи и производствените фактори;
- Инвестиции за постигане на съответствие със стандартите на Общността;
- Адаптиране на структурата на стопанствата;
- Подобряване на човешкия потенциал.

Логиката на помощта по първа ос е обобщена в таблицата по-долу.

Обща цел по ос 1	Развитие на конкурентоспособни и основани на иновации земеделие, горско стопанство и хранително-вкусова промишленост		
Подцели	1. Преструктуриране и модернизиране на технологичната база и насърчаване на иновациите	2. Подкрепа за адаптиране на структурата на стопанствата и за кооперирането	3. Повишаване на знанията и подобряване на човешкия потенциал
Оперативни цели	<ul style="list-style-type: none"> – Подобряване на икономическото състояние на земеделските стопанства и ХВП чрез по-добро използване на факторите за производство, включително чрез въвеждане на нови технологии и иновации, и чрез земеделски практики, съхраняващи околната среда; – Реализиране на възможностите, предлагани от пазара, чрез иновативни подходи при разработването на нови продукти, процеси и технологии; – Покриване на стандартите на ЕС; – Подобряване на инфраструктурата, необходима за повишаване на конкурентоспособността на земеделието и горското стопанство; – Повишаване на икономическата стойност на частните гори и разнообразяване на горските продукти. 	<ul style="list-style-type: none"> – Улесняване на излизането на пазара на полу-пазарните стопанства; – Подкрепа за младите фермери при създаване на стопанства и структурно адаптиране на техните стопанства; – Насърчаване на създаването на организации на производители; – Подкрепа за комасация на земята. 	<ul style="list-style-type: none"> – Осигуряване на адекватно равнище на техническите и икономически знания.
Мерки за постигане на подцелите	<ul style="list-style-type: none"> – “Модернизиране на земеделските стопанства”; – Подобряване на икономическата стойност на горите”; – “Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти”; – “Сътрудничество за разработване на нови продукти, процеси и технологии в земеделието, хранително-преработвателния и горския сектор”; – “Инфраструктура свързана с развитието и адаптирането на земеделието и горското стопанство”; 	<ul style="list-style-type: none"> – “Създаване на стопанства на млади фермери”; – “Инфраструктура свързана с развитието и адаптирането на земеделието и горското стопанство”; – Подкрепа за полупазарни стопанства в процес на преструктуриране; – “Създаване на организации на производители”; 	<ul style="list-style-type: none"> – “Професионално обучение, информационни дейности и разпространяване на научните знания”; – “Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния (2007-2009)” – “Използване на земеделски консултантски услуги (за 2010-2013г.)”;

Обща цел по ос 1	Развитие на конкурентоспособни и основани на иновации земеделие, горско стопанство и хранително-вкусова промишленост		
Подцели	1. Преструктуриране и модернизиране на технологичната база и насърчаване на иновациите	2. Подкрепа за адаптиране на структурата на стопанствата и за кооперирането	3. Повишаване на знанията и подобряване на човешкия потенциал
	– “Възстановяване на селскостопанския производствен потенциал, разрушен от природни бедствия и въвеждане на подходящи превантивни дейности”;		

Първата подцел е насочена към развитието на технологичната база и насърчаване на иновациите.

Инвестирането в модернизацията на материалните активи е от ключово значение за намаляването на разходите, за производството на по-качествени продукти с по-висока добавена стойност и за подобряване опазването на околната среда.

Хармонизирането на националното законодателство с правото на ЕС и присъединяването към стандартите на Общността в областта на хигиената, безопасността на труда, опазването на околната среда и хуманното отношение към животните изискват значителни инвестиции за осъвременяване на материално-техническата база, както и на знанията и уменията на работната сила. Голяма част от инвестициите ще са насочени към постигане на съответствие със стандартите на Общността, особено при изграждането на площадки за съхраняване на оборския тор и на пречиствателни съоръжения за отпадните води в застрашените от нитрати зони. В млекопроизводството инвестициите ще бъдат насочени към удовлетворяване на изискванията в областта на хигиената, безопасността на труда и хуманното отношение към животните. В птицевъдството ударението ще бъде поставено върху въвеждането на новото европейско законодателство, свързано с хуманното отношение към кокошките-носачки. Значителна част от средствата ще бъдат насочени към модернизирането на сградния фонд и помещенията за отглеждане на добитък в стопанствата.

Специално ударение ще бъде поставено върху инвестициите в стопанствата и в хранително-вкусовата промишленост, които допринасят за приоритетите на Общността по отношение на опазването на околната среда: инвестиции в използването на възобновими източници на енергия, подобряване на управлението на водните ресурси в стопанствата, нови водоспестяващи технологии, технологии за управление на средствата за химическа защита и пр.

Българските земеделие и ХВП ще работят в условията на нарастваща конкуренция на вътрешния и външен пазар. България има своите традиции в производството на храни, които са познати на европейските пазари, но успешното развитие на преработвателния сектор и неговата способност да се конкурира с динамичната хранително-вкусова промишленост в Европа зависи от неговата готовност за развитие чрез иновации. Растежът на иновативните малки и средни предприятия в ХВП, заедно с модернизирането на материалните активи на предприятията работещи в отрасъла, ще предопредели пазарните позиции на агро-хранителния сектор.

Насърчаването на сътрудничеството между земеделските производители, преработвателите и научните институти ще създаде благоприятни условия за развитието на нови продукти и за въвеждането на нови технологии както в земеделието, така и в ХВП.

Основен приоритет по тази ос за горското стопанство ще бъде преобразуването на неустойчивите нискокачествени гори в устойчиви, високостеблени гори. Освен това, с оглед повишаването на конкурентоспособността на отрасъла, ключов въпрос е подобряването на пътната инфраструктура в горите. Частните собственици на гори ще имат по-ограничена роля по ос 1 и ще получат подкрепа за инвестиции в подобряване на икономическата стойност на горите, в горската инфраструктура, в машини за дърводобив, преработване и маркетинг в горския сектор. Достъп до мерките за модернизиране ще имат всички земеделски стопанства (над определен минимален размер, имайки предвид, че фокусът на подкрепата по тази ос е насърчаване на конкурентоспособността, както и високия дял много малки стопанства, произвеждащи продукция за собствена консумация в България), както и малките и средни предприятия от ХВП. Приоритет ще бъде даден на стопанства, управлявани от млади фермери и на модернизирането на отрасли, в които българските производители имат отколешни традиции и експортен потенциал: производство на вино, производство и преработка на плодове и зеленчуци, производство и преработка на мляко и месо, мед, маслодайни култури, фуражи, мелничарство, преработка на мляко, месо и плодове и зеленчуци.

Втората подцел се отнася до приоритетната нужда да бъде рационализирана структурата на стопанствата в България. Успешното адаптиране на тази структура е ключов фактор за повишаване на производителността и доходите на населението, заето в земеделието. За постигането на тази подцел основният подход ще включва усилия за подобряване на възрастовата структура в земеделието като се създадат улеснения за младите фермери при навлизането им в бизнеса, както и подкрепа за трансформирането на част от полупазарните стопанства, които могат да постигнат дългосрочна жизнелост като пазарни субекти.

Основните отрицателни последици от раздробеността на земята в България засягат най-вече земеделските дейности, които изискват дългосрочни инвестиции (трайни насаждения, поливно зеленчукопроизводство, др.). По тази причина в опит да се създадат предпоставки за производителите на плодове и зеленчуци да извършват дългосрочни инвестиции, т.е. да се налице ясни права на собственост и достъп до надеждно напояване, мерките за комасация на земята и за напояване ще бъдат насочени в райони, в които е съсредоточено традиционно производство на плодове и зеленчуци.

Усилията за справяне с последиците от раздробеността на земята ще бъдат подпомогнати и по схеми, които не са част от ПРСР, насърчаващи развитието на пазара на земята и ползването на земята.

За улесняването на достъпа до пазара на малките и средни земеделски стопанства стратегията ще подпомогне създаването на организации производители. Адаптирането на структурата на стопанствата също ще бъде подкрепено по третата подцел чрез целенасочено обучение за повишаване на бизнес уменията, както и на земеделските познания и умения на стопаните.

Третата подцел ще бъде насочена към подобряването на уменията и насърчаване на иновациите чрез разпространение на знания и изграждане на човешките ресурси. Средствата ще бъдат използвани за професионално обучение и консултантски услуги на собствениците на земеделски и горски стопанства. Наред с подобряването на бизнес уменията и управленските практики, основна цел ще бъде развитието на уменията и трансфера на знания в области като: нови технологии, възобновяеми източници на енергия, продукти на биологичното земеделие, обучение на фермерите за осъществяване на съответствие между секторите. Професионалното обучение на работниците и управителите в хранително-вкусовата промишленост ще бъде подкрепено извън

Програмата от други фондове на ЕС, най-вече по Оперативна програма Развитие на човешките ресурси.

Вземайки предвид нуждите за реструктуриране и модернизация на земеделския и горския сектор и хранително-вкусовата промишленост в България **в ос 1 са разпределени 42% от приноса на Общността за трите оси**. Приблизително **90% от бюджета по ос 1** ще бъде заделен за модернизация и реструктуриране, а останалите **10%** ще бъдат насочени към **трансфера на знания и иновации** през периода 2007-2013г.

3.2.2 Йерархия на целите по ос 2 и избор на мерките

Общата цел на ос 2 е свързана с развитието на земеделски методи, целящи опазване и съхранение на околната среда и компенсирание на производителите в планинските и други необлагодетелствани райони, за да поддържат земята си в добро състояние и да се предотврати изоставянето на земята в тези райони. Устойчивото развитие на горите ще бъде осигурено основно чрез подобряване на горските ресурси и възстановяване на горския потенциал.

Логиката на помощта по втора ос е обобщена в таблицата по-долу:

Обща цел по ос 2	Опазване на природните ресурси и околната среда в селските райони				
Подцели	1. Разширяване на устойчивото управление на земеделските земи				2. Насърчаване на устойчивото управление на горите и земите покрити с гори
Оперативни цели	Опазване на биоразнообразието и земите с висока природна стойност	Развитие на биологичното земеделие	Подобряване на качеството на почвите и водите	Развиване на устойчиви практики за управление на земите	
<p>– Въвеждане на земеделски практики, съвместими с опазването на биоразнообразието;</p> <p>– Насърчаване на многофункционалния характер на земеделието;</p> <p>– Предотвратяване на по-нататъшното изоставяне на земите и поддържане на земеделието в маргинални райони и в земите с висока природна стойност;</p> <p>– Опазване на традиционните овощни градини;</p> <p>– Поддържане на генетичното разнообразие и природно наследство от традиционни местни породи животни и растителни;</p> <p>– Подкрепа на стопаните да се справят с ограниченията наложени от законодателството на</p>	<p>– Увеличаване на броя на производителите на биологични продукти</p> <p>– Увеличаване на площите, обработвани по системи за биологична продукция</p>	<p>– Опазване на почвите и водните ресурси, включително в райони с риск от загуба на хранителните вещества (например в нитратно уязвимите зони) или с риск от други форми на замърсяване от земеделски дейности;</p>	<p>– Въвеждане на противоерозионни и практики и земеделски дейности;</p> <p>– Въвеждане на устойчив сеитбооборот и предотвратяване на монокултурното земеделие занапред;</p> <p>• Запазване и възстановяване на полските граници и ветрозащитни дървесни пояси за намаляване риска от ветрова ерозия;</p>		<p>– Насърчаване на опазването и устойчивото управление на горите;</p> <p>– Увеличаване и подобряване на горските ресурси</p> <p>– Възстановяване на потенциала на гори, пострадали от природни бедствия и пожари и въвеждане на превантивни мерки</p> <p>– Подкрепа за собствениците на гори с оглед специфичните ограничения, наложени от прилагането на директивите на Съвета за опазване на естествените местообитания, на дивата флора и фауна;</p> <p>– Подкрепа за постигане на целите на ЕС за използване на възобновяеми източници на енергия;</p>

Обща цел по ос 2	Опазване на природните ресурси и околната среда в селските райони				
Подцели	1. Разширяване на устойчивото управление на земеделските земи				2. Насърчаване на устойчивото управление на горите и земите покрити с гори
	Опазване на биоразнообразието и земите с висока природна стойност	Развитие на биологичното земеделие	Подобряване на качеството на почвите и водите	Развиване на устойчиви практики за управление на земите	
	Общността по отношение на опазването на природните местообитания, дивата флора и фауна;				
Мерки за постигане на подцелите	<ul style="list-style-type: none"> – Плащания за природни ограничения на фермери в планински райони; – Плащания за природни ограничения на фермери в райони, различни от планинските; – Плащания по Natura 2000(земеделска земя); – Агроекологични плащания; 				<ul style="list-style-type: none"> – Първоначално залесяване на неземеделски земи; – Плащания по Natura 2000 - за гори; – Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни мерки;

Екологичните цели на ПРСР ще бъдат реализирани не само посредством помощта по ос 2. Например земеделските производители ще получават плащания по ос 2, което да насърчи както прехода към биологично производство, така и неговото поддържане. В допълнение към това, стопаните ще бъдат подкрепяни по ос 1 при закупуването на необходимото оборудване за биологично земеделие. Оборудването за косене и балиране, нужно при обработването на пасищата и ливадите с висока природна стойност, както и изграждането на площадки за оборска тор (с оглед предотвратяване на замърсяването на водите с нитрати от земеделски източници) също ще бъдат подкрепяни по ос 1. Мерките по ос 3 ще допринасят също така за опазване на био-разнообразието и ще насърчават по-доброто използване на природните ресурси, като например разширяване на канализационната система и производството на енергия от възобновяеми източници за общините.

Разрешаването на главните проблеми, свързани с биологичното и генетичното разнообразие; опазването на почвите от ерозия и деградация; насърчаване за планирането на екологосъобразни дейности; определянето и поддържането на ценни местообитания и характеристики на ландшафта; съхранение на културното наследство; въвеждане на подходящи сеитбообръщения и предотвратяване на изоставянето на високопланинските пасища и ливади са основните цели на Националната агро-екологична програма (НАЕП), която ще се прилага в България чрез мярката „Агроекологични плащания” от ПРСР. Една от основните дейности е насочена към опазването на земеделски земи с висока природна стойност. Други дейности, насърчавани от НАЕП, са биологично земеделие; подкрепа на традиционни породи в животновъдството; опазване на почвите и водите; опазване на характеристиките на ландшафта.

В ос 2 са разпределени 27% от приноса на Общността по трите оси. Предвижда се около 40% от бюджета по ос 2 да се изразходват за дейностите, заложи в НАЕП.

Подкрепата за дейности, свързани с използване на земеделски земи в **необлагодетелствани райони** и с придържане към добри земеделски и екологични условия се очаква да намали изоставянето на земи и тяхната ерозия, както и да противодейства на обезлюдяването на селските райони. Предвижда се **35% от средствата по ос 2 да бъдат заделени за подкрепа на стопаните от необлагодетелстваните райони.**

Останалите 25% от бюджета на ос 2 ще се използват за мерките по Natura 2000 и горските мерки.

Компенсационните плащания за земеделски и горски стопани, чиито земи попадат в попадат в местата по Natura 2000 са от голяма важност за опазване на биоразнообразието. Мерките имат за цел съхраняването на различни местообитания и животински и видове, включени в съответните заповеди и планове за управление, които собствениците на земи по Natura 2000 ще трябва да спазват. След издаването⁵⁴ на Заповедите за определяне на местата се предвиждат компенсации за дейности, свързани със запазването на местообитания и места, осигуряващи добри условия за важни видове птици (в съответствие с Директивата за птиците). Постепенно техният обхват ще бъде разширен, за да включи и дейности за запазване на важни местообитания на флората и фауната, дефинирани в съответствие с Директивата за местообитанията.

Докато задължителните изисквания по Natura 2000 влязат в сила за земеделските стопани или собствениците на гори, стопаните могат доброволно да изпълняват дейности, свързани със запазване на защитени видове в затревени площи или обработваеми земи по мярка „Агроекологични плащания”.

Горите имат важно значение по тази ос. Подкрепата за устойчивото управление на горите е насочена към защитата на всички гори и запазването на селския ландшафт. Предвидените мерки ще подкрепят борбата с ветровата и водна ерозия, с опустиняването и неблагоприятните последици от затоплянето на климата. Възстановяването на горите и въвеждането на превантивни мерки ще изиграе основна роля за предпазването на горите от пожари. Залесителните дейности ще имат за цел да преобразуват нискокачествената изоставена земя в гори, които да увеличат поглъщането на въглерода, намаляване на почвената ерозия, подобряване на водния баланс, др.

3.2.3 Йерархия на целите по ос 3 и избор на мерките

Дейностите по ос 3 са насочени към подобряване на качеството на живота и увеличаване на възможностите за заетост в селските райони. Те се отнасят до основни проблеми в селските райони, установени при анализа на съществуващото положение, които са обобщени както следва:

- влошаване на качеството и достъпността на основните услуги и инфраструктурата;
- липса на възможности за работа;
- висока зависимост от земеделието.

Тези проблеми са резултат от намаляващата привлекателност на селските райони, като място за работа и за живеене, и увеличаващите се различия между селските и градски райони. С влошаващото се качество на живота и намаляващите възможности за работа селските райони преживяват демографски спад и свързаната с него намаляваща заетост на селското население.

⁵⁴ Необходимо е изменение на ПРСР за въвеждане на съответната подкрепа по мярката по Natura

Логиката на помощта по трета ос е обобщена в таблицата по-долу:

Обща цел по ос 3	Подобряване на качеството на живот и разнообразяване на възможностите за заетост в селските райони	
Подцели	1. Подобряване на качеството на живот в селските райони	2. Насърчаване на разнообразяването на възможностите за заетост в селските райони
Оперативни цели	– Подобряване на достъпността и качеството на основните услуги и на инфраструктурата в селските райони	– Развиване на дейности, създаващи доходи извън земеделския сектор за стопанството и за населението от селските райони.
Мерки за постигане на подцелите	– „Насърчаване на туристическите дейности” – „Основни услуги за икономиката и селското население” – „Обновяване и развитие на селата”	– „Разнообразяване към неземеделски дейности” – „Подкрепа за създаване и развитие на микро-предприятия” – „Насърчаване на туристическите дейности”

За **ос 3** са предвидени **31% от приноса на Общността по трите оси**. Подцел 1 „Подобряване на качеството на живот в селските райони” ще бъде постигната чрез подкрепа за инвестиции за подобряване на основните услуги за местните хора и инвестиции в селската инфраструктура.

За мерките, пряко насочени към **подобряване на качеството на живот** в селските райони, са предназначени **69% от бюджета по тази ос**. Предвидената в бюджета сума отразява неотложността на нуждите в селските райони и високия капацитет за усвояване на помощите от бенефициентите (главно селски общини), проявен при изпълнението на Програма САПАРД. Реализирането на първата подцел за подобряване на качеството на живот е пряко свързано с усилията за икономическо разнообразяване по втората подцел, тъй като подобряването на инфраструктурата и услугите благоприятства като цяло за достъпността на районите, развитието на малки и средни предприятия, и привличането на инвестиции, които водят до икономически растеж и създаване на работни места. Подобряването на качеството на живот е от изключително значение за задържането на младите, предприемчиви и добре образовани хора в селските райони.

Помощта по първата подцел ще се насочи за:

- подобряване на инфраструктурата в определените селски общини по отношение на общинските пътищата, водоснабдяването и канализацията, както и подобряване на благоустройството на селата чрез обновяване на сградния фонд на социални заведения, на улиците, парковете, културни и историческите сгради.
- подобряване на основните услуги за селското население, така че да се осигури подобрен достъп до култура, развлечения и спорт, услуги за децата и уязвимите групи, информационни и комуникационни услуги.

Приоритет на помощта ще бъдат селските райони извън агломерациите, които са отдалечени и слабо интегрирани към градските центрове, и към по-малки общини и населени места в селските райони тъй като те са най-засегнати от продължителен социален и икономически упадък.

Част от идентифицираните спешни нужди на селското население ще бъдат покрити извън Програмата, от други Оперативни програми финансирани от политиката за сближаване на Общността и от националните програми. Подобряването на второ- и третокласните пътища, инфраструктурата за образование и здравеопазване и навлизането на

ширококолов интернет в селските райони ще бъдат подпомогнати от Оперативна програма Регионално развитие. Оперативна програма Развитие на човешките ресурси също ще подпомогне услуги за интегриране на уязвими групи и подобряване на качеството на образование, включително в селските райони.

За мерките, пряко насочени към **разнообразяване на възможностите за заетост**, ще бъдат заделени **останалите 31% от бюджета на ос 3**. Подцел 2 ще бъде постигната чрез създаване на заетост извън земеделието, както за самите стопани, така и за населението в селските райони като цяло. Размерът на заделените средства отразява очакваните искания за подкрепа, както и бавното усвояване на помощта по тези мерки, както показва изпълнението на подобни мерки по Програма САПАРД и националните програми. Наред с това ще бъдат налице множество възможности за професионално обучение на земеделски стопани, които искат да разнообразят дейността си към неземеделска, и на жителите в селските райони по Оперативна програма Развитие на човешките ресурси.

Създаването на нови възможности за заетост в селските райони ще бъде подкрепяно чрез съвкупност от мерки, насочени към разнообразяване на икономиката в селските райони. Подкрепа ще се оказва както на земеделските стопани за развиване на нови дейности извън земеделието, които създават доходи, така и на микро-предприятия от селските райони. Опитът по Програма САПАРД показва, че трябва да се подкрепя предприемачеството на широка част от населението в селските райони.

Въз основа на опита по Програма САПАРД стратегията не предвижда секторни ограничения за разнообразяване на икономическите дейности. Всяка жизнеспособна предприемаческа дейност, предприета извън основния отрасъл, ще бъде подкрепена, ако създава работни места, развива услугите в селските райони и/или насърчава разнообразяването на икономиката в селските райони. Приоритет ще бъде даван при създаването на бизнес начинания, които да експлоатират нови пазарни ниши, свързани с информационните технологии, иновативни производства и използването на възобновяеми източници на енергия, за повишаване на стойността на местните ресурси и за развитието на селския туризъм.

Подкрепата за постигане на втората подцел ще бъде осъществена чрез мерки за инвестиции за:

- създаване на разнообразни възможности за заетост на земеделските производители извън земеделието;
- помощ за инвестиции и консултантски услуги на микропредприятия, които предлагат услуги за селското население, насърчаване предприемчивостта на по-голяма част от селското население особено на жените и младите хора;
- развитие на възможностите за туризъм в селските райони чрез създаване на информационни центрове и малка по размер инфраструктура.

3.2.4 Йерархия на целите и избор на мерките по ос Лидер

Прилагането на политиката за развитие на селските райони на Общността в периода 2007 - 2013г. ще бъде подсилено чрез даване на по-голямо значение и финансиране на **подхода Лидер**, като инструмент за децентрализирано управление и интегрирано местно развитие в селските райони.

Логиката на помощта по четвърта ос е обобщена в таблицата по-долу:

Обща цел по ос 4	Изграждане на местен капацитет и подобряване на местното управление	
Подцели	1. Създаване на местен капацитет за прилагане на подхода Лидер	2. Подкрепа за прилагане на стратегии за местно развитие
Оперативни цели	<ul style="list-style-type: none"> – Подкрепа за създаването на местни инициативни групи и изготвяне на стратегии за местно развитие; – повишаване на капацитета на местните инициативни групи; 	<ul style="list-style-type: none"> – Прилагане на стратегии за местно развитие за постигане на целите по една или повече от останалите три оси; – насърчаване на сътрудничеството;
Мерки за постигане на подцелите	<ul style="list-style-type: none"> - “Управление на МИГ, придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответната територия”; 	<ul style="list-style-type: none"> - “Прилагане на стратегиите за местно развитие”; - “Между-териториално и транс-национално сътрудничество”;

Главна цел на интервенциите по ос Лидер ще бъде създаването на устойчив капацитет на местно равнище за определяне на политика за развитие на селските райони, за нейното изпълнение, контрол и оценка. С оглед на постигането на тази цел Програмата ще подкрепя дейности, отнасящи се до:

- активизиране на участието на различни заинтересовани страни в селските райони и създаване на устойчиво сътрудничество посредством месни инициативни групи (МИГ);
- информиране и обучаване на местните хора за изготвяне и осъществяване на стратегии за местно развитие включително управление на техните МИГ;
- насърчаване на сътрудничеството между групи по Лидер в България, както и международното сътрудничество.

Ос Лидер ще подкрепя създаването на нови МИГ и изготвянето на техните стратегии за местно развитие, както и за повишаване на капацитета на вече съществуващите МИГ.

Ос Лидер ще подкрепя прилагането на стратегии за местно развитие, които имат за цел устойчивото развитие на селските райони посредством разнообразяване на икономическите дейности, опазване на природата и селските райони, развитие на висококачествени услуги, отговарящи на нуждите и очакванията на местните хора.

При осъществяването на стратегиите за местно развитие МИГ могат да прилагат мерки по Регламент на ЕС 1698/2005, указани в ос 1 (с изключение на фиксирани годишни плащания), ос 2 (с изключение на плащането на площ) и ос 3. Други дейности извън мерките, упоменати в ПРСР, но включени в Регламент на ЕС 1698/2005, могат да бъдат подпомогнати, ако те допринасят за осъществяването на конкретните цели на стратегиите за местно развитие и за общите цели на ПРСР. Ще бъдат подкрепяни също така проекти за сътрудничество между групи по Лидер.

Чрез ос Лидер ще се предоставят средства в размер на 2,6% от приноса на Общността по трите оси. Около 82% от бюджета по ос Лидер ще бъдат предназначени осъществяването на стратегии за местно развитие и насърчаване на сътрудничеството, а 18% – информационни дейности и за изграждане на капацитет на заинтересованите страни по отношение на подхода Лидер в селските райони.

3.3 Предварителна оценка

3.3.1 Предварителна оценка – подход и изводи

Предварителната оценка на Програмата за развитие на селските райони 2007-2013г. е извършена в периода юни 2006 - март 2007 година от екип, съставен от български и чуждестранни експерти от консорциум „Сканагри Дания и Партньори”. Методологията ѝ следва процедурите, определени с *Ръководство за Обща Рамка за Наблюдение и Оценка, юли 2006г., Насоки + Пояснителни бележки от А до О*. Окончателният оценъчен доклад е базиран на варианта на ПРСР от месец декември 2006 година⁵⁵. Екипът оценители установи добри работни отношения с Управляващия Орган на Програмата (УО) – Дирекция Развитие на селските райони, както и с други институции, участващи в подготовката на Програмата.

Основните изводи и препоръки на оценителите са следните:

Анализът на силните и слабите страни, възможностите и заплахите посочи множество нужди, които трябва да бъдат адресирани от Програмата. Релевантността е добра: планираните интервенции изглеждат адекватни на нуждите, въпреки, че могат да се направят някои подобрения чрез включването/подсилването на специфични действия, свързани с по-лесния достъп до кредити, въвеждането на иновационни технологии (за оси 1 и 3), специфични интервенции за постигане съответствие с Рамковата Директива за водите и Директивите за птиците и местообитанията (за целите на ос 2). За целите на ос 4 е належаща задълбочена информационна кампания към местните общества за да се компенсира липсата на опит в прилагането на този тип интервенции.

Връзките между главните цели и специфичните подцели показват наличието на полезна синергия между осите: например, очакваните положителни въздействия на мерките на Програмата върху състоянието на околната среда. Налице е и добра съгласуваност със Стратегическите Насоки на ЕС, въпреки че е подходящо да се обърне повече внимание върху постигането на териториален баланс на въздействията на Програмата и насърчаване участието на жените на пазара на труда. Необходимо е и да се детайлизират интервенциите по Подхода Лидер.

Беше направен анализ на определените за прилагане мерки и анализ на очакваните въздействия. Анализът потвърди придържането към принципите за допълняемост и пропорционалност, вътрешната съгласуваност (кохерентност) на Програмата, както и ефикасността на предвидените интервенции.

Направена е индикативна преценка на бъдещите прилагачи органи и съответните процедури. Българското правителство е планирало и изпълнява подсилването и реорганизацията на Дирекция Развитие на селските райони (УО на Програмата). ДФ “Земеделие” ще функционира като Разплащателна агенция, като се възползва от опита, натрупан от интервенциите по САПАРД, и разполагайки с добре структурирана мрежа от областни офиси в цялата страна.

⁵⁵ Оценителите и дирекция „Развитие на селските райони” работиха заедно по подготовката на ПРСР от самото начало на влизането в сила на договора на оценителите. Препоръките от последния доклад за оценка бяха използвани за финализиране на варианта на ПРСР през март 2007 г. с цел официалното и изпращане на Европейската комисия. Така оценителите имаха възможността да допринесат и коментират варианта на ПРСР от март 2007 г., който бе изпратен на ЕК чрез SFC. Нещо повече, българските експерти от екипа на оценителите също в последствие бяха включени в консултациите в рамките на работните групи по осите на ПРСР.

Оценителят е предоставил изчисления/преценки за индикаторите: за продукти, за резултати, за въздействия, очаквани при прилагането на ПРСР.

Основни препоръки от Предварителната оценка

- Предвид изключително разнообразната структура на стопанствата и предприятията в земеделието, горското стопанство и ХВП, е необходимо да се изготви подходяща стратегия за всяка мярка, отчитайки както типовете потенциални ползватели на подкрепата така и географското им разположение в страната. След като са определени приоритетните ползватели и/или райони за всяка интервенция е необходимо да се настройат и съответните условия за допустимост и системи за класиране на допуснатите за разглеждане проектни предложения/кандидати за подкрепа.
- Важно е на кандидатите и бенефициентите по Програмата да се предостави ефективна процедура за възражения срещу решения на Управляващия орган или Разплащателната агенция; също се препоръчва на кандидатите и бенефициентите да се предостави трибуна за обмяна на добри и лоши практики, опит и предупреждения срещу неквалифицирани / некоректни консултанти, доставчици на услуги, техника или материали.
- Друг стратегически въпрос е необходимостта да се фокусират ресурсите на Програмата върху производствени сектори, които са перспективни по отношение на добавената стойност, експорта, опазването на околната среда.
- За всяка от мерките са изготвени специфични препоръки. Като цяло, препоръчва се определянето на критерии за приоритетност, особено за мерките, по които е налице голям брой потенциални бенефициенти.
- Опитът по САПАРД трябва да се вземе предвид при подготовката на процедурите за прилагане на ПРСР, така че да се избегнат проблемите в миналото. По-точно: а) необходимо е да се подсигури пълна прозрачност на процедурите: по отношение списъка с избираеми инвестиции, системата за класиране и избор на допустими проекти, и подробни мотиви за отхвърлянето на останалите; б) постигането на главните и оперативни цели на ПРСР винаги трябва да бъде с приоритет над стремежа само да се постигнат задачите по “усвояване на бюджета по мерките”. Липсата на “интерес” към определена схема за подкрепа в мерките може да се дължи на недостатъчна информация недобре насочена към потенциалните бенефициенти, или на недостатъчен достъп до “междинно финансиране” на проекта преди получаването на подкрепата за завършения проект; в) процедурите трябва да бъдат максимално опростени за да се намалят разходите на кандидатите/бенефициентите по подготовка на документите за кандидатстване или плащане.
- Подходящото устройство на УО и РА и техните взаимодействия са съществени за успешното постигане на количествените цели на ПРСР. Предвид изключително големия брой очаквани проектопредложения, които трябва да бъдат обработвани при изпълнението на мерките, се препоръчва значителна част от административните процедури да се извършва на децентрализирано – областно ниво. Специфичното техническо обучение на съответния персонал може много да спомогне за ефикасното им прилагане.
- За да се подсигури необходимата ефикасност на процедурите по време на прилагането на Програмата е изключително важно да се подсигури по-тясно сътрудничество между УО и РА.

- Препоръчително е да се изгради специализирана Управленска информационна система, за да се опрости и направи по-прецизно набирането на информацията за мониторинг на Програмата.
- За да се достигне и до потенциални бенефициенти от малцинствата е необходимо да се предприемат специфични стъпки. Информационната кампания трябва да намери техническите решения за подходящата и директна работа с тях, като се вземат предвид регионалните концентрации на малцинствените групи
- Важен проблем за разрешаване от ПРСР е гарантирането на по-лесен достъп за бенефициентите до кредити за инвестициите по проекта (междинно финансиране).
- При прилагането на мерките трябва да се насърчава участието на жените на пазара на труда. При оценките на проектопредложения, подадени от жени трябва да се присъждат допълнителни точки.
- От гледна точка “йерархията на нуждите” на България изглежда, че прилагането на някои мерки трябва бъде стартирано възможно най-бързо – особено тези, които допринасят за постигането на по-добър капацитет за управление на проекти от целеви бенефициенти, или такива, които носят „колективна полза” (Обучение, Консултиране, Придобиване на умения, Подход Лидер).
- Дейностите, свързани с обучение би трябвало да включват и създаването на ефективна мрежа от частни консултанти, способни да помогнат при подготовката на проектопредложенията. Административното натоварване на служителите, натоварени да оценяват проектопредложенията ще бъде намалено, ако документите които получават, отговарят на правилата.
- За създаването и прилагането на някои от мерките на ПРСР е необходимо да се вземат предвид предложените в *Стратегическата оценка на въздействие върху околната среда* предохранителни действия за избягване на нежеланите им отрицателни въздействия върху околната среда.

Оценителят предложи намаляване на броя мерки, които да бъдат прилагани чрез ПРСР на България и по-точно мерки 131, 132, 133 и 216. Тези предложения изглеждат обосновани предвид:

- Добавената стойност от мерките за постигане главните цели на ПРСР ще е ниска тъй като са налице по-належащи нужди, които могат да бъдат по-добре адресирани с други мерки;
- Концепцията за подкрепа по мерките е доста нова за България и за момента не съществува акумулиран обществен интерес и готовност за възползване от мерките
- Сравнително малките бюджети на мерките не оправдават значителните административни усилия по създаването на системите за тяхното прилагане, наблюдение и оценка

Предложено беше съответните бюджети да бъдат преразпределени към мерки, които са по-ефикасни за адресиране на неотложни нужди на селските райони. Същата логика бе приложена и при предложението за преразпределяне на бюджети между други мерки за развитие на селските райони, така че в рамките на осите да бъде постигнат по-добър баланс по отношение на количествените цели на мерките и планираните им въздействия.

Пълният текст на доклада на предварителната оценка е представен в Анекс 7.1

Долната таблица резюмира отговорите на УО по отношение на препоръките от предварителната оценка.

Отговор на Управляващия орган на препоръките, произтичащи от Предварителната оценка

№	Препоръка	Приета / Неприета	Направени промени
1	Предлагано решение: 1) да не се прилага мярка 131, като бюджетът ѝ бъде прехвърлен към мярка 121; 2) да не се прилагат мерки 132 и 133, като бюджетите им се прехвърлят към мярка 111; 3) да се прехвърлят 40 млн. евро от бюджета на мярка 122 към мярка 125; 4) да не се прилага мярка 216, като бюджетът ѝ бъде прехвърлен към мярка 224; 5) да се прехвърлят 39,02 млн. евро от бюджета на мярка 322 към мярка 312.	Частично приета	По отношение на точки 1-4, наборът от мерки и бюджетни средства в ПРСР 2007-2013г. са променени по съответния начин. По отношение на точка 5 бюджетът е прехвърлен частично.
2	Имайки предвид изключително разнообразната структура на предприятията в селското стопанство, горското дело и хранително-вкусовата промишленост, стратегиите по всяка мярка трябва да бъдат подробни както по отношение на целевите бенефициенти и/или, така и на географските райони. След като са определени приоритетните цели за всяка интервенция, съответните критерии за пригодност и системите за оценка и класиране на допуснатите до финансиране бенефициенти трябва да бъдат коригирани по съответния начин.	Приета	Наредбите за изпълнението на мерките трябва да съдържат конкретните критерии за класирането на проектите с оглед на предварителните препоръки в Раздел 7.1 от доклада за предварителната оценка. Целят насочването чрез критерии за допустимост или допустими сектори/ инвестиции също е заложено. Приоритетните цели сега са също заложили и в фишовете на мерките от ПРСР: тематично целенасочване е предвидено по мерки 121, 123, 311, 312, 321; съответствието със стандартите на ЕС е приоритет по мерки 121 и 123 и за инвестиционните мерки по Ос 3. Опазването на околната среда е приоритет по мерки 121 и 123. Подкрепата за младите фермери е приоритет по мерки 111, 112, 121, 143 и 311. Предприемачеството и създаването на нови работни места е приоритет по мерки 311 и 312. Териториалното целенасочване се прилага за мерките от Ос 3, както и за мерки 123 и 223.
3	От съществено значение е да бъде въведена модифицирана ефективна процедура за подаването на жалби срещу решенията на Управителния орган или на Разплащателната агенция от страна на кандидатите и бенефициентите по Програмата; в този смисъл също така е препоръчително кандидатите и бенефициентите да разполагат с трибуна за обмяната на добри и лоши практики, опит и сигнали срещу неквалифицирани консултанти, доставчици на услуги и техника. Заедно с едни по-прозрачни процедури за изпълнение, това ще доведе до по-малък брой санкционирани проекти.	Приета	Националната селска мрежа трябва да служи като основен форум за обмен на практики и информация между различните заинтересовани страни, като това ще представлява част от „реда и условията“ за организирането на мрежата. Процедурата по жалбите ще бъде предвидена в наредбите (предвижда се процедура за обжалване, състояща се от два или три етапа с условието, че ще се предоставят допълнителни подробности на кандидатите за причината / причините за отказ)
4	Друг стратегически въпрос е свързан с възможностите за насочване на ресурсите към производствени сектори, разполагащи с потенциал по отношение на добавената стойност, перспективите за износ, екологичните аспекти и т.н.	Приета	Добавената стойност и защитата на околната среда са възприети като основни приоритети при подготовката на стратегията за развитието на селските райони. В наредбите по мерките също ще се предвиждат системи за класиране, отразяващи тези приоритети. (особено за мярка 123 по отношение добавената стойност)
5	За всяка мярка в алинея 7.1 са набелязани конкретни препоръки. По принцип се препоръчва да се уточнят приоритетните критерии, особено за мерките, които имат широк кръг от потенциални бенефициенти.	Приета	Виж коментара по предходната препоръка и препоръка 2.

№	Препоръка	Приета / Неприета	Направени промени
6	<p>Необходимо е да се има предвид опитът по Програма САПАРД относно процедурите за изпълнение, с цел да се избегне появата на същите проблеми. По-конкретно: а) необходимо е да се гарантира пълната прозрачност на процедурите по отношение на подлежащите на обезщетяване разходи, системата за оценяване на одобрените проекти и мотивацията за отхвърлянето на останалите; б) винаги е необходимо е да се вземат предвид общите цели вместо само тези, които са свързани с “финансовите разходи”. Липсата на интерес може да се дължи предимно на недостатъчна или недобре фокусирана към потенциалните бенефициенти информация, както и на недостатъчния достъп до краткосрочен (мостови) капитал; в) процедурите трябва да бъдат опростени в максимално възможна степен.</p>	Приета	<p>а) В рамките на ПРСР 2007-2013 е предвиден специален Комуникационен план, използващ всички възможни средства за информиране и публичност (в съответствие и с Прилагащия регламент); б) мерките от ПРСР бяха подготвени с оглед постигането на целите на НСПРСР, (а не само с оглед усвояване на Европейските фондове). Да се гарантира постигането на целите ще бъде и основна задача на Комитета по наблюдение и на текущите оценки; в) опростяването на процедурите ще бъде заложено и в наредбите и ще бъде свързано с вида на мярката или подпомагането, без обаче да се загърбват европейските разпоредби за контрола, избягването на двойното финансиране и предотвратяването на нередностите.</p>
7	<p>Изграждането на подходяща структура на Управителния орган и на Разплащателната агенция е от съществено значение за успеха на инициативата. Имайки предвид изключително високия брой кандидатури, поне по-голямата част от административните задачи (както и цялостната обработка на “простите” мерки) трябва да се извършва децентрализирано. Структурата може да бъде подпомогната в значителна степен от провеждането на специализирано техническо обучение на съответните служители.</p>	Приета	<p>Одобрението на заявленията за подпомагане по мерките от ос 1, ос 3 и горските мерки от ос 2 първо ще се извършва на централно ниво с изключение на одобрението на кандидатите по мярката за подкрепа на полу-пазарните стопани, което ще става на регионално ниво. След старта на Програмата ще бъдат разработени план и график за децентрализация на процеса на одобрение и договориране на горните мерки в зависимост от вида на мярката и размера на проектите. Освен това в оперативните ръководства на Разплащателната агенция се предвиждат проверките на място да се извършват от техническия инспекторат на агенцията, като не се повтарят от централата (както се получаваше при изпълнението на САПАРД). Те също така предвиждат кандидатите да подават заявленията си за подпомагане в регионалните клонове на агенцията във всички случаи (докато по много от мерките по САПАРД заявките се подаваха единствено в централата).</p>
8	<p>Едно по-тясно сътрудничество между Управителния орган и Разплащателната агенция е задължително за намирането на технически решения по време на изпълнителната фаза.</p>	Приета	<p>Осъзнава се необходимостта от по-тясно сътрудничество, като освен контактите между Управителния орган и Разплащателната агенция при изпълнението на ПРСР, се предвижда създаването на управителен комитет, състоящ се от високопоставени служители от МЗХ, Управителния орган и Разплащателната агенция, с оглед институционализиране на сътрудничеството на ръководните ведомства при изпълнението на ПРСР.</p>

№	Препоръка	Приета / Неприета	Направени промени
9	Препоръчително е да се изгради специализирана управленска информационна система, за да се опрости и прецизира събирането на данни за целите на мониторинга. Тази система ще бъде безусловно необходима и за текущата оценка на Програмата.	Приета	УО ще изгради специализирана информационна система за управление, наблюдение и оценка. Тя ще бъде свързана с Управленската информационна система на РА.
10.	Необходимо е да се положат специални усилия за намирането на подходящия начин за достигането на потенциалните бенефициенти, принадлежащи към малцинствени групи. По време на информацията кампания е необходимо да се намерят съответните технически решения, за да осъществяват преки и качествени контакти с подобни бенефициенти, като се има предвид и регионалната концентрация на малцинствата.	Приета	Управителният орган разработи специален модул на информационната кампания, насочен към малцинствените групи.
11.	Важен проблем, който Програмата трябва да разреши, е как да се осигури по-лесен достъп до кредити.	Приета	Управителният орган осъзнава необходимостта да се осигури по-лесен достъп до кредити за по-малките кандидати, но този въпрос не може да бъде разрешен пряко от ПРСР. В опит да разрешат този проблем Министерството на земеделието и храните, Разплащателната агенция и 21 търговски банки подписаха меморандум за улесняване на предоставянето на кредити на земеделските стопани, които ще се ползват от подкрепа чрез субсидиите на ОСП (<i>като се покриват също схемите по Втори стълб</i>). Предвидената опция за авансови и междинни плащания за бенефициенти по ПРСР (за инвестиционните мерки) би намалила нуждата от “мостови капитал”.
12	В процеса на подготовка на конкретните мерки винаги трябва да се обмислят начините за подпомагане участието на жените в пазара на труда. За проектите, предлагани от жени, могат да се дават допълнителни точки при класирането.	Приета	Равенството между половете ще бъде отстоявано в процеса по подбирането на проектите. Националният съвет за равенство между жените и мъжете взе активно участие в подготовката на ПРСР 2007-2013, за да се гарантира, че равенството между половете е зачетено при разработването на мерките за развитие на селските райони. Съветът ще участва като постоянен член на Комитета по наблюдение на ПРСР. При избора на проекти по мерки 311 и 312 приоритет ще се дава на проекти подадени от жени. При избора на проекти по мярка 321 приоритет ще се дава на проекти за развитието на услуги за уязвими групи. Комитетът по наблюдение ще следи отблизо достъпа на жени до подпомагането и, ако е необходимо, ще въведе допълнителни точки при класирането на проектите, предложени от жени.
13	С оглед структурата на българските потребности изглежда е необходимо определени мерки да бъдат стартирани във възможно най-кратки срокове – особено тези, които ще осигурят принос за изграждането на управленски умения у потенциалните бенефициенти или мерките в полза на “колективния интерес” (Придобиване на умения, Подхода Лидер).	Приета	Посочените мерки по ПРСР ще започнат да се прилагат веднага след одобряването на ПРСР. Кампанията по разгласяването на ПРСР трябва да осигури пълна информация за изпълнението на тези мерки от самото начало.

№	Препоръка	Приета / Неприета	Направени промени
14	Дейностите по обучението трябва да се насочат и към създаването на ефективна мрежа от частни консултанти, които са в състояние да подпомагат бенефициентите при подготовката на техните заявки. Натоварването на службите, извършващи оценката на предложенията за финансиране, може да бъде облекчено, ако получаваните от тях документи съответстват на нормативите.	Приета	Всички информационни кампании и насоки за кандидатите предоставят достатъчна информация за частните консултанти. По Техническата помощ ще бъдат организирани семинари за обучението на частните консултанти.

Бележка: Таблицата съдържа основните препоръки от Раздел 10 на Предварителната оценка: препоръка 1 е обобщена от Раздел 10.1 “Преструктуриране на мерките и определените бюджети”, докато препоръки 2-15 са цитирани изцяло от Раздел 10.2 “Осигуряване на ефективното изпълнение на целите”

3.3.2 Стратегическа оценка на въздействието върху околната среда

Подход и изводи

Стратегическа оценка на въздействието върху околната среда на Програмата за развитие на селските райони 2007-2013г. е извършена през периода юни 2006 – март 2007 от екип, съставен от български и чуждестранни експерти (част от по-голям екип оценители) от консорциум „Сканагри Дания и Партньори”, който извърши Предварителната оценка на ПРСР.

Екологичната оценка на българската Програма за развитие на селските райони 2007-2013г. е разработена в съответствие с Директива 2001/42/ЕО на ЕП и на Съвета относно оценката на последствията от някои планове и програми върху околната среда. Нейното съдържание (резюме) следва указанията, дадени в Директива 2001/42/ЕО и подробните препоръки в нейните Приложения 1 и 2.

Директива 2001/42/ЕО е напълно транспонирана в българското законодателство посредством приемането на Закона за защита на околната среда и Наредбата за условията, реда и методите за извършване на екологична оценка на планове и програми.

Посредством Решение № ЕО-5/2006, определящо нуждата от извършването на екологична оценка, Министерът на околната среда и водите решава да възложи тази оценка на ПРСР 2007-2013. В решението са заложили изискванията за обхвата на оценката. Решението се съдържа в Приложение 1 на Анекс 8.

В разработената екологична оценка на Програмата за развитие на селските райони 2007-2013г. е извършен цялостен анализ на основните компоненти на околната среда (биоразнообразие, флора, фауна, въздух, почви, води, климат, ландшафт и културно наследство), включително на последствията от осъществяването на три възможни сценария: запазване на настоящата ситуация без изпълнение на Програмата (алтернатива 0); изпълнение на мерките без прилагане на предложените интервенции за смекчаване на отрицателните въздействия (алтернатива I) и изпълнение на мерките включително с прилагане на предложените интервенции за смекчаване на отрицателните въздействия (алтернатива II). Извършен е и анализ на екологичните проблеми, свързани с изпълнението на мерките и са разработени матрица за окончателна оценка, както и мерки за намаляване на някои последствия от изпълнението на Програмата. Оценителите отчетоха алтернатива 0 като неприемлива и не подкрепиха изпълнението на алтернатива I, защото би могла да окаже негативно влияние върху околната среда. Алтернатива II беше предпочетена от гледна точка на влиянието ѝ върху околната среда.

Що се отнася до състоянието на околната среда, като цяло проблемите със замърсяването в България произтичат от липсата на пречиствателни станции, депа за отпадъци и канализация. В земеделието специфичните фактори, водещи до влошаване на околната среда, са: дифузните замърсявания с нитрати и фосфати на подпочвени и повърхностни води, точкови замърсявания на подпочвени и повърхностни води от неправилно складирана и съхранявана оборска тор, и от пестициди, изоставяне на обработваеми земи и пасища, ерозионни процеси; тези фактори съществуват отпреди прилагането на Програма САПАРД. В някои райони замърсяването с тежки метали допълнително влошава състоянието на околната среда.

Консултации по Стратегическата оценка.

МЗХ разработва времеви график съвместно с МОСВ за публични консултации във връзка със Стратегическата оценка на ПРСР. За целите на публичните консултации оценителите подготвиха подробен въпросник и резюме на Стратегическата оценка. Процесът

включваше официални и неофициални консултации с различни заинтересовани по ПРСР страни и широката общественост. Докладът за Стратегическата оценка беше публикуван на интернет страницата на МЗХ през ноември 2006г. Всички заинтересовани страни - участници в работните групи по подготовката на Програмата, са консултирани. МЗХ разпространи въпросника сред членовете на работните групи с цел да се затвърди и оцени важността на въздействието на мерките от ПРСР върху околната среда, както е заложено в Стратегическата оценка. Партньорите разполагаха със срок от един месец за попълване на въпросника. Заключениеята от въпросниците и доклада за Стратегическата оценка също са публикувани на интернет страницата на МЗХ. През декември 2006г. беше организирано обществено обсъждане на ПРСР и на проекта за доклад за Стратегическата оценка, което беше посетено от повече от 140 души (виж също част 8.11 от Стратегическата оценка – Анекс 7.2) .

Компетентният орган (МОСВ) в становището си относно Оценката на въздействие върху околната среда № 3-2/2007 одобри Програмата за развитие на селските райони 2007-2013г. и препоръча два типа мерки – (1) за предотвратяване, минимизиране и отстраняване на възможни неблагоприятни въздействия върху околната среда от изпълнението на Програмата и (2) мерки за текущо **наблюдение** (в допълнение към организацията на мониторинга описана в част 8.10 от Доклада на Стратегическата оценка) и контрол по време на изпълнението на Програмата. МЗХ посредством Управляващия орган (Дирекция „РСР“) изготвя доклади на всеки три години за наблюдението и контрола, включително за действията, предприети за предотвратяване, минимизиране и отстраняване на възможни неблагоприятни въздействия от ПРСР върху околната среда.

Първата група мерки, предложени в Становище № 3-2/2007 на МОСВ, се вземат под внимание при определянето на критериите на избор на проекти, а втората група мерки е включена в общото наблюдение на Програмата.

Получените препоръки от Компетентния орган са отразени в окончателния вариант на Доклада за Стратегическата оценка на въздействие върху околната среда. В резултат на оценката на въздействието върху околната среда не се наложиха никакви промени в целите или мерките от Програмата за развитие на селските райони 2007-2013г.

Целият текст на Доклада на Стратегическата оценка е представен в Анекс 7.2

Следните документи и информация могат да бъдат намерени в Анекс 8 от ПРСР:

- Описание на предвидените за наблюдение мерки съгласно чл. 9 (1) (с) и 10 на Директива 2001/42/ЕС – мерките за наблюдение и контрол по прилагането на ПРСР по отношение на въздействието върху околната среда са определени в част II на Становище № 3-2/2007 на МОСВ (Приложение 2)
- Становището предвидено в чл. 9 (1) (б) на Директива 2001/42/ЕС резюмира как вижданията за опазването на околната среда и изразените мерки са отразени (Приложение 3)
- Не техническо резюме на информацията предоставена от Доклада на Стратегическата оценка както се предвижда от Анекс I (j) от Директива 2001/42/ЕС (Приложение 4);
- Информацията от консултациите с публичните власти и властите отговарящи за опазването на околната среда, отговарящи за прилагането на чл. 6 на Директива 2001/42/ЕС (включена в част „Резултати от консултациите“ в не техническото резюме – Приложение 4 и в същата част на целия Доклад на Стратегическата оценка);
- В допълнение към организацията на наблюдението описана в Становище 3-2/2007 г. и глава 12 на Програмата Управляващият орган предприе специално усилие, за да гарантира, че данните за индикаторите свързани с опазването на околната среда

са събрани – както е посочено в Анекс 3 от Програмата и в Становище 3-2/2007 г. Така данните за базовите индикатори и по-специално тези, които по настоящем са записани като „не налични”, ще се събират при редовните изследвания на дирекция „Агростатистика” на МЗХ и НСИ, МОСВ – Изпълнителна агенция за опазване на околната среда.

- Данните за изходните индикатори ще се събират от Системата за наблюдение на Програмата. Данните за индикаторите за резултат и въздействие ще се събират в процеса на оценка на Програмата. Информацията необходима за идентифициране на индикаторите в Становище 3-2/2007 г. ще се събира с помощта на Изпълнителната Агенция за опазване на околната среда.
- Междинната оценка ще включва също и оценка за въздействието върху околната среда базирана на първични и вторични (основани на наблюдението) източници на информация, както и критичен преглед на организацията на наблюдение. Първичните данни за анализа на въздействието върху околната среда ще се събират чрез изследвания/въпросници, както и чрез проверки на място на бенефициентите основани на анализа на подкрепените дейности.

Долната таблица резюмира отговорите на УО по отношение на препоръките от Стратегическата оценка.

Основни препоръки, произтичащи от Стратегическата оценка на въздействието върху околната среда и отговор на Управляващия орган

№	Препоръка	Приета / Неприета	Направени промени
1	<p><i>Мерки за предотвратяване, намаляване или възможно най-пълно отстраняване на предполагаемите неблагоприятни последици от осъществяването на Програмата за развитие на селските райони (2007-2013г.) върху околната среда</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проектите, предвиждащи инвестиционни предложения/планове, за които се изисква ОВОС/ЕО (по реда на Закона за опазване на околната среда) или специфична екологична оценка (по реда на Закона за биологичното разнообразие) да се одобряват само след положително решение по ОВОС/становище по ЕО и при съобразяване с препоръките от извършените оценки, както и с решението по ОВОС/становището по ЕО. 2. При осъществяване на дейностите по Програмата да се използват най-добрите налични технологии и прилагат добри земеделски и горски практики. 3. Създаването на нови трайни насаждения да бъде допускано само на мястото на обработваеми земи и да не се прилага на мястото на тревни местообитания (ливади, пасища, степи) или влажни зони. Да се стимулира създаването на трайни насаждения върху обработваеми земи с наклон над 10° с цел предотвратяване на ерозията на почвата. 4. Да не се подпомага изграждането на отводнителни системи във влажни ливади или карстови райони, както и в съседство със защитени влажни зони или места, където се срещат застрашени видове растения и животни. В такива територии да се прилагат агро-екологични схеми, които да бъдат управлявани с цел опазване на природата. 5. По отношение на дейностите към мярка 125 “Подобряване и развитие на инфраструктурата, свързана с развитието и адаптацията на земеделието и горите” подпомагането да бъде насочено към подобряване на съществуващата инфраструктура, особено отнасяща се за горските пътища, като не се допуска значително засягане на пасища и ливади. 6. Дейностите, свързани с изграждане и реконструкция на пътна инфраструктура, отводнителни системи, насърчаване на туристическите услуги, изграждане на нови сгради и разнообразяване към неземеделски дейности, да бъдат съобразени с установените режими за защитени територии по Закона за защитените територии и с изискванията за опазване на защитените зони и видове по Закона за биологичното разнообразие. 7. Необходимостта от ново строителство и реконструкция на напоителни системи да бъде обоснована в съответствие с прилагането на нови технологии, които да осигуряват икономия на вода, енергийна ефективност, и да бъдат природосъобразни (предотвратяване на ерозията). 8. Корекции на речните корита да бъдат съобразени с изискванията за опазване на защитените зони и видове по Закона за биологичното разнообразие. 9. Да се стимулира възстановяване на изсечените през последните години гори в горните поречия на реките, с цел подобряване на речния режим. 10. Да не се подпомага залесяване на пасища и ливади в земеделския и горския фонд. 11. Да се предвиди обучение на бенефициентите по отношение на прилагането на екологични правила и норми. 12. При подготовката на документацията за прилагане на мярка 313 “Насърчаване на туристическите дейности” да се 	Приета	Мерките по ПРСР следват предложените препоръки, които ще бъдат отразени в националните наредби за прилагане на мерките.

№	Препоръка	Приета / Неприета	Направени промени																																							
	включат изисквания за недопускане на мащабно застрояване или строителство на сгради с различна от местната архитектура. 13. При проектиране на обекти и съоръжения, по предвидените в Програмата мерки, да се вземат предвид границите на паметниците на културата и на техните охранителни зони, както и всички защитени по реда на специален нормативен акт територии.																																									
1	<p><i>Мерки за наблюдение и контрол при прилагане на Програмата за развитие на селските райони 2007 – 2013г.</i></p> <p>1. Министерството на земеделието и храните (чрез УО – Дирекция “Развитие на селските райони”) да изготвя доклад по наблюдението и контрола при прилагането на Програмата, включително на мерките за предотвратяване, намаляване или отстраняване на екологичните щети в резултат на прилагането на Програмата, който да представя в МОСВ на всеки три години от изпълнението на Програмата, не по-късно от 15 април.</p> <p>При наблюдението и контрола на въздействията върху околната среда при прилагането на Програмата да се отчитат и следните индикатори</p> <table border="1" data-bbox="145 762 1731 1335"> <thead> <tr> <th data-bbox="145 762 817 794">Индикатор</th> <th data-bbox="817 762 1198 794">Единица за измерване</th> <th data-bbox="1198 762 1731 794">Забележки</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="145 794 817 826">Територии с променено предназначение на земята</td> <td data-bbox="817 794 1198 826">площ (ха)</td> <td data-bbox="1198 794 1731 850">Въздействие върху използването на земята и биоразнообразието</td> </tr> <tr> <td data-bbox="145 826 817 858">Превръщане на гори и пасища в земеделски земи</td> <td data-bbox="817 826 1198 858">площ (ха)</td> <td data-bbox="1198 850 1731 882"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="145 858 817 890">Засягане на природни местообитания</td> <td data-bbox="817 858 1198 890">площ (ха)</td> <td data-bbox="1198 850 1731 938">Оценка на въздействието върху биоразнообразие, защитени територии и Националната екологична мрежа.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="145 890 817 938">Засягане на защитени територии и зони на Националната екологична мрежа</td> <td data-bbox="817 890 1198 938">площ (ха)</td> <td data-bbox="1198 938 1731 994">Позволява оценка на промяната на площите с висока природна стойност</td> </tr> <tr> <td data-bbox="145 938 817 994">Засягане на горски земи с висока природна стойност</td> <td data-bbox="817 938 1198 994">площ (ха)</td> <td data-bbox="1198 994 1731 1050">Оценка на тенденциите в промяната на биоразнообразието</td> </tr> <tr> <td data-bbox="145 994 817 1050">Промени в птичите популации, обитаващи земеделските земи</td> <td data-bbox="817 994 1198 1050">брой</td> <td data-bbox="1198 1050 1731 1082">Определяне на тенденциите в борбата с ерозията</td> </tr> <tr> <td data-bbox="145 1050 817 1082">Ограничаване на ерозията (площ на ерозиралите земи)</td> <td data-bbox="817 1050 1198 1082">площ (ха)</td> <td data-bbox="1198 1082 1731 1137">Оценка на въздействие върху почвите и водите</td> </tr> <tr> <td data-bbox="145 1082 817 1137">Количество на употребени оборски и минерални торове (азотни, фосфорни, калиеви)</td> <td data-bbox="817 1082 1198 1137">кг/ха</td> <td data-bbox="1198 1137 1731 1161">Оценка на въздействието върху водите</td> </tr> <tr> <td data-bbox="145 1137 817 1161">Качество на повърхностните и подземните води</td> <td data-bbox="817 1137 1198 1161">концентрации на нитрати (мг/л)</td> <td data-bbox="1198 1161 1731 1193"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="145 1161 817 1257">Качество на питейните води</td> <td data-bbox="817 1161 1198 1257">% несъответстващи проби по показатели нитрати, пестициди и микробиологични показатели</td> <td data-bbox="1198 1193 1731 1257">Оценка на въздействието върху питейните води</td> </tr> <tr> <td data-bbox="145 1257 817 1297">Емисии на CO₂, CH₄ и N₂O</td> <td data-bbox="817 1257 1198 1297">тона</td> <td data-bbox="1198 1257 1731 1335">Оценка на въздействието върху въздуха Определяне на относителния дял в емисиите на парникови газове; въздействие върху климата</td> </tr> <tr> <td data-bbox="145 1297 817 1335">Дял на селското стопанство в крайното енергопотребление</td> <td data-bbox="817 1297 1198 1335">%</td> <td data-bbox="1198 1297 1731 1335"></td> </tr> </tbody> </table>	Индикатор	Единица за измерване	Забележки	Територии с променено предназначение на земята	площ (ха)	Въздействие върху използването на земята и биоразнообразието	Превръщане на гори и пасища в земеделски земи	площ (ха)		Засягане на природни местообитания	площ (ха)	Оценка на въздействието върху биоразнообразие, защитени територии и Националната екологична мрежа.	Засягане на защитени територии и зони на Националната екологична мрежа	площ (ха)	Позволява оценка на промяната на площите с висока природна стойност	Засягане на горски земи с висока природна стойност	площ (ха)	Оценка на тенденциите в промяната на биоразнообразието	Промени в птичите популации, обитаващи земеделските земи	брой	Определяне на тенденциите в борбата с ерозията	Ограничаване на ерозията (площ на ерозиралите земи)	площ (ха)	Оценка на въздействие върху почвите и водите	Количество на употребени оборски и минерални торове (азотни, фосфорни, калиеви)	кг/ха	Оценка на въздействието върху водите	Качество на повърхностните и подземните води	концентрации на нитрати (мг/л)		Качество на питейните води	% несъответстващи проби по показатели нитрати, пестициди и микробиологични показатели	Оценка на въздействието върху питейните води	Емисии на CO ₂ , CH ₄ и N ₂ O	тона	Оценка на въздействието върху въздуха Определяне на относителния дял в емисиите на парникови газове; въздействие върху климата	Дял на селското стопанство в крайното енергопотребление	%		Приета	Предложените индикатори ще бъдат включени в пакета индикатори от Системата за наблюдение и оценка на ПРСР.
Индикатор	Единица за измерване	Забележки																																								
Територии с променено предназначение на земята	площ (ха)	Въздействие върху използването на земята и биоразнообразието																																								
Превръщане на гори и пасища в земеделски земи	площ (ха)																																									
Засягане на природни местообитания	площ (ха)	Оценка на въздействието върху биоразнообразие, защитени територии и Националната екологична мрежа.																																								
Засягане на защитени територии и зони на Националната екологична мрежа	площ (ха)	Позволява оценка на промяната на площите с висока природна стойност																																								
Засягане на горски земи с висока природна стойност	площ (ха)	Оценка на тенденциите в промяната на биоразнообразието																																								
Промени в птичите популации, обитаващи земеделските земи	брой	Определяне на тенденциите в борбата с ерозията																																								
Ограничаване на ерозията (площ на ерозиралите земи)	площ (ха)	Оценка на въздействие върху почвите и водите																																								
Количество на употребени оборски и минерални торове (азотни, фосфорни, калиеви)	кг/ха	Оценка на въздействието върху водите																																								
Качество на повърхностните и подземните води	концентрации на нитрати (мг/л)																																									
Качество на питейните води	% несъответстващи проби по показатели нитрати, пестициди и микробиологични показатели	Оценка на въздействието върху питейните води																																								
Емисии на CO ₂ , CH ₄ и N ₂ O	тона	Оценка на въздействието върху въздуха Определяне на относителния дял в емисиите на парникови газове; въздействие върху климата																																								
Дял на селското стопанство в крайното енергопотребление	%																																									

Бележка: Препоръките, произтичащи от Стратегическата оценка, са цитирани изцяло от Становище 3-2/2007 на МОСВ (което обобщава препоръките от т.8.8 на Доклада за ОВОС).

3.4 Въздействие от предишния програмен период

3.4.1 Въздействие на Програма САПАРД

Цели и мерки на Програма САПАРД

В предишния програмен период 2000 – 2006 г. България като страна в процес на присъединяване се възползва от подкрепата на Програма САПАРД. В съответствие с Регламент 1268/1999г. България разработи Национален план за развитието на земеделието и селските райони 2000-2006г. (НПРЗСР) през 1999г., който беше приет от Европейската комисия през октомври 2000г.

НПРЗСР беше изготвен в съответствие с трите основни правителствени документа (Партньорство за присъединяване, Национална програма за възприемане на достиженията на правото на Европейския съюз и Националния план за икономическо развитие) и Чл. 1 на Регламент 1268/99, според който помощта трябва да бъде използвана за:

- Улесняване изпълнението на законодателството на ЕС по отношение на Общата селскостопанска политика и свързаните с нея политики;
- Решаване на приоритетни и специфични проблеми в процеса на устойчиво адаптиране на земеделския сектор и селските райони в страните-кандидатки.

На 18 декември 2000г. между България и Европейската комисия беше подписано Многогодишното финансово споразумение за САПАРД. Сумата на съфинансирането от Общността по всички подписани Годишни финансови споразумения за периода 2000-2006г. възлиза на 444 748 370 евро.

Общият бюджет по Програмата, включително националното съфинансиране, е 592 961 125 евро. Разпределението на този бюджет по мерки е както следва (Таблица 22):

Таблица 22 Мерки по САПАРД и разпределение на средствата по мерки

Мерки	Публични средства (ЕС и национален публичен принос) (евро)
Инвестиции в земеделски стопанства	201 782 489
Подобряване на преработването и маркетинга на селскостопански и рибни продукти	197 684 453
от която: Пазари на едро	25 000 000
Развитие на селскостопански дейности, целящи опазване на околната среда	2 045 167
Развитие и диверсификация на икономическите дейности и създаване на възможности за многостранни дейности и алтернативни доходи	75 337 197
Създаване на организации на производителите	520 000
Обновяване и развитие на селата, опазване и съхраняване на селското наследство и културни традиции	54 061 449
Подобряване на професионалното обучение	449 508
Развитие и подобряване на междуселищната инфраструктура	55 251 425
Управление на водните ресурси	0
Лесовъдство, залесяване на земеделски земи, инвестиции в горски стопанства, преработка и маркетинг на горски продукти	5 278 912
Техническа помощ	550 525
Общо	592 961 125

Официално Програма САПАРД стартира на 1 юни 2001г. с публикуването на наредбите за условията и реда за предоставяне на помощта по **3 акредитирани мерки**, а именно:

- Мярка 1.1 *Инвестиции в земеделски стопанства*;

- Мярка 1.2 *Подобряване на преработването и маркетинга на селскостопански и рибни продукти;* и
- Мярка 2.1 *Развитие и диверсификация на икономическите дейности и създаване на възможности за многостранни дейности и алтернативни доходи.*

Агенция САПАРД получи правото за управление на средствата за тези мерки на 15 май 2001г.

С Решение на ЕК от 14 август 2003г. Агенция САПАРД получи правото за прилагането на **още 7 мерки** от НПРЗСР:

- Под-мярка 1.2.1 *Пазари на едро;*
- Мярка 1.4 *Лесовъдство, залесяване на земеделски земи, инвестиции в горски стопанства, преработка и маркетинг на горски продукти;*
- Мярка 1.5 *Създаване на организации на производителите;*
- Мярка 2.2 *Обновяване и развитие на селата, опазване и съхраняване на селското наследство и културни традиции;*
- Мярка 2.3 *Развитие и подобряване на междуселищната инфраструктура;*
- Мярка 3.1 *Подобряване на професионалното обучение;*
- Мярка 4.1 *Техническа помощ;*

През септември 2006г. стартира прилагането на последната мярка – 1.3 *Развитие на селскостопански дейности, целящи опазване на околната среда.*

Единствено заложената в НПРЗСР мярка 1.6 *Управление на водните ресурси* не беше приложена съгласно решение на Комитета по наблюдение на Програма САПАРД.

Договорирането по Програма САПАРД приключи на 31.10.2007 г. Към тази дата договорираните средства възлизат на 100% от общия принос на ЕС, а изплатената / заявената помощ възлиза на 52% от общия принос на ЕС.

Резултати и въздействие от прилагането на САПАРД

Анализът на **конкурентоспособността на земеделието**, направен по време на Междинната оценка⁵⁶ и Актуализацията на междинната оценка⁵⁷ на САПАРД показаха, че основните проблеми на сектора са свързани с ниска производителност, раздробеност на собствеността на земята, недостатъчно използване на машини и оборудване, липса на управленски способности и знания, затруднен достъп до външно финансиране, недостатъчно напояване и канализация, слабо развита мрежа от земеделски услуги и изследователски звена както и слабо развити развъдни и селекционни дейности. Затова условията в земеделието през 2003г. и 2005г. бяха подобни на тези по времето, по което беше направен анализът на силните и слаби страни на сектора при Предварителната оценка на Програмата. Някои от изброените неблагоприятни фактори и тенденции, обаче, бяха постепенно преодолени в резултат на помощта по САПАРД. Това подобрение беше по-видимо особено в североизточен и южен централен райони на планиране, където беше насочен голям процент от земеделските инвестиции по САПАРД.

По отношение на **състоянието и опазването на околната среда** основните проблеми на България произтичат от липсата на оборудване за преработка на твърди и течни отпадъци, както и от липсата на адекватни съоръжения за тяхното съхранение. В земеделието главните причини за влошаване на състоянието на околната среда са: разпространяващо се замърсяване на повърхностните и подпочвените води с нитрати и сулфати; замърсяване на

⁵⁶ Междинната оценка обхваща периода 2001-2003г. и е извършена в периода юни – декември 2003г.

⁵⁷ Актуализацията на междинната оценка обхваща периода 2004-2006г. и е извършена в периода юни – декември 2006г.

водите от точкови източници – неправилно съхраняване на животинските торове и пестициди; изоставяне на земеделските земи и пасища; разрушаване/неподдържане на поясите, защитаващи срещу вятърна ерозия; отглеждането на монокултури без подходящ сеитбооборот.

Резултати от прилагането на мерките по САПАРД

Програмата имаше положителен принос за прилагането на европейските стандарти и законодателство. Опазването на околната среда, спазването на изискванията за хигиена и безопасност на храните са включени в критериите за избираемост на проектите.

Програмата допринесе за **прилагането на целите на ОСП и изграждането на административен капацитет**. Оценката на административния капацитет, усилията за подобряване функционирането на държавните институции, ангажирани с управление на Програмата, и нивото на хармонизиране на националното законодателство с европейското показаха съществен напредък в тази област.

Едно от заключенията на Актуализацията на междинната оценка беше че препоръките от междинната оценка през 2003г. са изпълнени, което на свой ред е подобрило прилагането през периода 2004-2006г. Така Програма САПАРД осигури неочакван опит на администрацията, която по този начин успя да подобри процедурите.

Стопаните и населението на селските райони са значително по-добре запознати с изискванията на ЕС по отношение на достъпа до средства за инвестиции и хармонизираните стандарти, въведени с *общото европейско законодателство*.

САПАРД доведе до **значителни инвестиции в българското земеделие и хранително-вкусовата промишленост**. Инвестициите в земеделските стопанства, подпомогнати по Програмата за периода 2001г. до юни 2006г. възлизат на приблизително 111 милиона евро публични инвестиции⁵⁸, привлекли допълнителни 134 милиона евро собствени средства на стопаните. Инвестициите в ХВП, подпомогната по Програмата, се равняват за същия период на близо 100 милиона евро публични инвестиции⁵⁶, привлекли допълнителни 120 милиона евро собствени средства на преработвателите.

Що се отнася до допълняемостта и безполезната подкрепа, Актуализацията на междинната оценка показва, че Програмата е привлякла **значителни допълнителни инвестиции**. Оценителите откриха, че 89% от интервюираните са заявили, че не биха направили същата инвестиция без САПАРД, а 30% са казали, че не биха направили каквато и да било инвестиция без Програмата. По отношение на ефекта на привличане на инвестиции, 80% от интервюираните са отговорили, че са направили допълнителни инвестиции в резултат на финансирането по САПАРД.

Принос на САПАРД към решаването на приоритетни и специфични проблеми на устойчивото развитие на земеделието и селските райони

Подобряване на ресурсите на земеделските стопанства

Един от основните резултати от прилагането на Програмата е приносът към подобряването на ресурсите на много растениевъдни стопанства. Подобряването на ресурсите на стопанствата включва модернизация на машините и оборудването и в по-малка степен – модернизация на съоръженията за съхранение на продукцията и подобряване на земята.

⁵⁸ Според данните за платените проекти

Бенефициенти на мярката „*Инвестиции в земеделски стопанства*” бяха големи земеделски стопанства или кооперации, специализирани в растениевъдство. Голяма част от подпомогнатите инвестиции включваха покупка на модерна селскостопанска техника, която на свой ред допринесе за намаляване на производствените разходи и увеличаване на приходите и, като цяло – до по-добра конкурентоспособност на подпомогнатите стопанства. Разпределението на инвестициите по сектори показва обаче, че подкрепата е била концентрирана в секторите със зърнени и технически култури, които са поели 48% от публичната помощ по мярката. Това е много висок дял, имайки пред вид, че тези сектори не са посочени като приоритетни в НПРЗСР.

Недостатъчна подкрепа е оказана на животновъдните сектори, които са изправени пред най-сериозните проблеми по отношение спазването на стандартите на ЕС. Измененията в критериите за избор на под-мярката за производство на мляко и млечни продукти доведоха до това, че 90% от всички проекти бяха одобрени през периода 2004-2006г. Въпреки това и другите подобрения на Програмата и процедурите, животновъдните стопанства са получили относително ниска подкрепа.

Според индикаторите за наблюдение и оценка до края на 2006г. от мярката би трябвало да са се възползвали около 5 200 земеделски производители, а в действителност до средата на 2006г. бенефициентите са малко над 1 000 стопани. Това може да се обясни с факта, че размерът на отделните проекти е бил по-голям от очакванията и е в резултат на това, че мярката е привлякла пазарно ориентирани, средни по размер стопанства.

Подобряване на преработката и маркетинга на хранителни продукти

Във финансовия план на НПРЗСР голям дял от помощта е предвиден за мярка „*Подобряване на преработката и маркетинг на земеделски и рибни продукти*”.

Голяма част от действащите предприятия в секторите, допустими по мярката са били подпомогнати. В повечето случаи това са били относително големи фирми.

Информацията, получена от интервютата с бенефициентите, показва, че инвестициите имат значителен принос за подобряване на конкурентоспособността на фирмите – 63% от бенефициентите са подобрили качеството на продукцията (по отношение на хигиена, въвеждане на стандарти ISO 9000 или системата за контрол на критичните точки HACCP, въвеждане на знак за европейско качество). Повече от една трета от бенефициентите са намалили производствените си разходи и са увеличили износа си. Всички интервюирани фирми при Актуализацията на междинната оценка отговарят на изискванията на законодателството за опазване на околната среда и стандартите за здравословни и безопасни условия на труд.

Оценката на инвестициите, договорени по мярката, показва, че към млекопреработвателния сектор е използвана малка част от средствата по мярката.

Подпомогнатите инвестиции за модернизиране на съществуващи производствени капацитети (или изграждане на нови) надвишават тези за доставчиците на суровини за преработвателната промишленост. Този проблем е особено остър в месопреработвателния сектор, особено при кланиците. В новия програмен период трябва да се обърне внимание на тази диспропорция.

Във всички подпомагани сектори относително голям дял от публичната подкрепа е договорена от новосъздадени фирми. Това означава, че Програмата е повлияла на притока на частни средства в подпомаганите сектори. По този начин Програмата би могла да допринесе за модернизирането на секторите чрез изместване на старите предприятия, които не отговарят на хармонизираното законодателство.

Според индикаторите за наблюдение и оценка на мярката „Подобряване на преработката и маркетинга на земеделски и рибни продукти” до края на 2006г. би трябвало да бъдат модернизирани, реструктурирани или изградени около 630 предприятия, към средата на 2006г. са завършени малко под 200 проекта и, както при мярката за инвестиции в земеделски стопанства, средният размер на проектите е по-голям от очакваното.

Разнообразяване на селската икономика

Сумата на помощта, отпусната по мярката за диверсификация на икономическите дейности, е била относително ниска. В трите сектора, към които са се насочили основната част от инвестициите по мярката – селски туризъм, дървопреработване пчеларство – бенефициенти са били фирми, вече специализирани в подпомаганите дейности. Частта за селския туризъм по тази мярка беше силно критикувана от оценителите поради финансирането на хотели по Черноморието и планинските ски курорти. Мярката беше спряна през март 2004г. и остана така до юни 2006г., когато беше открит нов търг за проекти. Този вид закъснения е ясно предупреждение за администрацията на новата Програма и не трябва да се повтаря, тъй като те доведоха до относително слабо усвояване на средствата по мярката, както беше установено от Актуализацията на Междинната оценка..

Селска инфраструктура

Мерките, насочени към подобряване на селската инфраструктура и развитие на селата, бяха акредитирани през август 2003г. Според оценителите мярката е добре формулирана и е насочена към неотложни нужди за развитие на селските общини. Те, обаче, се сблъскват и с някои проблеми - проектите са одобрявани и договаряни сравнително бързо, но не са могли да стартират поради липса на средства в общините за инвестиции. Този проблем е преодолян чрез приемането на Постановление № 40 за отпускане на общините на заеми от Министерство на финансите за предварително финансиране на проекти и покриване на ДДС. Имало е и други проблеми, но сега мярката започва да действа ефективно.

Горско стопанство

Броят на кандидатите по мярката за инвестиции в горското стопанство и залесяване на земеделски земи беше относително малък. Според Актуализацията на Междинната оценка това се дължи на факта, че частните собственици на гори нямаха интерес към дългосрочни инвестиции с ниска степен на възвръщаемост, както и поради липсата на достатъчни знания за управлението на горите. Що се отнася до общините (които бяха допустими кандидати по мярката), инвестициите в горски ресурси също не се оказаха от приоритетна важност и те по-скоро биха предпочели да кандидатстват за подкрепа по мерките за междуселищна инфраструктура. С цел избягване на подобен сценарий при ПРСР обхватът на дейностите в сектора и териториалният им обхват са разширени – например включването на мерки за защита от природни бедствия / пожари обхваща също и държавните гори.

Агроекология

Агро-екологичната мярка по САПАРД беше пилотна – важен инструмент за въвеждането на нови схеми за заинтересованите страни в селските райони и за администрацията. Обучението и подготвителните дейности обаче отнеха по-дълъг период от време от очакваното и Агенция САПАРД получи правото на управление на средствата по тази мярка чак през септември 2006г. Въпреки късния старт на изпълнението на мярката единствения обявен прием на проекти през октомври 2006г. и февруари 2007 привлече 201 кандидата, което доведе до усвояването на наличните средства по мярката, което в контекста на ситуацията в България е едно добро начало. ПРСР ще има възможността да

доизгради опита и знанията, натрупани от САПАРД, и агро-екологичните схеми ще стартират с началото на изпълнението на ПРСР.

Професионално обучение

Съгласно Актуализацията на междинната оценка към тази мярка има солиден интерес сред земеделските стопани, като са постъпили над 4 000 заявления за участие в обучителни курсове. Все пак, заради изключително тежките тържни процедури и процедурите по сключване на договори бяха организирани само няколко курса. Това предизвика цялостно преразглеждане на подхода на прилагане на мярката и в резултат подходът за изпълнение на Мярка 111 от ПРСР претърпя значителни промени с цел да се улеснят процедурите по одобрение и сключване на договори за провеждане на обучения.

Организации на производители

Приемът на проекти по мярката за създаване на организации на производители по САПАРД набра скорост в самия край на изпълнението на Програмата след години на продължителна разяснителна дейност. По ПРСР информационната и разяснителна кампания ще продължи, критериите за допустимост на организациите на производители са облекчени, а консултантска подкрепа ще се предоставя по мярка 143 с цел да се подпомогнат кандидатите.

Управление на Програмата

Междинните оценители предложиха събраните данни за наблюдение да се доразвият и да се използват постоянно при управлението на Програмата, докато в рамките на САПАРД се срещаха значителни отклонения при резултати, постигнати след първоначално зададени цели. При ПРСР обхватът на индикатори за наблюдение ще бъде разширен от гледна точка на количество и качество (в съответствие с ръководството на ОРНО) в опит да се събират данни не само за подкрепените проекти, но и за самите бенефициенти и техните стопанства / бизнес. Информацията, събрана и анализирана в хода на текущата оценка, ще послужи за по-доброто изпълнение на Програмата и в тази връзка за избягването на определени слабости, срещнати по време на прилагането на САПАРД.

3.4.2 Въздействие на други проекти

Проекти, свързани с мярка “Консултантски услуги” от Ос 1

Проект “Екипи на колела” между Националната служба за съвети в земеделието, МЗХ и ПРООН

Проектът тества модел на партньорство между Областните служби на Националната служба за съвети в земеделието (НССЗ) и Бизнес-центровете на Проект JOBS на Програмата на ООН за развитие (ПРООН) в 6 административни области: Видин, Пазарджик, Търговище, Хасково, Ямбол и Бургас.

Мобилни екипи, състоящи се от експерти на JOBS, експерти на НССЗ и външни консултанти, ще предоставят на земеделските производители и предприемачите от селските райони своевременни и съобразени с конкретните им потребности услуги: обща и специфична информация, развитие и финансиране на бизнеса, съвети в земеделието, регистрация на земеделски производители.

Наред с предоставянето на консултантски услуги на място, Проект “Екипи на колела в селските райони” ще се стреми да повиши капацитета на НССЗ за посрещане на належащите потребности на предприемачите в селските райони в условията на присъединяване на страната към Европейския съюз.

Основните дейности по проекта от старта на проекта през април 2006г. до момента:

- подготвителни дейности за стартиране на информационна кампания за земеделските производители и предприемачите от селските райони – разработена е комуникационна стратегия на проекта, включително проекти на информационни материали за дейностите по проекта, политиката за развитие на селски райони 2007-2013;

- създадени 6 мобилни екипа, включващи представители на Областните служби за съвети в земеделието и JOBS центровете, разработени оперативни планове за техните дейности. За всеки екип е закупен автомобил с цел подпомагане изграждането на екипно взаимодействие.

Проекти, свързани с подготовката на мерките от ос 2

Проект „Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земята”

Проект „Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земята” е съвместна инициатива на ПРООН, Министерството на околната среда и водите и Министерството на земеделието и храните, финансиран от Глобалния екологичен фонд (ГЕФ). Проектът стартира през 2005г. и ще завърши в края на 2007г.

Дългосрочната цел на проекта е да разшири благоприятната среда и капацитета за ограничаване на деградация на земята и да създаде практики за устойчиво управление на земите като по този начин ще допринесе за по-здравословно съществуване, цялостност, функции и обслужване на екосистемите, насърчавайки развитието на устойчив поминък в България.

Непосредствената цел на проекта е да изгради капацитет за устойчиво управление на земята, развитие и приложение на последователна поземлена политика. Проектът ще се съсредоточи върху приобщаването, изграждането на институционален и технически капацитет, утвърждаване на финансови механизми, както и върху мобилизиране на необходимите ресурси за това.

Очаквани резултати

- Устойчива поземлена политика и ясни законова и регулативна рамка за устойчиво управление на земята и борба с опустиняването;
- Укрепване на институционалния и технически капацитет за устойчиво управление на земите и борба с опустиняването;
- Укрепване на местния капацитет за планиране на земеползването и вземане на решения с участие на заинтересуваните страни;
- Мобилизиране на ресурси за изпълнение на Национална програма за действие за устойчиво управление на земята и противодействие на пустеещите земи, както и за новаторски финансови механизми и икономически стимули, обсъдени и съгласувани със земеделските производители и други ползватели на земеделски земи, както и с основните министерства.

Очаквани ползи

- Ще бъде изграден институционален и технически капацитет за устойчиво управление на земите в различни сектори, на различни нива;
- Разработен инвентаризационен отчет на деградационните процеси, включително разработка и анализ на възможности за устойчиво управление на земите, използващ “анализ на функциите на природо-териториалните комплекси”.

През 2005 и 2006г. са проведени 28 обучения за повишаване квалификацията в сферата на устойчиво управление на земите на представители на централни и регионални държавни институции, местната администрация, неправителствени организации и асоциации.

Със съдействието на проекта са издадени следните документи, подпомагащи земеделските производители, а именно: информационни материали за пасища и ливади, киселяване и ерозия на почвата; Правила за добра земеделска практика; Наръчник за кандидатстване по мярката 1.3 „Развитие на селскостопански дейности, целящи опазване на околната среда” по Програма САПАРД; Национален план за биологично земеделие 2007-2013г.

Пилотна схема за компенсаторни плащания.

През месец януари 2004г. стартира проект по Програма ФАР за определяне на необлагодетелстваните райони и районите с екологични ограничения. Целта на проекта беше хармонизиране и прилагане на законодателството в областта земеделието, в частта му структурна политика, глава V “Необлагодетелствани райони и райони с екологични ограничения” на Регламент (ЕС) 1257/1999 за подпомагане развитието на селските райони от Европейският фонд за гарантиране и ориентиране на земеделието”. Проектта стартира с подготовката на мярката за определяне на критерии и обхват на необлагодетелствани райони в България и определяне нива на компенсаторни плащания от работни групи сформирани със Заповед на Министъра на земеделието и храните.

Проектът по Програма ФАР завърши през юли 2004г. и бяха постигнати следните основни резултати от изпълнението на проекта:

- Анализ на практиката на страните членки на Европейския съюз свързана с разработването и прилагането на схеми за подкрепа на земеделски производители в необлагодетелстваните райони
- Критерии за определяне на различните видове необлагодетелствани райони в България;
- Методология за изчисляване на компенсаторните плащания за подкрепа на земеделските производители в различните видове необлагодетелствани райони в България;
- Проект на пилотна схема за подпомагане на земеделските производители в необлагодетелстваните райони, в това число указания за прилагане и Ръководство към участниците в схемата за компенсаторни плащания на земеделските производители от необлагодетелстваните райони, проект на изисквания за добра фермерска практика, проект на процеса на администриране на схемата. По пилотната схема през 2005 г. и 2006 г. е предоставена подкрепа на 340 земеделски производители покриващи приблизително 7870 хектара.
- Проект на Наредба за определяне на необлагодетелстваните райони и районите с екологични ограничения.

Партньорство за развитие на биологичното земеделие

Министерството на земеделието и храните участва като стратегически партньор в проекта по Програма на Швейцарската агенция за развитие и сътрудничество (SDC), към швейцарското правителство. В създаденото Партньорство участват: Фондация за биологично земеделие „Биоселена”; Кооперация “Био България”; Аграрен Университет Пловдив; Асоциация за екологично земеделие “Екофарм” - Пловдив и МЗХ.

По Програмата за подпомагане на биологичното земеделие в България (2005 – 2007г.) беше финансиран и реализиран проекта „Информационна и промоционална кампания за прилагане на агро-екологичната мярка в България”. Изпълнението на проекта бе осъществено от Фондация „ТАЙМ-Екопроекти”. Целта на проекта бе да информира

земеделските производители за условията и реда за получаване на безвъзмездна финансова помощ по САПАРД за развитие на селскостопански дейности, целящи опазването на околната среда. Проведени бяха 11 семинара, в които участваха 275 души.

По проект на SDC „Опазване на редки местни породи” бяха идентифицирани животните от четири породи, застрашени от изчезване – 2 породи овце: Медночервена Шуменска овца и Каракачанска овца и 2 породи говеда – Родопско късорого говедо и Българско сиво говедо. Получените резултати по проекта бяха използвани за разработване на под-мярка „Опазване на редки местни породи” на агро-екологичната мярка по Програма САПАРД.

В рамките на партньорството и с финансовата помощ на SDC беше разработен *Национален план за развитие на биологичното земеделие в България в периода 2007-2013г.* В момента се разработва софтуер за управление на данните за биологично земеделие.

Програма за малки проекти на Глобален екологичен фонд

България участва в Програмата за малки проекти (ПМП), финансирана от Глобалния екологичен фонд (ГЕФ), от лятото на 2005, а през април 2006г. стартира набирането на предложения за финансиране на проекти. ПМП насърчава дейности, които ангажират местната общност и допринасят за решаване на глобални проблеми на околната среда в следните сфери:

- Опазване на био-разнообразието
- Намаляване изменението на климата
- Опазване на международни води
- Предотвратяване деградацията на почвата, опустиняване и обезлесяване
- Ограничаване разпространението на устойчиви органични замърсители.

Националните приоритети на ПМП са определени в Националната стратегия на Програмата. Тематичните области за България са:

- Развитие на **еко-туризъм**, допринасящ пряко за капитализиране, устойчиво използване и опазване на глобално значимото биоразнообразие в приоритетни екосистеми;
- **Устойчиво земеделие** в приоритетни екосистеми и територии с глобално значимо биоразнообразие и/или проблеми/рискове с деградация на земите, включително опазване на редки породи домашни животни и културни сортове, биологично земеделие, агро-лесовъдство, традиционни устойчиви земеделски практики, добри земеделски практики и производство на храни;
- Интегриране на въпросите за опазване на глобалната околна среда в процесите на **местно развитие и устройство на територията** в места с глобално значимо биоразнообразие и/или проблеми/рискове с деградацията на земите;
- Разработване на **устойчиви продукти**, което ангажира действащи или стартиращи предприятия в нов подход към техническото разработване на своите продукти или маркетинга им, с цел постигане устойчиво използване на материалите, елиминиране на УОЗ и минимизиране на отпадъците и енергопотреблението.

От стартирането на проекта са одобрени и в момента се изпълняват 8 проекта по тематична област устойчиво земеделие.

Подкрепа за подготовката на Лидер

Проект „Устойчиво развитие на селските райони”

През месец февруари 2003г. стартира съвместният проект на Министерство на земеделието и храните (МЗХ) и ПРООН „Устойчиво развитие на селските райони”. Целта на проекта е

подготовка на България за прилагане на Инициатива Лидер в момента ѝ на присъединяване към ЕС.

Проектът беше осъществен в шест пилотни общини. Дейностите по проекта бяха концентрирани върху устойчивото развитие на земеделието, горското стопанство и алтернативния туризъм. Периодът на изпълнение на проекта беше от 15.02.2003 до 30.04.2007г.

Проектът работи за подобряването на капацитета и сътрудничеството на общинските администрации, селскостопански производители, малки и средни предприятия, неправителствени организации, професионални сдружения и кооперативи чрез създаване на 11 Местни инициативни групи (МИГ) по методологията Лидер, с участието на трите сектора: не правителствен, местни власти и бизнес. Цели се не само подкрепа за създаване на МИГ, но и оказване на компетентна помощ при изготвяне на стратегиите на МИГ за местно развитие, тяхното обучение, изграждане на капацитет и финансово подпомагане за осъществяване на дейностите им.

В пилотните общини по проекта бяха официално регистрирани 11 неправителствени организации като юридически лица с нестопанска цел и 11 кооперации. Неправителствените организации изпълняват функциите на МИГ, наблюдават и контролират изпълнението на проектните схеми по Фонда за демонстрационни проекти (ФДИ) към проекта. По фонда се изпълняват четири схеми: общественополлезни проекти, иновативни проекти, проекти за обучение и схема за микро-кредитиране. Кооперациите управляват схемата за микро-финансиране и постепенно поемат дейности на МИГ, които имат стопански характер.

Проект „Селска мрежа и Лидер” (2006-2008г.)

За периода март 2006 – февруари 2008г. Министерство на земеделието и храните и ПРООН стартираха проект *“Селска мрежа и Лидер”*. Проектът има за цел да допринесе за децентрализацията, доброто местно управление, изграждането на социален капитал и намаляването на бедността в селските райони на България, като оказва подкрепа за подготовка на страната да усвоява средства от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони след присъединяването към Европейския съюз. Проектът ще повиши интереса и капацитета на общностите и заинтересованите лица в селските райони да планират и използват финансови ресурси чрез изграждане на мрежа и чрез разработване и изпълнение на интегрирани местни стратегии за развитие. В същото време, проектът ще насърчи междуобщинското коопериране, особено между по-малките общини, и ще способства за създаването на хоризонтални връзки между действащите лица в селските райони, включително обществено-частни партньорства. Проектът разширява и задълбочава усилията и постигнатите резултати на съвместния Проект *“Устойчиво развитие на селските райони”* на ПРООН и Министерство на земеделието и храните. В добавка, проектът надгражда върху работата на Фондация за реформа в местното самоуправление по отношение на създаването на *Национална мрежа за развитие на селските райони*.

До момента е проведена информационна кампания. Националната конференция *„Първи стъпки на селската мрежа”* и 6 регионални информационни срещи преминаха с участието на над 460 души. Проведени бяха информационни семинари, на които са разяснени възможностите за създаване на МИГ, с акцент върху хоризонталното сътрудничество между съседните общини в различни географски територии. В 5 различни модула са обучени 50 модератори от всички 28 административни области на страната, за подпомагане дейностите по активиране на местните общности и организиране, създаване и укрепване на МИГ-овете.

Международният обмен на опит по Лидер приключи с провелите се пътуващи семинари в Гърция/Турция – 54 души, Финландия – 9 души и Унгария – 4 души. Пътуването във Финландия също имаше за цел изучаването на местния опит по Лидер. Беше организиран и международен специализиран семинар по темите за подхода Лидер на тема „*Отдалечените селски райони и Лидер като средство за активизиране и иновация*”. Беше изследван и опита на Финландия и се осъществи посещение на място за запознаване с опита на финландската мрежа за развитие на селските райони и реализирани проекти по Лидер.

4. Обосновка на избраните приоритети в съответствие със Стратегическите насоки на Общността и Националния стратегически план. Очаквано въздействие според Предварителната оценка

4.1 Обосновка на избраните приоритети в съответствие със Стратегическите насоки на Общността и Националния стратегически план

Програмата за развитие на селските райони 2007-2013г. е изготвена в съответствие с приоритетите на Стратегическите насоки на Общността и на Националния стратегически план (НСП) за развитие на селските райони на България за периода 2007-2013г.

Програмата за развитие на селските райони е съобразена с всички приоритети на Стратегическите насоки на Общността. Разпределението на ресурсите между ключовите области на развитие на селските райони се базира на идентифицираните нужди на агро-хранителния сектор, околната среда и населението в селските райони в България. Програмата е съобразена и с възможностите, предоставяни от други инструменти на Общността за подкрепа на подобряването на околната среда и качеството на живот в селските райони (виж Раздел 10.1).

Изхождайки от анализа на нуждите от реструктуриране и модернизиране на българското земеделие, горско стопанство и хранително-вкусова промишленост, за мерките от **ос 1 са отделени 42% от приноса на Общността за трите оси**. Дейностите по тази приоритетна ос ще насърчат нарастването на производителността и конкурентоспособността на земеделието, ХВП и горското стопанство и по този начин ще допринесат към постигането на стратегическите цели от Лисабон за икономически растеж и заетост (чрез поддържане и създаване на заетост в тези сектори).

НСП и включените в ПРСР мерки съответстват на *Приоритет 1 на Общността: Подобряване на конкурентоспособността* на земеделския и горския сектор чрез повишаване на продуктивността и конкурентоспособността на земеделието, ХВП и горското стопанство, чрез подкрепа за:

- Модернизиране на технологиите, инвестиции за подобряване на земеделските фактори за производство, въвеждане на модерни практики за управление на земите и водите;
- Насърчаване на иновациите в агро-хранителния сектор с цел производство на нови продукти и технологии с висока добавена стойност;
- Постигане на стандартите на ЕС;
- Разнообразяване в рамките на земеделието;

- Подобряване на уменията и знанията на работната сила в земеделието и горския сектор;
- Подобряване на въздействието върху околната среда на земеделските и горските стопанства;
- Адаптиране на структурите на стопанствата и на собствеността върху земята;
- Подобряване на инфраструктурата, свързана със земеделието и горското стопанство.

В съответствие със стратегията заложена в НСП, дейностите по мерките от Ос 2 на ПРСР и насочването на мерки от другите оси, ще спомогнат за постигане на *Приоритет 2 Общността: Подобряване на околната среда и селската природа. За Ос 2 са отделени 27% от приноса на Общността за трите оси.*

Целите за опазване на околната среда в *Приоритет 2 на Общността*, ще се постигнат чрез дейности за опазване на биологичното разнообразие, насърчаване на устойчивото използване на земята и природните ресурси, съхраняване на водните ресурси и борба с промените в климата.

Мерките са насочени към решаването на проблемите и заплахите за околната среда в селските райони на България:

- Опазване и възстановяване на важни местообитания и екосистеми, в съответствие с националните и европейските цели за прекратяване на загубите на биоразнообразие до 2010 г.;
- Подобряване качеството на водите и предотвратяване на замърсяването им от земеделски източници, в съответствие с екологичните норми на ЕС, в т.ч. Директивата за нитратите и Рамковата Директива за водите;
- Предотвратяване на процесите на деградация на почвите и опазване на почвеното разнообразие и плодородие;
- Устойчиво управление на горите и земите от горския фонд;
- Развитие на потенциала за производство на възобновяема енергия в съответствие с националните цели и целите на ЕС.

Подкрепата за устойчиво управление на земите и горите, както и за опазване на биоразнообразието и традиционното земеделие, ще спомогне за съхраняване на привлекателността на селските райони. Тя ще създаде и предпоставки за развитие на алтернативни икономически дейности като туризъм, занаяти, услуги за отдих и развлечения, и не на последно място ще доведе до създаване на устойчив поминък за населението в селските райони.

НСП и ПРСР са базирани на балансиран и интегриран подход, при който опазването на ландшафта и околната среда е изведено като приоритет и при мерки от други оси. Въвеждането на принципите за Управление и поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние (УПЗДЗЕС) при мерките по ос 2, базирани на единица площ, ще допринесе за постигането на целите, свързани с околната среда, особено за подобряване на качеството и предотвратяване на деградационните процеси на почвите.

ПРСР предвижда дейности за адаптиране към промените в климата основно по мерките в горския сектор, както и по някои мерки за адаптиране по оси 1, 2, 3 и 4. По ос 1 фермерите ще получават подкрепа за модернизиране на стопанствата, което да спомогне адаптирането им към климатичните промени. Преработвателната промишленост ще получава подкрепа по мерките за капиталови инвестиции в сгради и ново оборудване. Мерките по ос 2, и по-конкретно пакетът от мерки за почви и води в рамките на агро-екологичната мярка, ще подкрепят методи на земеделско производство, които опазват и подобряват качеството на водите и почвите, спомагайки за адаптирането им към

климатичните промени. Мерките по ос 3, като основни услуги за селската икономика и население и обновяване и развитие на селата, ще предоставят възможност на местните общности да предприемат адекватни действия за справяне с ефектите от промените в климата.

Приоритет 3 на Общността: Изграждане на местен капацитет за заетост и разнообразяване на икономиката е интегриран в целите на НСП и е заложен в ПРСР чрез мерките по **ос 3, за които са разпределени 31% от приноса на Общността за трите оси.**

Подобреното качество и достъп до основни услуги за населението, както и инфраструктурата в селските райони, са от особена важност за задържане на населението и създаване на условия за развитие на бизнеса. За тази цел ще се предостави значителна инвестиционна подкрепа за подобряване на физическата инфраструктура и съоръжения, необходими за предоставянето на услуги за селското население.

Развитието на предприемачеството и създаването на възможности за заетост в селските райони ще се насърчат чрез подкрепа за инвестиции в неземеделски дейности на земеделските стопанства и селското население като цяло, както и за дейности за развитие на селски туризъм.

Приоритет 4 на Общността: Изграждане на местен капацитет е интегриран в ПРСР, като за **оста Лидер са предназначени 2,6% от приноса на Общността за трите оси.** Мерките по Лидер ще подкрепят изграждането на социален капитал и придобиването на умения за разработване и изпълнение на местни стратегии за развитие на селските райони. Прилагането на подобни стратегии ще допринесе за изпълнение на общите цели на ПРСР.

Приоритет 5 на Общността за съгласуваност в програмирането е заложен в ПРСР чрез залагане на синергични ефекти в рамките на мерките по осите и между отделните оси.

Мерките по първата ос в голяма степен допринасят към постигането на целите на втората ос. Подкрепата по ос 1 за съхранение на торове ще допълни дейностите по Ос 2 за предотвратяване замърсяването на водите. Инвестиционната подкрепа за преход от конвенционално към органично производство ще засили ефекта от подкрепата за производители на органични продукти по ос 2. Първата ос допринася и към постигането на целите на третата ос чрез мерките, насочени към повишаване на конкурентоспособността на земеделските стопанства и приспособяване на земеделските структури.

Подкрепата за полупазарни стопанства по първата ос ще се допълни от предоставянето на консултантски услуги, обучение и подкрепа за сдружаването на по-малки производители в организации на производители, улеснявайки по този начин достъпа до пазара на общото им производство. Ще бъдат създадени предпоставки за развитие на биологично производство чрез провеждане на обучения и инвестиционна подкрепа. Програмата ще подпомага и дейността на организации на производителите на органични продукти.

Мярката за професионално обучение по ос 1 предвижда дейности за придобиване на основни знания за еколого-съобразни практики при управлението на земите, обхванати от ос 2. Обучените земеделски стопани ще бъдат потенциални бенефициенти по НАОП/агро-екологичната мярка.

Подкрепата за земеделските производители в планинските и други необлагодетелствани райони по ос 2 ще създаде предпоставки за опазване на околната среда, прилагане на добри земеделски практики и повишаване привлекателността на тези райони. Тя ще се допълни от подкрепа за разнообразяване към дейности извън земеделието, като селски туризъм и занаятчийство, с цел да се предотврати изоставянето на земите и да се поддържат жизнеспособни селски общности в тези райони.

Приоритет 6 на Общността за допълняемост между структурната политика, политиките за заетост и за развитие на селските райони, е интегриран в програмирането чрез избора и ориентацията на мерките, както и с добре дефинирани механизми за разграничаване между дейностите, подкрепяни по различните инструменти за подкрепа на Общността, и чрез съответните административни процедури за координация (виж Раздел 10.1).

4.2 Очаквани въздействия по отношение на избраните приоритети, произтичащи от Предварителната оценка

Извършена е оценка на въздействията на Програмата по отношение на трите основни приоритета: икономическо развитие, околна среда, заетост.

4.2.1 Икономически въздействия на Програмата

(Този раздел е изготвен със съдействието на оценителите, извършващи Предварителната оценка, на базата на оценката им за приноса на ПРСР към общите индикатори за въздействие по Общата рамка за мониторинг и оценка).

Икономически растеж

Общото нарастване на Нетната добавена стойност се определя на над 200 МСПС⁵⁹, създадено от мерките по ос 1 (148,86 МСПС) и ос 3 (55,8 МСПС). Мерките по ос 1 ще допринесат към повишаване на икономическия растеж в аграрния сектор и подобряване на достъпа до глобалния пазар. Мерките за модернизиране на земеделските стопанства и добавяне на стойност към земеделските и горските продукти ще генерират значителен принос към увеличението на икономическия растеж, като се очаква над 30% от общото нарастване да се генерира от ос 1. Подкрепяните по ос 3 дейности ще създадат благоприятни социално-икономически условия (особено инвестициите в инфраструктура), които са изключително важен фактор за конкурентоспособността на местните предприятия. Комбинираното въздействие на мерките ще ускори структурната реформа в земеделието, ще подобри конкурентоспособността на земеделския и хранителния сектор и ще насърчи иновациите; очаква се да има и положителен ефект върху доходите от земеделска дейност, общата производителност и въвеждането на иновативни технологии и практики.

Принос към икономическия растеж ще имат и агро-екологичните дейности по ос 2, въпреки че те не могат да получат количествен израз. На практика и те имат важно значение като плащания към земеделски стопани (плащания по Натура 2000 и НОР) за осигуряване на публични блага.

По отношение на ос 4, за да се избегне двойното отчитане на едни и същи резултати, оценителят счита, че не е удачно да се отчита самостоятелно положително въздействие на дейностите по подхода Лидер, тъй като реалните ползи от тях вече са отчетени по другите оси.

Производителност на труда

За изчисляването на този втори индикатор беше използвана стойността на съотношението БДС/еквивалент на единица зает на пълно работно време в земеделието за 2004 г.,

⁵⁹ Стандарт за покупателна способност означава изкуствената обща референтна парична единица, използвана в Европейския съюз за количествено изразяване на икономически величини за целите на пространствените сравнения по такъв начин, че разликите в ценовите равнища между страните се елиминират.

възлизаща на 2 206 евро на единица зает на пълно работно време(ГРЕ). Това съотношение послужи като база за изчисление на генерираното от ПРСР повишение на продуктивността на работник – прогнозирано като средно нарастване на БДС за ГРЕ в размер на 342 евро.

Изчисленото увеличение на производителността на труда се дължи на два основни фактора: а) използване на по-продуктивни “производствени активи” – оборудване, сграден фонд, инфраструктура – и/или б) обучение за подобряване на управленските умения.

Изчисленията при оценката извеждат логичния извод, че най-висок принос към производителността имат мерките, свързани с инвестиции в материални активи (мярка 121 *Модернизирани на земеделските стопанства*, мярка 123 *Добавяне на стойност към земеделски/горски продукти*, мярка 311 *Разнообразяване към неземеделски дейности*, мярка 312 *Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия*), тъй като те ще генерират увеличение непосредствено след предоставянето на подкрепата. За мерките, които по принцип са свързани с обучение (*Професионално обучение*, както и *Консултантски услуги*, *Подкрепа за млади фермери*), очакваният принос е по-нисък, тъй като те представляват “инвестиция в бъдещето”.

Оптимално приложена, мярка 141 *Подпомагане на полу-пазарни стопанства* също може да има изключително благоприятни ефекти върху производителността на труда. Ако тя се прилага само като допълнителна подкрепа за фермерите с ниски нива на доходи, въздействието ѝ ще е незначително (и върху производителността на труда, и върху икономическия растеж). Ако вместо това е фокусирана към икономически перспективни единици, тя може да предостави възможности за трансформиране поне на част от микро-фермите в жизнеспособни предприятия и така положителните ефекти от прилагането на мярката ще бъдат много по-значителни.

При ос 4 е в сила същата логика, изложена по-горе в под-раздел “Икономически растеж”: не е удачно да се приписват отделни положителни въздействия на дейностите по Подхода Лидер, тъй като на практика увеличението на продуктивността на труда вече е отчетено към въздействието на проекти по другите оси, активирани чрез Подхода Лидер.

4.2.2 Въздействие на Програмата върху околната среда

ПРСР би следвало да доведе до ефективно подобряване на качеството на околната среда, като се постигнат много по-значими въздействия в тази област, отколкото при предишната Програма САПАРД.

При оценката на въздействието на ПРСР върху околната среда трябва да се вземат предвид два основни аспекта:

- бюджет от 777 млн. евро (над 25% от общия бюджет, без доплащанията към директните плащания) е предназначен за мерките от ос 2, свързани основно с опазването на околната среда;
- много от мерките, финансирани по оси 1 и 3 (и следователно – и по ос 4) имат за цел не само да предотвратят евентуални вредни въздействия (специфични предохранителни действия са посочени в *Стратегическия анализ на околната среда*), но и да допринесат към постигането на общата цел, свързана с опазването/подобряването на околната среда.

Въпреки че е трудно да се посочат точни количествени индикатори за подобрието на “качеството на околната среда”, очаква се ПРСР като цяло (не само ос 2) да повлияе положително върху четирите общи индикатора за въздействие на ЕС, свързани с околната среда:

Преодоляване на спада в био-разнообразието: няколко мерки ще допринесат към *опазването* на местното богатство от животински и растителни видове (*Подкрепа за НОР и Агроекологични плащания, Териториите от Натура 2000*). Други специфични дейности ще допринесат към *подобряване* на ситуацията: първоначално залесяване и залесяване на земи, засегнати от природни бедствия, подкрепа за опазване на местните генетични ресурси (традиционни местни породи).

Поддържане на земеделски и горски територии с висока природна стойност: тук са в сила същите съображения, както при опазване на био-разнообразието по-горе. За Ос 2: мерките, свързани с плащания за НОР и за територии от Натура 2000, могат да се разглеждат като начин за опазване на териториите с висока природна стойност, както и цялата Схема за ВПС по агро-екологичната мярка, която е фокусирана върху опазването на земеделските територии с ВПС. Директен принос към постигането на тази цел има и мярка 126 по Ос 1, свързана с възстановяването на площи, засегнати от природни бедствия.

Подобряване на качеството на водите: положително въздействие върху качеството на водите имат екологосъобразните системи за управление (прилагане на Добри земеделски и екологични практики в НОР, по-рестриктивни планове за управление на териториите от Натура 2000, контрол върху органичното земеделие), които ограничават или елиминират замърсяването с нитрати. Агро-екологичната мярка също предвижда специална Схема за защита на почвите и водите (устойчив оборот на културите, планиране на правилното усвояване на хранителни вещества).

Кръстосан принос

Програмата ще генерира и косвени положителни ефекти, чрез създаване на стимули за селското население за опазването на околната среда и обучения за въвеждане на модерни и екологосъобразни системи за управление.

4.2.3 Въздействие върху заетостта

Очаква се ПРСР да има положително въздействие върху нивата на заетост чрез създаване на нови възможности за заетост и запазване на съществуващи работни места, които без подкрепата на Програмата ще бъдат загубени.

Отчетени са два фактора, които намаляват количественото изражение на създаваната заетост: а) общата тенденция в България (и във всички страни от ЕС) към непрекъснато намаляване на населението в селските райони и на заетите в земеделието, и б) подобрената механизация на земеделските/горските стопанства също води до намаляване в броя на заетите.

Количествените цели на Програмата относно заетостта по оси са обобщени в Таблица 23:

Таблица 23: Цели за създадени/запазени работни места

Ос	запазени		създадени	
	брой	%	брой	%
1	10 994	38%	3 129	18%
2	13 054	46%	300	2%
3	4 375	16%	13 800	77%
4	0	0%	520	3%
Общо	28 423	100%	17 749	100%

По отношение на заетостта сред жените трябва да се отбележи, че повечето новосъздадени работни места са свързани с дейностите по ос 3 и по-конкретно с мярка 311 *Разнообразяване към неземеделски дейности* и мярка 312 *Създаване на микропредприятия*. И при двете мерки участието на жените ще бъде от изключително значение (например при дейностите за селския туризъм). Поради това е важно да се даде адекватен приоритет на предприятията, управлявани от жени.

Приносът на Ос 4 към заетостта се изразява в създаването на работни места за административните структури на МИГ, които се нуждаят от адекватни човешки ресурси. За да се избегне двойното отчитане, изчисленията не включват положителното влияние върху заетостта в резултат от прилагането на индивидуални местни проекти, тъй като то вече е отнесено към другите Оси.

Трябва да се подчертае, че горепосочените цели се отнасят само за пряко измеримото създаване на заетост или запазване на работни места по Програмата; по-дългосрочните ползи от инвестициите във физически и човешки капитал ще надхвърлят тези краткосрочни ползи.

4.2.4 Принос на ПРСР към борбата с климатичните промени

За постигането на тази цел са предвидени два основни типа дейности:

- *ускоряване поглъщането на въглерода в атмосферата*: възможно е да се засилят процесите на *поглъщане на въглерода* основно чрез залесяване на територии (мярка 223 *Първоначално залесяване на неземеделски земи* и мярка 126 *Възстановяване на селскостопанския производствен потенциал, разрушен от природни бедствия*). Изчисленото общо количество еквивалент на CO₂, фиксирано чрез новозалесени или презалесени площи по ПРСР, е в размер на 1,4 милиона тона⁶⁰;
- *намаление на производството на CO₂*: мярка 121 ще подкрепя закупуването на ново оборудване, с по-добри производствени параметри и по-ниска консумация на горива. Тази мярка, както и мерки 123, 311, 312 и 321, ще подкрепят оползотворяването на възобновяеми природни източници на енергия и подобряването на ефективността на влаганите ресурси (напр. производство на електричество и/или топлоенергия от биомаса), намалявайки по този начин потреблението на изкопаеми горива.

⁶⁰ Това изчисление е експертна оценка, базирана на изследване на годишния растеж на горите през целия им жизнен цикъл, и допускане за темповете на поглъщане на въглерода.

5. Информация за осите и мерките, предложени за всяка ос и тяхното описание

5.1 Общи положения

5.1.1 Преглед на мерките от ПРСР

Целите на ПРСР ще бъдат постигнати чрез 30 мерки. Изпълнението на Програмата ще стартира с 23 мерки, посочени в Таблица 24. Тези мерки ще се изпълняват през целия програмен период 2007-2013г., с изключение на мерки 143, под- мярка 2 на 431 и 611, които ще бъдат приключени до края на 2009 г.

Таблица 24 Мерки, стартиращи през 2007

Ос /Мярка			Програмен период
Ос 1 - Подобряване на конкурентоспособността в земеделския и горския сектор			
1.	111	Обучение, информационни дейности и разпространяване на научни знания	2007-2013
2.	112	Създаване на стопанства на млади фермери	2007-2013
3.	121	Модернизиране на земеделските стопанства	2007-2013
4.	122	Подобряване на икономическата стойност на горите	2007-2013
5.	123	Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти	2007-2013
6.	141	Подпомагане на полу-пазарни стопанства в процес на реструктуриране	2007-2013
7.	142	Създаване на организации на производители	2007-2013
8.	143	Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния (съгласно Анекс VIII, Раздел I, т.Г от Договора за присъединяване на България и Румъния (за 2007-2009г.))	2007-2009
Ос 2 - Подобряване на околната среда и природата			
9.	211	Плащания за природни ограничения на фермери в планински райони	2007-2013
10.	212	Плащания за природни ограничения на фермери в райони, различни от планинските	2007-2013
11.	214	Агроекологични плащания	2007-2013
12.	223	Първоначално залесяване на неземеделски земи	2007-2013
13.	226	Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности	2007-2013
Ос 3 - Качество на живот в селските райони и разнообразяване на селската икономика			
14.	311	Разнообразяване към неземеделски дейности	2007-2013
15.	312	Подкрепа за създаване и развитие на микро-предприятия	2007-2013
16.	313	Насърчаване на туристическите дейности	2007-2013
17.	321	Основни услуги за икономиката и населението в селските райони	2007-2013
18.	322	Обновяване и развитие на селата	2007-2013
Ос 4 - Лидер			
19.	41	Прилагане на стратегиите за местно развитие	2009-2013
20.	421	Между-териториално и транс-национално сътрудничество	2010-2013
21.	431-1	Разходи за управление, придобиване на умения и постигане на обществена активност -за избрани и одобрени МИГ	2009-2013
	431-2	Разходи за управление, придобиване на умения и постигане на обществена активност - за потенциални МИГ	2007-2009
Други мерки			
22.	511	Техническа помощ	2007-2013
23.	611	Доплащания към директните плащания	2007-2009

Седем мерки ще се въведат на по-късен етап, чрез изменение на ПРСР за включване на описанието им в съответствие с процедурите на чл. 6 (с) от Регламент на Съвета (ЕС) 1974/2006 (виж Таблица 25).

Таблица 25 Мерки, които ще се изпълняват на по-късен етап

Ос /Мярка			Индикативен период на изпълнение	Индикативни публични разходи (евро)
Ос 1 - Подобряване на конкурентоспособността в земеделския и горския сектор				
1.	114	Използване на консултантски услуги от фермери и ползватели на гори (за 2010-2013г	2010-2013	36 146 000
2.	124	Сътрудничество за разработване на нови продукти, процеси и технологии в земеделието и хранителния сектор	2009-2013	24 097 000
3.	125	Подобряване и развитие на инфраструктура, свързана с развитието и адаптирането на земеделието и горското стопанство	2009-2013	90 365 000
4.	126	Възстановяване на селскостопанския производствен потенциал, разрушен от природни бедствия и въвеждане на превантивни дейности	2009-2013	12 048 000
Ос 2 - Подобряване на околната среда и природата				
5.	213	Плащания по Natura 2000 и плащания, свързани с Директива 2000/60/ЕС (Рамковата директива за водите) – за земеделски земи	2009-2013	108 835 000
6.	224	Плащания по Natura 2000 - за гори	2009-2013	15 548 000
Ос 3 - Качество на живот в селските райони и разнообразяване на селската икономика				
7.	341	Придобиване на умения и постигане на обществена активност с оглед на подготовката и прилагането на стратегии за местно развитие	2010-2013	61 437 000

Причините за отлагане стартирането на изпълнението на мерките, посочени в Таблица 25, са следните:

1. Изпълнението на мярка 114 *Използване на консултантски услуги от фермери и ползватели на гори* ще стартира през 2010 г. и ще замени мярка 143 *Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния*, която ще се изпълнява през първите три години на Програмата в съответствие с разпоредбите на Анекс VIII на Договора за присъединяване на България и Румъния. Междувременно предвиденият индикативен бюджет за мярка 114 е прехвърлен временно към мярка 111 *Професионално обучение, информационни дейности и разпространяване на научни знания*.
2. Необходима е допълнителна подготовка и изграждане на капацитет за стартиране изпълнението на мерки 124, 125 и 126. Планира се те да стартират през 2009 г. Бюджетите на тези мерки са временно разпределени както следва:
 - Индикативният бюджет за мярка 124 *Сътрудничество за разработване на нови продукти, процеси и технологии в земеделието и хранителния сектор* е прехвърлен към мярка 111 *Обучение, информационни дейности и разпространяване на знания*;
 - Индикативният бюджет за мерки 125 *Инфраструктура, свързана с развитието и адаптирането на земеделието и горското стопанство* и 126 *Възстановяване на селскостопанския производствен потенциал, разрушен от природни бедствия и въвеждане на превантивни дейности*, е прехвърлен към бюджета на мярка 121 *Модернизиране на земеделските стопанства*.
3. Мерките по Natura 2000 за земеделски земи и гори са свързани с официалното определяне на териториите от Natura 2000 и изготвянето на планове за тяхното

управление. Затова мерките ще се изпълняват след приемането и влизането в сила на ясни ограничения за селскостопански и горски дейности или в заповедите за определяне на териториите, или в плановете за управлението им. Междувременно средствата по мерки 213 и 214 са временно пренасочени към мярка 214 *Агроекологични плащания* и земеделските стопани в потенциалните територии от Натура 2000 могат да кандидатстват за подкрепа по тази мярка.

4. Мярка 341 *Придобиване на умения и постигане на обществена активност с оглед на подготовката и прилагането на стратегии за местно развитие* ще се въведе през 2010 г., а дотогава придобиването на умения от потенциалните местни инициативни групи ще се подкрепя по мярка 431, в съответствие с разпоредбите на Анекс VIII на Договора за присъединяване на България и Румъния. Бюджетът на мярка 341 е временно прехвърлен към мярка 321.

Бюджетните индикатори (финансови, входни), индикаторите за продукт (за изпълнение, изходни), индикаторите за резултат и за въздействие на мерки 111, 121, 214 и 321, чиито бюджети са временно увеличени, не отчитат тези допълнителни финансови средства. Индикаторите за тези мерки са изчислени на базата на реалните средства, които се очаква да се предоставят за тяхното изпълнение за периода 2007-13г. Индикаторите за отложените мерки ще се добавят при изменението на ПРСР, когато ще се включи подробно описание на тези мерки.

5.1.2 Изисквания по отношение на всички или няколко мерки

Мерките ще се прилагат съгласно принципите и процедурите на Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005 за подкрепа на развитието на селските райони чрез Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони, Анекс VIII на Договора за присъединяване на България и Румъния, Регламент на Съвета 1463/2006, адаптиращ Регламент (ЕС) 1698/2005 поради присъединяването на България и Румъния към ЕС, и Регламенти на Комисията (ЕС) 1974/2006, съдържащ Подробни правила за прилагане на Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005 и Регламент на Комисията (ЕС) 434/2007, изменящ Регламент (ЕС) 1974/2006, както и други приложими регламенти на ЕО.

За целите на ПРСР, България за гори ще прилага дефиницията на Общността, както е формулирана в чл. 30 на Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006

Проекти в процес на изпълнение/Договори от предишен период

Многогодишните финансови споразумения, сключени по Програма САПАРД (Регламент на Съвета ЕС 1268/1999), при които периодът за плащане продължава след крайния допустим срок за плащания по САПАРД, ще бъдат признати и уредени в рамките на Програмата за развитие на селските райони 2007–2013г., в съответствие с Чл. 29 на Договора за присъединяване на България и Румъния и Регламент на Комисията 248/2007 за мерките, касаещи многогодишните финансови споразумения и годишните финансови споразумения, сключени по Програма САПАРД и прехода от подпомагане по САПАРД към подпомагане по ПРСР. При тези договори ще продължат да се прилагат процедурите и правилата на Регламента за САПАРД (ЕС) 1268/1999.

Таблица 26 съдържа информация за договорите в процес на изпълнение.

Таблица 26 Договори в процес на изпълнение от предишен период

Мярка по САПАРД				Мярка по ПРСР	
Наименование	Брой договори	Общо договорена подкрепа (евро)	Нереализираните финансови ангажименти, които ще бъдат финансирани по ПРСР (евро)	Код	Наименование
Агро-екология (Чл. 2, 4-то тире от Регламент на Съвета (ЕС) 1268/1999)	201	5 078 337,07	4 087 474,87	214	Агро-екологични плащания (Чл. 36(a)(iv) и Чл. 39 от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005)
Създаване на организации на производители (Чл. 2, 7-мо тире от Регламент на Съвета (ЕС) 1268/1999)	10	832 545,27	369 864,05	142	Създаване на организации на производители (Чл. 20(d)(ii) и Чл. 35 от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005)
Горско стопанство (Чл. 2, 14-то тире от Регламент на Съвета (ЕС) 1268/1999) (1)	0	0	0	221	Първоначално залесяване на земеделски земи (Чл. 36(b)(i) и Чл. 43 от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005)

Забележка (1) Няма нереализирани финансови ангажименти по мярката за залесяване на земеделски земи.

Спазване на правилата за държавна помощ

За мерките, съгласно Чл. 52 от Регламент (ЕС) 1698/2005, и за дейностите по мерките, свързани с Чл. 28 и 29 от този Регламент, които попадат извън обхвата на Чл. 36 от Договора, ще се осигури спазване на процедурите за държавна помощ и критериите за съвместимост на материалите, и по-конкретно тавани на помощта за обща публична подкрепа по Чл. 87 и 89 от Договора. Виж също и Раздел 9.

Помощта ще се отпуска в съответствие с условията и правилата на Регламент на Комисията (ЕС) 1998/2006, за минимална помощ (*de minimis*) за:

- всички мерки от ос 3 (с изключение на публични инвестиции, при които общините са получатели на помощта (бенефициенти) и за проекти на юридически лица с нестопанска цел, читалища и местни поделения на вероизповеданията за негенериращи приходи проекти в обществен интерес);
- мярка 123 в случаи на преработка и маркетинг на горски продукти и/или преработка на продукти, обхванати от Приложение I на Договора за създаване на ЕО, до продукти извън Приложение I.
- Мерки 41 (с изключение на публични инвестиции, при които общините са получатели на помощта (бенефициенти) и за проекти на юридически лица с нестопанска цел, читалища и местни поделения на вероизповеданията за негенериращи приходи проекти в обществен интерес) и 421 по ЛИДЕР.

Максималната безвъзмездна помощ е 200 000 Евро, а в случаи на инвестиции в сектора шосеен транспорт - 100 000 Евро. Освен това общата публична помощ, отпускана на един получател (бенефициент) през който и да е период от три финансови години от всички източници на помощ предвид правилата за минимална помощ (*de minimis*) не трябва да превишава 200 000 Евро.

Изисквания, свързани с околната среда

Задължителните изисквания за Управление и поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние, установени в чл. 5 и Анекс IV към Регламент (ЕС) 1782/2003, са въведени със Заповед № РД 09-293/04.05.2007г. на Министъра на земеделието и храните

(и последващи изменения⁶¹) и се прилагат на проверка на кръстосано съответствие при директните плащания по Първия стълб на ОСП. Тези изисквания ще се прилагат за всички мерки по ос 2, базирани на единица площ.

Когато дейностите включват инвестиционна подкрепа, задължително ще се изисква положително решение за оценка за въздействието върху околната среда (ОВОС), освен в случаите, когато такава не се изисква от Закона за опазване на околната среда.

Всички проекти, попадащи в територии от Natura 2000, преди одобрението им ще бъдат проверявани за съответствие с разпоредбите на Закона за биологичното разнообразие и съответните подзаконовни нормативни актове за неговото прилагане, както и предвидените ограничения в решенията за определяне на местата и плановете за управлението им.

Правила за допустимост за инвестиционна подкрепа

Допустимите инвестиционни разходи са ограничени до:

- (а) изграждане, придобиване или подобрене на недвижима собственост;
- (б) закупуване на нови машини и оборудване, включително компютърен софтуер, до пазарната стойност на активите;
- (в) финансиране на закупуването чрез финансов лизинг на нови машини и оборудване (включително компютърен софтуер), до пазарната стойност на актива и при условие, че бенефициентът ще стане негов собственик не по-късно от датата на подаване до Разплащателната агенция на заявката за окончателно плащане по отношение на съответния актив;
- (г) общи разходи, свързани с разходите по точки (а), (б) и (в), като хонорари за архитекти и инженери, консултантски услуги, предпроектни проучвания, придобиване на патентни права и лицензии. Общите разходи не могат да надхвърлят 12% от общата сума на допустимите разходи за инвестицията. Общите разходи може да са възникнали до 1 година преди кандидатстването, но не по-рано от 01.01.2007.

Прилагат се и следните условия :

- (а) Инвестиции за обикновена замяна на активи не са допустими за подкрепа. Наредбите за изпълнение на мерките ще съдържат конкретни определения за инвестиции за замяна;
- (б) При инвестиции в земеделието не са допустими за подкрепа разходи за закупуване на права за производство на земеделска продукция, животни, едногодишни растения и тяхното засаждане. Разходи за закупуване на коне са допустими при *неземеделските инвестиции* по мерки 311 и 312 на ос 3 и по ос 4 и когато животните не се използват за селскостопански цели. Не се предоставя подкрепа за дейности, свързани с развъждане на животни.
- (в) Разходите за закупуване на земя са допустими само по мерки 121 и 123 на ос 1, ако активът е необходим за изпълнението на проекта (само за изграждане на недвижима собственост за производствени нужди и за създаване и презасаждане на трайни насаждения). Допустимите разходи за закупуване на земя не могат да надхвърлят 10% от всички допустими разходи по съответната дейност;
- (г) Разходите за закупуване на сгради и помещения са допустими само по мерки 121 и 123 от ос 1, единствено ако *мястото на провеждане на дейността е селски район* и сградата ще се използва за производствени цели. Допустимите разходи за закупуването на сгради и

⁶¹ Заповед № РД 09-683/26.10.2007г. и Заповед № РД 09-808/13.12.2007г

помещения не могат да надхвърлят 10% от всички допустими разходи за съответната дейност.

Допустимите разходи за земя и сгради не могат да надхвърлят данъчната им оценка към датата на кандидатстването. Разходите за земя и сгради може да са извършени до 1 година преди кандидатстването, но не по-рано от 01.01.2007;

(е) При дейности за строителство/реконструкция, кандидатите трябва да представят технически проект на етапа на кандидатстване, с изключение на мерки 313, 321 и 322, при които изготвянето на технически проект може да е част от инвестиционния проект;

(ж) Когато проектите предвиждат инвестиции със стопанска цел, всички кандидати трябва да представят бизнес план - мерки 121, 122 (само за закупуване на оборудване), 123, 311 и 312;

Бизнес планове се изискват и по мерки 112 и 141;

(з) Разходите, свързани с изготвянето на бизнес-планове се подпомагат като част от общите разходи, посочени по т. в), с изключение на получателите на помощ по мерки 112 и 141, които са получили подпомагане за изготвяне на бизнес-план по мярка 143.

Те ще бъдат възстановени на база действително извършени разходи и не могат да превишават:

- 1% от общите допустими разходи за инвестиции по мерки 121 и 122 при проекти, касаещи само машини и оборудване за обработване на почвата и за прибиране на реколтата, включително трактори и комбайни, както и машини/оборудване за дърводобив;

- 5% от общите допустими разходи за инвестиции по мерки 121, 123, 311 и 312 при други проекти;

Допълнителни ограничения в рамките на гореуказаните тавани на помощта са поставени в Наредбите за прилагане на съответните мерки.

(и) Инвестиционните проекти по мерки 313, 321, 322, трябва да са съобразени с приоритетите на Общинските планове за развитие 2007-2013 на съответните общини;

(й) Полу-пазарните стопанства най-късно към четвъртото плащане, земеделските стопанства на млади фермери най-късно към 36-ия месец от датата на създаването⁶², земеделските стопанства на получатели на помощта (бенефициенти) по мярка 121 и преработвателните предприятия и/или пазари на производители най-късно в края на изпълнението на проекта/или в края на гратисния период за прилагане на съответните стандарти на Общността (който от периодите е по-ранен), трябва да отговарят на всички стандарти, свързани с фито-санитарните изисквания, хуманното отношение към животните, ветеринарните изисквания, безопасността на храните и фуражите, опазването на околната среда, хигиената и безопасните условия на труд (на стандартите, приложими за техните дейности).

Авансови плащания при инвестиционна подкрепа

Получателите на инвестиционна подкрепа могат да поискат от Разплащателната агенция авансово плащане в размер до 20% от публичната подкрепа за инвестицията. В случай на публични бенефициенти, авансово плащане могат да получат само общините и други публични юридически лица. Авансово плащане се извършва след учредяване на банкова гаранция или друга равностойна гаранция, в размер на 110% от размера на авансовото плащане. Ако бенефициентите са публични органи, Разплащателната агенция може да

⁶² За съществуващите стандарти на Общността

приеме писмена гаранция от техния управляващ орган, в съответствие с прилаганите в България разпоредби, покриваща сума равна на посочения по-горе процент, при условие че този орган поеме задължение да изплати сумата, покрита от тази гаранция, в случай че авансовото плащане не е било допустимо. Гаранцията се освобождава когато Разплащателната агенция установи, че сумата на действителните разходи, съответстващи на публичната подкрепа за инвестицията, надхвърля сумата на авансовото плащане.

Авансови плащания се допускат за следните мерки:

- 121 Модернизиране на земеделските стопанства;
- 122 Подобряване на икономическата стойност на горите (само за Дейност 5);
- 123 Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти;
- 223 Първоначално залесяване на неземеделски земи (само за инвестиционния компонент по дейност 1);
- 226 Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности;
- 311 Разнообразяване към неземеделски дейности;
- 312 Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия;
- 313 Насърчаване на туристическите дейности;
- 321 Основни услуги за икономиката и населението в селските райони;
- 322 Обновяване и развитие на селата.

Авансови плащания са допустими и за инвестиционните проекти, подпомагани по мерки 41 и 421 на ос 4, в съответствие с разпоредбите на чл. 56 от Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006.

Недопустими разходи

Следните разходи не са допустими за подкрепа:

- (а) разходи за ДДС, с изключение на невъзстановим ДДС, когато е поет действително и окончателно от бенефициенти, различни от лицата, освободени от данък съгласно Чл. 4 (5), алинея (1) от Шестата Директива на Съвета 77/338/ЕИО от 17 май 1977г. относно хармонизацията на законодателството на страните членки за данъците върху оборота – Обща система за данък добавен стойност: единна основа за оценка;
- (б) разходи за лихви по кредити;
- (в) закупуване на употребявани машини и оборудване;
- (г) закупуване на лизинг на недвижима собственост и при случайте на закупуване на лизинг на машини и оборудване (включително компютърен софтуер) - на други разходи свързани с лизинговия договор, като печалбата за лизинговата компания, разходите по лихви за рефинансиране, оперативни и застрахователни разходи;
- (д) принос в натура;
- (е) разходи, извършени преди 01.01.2007;
- (ж) рутинна поддръжка на активи, получили инвестиционна подкрепа.
- (з) строителство/реконструкция на инфраструктура за лов, скално катерене и голф;
- (и) разходи, свързани с изготвянето на бизнес-планове по мерки 121, 122, 123 и 311, на получателите на помощ по мерки 112 и 141, които са получили подпомагане за изготвяне на бизнес-план по мярка 143;

Стандартни разходи и обосновка за пропуснат доход

Някои от мерките по ос 2 предоставят подкрепа под формата на компенсации за извършени разходи или пропуснат доход, базирани на стандартни разходи.

При мярка 214 *Агроекологични плащания*, тези стандартни разходи и съответните нива на подкрепа, които ще се прилагат по мярката, бяха изчислени от Института по аграрна икономика. Институтът е независима от Министерство на земеделието и храните институция.

Изчислението на стандартните разходи за мярка 223 *Първоначално залесяване на неземеделски земи*, е извършено от екип от независими експерти от МЗХ и Държавната агенция по горите (предишното Национално управление по горите), на базата на опита в държавните гори и действащите наредби в горския сектор – Наредба №17 (за залесяване и инвентаризация на новосъздадени гори, ДВ №67/15.08.2000г.). Изчислението е оценено от Лесотехническият университет като независим оценител.

Методологията на изчисленията се съдържа в Анекс 5 *Допустими кандидати*

Фишовете на мерките съдържат подробно описание на допустимите кандидати. Програмата предвижда подкрепа за 14 групи допустими кандидати:

1. Земеделски производители/Фермери

Подкрепата по мерките от оси 1 и 3 е насочена към земеделски стопанства, като допустими за подкрепа са земеделски производители по смисъла на Закона за подпомагане на земеделските производители (ЗПЗП): “физически или юридически лица, които произвеждат непреработена и/или преработена растителна и/или животинска продукция предназначена за продажба”. Кандидатите по мерките от ос 1 трябва да са регистрирани като земеделски производители по ЗПЗП. Кандидатите по мерките от ос 3 трябва да са регистрирани като земеделски производители по ЗПЗП и/или Закона за тютюна и тютюневите изделия. При някои от мерките се прилагат допълнителни критерии за допустимост (възраст, юридически статут и др.).

Подкрепата по мерките от ос 2 е насочена към устойчивото управление на земите и допустими кандидати ще бъдат земеделски производители, регистрирани в ИСАК.

2. Собственици на гори и техни асоциации, горски кооперации; Държавни лесничейства, държавни дивечовъдни станции, микропредприятия преработващи горски продукти, Национални паркове и Научноизследователски горски стопанства, които управляват държавни гори.

3. Признати организации производители.

4. Предприятия от хранително-вкусовата промишленост (с предмет на дейност преработка и/или маркетинг на земеделски продукти), регистрирани по Търговския закон или Закона за кооперациите, включително пазари на производители⁶³.

5. Неземеделски бизнес единици в селски райони, регистрирани по Търговския закон, Закона за кооперациите или Закона за занаятите.

6. Общини в селски райони.

7. Юридически лица с нестопанска цел, регистрирани по Закона за юридическите лица с нестопанска цел.

⁶³ Това са пазари на производители, създадени по Закона за стоковите борси и тържищата. Съгласно този закон пазар на производители е мястото и инфраструктурата за търговия на едро, на които регистрирани производители продават на търговци свои земеделски продукти.

8. “Читалища” – обществени центрове в селски райони, регистрирани по Закона за читалищата.
9. Граждански обединения на физически или юридически лица, регистрирани по Закона за задълженията и договорите;
10. Официално регистрирани религиозни институции;
11. Местни инициативни групи;
12. Национална служба за съвети в земеделието;
13. Организациите, които провеждат обученията и информационните дейности.
14. Физически лица, живеещи на територия, обхваната от МИГ – само по ос 4

Насоченост на инвестиционната подкрепа

С оглед спазване изискванията на Чл. 43 от Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006, съгласно които ориентацията на инвестиционната подкрепа трябва се базира на ясно дефинирани цели в зависимост от идентифицираните структурни и териториални нужди и структурни недостатъци, ПРСР предвижда следната насоченост:

Териториално покритие и насоченост

Инвестиционните мерки по ос 1 ще се изпълняват на цялата територия на България. При някои мерки ще се прилага по-висок интензитет на помощта за необлагодетелстваните райони и/или териториите от Натура 2000.

Развитието на селските райони е приоритет за Програмата и затова всички интервенции по ос 3 и ос 4 ще бъдат *насочени към селски райони*. Мястото на изпълнение на проектите по всички мерки на ос 3 и ос 4 трябва да е в селските райони на България, определени като такива от националната дефиниция, прилагана понастоящем за Програма САПАРД и валидна за ПРСР 2007-2013г. В Анекс 6 е даден списъка от 231 общини, класифицирани като селски според тази дефиниция. Някои от мерките по ос 1 също дават приоритет на инвестициите, извършвани в селски райони (мерки 121 и 123), с цел насърчаване на икономиката в селските райони.

За мерки 311 и 312 ще се прилага интензитет на помощ 70% от общите допустими разходи при спазване на ограниченията и условията, наложени по правилата за минимална помощ (de minimis) (Регламент на Комисията (ЕС) 1998/2006). Това ниво на интензитет на помощ е избрано, за да се поддържа съответствие с ОП “Конкурентоспособност”, подпомагаща микро-предприятия в урбанизирани територии. Тази подкрепа ще цели стимулиране на инвестиции и създаване на възможности за заетост в не-земеделски дейности в селски райони и за земеделски производители, разнообразяващи дейността си извън земеделието, и за други микропредприятия в селски райони. Това ще създаде конкурентна среда за инвестиции в селски райони, сравнена с градските агломерации, и може да бъде обоснована с много ниската популателна способност и ниво на икономическо развитие в селските райони на България.

Някои от мерките по ос 3 са насочени само към *селските райони*, разположени извън градските агломерационни ареали - 178 общини (Анекс 6). По мерки 321 и 322 ще се предоставя инвестиционна подкрепа само за *селски райони, които не са включени в*

*градските агломерационни ареали*⁶⁴. Освен това тези селски райони ще се ползват с приоритет по мерки 311 и 312.

За да се съживят селата и малките градове в селски райони, мерки 313, 321 и 322 по ос 3 дават приоритет на инвестиции в населените места с население от 500 до 5 000 души.

За да се преодолеят проблемите на по-малките общини при предоставянето на основни услуги за населението, селските общини с население до 10 000 души ще се ползват с приоритет по мерките за развитие на основни услуги и обновяване на селата (мерки 321 и 322). Развитието на туризма по мярка 313 ще се подпомага само в тази група общини.

Тематична насоченост

В съответствие с целите за опазване на околната среда на Програмата, производството и използването на възобновяема енергия е обхванато в няколко мерки на Програмата (мерки 123, 311, 312, 321), заедно с мерките за подобряване енергийната ефективност.

Съответствието със стандартите на ЕС е приоритет при всички инвестиционни мерки по оси 1 и 3. То ще бъде обхванато от ос 1 чрез запазени бюджети (мярка 121) и подходящи критерии за класиране на проектите.

Инвестиции, които са директно насочени към опазването на околната среда, ще имат приоритет по ос 1 (мерки 121 и 123).

Младите фермери ще се подпомагат приоритетно по мерките от ос 1 (мерки 111, 112, 121 и 143) чрез дефиниране на критерии за допустимост или по-голям интензитет на помощта. Проектите на млади фермери ще имат приоритет и по мярка 311.

Дейностите по мерки 311, 312 и 313 са насочени към развитие на устойчив туризъм.

Ориентацията на мерки 311 и 312 към насърчаване на предприемачеството и създаване на работни места ще се постигне чрез дефиниране на съответните критерии за допустимост на дейностите и критериите за класиране на проектите.

Подадените от жени проекти ще се подкрепят приоритетно по мерки 311 и 312.

Разграничаване между мерките в ПРСР

Бенефициентите по ПРСР могат да кандидатстват по повече от една мярка на ПРСР, ако отговарят на условията за допустимост и приоритетите на мерките.

Ще се прилагат следните ограничения:

1. Бенефициентите по мярка 112 *Създаване на стопанства на млади фермери* не могат да кандидатстват по мярка 141 *Подпомагане на полу-пазарни стопанства в процес на реструктуриране*, и обратно. Бенефициентите по мярка 112 или мярка 141 могат да кандидатстват по други мерки, включително инвестиционните мерки.

2. Бенефициентите, получили помощ по мерки 121, 122, 123, не могат да кандидатстват по мерки 112 *Създаване на стопанства на млади фермери* и 141 *Подпомагане на полу-пазарни стопанства в процес на реструктуриране*.

3. Подкрепата за инвестиции на земеделски производители в преработка на собствена земеделска продукция е допустима по мярка 121 *Модернизирани на земеделските стопанства*, когато крайните продукти фигурират в Приложение I на Договора за

⁶⁴ С изключение на дейности, свързани с водоснабдяване и канализация, които ще се изпълняват във всички селски райони в населени места с до 2000 еквивалентни жители.

създаване на ЕО и ако по-малко от 50% от дохода на земеделските производители е от преработка на земеделски суровини. В противен случай (иначе) инвестициите за преработка на продукти, обхванати от Приложение I на Договора за създаване на ЕО, са допустими за подкрепа по мярка 123 *Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти*.

4. При мярка 143 *Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието*, НССЗ (единствен получател на помощ/бенефициент по мярката) ще предоставя консултантски услуги само на потенциални бенефициенти по мерки 112, 141, 142, 214.

5. Производството и използването на възобновяема енергия е насочено в няколко мерки по ос 1 и ос 3. Разграничаването е както следва:

По мярка 121 *Модернизирание на земеделските стопанства*, земеделските стопанства ще получават подкрепа за извършване на инвестиции за производство на био-енергия за посрещане на собствени енергийни нужди на земеделската им дейност. Капацитетът на инсталацията не трябва да надхвърля енергийните потребности на земеделското стопанство. В случай на когенерация (Комбинирано топло- и електропроизводство) капацитетът на инсталацията трябва да е базиран на потребната (необходимата) полезна топлина на земеделските стопанства (Директива 2004/8/ЕС⁶⁵). ;

По мярка 123 *Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти*, предприятията ще получават подкрепа за извършване на инвестиции за производство на био-енергия:

– за собствени енергийни нужди;

и/или

– за продажба в случай на преработка на продукти (суровини), включени в Приложение I на Договора за създаване на ЕО, независимо дали крайните продукти фигурират в Приложение I на Договора за създаване на ЕО или не;

По мярка 311 *Разнообразяване към неземеделски дейности* земеделски производители от селски общини ще получават подкрепа за извършване на инвестиции в производство и продажба на :

- възобновяема енергия (слънчева, вятърна, водна, геотермална и др. енергия), с изключение на производство на био-горива;

- био-енергия, при преработка на суровини от собственото земеделско стопанство

По мярка 312 *Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия* ще бъде предоставяна подкрепа на микропредприятия в селски общини за извършване на инвестиции за:

– производство на био-енергия за посрещане на собствени енергийни нужди;

– производство с цел продажба в случай на преработка на продукти (суровини), които не попадат в Приложение I на Договора за създаване на ЕО;

и/или

- производство на енергия за продажба от други възобновяеми енергийни източници (слънчева, вятърна, водна, геотермална и др. енергия).

Капацитетът на инсталациите по мерки 311 и 312 не трябва да надхвърля 1 МВт.

По мярка 321 *Основни услуги за икономиката и населението в селските райони*, получатели на помощ/бенефициенти ще бъдат 178 селски общини (които са посочени в

⁶⁵ Директива 2004/8/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 11 февруари 2004 за насърчаване на комбинираното производство на база потребна полезна топлина на вътрешния енергиен пазар и изменяща Директива 92/42/ЕЕС.

Приложение б) и ще получават подкрепа за въвеждане на ВЕИ в сгради собственост на общините и/или ако сградите се ползват за предоставяне на различни услуги за общността. Подпомагат се инсталации и съоръжения за производство на топлинна и/или електрическа енергия; за разпределителни мрежи за био-горива или производство на електрическа/топлинна енергия от биомаса, или от други възобновяеми енергийни източници. В случай на когенерация (комбинирано производство на топлинна и електрическа енергия) капацитетът на инсталацията трябва да е съобразен с необходимата полезна топлинна енергия в обществените сгради (Директива 2004/8/ЕС).

6. Потенциални кандидати/ или бенефициенти по мярка 311 *Разнообразяване към неземеделски дейности*, не могат да кандидатстват по мярка 312 *Подкрепа за създаване и развитие на микро-предприятия* и обратно.

7. Мерки 311 и 312 ще предоставят подкрепа за инвестиции в туристически обекти за настаняване и места за отдих на частни стопански субекти (земеделски производители и микропредприятия). Мярка 313 ще предоставя подкрепа за инвестиции в общинска или държавна туристическа инфраструктура и/или за обекти от туристически интерес, които не реализират печалба, стопанисвани от общини или неправителствени организации⁶⁶.

8. За изпълнение на своите стратегии за местно развитие МИГ, избрани и одобрени по оста Лидер, могат да прилагат всички мерки и дейности от Регламент на ЕС 1698/2005 по ос 1, по ос 2 и по ос 3, при следните изключения:

- Мерките по ос 1, които предвиждат фиксирана помощ под формата на годишни плащания и премийно плащане, изплащано на две или повече части - мерки 112, 141 и 142;
- Мерките по ос 2, свързани със схемите за плащане на площ по ИСАК (мерки 211, 212, 214);

9. Ако мерките от ос 1, 2 и 3 са включени в стратегиите за местно развитие, то за тях се прилагат условията за тези мерки, определени в Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005 и в настоящата Програма.

Разграничаване със съответните инструменти на Общата селскостопанска политика

Постигната е пълна допълняемост и разграничаване с мерките, финансирани чрез схемите за подкрепа на Първия стълб на ОСП в секторите, включени в Анекс I на Регламент на Комисията 1974/2006. В Раздел 10.1 са изложени критериите и административните правила, чрез които се гарантира че операциите, получаващи подкрепа за развитие на селските райони чрез схемите за подкрепа от Анекс I на този Регламент, не получават подкрепа от други приложими инструменти на Общата селскостопанска политика.

⁶⁶ Дейности, чиято основна цел не е генериране на печалба

5.2 Мерки по Ос 1

Мярка **Професионално обучение, информационни дейности и разпространение на научни знания**

Код **111**

Член, касаещ мярката

Чл. 20 (а) (i) и Чл. 21 от Регламента на Съвета (ЕС) 1698/2005г.

Точка 5.3.1.1 от Анекс II на Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006г.

Обосновка

България има добре развита система на средно и висше образование за професионална подготовка на младите хора, желаещи да се занимават със земеделие и горско стопанство. В същото време липсва традиция в усъвършенстване на квалификацията и обучението на фермерите и особено на младите фермери.

Нуждата от професионално обучение се обуславя от факта, че едва 3 % от фермерите имат професионална квалификация в областта на земеделието. Глобализацията на пазарите и конкурентната бизнес среда изискват заетите в земеделието и горите да имат добри познания в редица области, които да им помогнат да управляват бизнеса си по ефективен и конкурентноспособен начин. Присъединяването на България към ЕС, също така, задължава фермерите да се адаптират към въвеждането на редица стандарти на Общността и изисквания, свързани с техните дейности. Чрез професионалното обучение ще се увеличат възможностите за получаване на допълнителни доходи и за придобиване на нови знания на заетите в земеделието и горския сектор. В условията на увеличаваща се специализация на земеделието и горското стопанство е важно фермерите и горските стопани да имат добра икономическа и техническа квалификация в областта на новите технологии, възобновяемите източници на енергия и биологичното земеделие.

Цели на мярката

Да се подобри човешкия потенциал в земеделието и горското стопанство чрез разпространение на знания и придобиване на нови умения.

Оперативната цел е осигуряване на адекватно равнище на техническите и икономическите знания и умения в областта на управлението и бизнеса, новите технологии, качеството и безопасността на продуктите, устойчивото управление на природните ресурси, включително изискванията за кръстосаното съответствие, възобновяемите източници на енергия и биологичното производство.

Обхват и дейности

Мярката предоставя помощ за обучение чрез курсове и чрез информационни дейности в областта на земеделието и горите на земеделски производители (регистрирани по Закона за подпомагане на земеделските производители) и собственици на гори, както и на заетите в техните стопанства.

Не са допустими за подпомагане курсове за инструкция или обучение:

- които са част от редовни програми или системи за обучение по земеделие и горско стопанство за средни или висши училища (съгласно чл.21 от Регламент на Съвета 1698/2005);
- които не са свързани със земеделието и горите.

Бенефициенти

Организациите, които ще провеждат курсовете и информационните дейности, са бенефициенти по мярката.

Участието в обучението на пълнолетните лица, заети в селското и горското стопанство е безплатно.

Описание на дейностите (включително видовете обучение)

Организациите, които ще провеждат курсове и информационни дейности, ще разработват проекти за обучение и ще кандидатстват за финансова помощ като бенефициенти по мярката.

Проектът за обучение съдържа: учебни програми за всеки курс или информационна дейност; планиран брой обучаеми; планирани региони, в които ще се организират курсове и информационни дейности; бюджет на планираните разходи; график на планираните курсове и информационни дейности.

А. Допустими курсове и информационни дейности са:

1. Курсовете трябва да бъдат:
 - 1.1. Дългосрочни с продължителност 150 часа
 - 1.2. Краткосрочни с продължителност 30 часа
2. Информационните дейности могат да са с продължителност от 6 до 18 часа (те трябва да са с продължителност 18 часа за одобрени бенефициенти по мярка 214 „Агроекологични плащания”, за които обучението е необходимо) и в следните форми:
 - 2.1. Семинари, информационни сесии или работни срещи;
 - 2.2. Информационните дейности могат да се допълват с изготвяне и разпространение на брошури.

Б. Съдържание на курсовете/информационните дейности

За всеки курс/информационна дейност трябва да се обоснове тема и да се представи подробна програма на курса/информационната дейност. Всички курсове и информационни дейности трябва да са свързани с една или няколко от следните основни теми:

- Технически(нови техники и технологии, въвеждане на иновационни практики и др.),
- Икономически(законодателство, счетоводство, управление, маркетинг и др.),
- Резултати от изследвания (разпространение на резултати от завършени научно-приложни изследователски проекти в областта на селското стопанство и горите да подходящи ползватели)
- Информационни технологии (работа с компютър, запознаване със средства за комуникации и информация и др.),
- Базово обучение по проблеми на опазване на околната среда в земеделието/горите (замърсяване на водите от нитрати, почвена ерозия, промени в климата, биоразнообразие и др.),
- Устойчиво управление на природните ресурси в съответствие с европейското законодателство (включително кръстосано съответствие и прилагането на управление на стопанствата, съвместимо с поддържането и подобряването на ландшафта и др.).
- Повишаване на основните знания за агро-екологичната мярка на национално/регионално ниво, различните схеми за подкрепа и възможните комбинации между тях

- Специфични допълнителни програми за обучение за отделни агроекологични пакети по мярка 214

Информационните дейности за тези одобрени кандидати по мярка 214 „Агроекологични плащания”, за които е необходимо участие в основна агро-екологична информационна дейност е по следните основни теми:

- Повишаване на знанията за основните изисквания в областта на опазване на околната среда (почви, води, промени в климата, биоразнообразие и др).;
- Допълнителна информация за агро-екологичните схеми, които бенефициентите избират, насочена към подобряване на уменията и капацитета на фермерите за изпълнение на определени пакети, както и тяхното разбиране за съотносимите изисквания за управление и други задължения по схемите;
- Представяне пред фермерите на информация за мониторинга на резултатите от прилагането на избраните от тях агроекологични дейности.

Учебната програма за обучението чрез курсове и информационни дейности трябва да има следната структура:

1. Обосновка за провеждането на курсовете/информационните дейности
2. Учебно съдържание,
3. Обяснителни и методически бележки,
4. Списък и професионални автобиографии на лекторите (преподавателите),
5. Описание на базите за практическо обучение.

В учебната програма на курсовете се включват следните задължителни под-теми

- за дългосрочните курсове - Управление на земеделско стопанство – минимум 30 часа
- за всички курсове
- Базово обучение по опазване на околната среда в земеделието/горите – минимум 6 часа;
- При обучение в сектор растениевъдство - Условия за подържане на земята в добро земеделско и екологично състояние - минимум 2 часа; Правила за добра земеделска практика, съгласно изискванията на чл.4 на Директива на Съвета 91/676/ЕЕС от 12.12.1991г., отнасяща се за защита на водите от замърсявания с нитрати, предизвикани от земеделски източници – минимум 2 часа;
- При обучение в сектор животновъдство – Условия за подържане на земята в добро земеделско и екологично състояние - минимум 2 часа; Хигиена и хуманно отношение към животните – минимум 2 часа; Правила за добра земеделска практика, съгласно изискванията на чл.4 на Директива на Съвета 91/676/ЕЕС от 12.12.1991г., отнасяща се за защита на водите от замърсявания с нитрати, предизвикани от земеделски източници – минимум 2 часа.

Описание на процедурата за прилагане

Всички курсове и информационни дейности ще бъдат избирани за подпомагане чрез публична обява за набиране на проектни предложения - отворена за всички институции, допустими да провеждат курсове и информационни дейности, съгласно общите изисквания по мярката.

Първата обява за набиране на предложения ще бъде отворена за проекти, които се отнасят за всички допустими видове и теми за курсове/информационни дейности, включени в мярката. Всички следващи обяви за предложения ще бъдат отворени за проекти, които се отнасят за определени видове курсове/информационни дейности, теми, обучаеми и региони, на базата на потребности от обучение и приоритети, които са идентифицирани чрез специално изследване, възложено по Техническата помощ.

Представените проекти ще бъдат оценявани и класирани от Комисия за оценка, съставена от представители на Управляващия орган, Разплащателната агенция и независими експерти в областите на основните теми за обучение, свързани с курсовете/информационните дейности. Селекцията ще се извършва по следните критерии за оценка:

- Приложимост и качество на учебната програма
- Професионален опит на предложените преподаватели
- Съответствие на условията и оборудването на изискванията за обучение
- Финансови условия на предложението

Информация за курсовете и информационните дейности, предлагани от одобрените за финансиране проекти ще се публикува посредством различни информационни канали (интернет-страниците на МЗХ и Разплащателната Агенция, поставяне на съобщения в Областните дирекции на Разплащателната Агенция и областните и общинските служби на МЗХ, прес съобщения, където е подходящо и т.н.). Обучаемите ще избират курс или информационна дейност според интересите и нуждите си и ще подават заявления за включване в обучение до обучаващите организации.

Организациите, отговарящи за провеждането на курсове ще записват обучаемите като спазват предимства в следния ред:

- бенефициенти с одобрени проекти по мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери”;
- бенефициентите с одобрени проекти по мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране”.

Одобрените бенефициенти по мярка 214 „Агроекологични плащания” ще бъдат записвани с предимство в специфичните информационни дейности отнасящи се до мярката.

Подробно описание на обхвата на помощта

Следните видове разходи са допустими:

1. За обучаващите организации:

- Разходи за подготовка и провеждане на курсовете/информационните дейности (включително възнаграждения, пътни и командировъчни за лицата, провеждащи обучението и поддържащия състав);
- Разходи за разработване на учебни програми;
- Разходи за учебни помещения и учебни материали (включително дидактически материали и оборудване, свързано с обучението)

2. За обучаваните:

- Пътни, пълен пансион и нощувки.

Определяне на организациите, които ще провеждат курсовете и информационните дейности

Организациите, провеждащи курсовете и информационните дейности, могат да бъдат публични или частни институции в системата на професионалното образование и обучение, регистрирани по Закона за професионалното образование и обучение и висши училища, регистрирани по Закона за висшето образование.

В допълнение за обучение чрез информационни дейности, ще са допустими също и браншови съюзи, неправителствени организации, консултантски фирми и научни институти с предмет на дейност в областта на селското и горското стопанство, управлението на земите и околната среда.

Размер на помощта

100% от общите одобрени разходи

Разграничение с другите финансови инструменти на ЕС (ЕСФ)

По мярката ще се подпомага професионално обучение в областта на земеделието и горите за земеделски производители, собственици на гори и заетите в техните стопанства. Всички други видове професионално обучение ще се подпомагат от ЕСФ, включително за заетите в хранително-преработвателния сектор и обучение в областта на разнообразяване на икономиката в селските райони в сектори различни от земеделие/горско стопанство, независимо от това дали обучаваните са заети в земеделски/горски сектор или не са. Инвестициите за професионално обучение за заетите в сектор "Рибарството" ще се извършват по линия на ОП "Рибарство и аквакултури" (Европейския фонд за рибарство).

Финансиране

Описано е в Раздел 7, Таблица: Индикативен бюджет по мерки на ПРСР.

Преходни мерки

Не се прилагат

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатори	Цел 2007-2013г.
Изходен	Брой на участниците в обучението	20 000
	Брой на получените дни обучение	170 000
Резултат	Дял на участниците, които успешно са завършили различните видове обучение в областта на земеделието и/или горите	18 000
Въздействие	Производителност на труда (ЛБДС/ГРЕ в евро)	230

Допълнителни специфични за Програмата индикатори и цели

Вид индикатор	Индикатори	Цел 2007-2013г.
Изходен	Брой на обучените ползватели на помощ по мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери”	4 000
	Брой на обучените ползватели на помощ по мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране”	7 000
	Брой на преминалите базово обучение по проблеми на опазване на околната среда в земеделието	10 000
Резултат	Дял на курсовете и информационните дейности с основна тема: Базово обучение по проблеми на опазване на околната среда в земеделието/горите и/или Устойчиво управление на природните ресурси в съответствие с европейското законодателство	10 %

Наименование Създаване на стопанства на млади фермери на мярката

Код 112

Член, касаещ мярката

Чл. 20 (а) (ii)22 от Регламента на Съвета (ЕС) 1698/2005г.

Чл. 13, 14 и точка 5.3.1.1.2 на Анекс II от Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006г.

Обосновка

Един от основните проблеми в земеделието е неблагоприятната възрастова структура на земеделските стопани. Според данните от преброяването на стопанствата от 2003г, едва 5% от управителите на стопанства са млади хора на възраст не повече от 35 години, докато 66% от управителите на стопанства са на възраст над 55 години.

Подобна е и структурата на работната ръка в земеделието като цяло – през 2003г. едва 156 800 души са на възраст до 35 години като техният брой през 2005г. е намалял с 55 000 души, което е намаление с 35% за периода 2003-2005г. Масовият отлив на млади хора от земеделието е сериозен проблем, който изисква специални мерки за задържане на младите хора.

Друг основен проблем е ниското образователно равнище на заетите в земеделието. Проучването на работната ръка на НСИ от 2004г. показва, че 57% от заетите в земеделието са с основно или средно образование. Броят на заетите в земеделието със средно специално или висше образование е едва 4,4% (спрямо 25% средно за общата работна сила на страната). В повечето случаи младите хора имат по-високо ниво на образование и масовият отлив към други сектори води до влошаване равнището на образование в земеделския сектор като цяло.

В допълнение мнозинството от хората, заети в земеделието нямат специализирана квалификация (образование) в областта на земеделието и в областта на стопанското управление. Едва 2% от стопаните имат средно земеделско образование и 1% имат висше или полувисше образование в областта на земеделието.

Младите земеделски стопани са гаранция за бъдещето на земеделската дейност. Те са носители на нови умения и професионална квалификация в земеделския сектор. По-високото образователно ниво на младите земеделски стопани ще доведе до по-лесна приспособимост на сектора към предстоящите промени в него, към търсене на възможности за по-висока продуктивност и конкурентоспособност.

Цели на мярката

- да улесни процеса на създаването на стопанства от млади фермери;
- да подпомогне процеса на тяхното модернизиране и съответствие с изискванията за безопасност на труда, опазване на околната среда, хигиена и хуманно отношение към животните.

Обхват и дейности

- *Обхват*

На територията на цялата страна

- *Дейности*

Помощта по тази мярка ще се предоставя за създаване на стопанства на млади фермери, които са станали управители на стопанство за първи път.

Създаването на стопанства за производство на тютюн не е допустимо за подпомагане по мярката.

Молбата за подпомагане трябва да бъде подадена не по-късно от 14 месеца след датата на създаване на стопанството. Индивидуалното решение за отпускане на помощта ще бъде взето не по-късно от 18 месеца след датата на създаване.

Не се предоставя финансова помощ на кандидати, чието стопанство е съсобствено/съвместно наето с друго/и лице/а, с изключение на случаите на обща собственост/съвместно наето със съпруг или съпруга, като в този случай само един от двамата може да бъде подпомогнат дори и двамата да отговарят на условията за подпомагане по мярката.

Бенефициенти

Бенефициенти по тази мярка са земеделски производители - физически лица или еднолични търговци, които отговарят на следните критерии за допустимост:

- 1) да са регистрирани като земеделски производители по Закона за подпомагане на земеделските производители
- 2) икономическият размер на стопанството⁶⁷ да е най-малко 2,00 ИЕ. За размера на земята, който се взема предвид при определяне на минималните 2 ИЕ да е представен документ за собственост и/или договор за аренда/наем с минимален срок от 5 години.
- 3) да са на възраст от 18 до 40 години (без да са ги навършили) към датата на подаване на молбата за подпомагане
- 4) да имат адекватни професионални умения и познания, а именно:
 - завършено средно образование в областта на селското стопанство или ветеринарната медицина или средно икономическо образование със земеделска насоченост и/или
 - завършено висше образование в областта на селското стопанство или ветеринарната медицина или висше икономическо образование със земеделска насоченост и/или
 - удостоверение за завършен курс от минимум 150 часа или свидетелство за професионална квалификация в областта на селското стопанство.
- 5) тяхното стопанство да отговаря на определението за създаване на стопанство (описано по-долу)
- 6) са предложили бизнес план за развитие на дейностите в стопанството;

⁶⁷ Икономически размер се изразява условно с термина „европейска икономическа единица”, отговаряща на “общата стандартна разлика” – разликата между брутния селскостопански продукт и разходите свързани с този продукт – 1 икономическа единица (ИЕ) е равна на 1200 евро. Методиката и специална таблица за изчисляване на икономическите единици на земеделското стопанство са разработени от дирекция „Агростатистика” към МЗХ съвместно с Управляващия орган. Фермерите ще бъдат информирани за методиката и начина на изчисление на икономическите единици от ОД “ЗГ”на МЗХ и НССЗ. Таблицата също така ще бъде публикувана на страницата на МЗХ

Определение за създаване на стопанство

Бенефициентите (като физически лица и/или еднолични търговци) по тази мярка ръководят за първи път земеделско стопанство ако са изпълнени следните условия:

- в рамките на 14 месеца преди датата на кандидатстване по мярката те са регистрирани за първи път като земеделски производители по Закона за подпомагане на земеделските производители;
- в рамките на 14 месеца преди датата на кандидатстване по мярката те са подавали заявление за единно плащане на площ и/или за плащане за необлагодетелстван район⁶⁸;
- в рамките на 14 месеца преди датата на кандидатстване по мярката те са започнали да отглеждат животни в собствен/нает животновъден обект и/или да стопанисват земя с цел производството на земеделска и животинска продукция;
- в рамките на 14 месеца преди датата на кандидатстване по мярката те са започнали да се осигуряват като земеделски производители⁶⁹.

Резюме на изискванията и подробности за честота и обхват на прегледите на бизнес плана

Бизнес планът трябва да включва поне:

- резюме на плана;
- информация за кандидата включително образователен статус и професионален опит;
- описание на началното състояние на земеделското стопанство включително размер на обработваема земя, отглеждани земеделски култури и животни, икономически размер и местоположение, настоящо състояние на материалните активи (оборудване, машини, помещения за отглеждане на животните, други производствени сгради и т.н.), настоящо ниво на съответствие със стандартите на Общността, работна сила и т.н.);
- кратък маркетингов анализ и състояние на пазара;
- описание на концепцията за развитие на земеделската дейност на младия фермер включително:
 - специфичните резултати и цели за развитието на дейностите на новото стопанство;
 - дейностите необходими за реструктурирането и адаптацията на земеделското стопанство;
 - описание на планираните резултати към периода на бизнес плана и към края на 5-та година.
- подробно описание на инвестициите и дейностите включително:
 - описание на планираните инвестиции, индикативния план на производство, както и времева таблица на инвестициите;

⁶⁸ Ако са подали заявление за единно плащане на площ и/или за плащане за необлагодетелстван район;

⁶⁹ Ако са започнали да се осигуряват като земеделски производители;

- специфични дейности и инвестиции за постигане на съответствие със съществуващите стандарти на Общността не по-късно от 36 месеца от датата на създаването на стопанството (ако е приложимо).
- избрания период за преглед на бизнес плана (трябва да бъде между 3-та и 5-та година от неговото изпълнение);
- индикативен икономически размер на стопанството към периода на прегледа и в края на изпълнението на бизнес плана;
- информация за начина на придобиване на необходимите професионални умения и познания (ако е приложимо), както и информация за други необходими/планирани съветите и/или обучения. Задължително се включва базово обучение по проблемите на опазване на околната среда в земеделието.

Бизнес планът трябва да покрива период от минимум 5 години.

Бизнес планът трябва да покаже, че най-малко 3 000 евро ще бъдат инвестирани за една или повече от следните дейности:

- закупуване на движими дълготрайни материални активи (машини, съоръжения и оборудване и др.);
- закупуване / строителство / модернизиране на недвижими дълготрайни материални активи;
- закупуване на животни;
- закупуване на земя за земеделска дейност;
- създаване, презасаждане и възстановяване на трайни насаждения (вкл. винени лозя⁷⁰).

Бизнес планът трябва да покаже че икономическия размер на стопанството към периода на прегледа ще е над 5,00 ИЕ, както и нарастване на икономическия размер на стопанството най-малко с 3 икономически единици към същия период.

Дейностите заложи в бизнес плана ще бъдат оценени не по-рано от 3-тата и не по-късно от 5-тата година от датата на индивидуалното решение за отпускане на помощта, съгласно периода заложен от младия фермер в бизнес плана.

Процедура за избор

Кандидатите, които отговарят на критериите за допустимост ще бъдат одобряване по реда на подаването на техните заявления за подпомагане (на принципа: пръв дошъл-пръв обслужен).

Преходен период за покриване изискванията за професионални умения и познания

Когато кандидатът не покрива изискванията за професионални умения и познания, може да бъде одобрен при условие, че поеме ангажимент, в рамките на 36 месеца от момента на вземане на решение за отпускане на помощта, да покрие тези изисквания (например като поеме задължение да премине курс от 150 учебни часа по мярка 111 “Професионално обучение, информационни дейности и разпространение на научни знания”). Тази възможност може да се предостави в случай, че младият фермер се нуждае от период на адаптация, през който да създаде или да реструктурира стопанството и бизнес планът предвижда подобна нужда.

⁷⁰ при условие, че младият фермер придобие съответните права на засаждане

Достъп на младия фермер до други мерки

Кандидатите по тази мярка могат да кандидатстват по други мерки с отделно заявление за подпомагане. Където бизнес плана се отнася за допълнителни инвестиции необходими по мярка 121 или други инвестиционни мерки⁷¹, те ще използват един и същ бизнес план изготвен по мярка 112, използвайки консултантската помощ по мярка 143. Ако е необходимо, този бизнес план може да се доразвие по мярка 143, за да изпълни изискванията на бизнес планаовете за достъп за подпомагане по съответната мярка.

Размер на помощта

Общият размер на помощта по тази мярка не може да надвишава 25 000 евро на бенефициент.

Начин на изплащане на помощта

Изплащането на помощта става на два пъти под формата на единична премия:

Първо плащане - изплащат се 12 500 евро след одобрение на молбата за подкрепа;

Второ плащане – изплаща се след прегледа на бизнес плана като за всяка увеличена икономическа единица на стопанството (спрямо първоначалната ситуация) се изплащат по 2 500 евро.

Допълнителни условия за изплащане

Младият фермер трябва да възстанови цялата сума на полученото първо плащане и той/тя не е допустим за второто плащане, ако:

- всички инвестиции, основните дейности и цели предвидени в бизнес плана не са изпълнени към момента на прегледа на бизнес плана;
- не е покрил изискванията за професионални умения и познания в рамките на 36 месеца от момента на вземане на решение за отпускане на помощта;
- икономическият размер на земеделското стопанство не се е увеличило най-малко с 3 икономически единици към периода на прегледа на бизнес плана;
- икономическия размер на земеделското стопанство е под 5,00 ИЕ към период на прегледата на бизнес плана;
- по-малко от 3 000 евро са инвестирани за закупуване на движими дълготрайни материални активи (машини, съоръжения и оборудване и др.) и/или за закупуване / строителство / модернизиране на недвижими дълготрайни материални активи и/или закупуване на животни и/или земя за земеделската дейност и/или създаване/презасаждане на трайни насаждения (вкл.винени лозя);
- земеделското стопанство не е постигнало съответствие със съществуващите стандарти на Общността до 36 месеца от създаването му.

Не се възстановява първото плащане в случай, че поради форсмажорни обстоятелства младият фермер не успее към момента на прегледа на бизнес плана да отговори на условията по-горе, но второто плащане се отменя.

Във връзка с второто плащане на помощта, като допустима площ при определяне на икономическия размер се включва само този размер на земята, за който е представен документ за собственост и/или договор за аренда/наем. Договорът трябва да е с минимален срок от 3 години, считано от датата на подаване на заявката за това плащане.

⁷¹ Мерки 122, 123 и 311

Младият фермер трябва да възстанови и двете получени плащания, ако той/тя спре да се занимава със земеделска дейност по-рано от 3 години считано от датата на подаване на заявката за второто плащане.

Финансиране

Бюджета по мярката е посочен в Раздел 7: Индикативен бюджет по мерки от ПРСР

Преходни разпоредби

Не се прилагат

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013г.
Продукт/извършени дейности	Брой подпомогнати млади фермери	4 096
	Общ размер на инвестициите (в млн.евро)	208
Резултат	Нарастване на земеделската брутна добавена стойност на подпомогнатите стопанства (млн. евро)	15
Въздействие	Икономически растеж (НДС в МСПС)	18
	Производителност на труда (ΔБДС/ГРЕ в евро)	340

Наименование Модернизиране на земеделските стопанства на мярката

Код 121

Член, касаещ мярката

Член 20 (b) (i) и чл.26 от Регламента на Съвета (ЕС) 1698/2005г.

Член 17 и точка 5.3.1.2.1 на Анекс II от Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006г.

Обосновка

Присъединяването на България към Общността, води до нарастване на конкурентния натиск за българското земеделие на вътрешния и външния пазар. В настоящия момент земеделският сектор в България се характеризира с поляризирана структура на земеделските стопанства, много ниско ниво на производителност, остарял сграден фонд и техническо оборудване. Значителна част от материалните активи в сектора са практически неизползваеми и не съответстват на изискванията на новите стандарти, които се въвеждат в резултат от хармонизирането на националното законодателство с това на ЕС. За да се подобри цялостната дейност на земеделските стопанства в страната, ще са необходими значителни инвестиции за материални и нематериални активи, така че те да отговорят на стандартите на Общността.

Достигането на съответствие с тези стандарти, особено на онези свързани с ветеринарните и фитосанитарните изисквания, хуманното отношение към животните, опазването на околната среда, хигиената и безопасните условия на труд, предполага огромни инвестиции, които трудно биха се реализирали без финансова подкрепа за земеделските производители в България. Модернизирането на земеделските стопанствата е от съществено значение за подобряване на икономическата им стойност, чрез по-добро използване на производствените условия, включващо: въвеждането на нови процеси и технологии за повишаване качеството на произвежданата продукция; разнообразяването на дейностите в стопанството, включително към неземеделските сектори и производството на енергийни култури; както и прехода от конвенционално към биологично земеделско производство.

Цели на мярката

- Да подобри цялостната дейност и конкурентоспособност на земеделските стопанства чрез модернизиране на производствените условия и въвеждането на нови процеси и технологии, целящи производство на качествени земеделски продукти;
- Да подобри опазването на околната среда;
- Да допринесе за спазване на стандартите на Общността и подобряване на условията в земеделските стопанства, особено по отношение на сигурността и безопасните условия на труд, хигиената и хуманното отношение към животните.

Обхват и дейности

1. Ще се отпуска помощ за инвестиции в материални и нематериални активи, които:
 - а) Отговарят на стандартите на Общността, отнасящи се до съответната инвестиция (или са изпълнени в края на периода на подпомагане, в случаи на инвестиции за прилагане стандартите на Общността).
 - б) Подобряват цялостната дейност на земеделското стопанство.
2. Географски обхват на мярката – цялата страна.
3. Специални условия:
 - Когато организацията на Общия пазар, включително схемите за директно подпомагане финансирани от *Европейския земеделски фонд за гарантиране (ЕЗФГ)*, налагат ограничения върху производството или върху помощта на Общността на нивото на отделните земеделски производители или отделните стопанства, по тази мярка няма да бъдат подкрепяни инвестиции, които биха увеличили обема на производството над тези ограничения.
 - Капацитетът на техниката и оборудването за обработка на почвата и прибиране на реколтата подкрепяни по мярката, трябва да бъдат в съответствие с размера на обработваната от земеделския производител земя.
 - В съответствие с изискванията на Чл. 5, анекс III на Рамкова Директива 2000/60/ЕС за водите, преди одобрението на всички проекти, отнасящи се за инвестиции свързани с разширяване капацитета или потреблението на вода на напоителната мрежа в стопанството, трябва да бъдат съгласувани с Регионалните структури на Министерството на околната среда и водите, отговорни за мониторинга и управлението на водния баланс в страната.
 - Всички проекти за производството на био-енергия и за инвестиции за създаване и/или презасаждане на трайни насаждения използвани за производство на био-енергия, трябва да включват предпроектни проучвания, включително въздействие на инвестициите върху околната среда.
 - Мярката е отворена за всички сектори включени в Приложение I на Договора за създаване на ЕО с изключение на сектор „Тютюн”.
 - Разходите свързани с нематериални активи за достигане съответствие с международни признати стандарти са избираеми само тогава, когато са част от по-широк инвестиционен проект, а не са самостоятелен проект.
 - Кандидатите за подпомагане по мярка 112 *Създаване стопанства на млади фермери* и мярка 141 *Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране* могат да кандидатстват по тази мярка с отделно заявление за подпомагане.
 - Разходите свързани с подготовката на бизнес плановете не са допустими по мярка 121 за кандидатите за подпомагане по мерки 112 и 141, ако те вече имат изготвен бизнес план, ползвайки консултантски услуги по мярка 143.

Описание на изискванията и целите, относно подобряване на цялостната дейност на земеделските стопанства

По мярката ще бъдат подпомагани проекти които водят до подобряване на цялостната дейност на земеделското стопанство чрез:

- Внедряване на нови продукти, процеси и технологии и подобряване на наличните производствени материални и/или нематериални активи, и/или
- Подобряване на вертикалното сътрудничеството с производителите и преработвателите на земеделски продукти, и/или
- Опазване на околната среда, включително с намаляване на вредните емисии и отпадъци, и/или

- Увеличаване използването на възобновяеми природни ресурси и подобряване на ефективността на използването при производството суровини, и/или
- Подобряване условията на труд, и/или
- Подобряване на хигиенните, ветеринарните, фито-санитарните, екологичните и другите производствени изисквания, и/или
- Подобряване качеството на произвежданите земеделски продукти, и/или
- Подобряване на възможностите за производство, преработка и маркетинг на биологични земеделски продукти.

Приносът на даден проект към подобряването на цялостната работа на съответното стопанство ще бъде оценена на базата на разработен бизнес план, какъвто се изисква за всеки инвестиционен проект подкрепян по мярката. Бизнес планът трябва да демонстрира значително подобряване на цялостната дейност на стопанството.

Вид на инвестициите (материални-нематериални)

Подкрепата по мярката ще бъде предоставяна за материални и/или нематериални инвестиции:

Материални инвестиции (индикативен списък):

1. Закупуване/придобиване, строителство или обновяване на сгради и друга недвижима собственост, използвана за земеделското производство на ниво стопанство, включително такава използвана за опазване на околната среда (например, *торосъбирателни площадки, складове за съхранение на биомаса, недвижима собственост за обработване на отпадъчни води/утайки, съоръжения за съхранение на силаж, и т.н.*)

2. Закупуване и/или инсталиране на нови машини, съоръжения и оборудване, необходими за подобряване на земеделския производствен процес, включително за:

- опазване на околната среда,
- съхранение и подготовка за продажба на земеделска продукция от стопанството,
- получаване на топлинна и/или електро- енергия, необходими за земеделските дейности на стопанството, чрез използването на биомаса (виж *Раздел 5.1*).
- подобряване на енергийната ефективност.

3. Създаване и/или презасаждане на трайни насаждения, включително трайни насаждения от десертни лозя, медоносни дървесни видове (за производство на мед) и други бързо растящи храсти и дървесни видове, използвани за производство на био-енергия.

4. Инвестиции за постигане на съответствие с нововъведените стандарти на Общността.

5. Инвестиции за постигане на съответствие със съществуващи стандарти на Общността - за млади земеделски производители, получаващи подкрепа по мярка 112 “Създаване на стопанства на млади фермери”.

6. Инвестиции за съоръжения (например, *транспортни средства, съоръжения за рационализиране на подвижното пчеларство, за съхраняване и първична преработка на мед/пчелните продукти, развъдни клетки, технологични линии, и т.н.*) и съответно оборудване необходимо за производството на мед и други пчелни продукти, както и за развъждането на пчели-майки.

7. Рехабилитация на съществуващи и изграждане на нови дренажни съоръжения и свързана малка инфраструктура, както и закупуване на техническо оборудване за тяхната експлоатация.

8. Закупуване на земя, необходима за изграждане/модернизиране на сгради, помещения и други недвижими активи предназначени за земеделските производствени дейности

и/или за създаване/презасаждане на трайни насаждения (предмет на ограниченията определени в *Раздел 5.1*).

9. Закупуване на специализирани земеделски транспортни средства, такива като камиони цистерни за събиране мляко, хладилни превозни средства за транспортиране на продукция, превозни средства за транспортиране на живи животни и птици, и т.н.

10. Инвестиции за напоителни съоръжения и оборудване за рехабилитация/подобряване на съществуваща мрежа в стопанството, включително *нови тръбопроводи, системи за капково напояване, инсталации за дъждуване, малки помпени станции, техники/съоръжения за съхраняване/опазване на водата, и т.н.*

Нематериални инвестиции:

1. Достигане на съответствие с международно признати стандарти⁷², такива като:
 - Въвеждане на системи за управление в земеделските стопанства (напр. *ISO 9000: 2005; ISO 9001: 2000; ISO 14001: 2004 (EMAS); ISO 22000: 2005; ISO/TR 10013: 2001; ISO 19011: 2002; ISO 27001; системи за управление базирани на информационни технологии, и др.*);
 - Подготовка за сертификация по НАССР (Анализ на опасностите и контрол на критичните точки)⁷³;
 - Въвеждане на *Добри производствени практики (ДПП)* в земеделските стопанства .
2. Закупуване на ноу-хау, патенти права и лицензи, необходими за изготвяне и изпълнение на проекта.
3. Закупуване на софтуер.
4. Общи разходи свързани с предпроектни проучвания, такси, хонорари за архитекти, инженери и консултантски услуги (*предмет на ограниченията за общи разходи, определени в Раздел 5.1.2*).

Определение на кандидати за подпомагане

- I. Земеделски производители
- II. Организации на земеделски производители.

Критерии за избираемост

I. Земеделски производители

1. Кандидатите трябва да са регистрирани като земеделски производители, съгласно Закона за подпомагане на земеделските производители.
2. Икономическият размер на стопанството на кандидата трябва да бъде поне 1 икономическа единица (ИЕ).
3. Кандидатите трябва да отговарят на критерия за минимална площ по схемата за единно плащане на площ, с изключение на кандидатите които са били одобрени за подпомагане по мярка 141 *Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране*.
4. Кандидатите - юридически лица, трябва да са получили минимум 50% от общия дохода за предходната година от земеделски дейности, преработка на земеделска продукция и/или услуги директно свързани със земеделски дейности.
5. Кандидатите трябва да представят бизнес план, като част от процедурата за кандидатстване. Бизнес-планът трябва да съдържа подробно описание на планираните инвестиции и съответни дейности. Той трябва да демонстрира по какъв начин

⁷² Инвестиции за достигане на съответствие с международно признати стандарти, които също са задължителни по законодателството на ЕС и са допустими за подкрепа, съгласно условията на мярката, относно достигането на съответствие с нововъведените стандарти на Общността

⁷³ Сертифицирането по НАССР не е допустим разход по мярката.

прилагането на проекта ще доведе до подобряване цялостната дейност на земеделското стопанство.

II. Организации на земеделски производители:

1. Кандидатът – организация на производители трябва да е призната като организация на производители, съгласно националното законодателство и/или Регламентите на ЕС за признаване организации на производители.

2. Кандидатът – организация на производители трябва да представи бизнес план, като част от процедурата за кандидатстване. Бизнес-планът трябва да съдържа подробно описание на планираните инвестиции и дейности. Бизнес-планът трябва да показва по какъв начин прилагането на проекта ще доведе до подобряване цялостната дейност на земеделските стопанства, членове на организацията на производители.

3. Кандидатът – организация на производители трябва да покаже, че инвестициите ще бъдат от полза за цялата организация.

4. Инвестициите трябва да са свързани с основните земеделски дейности на членовете на организацията на производители.

Определяне на нововъведени стандарти на Общността (и на съществуващи стандарти в случаи на подпомагане на млади фермери), за които се отпуска помощ, описание на специфичните проблеми, свързани с покриването на тези стандарти и срок и обосновка на гратисния период за съответния стандарт

1. Нововъведени стандарти на Общността

По тази мярка подкрепа ще се предоставя за инвестиции направени от земеделски стопанства за постигане на съответствие с нововъведени стандарти на Общността.

Подкрепа може да бъде предоставена за инвестиции, чието предназначение е да постигне съответствие с тези стандарти, в рамките на максимум 36 месечен период на подпомагане, от датата на която стандарта става задължителен за земеделското стопанство. До края на този преходен период, земеделският производител трябва да постигне съответствие със стандартите, отнасящи се до инвестицията предмет на подпомагане.

Списъкът на нововъведените стандарти на Общността, за чието въвеждане се осигурява подкрепа по мярката ще бъде обезпечен. Правното основание отнасящо се до задачите въвеждащи съответствие с тези стандарти и продължителността на периода на подпомагане е даден в Анекс 4 (Приложение 1).

2. Съществуващи стандарти

В случай на инвестиции предприети от млади фермери получаващи подкрепа при условията определени по мярка 112 *Създаване стопанства на млади фермери*, подкрепа ще бъде предоставяна също за инвестиции за посрещане изискванията на съществуващи стандарти на Общността, когато тези инвестиции са включени в одобрения бизнес план по мярка 112. В този случай, подкрепа може да се даде в рамките на максимум 36 месечен период на подпомагане, от датата на създаването на стопанството на младия фермер. Съответните стандарти трябва да бъдат постигнати от фермера до края на този гратисен период.

Вид на помощта

Помощта се осигурява за избираеми инвестиции.

Размер на помощта

1. За одобрените проекти до или преди 31.12.2009г.

Съгласно Анекс VIII, Раздел II, т.2 от Договора за присъединяване на България и Румъния, общият размер на помощта представлява:

–65% от общите допустими разходи за млади фермери в необлагодетелствани райони;

–60% от общите допустими разходи за другите земеделски производители в необлагодетелствани райони;

–60% от общите допустими разходи за млади фермери в обхвата на местата по Natura 2000, но които са вън от необлагодетелстваните райони;

–55% от общите допустими разходи за млади фермери в други райони;

–50% от общите допустими разходи за останалите земеделски производители в други райони.

2. За одобрените проекти след 01.01.2010г.

Общият размер на помощта ще представлява:

–60% от общите допустими разходи за млади фермери в необлагодетелствани райони и/или в обхвата на местата по Natura 2000;

–50% от общите допустими разходи за млади фермери в други райони;

–50% от общите допустими разходи за други земеделски производители в необлагодетелствани райони и/или в обхвата на местата по Natura 2000;

–40% от общите допустими разходи за останалите земеделски производители в други райони.

За двете т.1 и 2 по-горе, по-високият размер на помощта за млади фермери ще бъде дадена, в случай че заявленията за подпомагане са представени от фермери, които са най-малко на 18 години и са под 40 години, към датата на кандидатстване за помощ по мярка 121.

3. За проекти отнасящи се до прилагане на Нитратната Директива, одобрени до 31.12.2010г

Общият размер на помощта ще бъде 75% от общите допустими разходи за проекти свързани с прилагане на Директива 91/676/ЕЕС, отнасяща се за защита на водите от замърсявания с нитрати, предизвикани от земеделски източници и ще бъде отпускана:

–До 11.10.2009г за проекти разположени на територията на нитратно уязвими зони.

–До 31.12.2010г:

○ за проекти разположени *вън от* нитратно уязвими зони;

○ за проекти на млади фермери получаващи подкрепа по М 112.

4. Максимумът на общите допустимите разходи по тази мярка за целия период на прилагане на ПРСР 2007-2013г са 1 500 000 евро на кандидат за подпомагане.

5. Минимумът на общите допустими разходи е 3 500 евро на проект.

Процедура за избор на проект

Приоритет ще бъде даден на проекти свързани с:

▪ Инвестиции за прилагане на Директива (ЕС) 676/1991 свързана с опазване на водните ресурси от замърсяване с нитрати, причинено от земеделски източници. Минимум 15% от общия бюджет по мярката ще бъде заделен за този вид инвестиции до 31.12.2010г.

▪ Инвестиции за привеждане на съществуващите животновъдни стопанства от сектор „Мляко” в съответствие с изискванията на стандартите на Общността. Минимум 15% от

общия бюджет по мярката (вкл. инвестициите за прилагане на Директива (ЕС) 676/1991г.⁷⁴) ще бъде заделен за този вид инвестиции.

- Инвестиции за привеждане на съществуващите земеделски стопанства от останалите животновъдни сектори, в съответствие с изискванията на Общността. Минимум 15% от общия бюджет по мярката (вкл. инвестициите за прилагане на Директива (ЕС) 676/1991г.⁷⁵) ще бъде заделен за този вид инвестиции.

- Инвестиции за специални съоръжения и механизация, сгради, друга недвижима собственост и съответно оборудване, необходими за извършване на конверсия към биологично земеделско производство. Минимум 5% от общия бюджет по мярката ще бъде заделен за този вид инвестиции.

Бизнес плановете на всички кандидати, които изпълняват критериите за допустимост ще бъдат оценени. За всички проекти със задоволителни бизнес-планове ще бъде направена селекция, следвайки подбюджетите по мярката и чрез даване на приоритет на кандидатите, които:

- са млади фермери - земеделски производители, които са най-малко на 18 години или са под 40 годишна възраст към датата на кандидатстване или са одобрени кандидати по мярка 112 *Създаване стопанства на млади фермери*;

- са от селските райони (231 общини съгласно националната дефиниция за селски райони);

- не са получавали подкрепа от Общността за подобна инвестиция.

Финансиране

Бюджетът по тази мярка е описан в Раздел 7, Таблица: Индикативен бюджет по мерки от ПРСР.

Преходни мерки

Не се прилагат

Съгласуваност с Първи стълб

Обхватът на помощта давана по тази мярка не може да се препокрива с обсега на помощта предоставяна по схемите за подпомагане по 1^{-ви} стълб от ОСП, съгласно Анекс I на Регламент (ЕС) 1974/2006 и прилагани в България. Разплащателната агенция ще бъде отговорна за кръстосаната проверка, целяща избягване на двойното финансиране по ПРСР и тези схеми за подпомагане. Разплащателната агенция ще прилага на място специална процедура за кръстосана проверка. Всеки инвестиционен проект по ПРСР, който може да попадне в обсега на схемите за подпомагане по 1^{-ви} стълб от ОСП, ще бъде проверен за възможно двойно финансиране преди неговото одобрение.

Осигурена е пълна допълняемост и разграничаване между настоящата мярка и мерките, финансирани по схемите за подпомагане по 1^{-ви} стълб на ОСП, съгласно отраслите, изброени в Анекс I на Регламент (ЕС) № 1974/2006:

⁷⁴ Инвестициите за прилагане на Директива (ЕС) 676/1991 са също пресметнати по 1^{-ва} подточка на този параграф.

⁷⁵ Инвестициите за прилагане на Директива (ЕС) 676/1991 са също пресметнати по 1^{-ва} подточка на този параграф.

- *Плодове и зеленчуци* (Чл. 14(2) и 15 от Регламент (ЕС) № 2200/96⁷⁶)

Организациите на производителите няма да бъдат подпомагани по ПРСР за дейности включени за подпомагане в техните Оперативни програми, съгласно Регламент (ЕС) № 2200/96.

- *Вино* (Раздел II, Глава I, Секция 3, чл. 11 и 15 на Регламент (ЕС) № 479/2008)

Дейностите, допустими за подпомагане по Раздел II, Глава I, Секция 3, чл. 11 на Регламент (ЕС) № 479/2008, няма да бъдат подпомагани по ПРСР. Създаването и презасаждането на винени сортове лозя и напоителни съоръжения и оборудване на ниво стопанството включително системи за капково напояване необходими за отглеждането на винени лозя няма да бъдат подпомагани по мярка 121 *Модернизирание на земеделски стопанства*. Допустимите дейности за подпомагане по Раздел II, Глава I, Секция 3, чл. 15 на Регламент (ЕС) № 479/2008 ще бъдат подпомагани по ПРСР, тези дейности няма да бъдат подпомагани по Националната програма за подпомагане на лозаро-винарския сектор в Р България. Разграничаването между двете програми е дадено подробно в Анекс 4 (Приложение 1.А.). Организациите на производители на винено грозде ще бъдат подпомагани по ПРСР.

- *Тютюн* (Чл. 13(2)(б) от Регламент (ЕЕС) № 2075/92⁷⁷)

Разнообразяването при производителите на тютюн ще се подпомага по ПРСР. Специфични мерки за подпомагане на тютюнопроизводителите, съгласно чл. 13(2)(б) от Регламент (ЕЕС) № 2075/92 не са предвидени. Инвестиционна подкрепа в сектор „Тютюн“ по мярка 121 *Модернизирание на земеделски стопанства* и създаването на стопанства от млади фермери тютюнопроизводители (по мярка 112 *Създаване на стопанства на млади фермери*), са изключени от подпомагане.

- *Маслиново масло* (Чл. 8 (1) от Регламент (ЕС) № 865/2004⁷⁸)

Дейностите подпомагани съгласно чл.8(1) от Регламент (ЕС) № 865/2004, няма да бъдат подпомагани по ПРСР.

- *Хмел* (Чл. 6 от Регламент (ЕС) № 1952/2005⁷⁹)

Дейностите, подпомагани по чл.6 от Регламент (ЕС) № 1952/2005 няма да бъдат подпомагани по ПРСР.

- *Едър рогат добитък* (Чл. 132 от Регламент (ЕС) № 1782/2003)

Няма припокриване с дейностите, които ще бъдат подпомагани по тази мярка от ПРСР.

- *Преживни животни* (Чл. 114(1) и 119 от Регламент (ЕС) № 1782/2003).

Няма припокриване с дейностите, които ще бъдат подпомагани по тази мярка от ПРСР.

- *Пчеларство* (Чл. 2 от Регламент (ЕС) № 797/2004⁸⁰)

По отношение на инвестициите в пчеларството ще бъде направено пълно разграничаване между инвестициите подпомагани по ПРСР и тези подпомагани по *Програмата за пчеларство*, изпълнявана съгласно Регламент (ЕС) № 797/2004.

Българската програмата за пчеларството изпълнявана по Регламент (ЕС) № 797/2004 ще подпомага пчеларите, ако те притежават до 100 населени пчелни кошера, регистрирани са като земеделски производители, съгласно определените срокове в *Програмата за пчеларство* и отговарят на останалите нейни условия. Другите пчелари са допустими за подкрепа по мярка 121 от ПРСР, като могат да закупуват нови празни кошери по тази

⁷⁶ OJ L 297, 21.11.1996, стр. 1.

⁷⁷ OL L 215, 30.7.1992, стр. 70.

⁷⁸ OJ L 161, 30.4.2004, стр. 97 (коригирана версия в OJ L 206, 9.6.2004, стр. 37).

⁷⁹ OJ L 314, 30.11.2005, стр. 1.

⁸⁰ OJ L 125, 28.4.2004, стр. 1.

мярка. Всички останали дейности, свързани със създаването, възстановяването и разширяването на пчелините, без това да включва закупуването на нови кошери също ще бъдат допустими за подпомагане по ПРСР и тази мярка. Дейностите по рационализиране на подвижното пчеларство (вкл. *засаждането/презасаждането на медоносни дървета*) няма да се подпомагат от *Програмата за пчеларство*. По изключение, съгласно Чл.5(6) на Регламент (ЕС) № 1698/2005 и Чл.2 (2) на Регламент (ЕС) № 1974/2006 тези дейности (включително засаждането/презасаждането на медоносни дървета) ще се подкрепя по ПРСР, следвайки условията на мярка 121.

- *Захар* (Регламент (ЕС) № 320/2006⁸¹)

Ще бъде направено пълно разграничаване между дейностите подпомагани по ПРСР и тези подпомагани съгласно Регламент (ЕО) № 320/2006.

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013г.
Изходен	Брой на подпомогнатите стопанства	5 300
	Общ обем на инвестициите (в млн. евро)	958
Резултат	Брой стопанства въвели нов продукт или техника/технология	3 700
Въздействие	Икономически растеж (НДС в МСПС)	56
	Производителност на труда (ДБДС/ГРЕ в евро)	905

Допълнителни специфични за Програмата индикатори и цели

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013г.
Изходен	Брой на стопанствата подкрепени за прилагане на Директива (ЕС) 676/1991 свързана с опазване на водните ресурси от замърсяване с нитрати причинено от земеделски източници	2 000
	Брой подкрепени стопанства от животновъдния сектор.	2 500
	Дял на инвестициите директно свързани с прилагането на Директива (ЕС) 676/1991 относно опазване на водните ресурси от замърсяване с нитрати причинено от земеделски източници	15%
	Дял на инвестициите директно свързани със земеделски стопанства от сектор „Мляко” за постигане на съответствие със стандартите на българското и европейско законодателство.	15%
	Дял на инвестициите директно свързани със земеделски стопанства от останалите животновъдни сектори за постигане на съответствие със стандартите на българското и европейско законодателство.	15%
	Дял на инвестициите директно свързани със съоръжения и съответно оборудване за органична земеделска продукция.	5%
	Дял на инвестициите директно свързани с производството на енергия от възобновяеми енергийни източници и производство на енергийни култури.	5%

⁸¹ OJ L 58, 28.2.2006, стр. 42.

Наименование Подобриване икономическата стойност на горите на мярката

Код 122

Член, касаещ мярката

Член 20 (б) (ii) и чл. 27 от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005г.;

Член 18 и т. 5.3.1.2.2. на Приложение II от Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006г.

Обосновка

Недържавните гори имат важна роля за икономическите дейности в селските райони, поради което помощта от Общността е важна за подобриване и разширяване на тяхната икономическа стойност, за увеличаване разнообразието на продукцията и насърчаване пазарните възможности, като в същото време поддържа устойчивото стопанисване и многофункционалната роля на горите.

Основната част от (повече от 60%) от недържавните гори са издънкове и горски култури от бял и черен бор. Издънковите гори са се установили на територията на страната преди повече от 100 години. По отношение на дървесния състав при тях доминира дъбът, като 20 годишен ротационен период е бил нещо съвсем нормално. През последните 40 години основната горска политика по отношение на тези гори е била превръщането им във високостъблени. Това превръщане е нужно заради по-ниската производителност и по-ниското качество на произвежданата дървесина, подходяща само за дърва за огрев, дължащо се на малкия диаметър и ниското качество на стъблата. Освен това се наблюдава и намаляване на прираста и загуба на био-разнообразие. Без превръщане, тези гори ще бъдат изложени на по-нататъшна деградация.

От друга страна, много борови култури (около 1Мха на цялата територия) са създадени през периода 1960-1970. Някои от тях (приблизително 30%) са създадени на бивши земеделски земи и след реституцията станали частна собственост. Тези млади култури се нуждаят от отгледни сечи за да се подобри количеството и качеството на тяхната дървесина. Броят на стъблата на хектар е твърде голям, което води до нестабилност. Освен това, по този начин ще подобрим и тяхната устойчивост срещу болести и природни бедствия. Без подкрепа, икономическата стойност на тези гори ще намалява все повече и повече, докато бъдат изцяло унищожени от вятъра, снега или други природни бедствия.

Разходите по такива мероприятия ще бъдат по-високи или в най-добрия случай равни на потенциалните приходи. В противоречие със спешната нужда от подкрепа за тези гори, както е посочено по-горе, недържавните собственици на гори (частни собственици както и общини) нямат достатъчно средства за да финансират лесовъдските мероприятия, заложене в лесоустройствените проекти, както нямат и необходимата екипировка за сеч, за да ги извършат със собствени сили. Поради тези причини, няма икономически интерес за извършване на тези дейности и желанието за подобриване на икономическата стойност на горите от недържавните собственици е ниско. Дейностите са в съответствие с Националната стратегия за устойчиво развитие на горския сектор 2006-2015 и трябва да са в съответствие с Закона за горите и свързаните с него подзаконови актове.

Основи на лесоустройството в България

Всички дейности предвидени за подпомагане по тази мярка са основани на устойчив лесоустройствен проект/план/програма (УЛУП). Самият УЛУП трябва да осигурява:

1. екологичните, икономически и социални функции на горите;
2. прилагането на многофункционалното стопанисване на горите.

Целите на лесоустройството са да оцени състоянието и досегашното стопанисване на горите, да проектира основни лесовъдски дейности за постигне устойчиво развитие на горското стопанство, опазване на биологичното разнообразие и относително постоянство и равномерност на ползването в дългосрочен аспект. Основните елементи на лесоустройството в България са:

1. Определяне и обозначаване границите на различните горскостопански единици – ГС, ГСУ, отдел, подотдел.
2. Определяне на таксационните характеристики на гората към момента на устройство.
3. Картографиране и изготвяне на горски карти.
4. Определяне на типовете гора и/или месторастене.
5. Проучването на биологичното разнообразие.
6. Оценката на здравословното състояние.
7. Оценката на екологичното състояние.
8. Състояние и развитие на пътната мрежа.
9. Определяне на лесовъдските дейности за период от 10 години – вид и размер на сечта, видове залесявания, бъдещ състав на гората и т.н.
10. Определяне на устойчиво средно ползване на дървесина за 10 годишен период.
11. Противопожарно устройство на горите.
12. Ловно-стопанско устройство.

Подробните правила за създаване на УЛУП са дадени в Наредба №6 за лесоустройството на горите в република България (Публикувана от Министъра на земеделието и горите, ДВ № 27/01.04.2004).

УЛУП се изготвя от специализирани фирми и лицензирани лесовъди на частна практика, регистрирани в публичен регистър воден от ДАГ. Изготвеният и одобрен УЛУП се изработва в четири екземпляра – един за ДАГ, един за РУГ, един за ДЛ/ДДивС и един за собственика на гората. Според действащото национално законодателство за гори до 2,0ха УЛУП не е задължителен, но тенденцията е всички гори да имат УЛУП.

Цели на мярката

- Подобряване на сечите за семенно възобновяване на горите, както и продължаване на осветленията за създаване на високостъблени гори;
- Подобряване на качеството и количеството на дървесината посредством подходящи лесовъдски дейности(отгледни сечи и кастрене);
- Подпомагане модернизацията на специфичната екипировка за лесовъдски дейности, както и производството и добива на не-дървесни продукти от горите.

Обхват и дейности

Обхват:

Недържавните гори на цялата територия на България.

От подпомагане ще бъдат изключени следните територии:

- Гори и залесени територии притежавани от централните или регионалните власти, или от фирми притежавани от тях;
- Гори притежавани от юридически лица, повече от 25% от чиито капитал се притежава от горепосочените институции.

Всички инвестиции в горски стопанства над 0,5 ha трябва да са основани на УЛУП.

Дейности:

1. Изработване на лесоустройствени проекти, планове и програми за недържавни гори;
2. Осветления и прочистки в издънкови гори след сечи за естествено семенно възобновяване в дървостои на възраст между 1 и 10 години – веднъж за периода на прилагане на програмата;
3. Кастрене в борови култури под 40 годишна възраст;
4. Отгледни сечи в млади(под 40 годишна възраст) иглолистни и широколистни гори;
5. Закупуване на подходящо оборудване, като:
 - Оборудване за сеч, като: харвестъри, процесори, моторни триони;
 - Извозна техника, като: сортиментни извозвачи, трактори, въжени линии.

Не са допустими за подпомагане следните дейности:

- Дейности свързани с възстановяването на горите след окончателни сечи;
- Редовни дейности за управление и поддръжка на горите.

Определение за бенефициенти

Бенефициенти са:

- Частни собственици на гори (физически и юридически лица) и техните сдружения.
- Общини - собственици на гори и техните сдружения.

Критерии за допустимост

- Всички инвестиции трябва да са базирани на валиден поне за следващите 5 години УЛУП;
- Изработването на УЛУП е допустимо за подпомагане, само ако е комбинирано с поне една от останалите допустими по мярката дейности;
- Закупуването на оборудване за сеч е допустимо за подпомагане, само ако е съразмерно с площта на горите и предвиденото устойчивото ползване на дървесина в тях;
- Частните собственици трябва да притежават минимум 0,5 ha гори;
- Сдруженията на частните собственици трябва да притежават гори с площ минимум 5,0 ha;
- Юридическите лица частни собственици са допустими за подпомагане, само ако са регистрирани съгласно българското законодателство и максимално участие на държавата в тях не превишава 25%;
- Общините и техните сдружения трябва да притежават минимум 10 ha гори;
- Всички дейности по мярката трябва да бъдат извършени според Закона за горите и свързаните с него подзаконови нормативни актове.

Процедура за избор на проекти

Бенефициентите които отговарят на критериите за допустимост, ще бъдат одобрявани по реда на тяхното кандидатстване (първи дошъл първи обслужен).

Вид на инвестициите

Помощта ще бъде ограничена до инвестициите описани в раздел „Дейности” по-горе.

Основни разходи свързани с инвестиции, като изработване на лесоустройствени проекти/планове/програми, бизнес план, възнаграждения на архитекти и консултанти, пред проектни проучвания за подготовка и прилагане на проект не трябва да надвишават 10% от общите допустимите разходи.

Вид на помощта

- Подпомагане на допустими инвестиции.

Размер на помощта

- 50% от общите допустими разходи;
- 60% от общите допустими разходи за необлагодетелствани райони или обозначени места по Натура 2000;
- Максималният размер на общите допустими разходи за един кандидат за целия период на прилагане на ПРСР е 600 000 евро.
- Минималният размер на общите допустими разходи за проект е 1 000 евро.

Финансиране

Бюджетът на мярката е посочен в Раздел 7, Таблица: Индикативен бюджет за Мерките от ПРСР.

Количествени цели за общите индикатори по ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел
Изходен	Брой горски стопанства получили инвестиционна подкрепа	10 100
	от които частни собственици на гори	10 000
	от които общини	100
	Общ обем на инвестицията (в млн. евро)	40
	от които общ обем на инвестицията за частни собственици на гори	20
	от които общ обем на инвестицията за общини	20
Резултат	Брой на стопанствата, въвеждащи нови продукти и/или техники	1 000
Въздействие	Нетна добавена стойност, изразена в стандарта на покупателната способност	9 (НАДС в МСПС)
	Промяна в брутната добавена стойност на ГРЕ	115 (ΔБДС €/ГРЕ)

Специфични за програмата индикатори и цели

Вид индикатор	Индикатор	Цел
Изходен	Площ с окастрени стъбла (ха)	1 000
	Подпомогната площ (ха), разделена на издънкове гори и горски култури	4 000
Резултат	Увеличаване на скъпите сортименти за хектар в горските култури	от 20% на 50%
	Намаляване на евтините сортименти (дърва за огрев) за хектар в издънковите гори.	от 70% на 30%

Наименование на мярката **Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти**

Код **123**

Членове, касаещи мярката

Член 20 (b), (iii) и Чл. 28 от Регламента на Съвета (ЕС) №1698/2005 г.

Член 19 и т.5.3.1.2.3 от Приложение II на Регламент на Комисията (ЕС) №1974/2006 г.

Обосновка

Насочването на инвестиции за преодоляване на структурните проблеми в хранително-преработвателната и горската промишлености в България чрез модернизиране и повишаване ефективността и продуктивността на производството ще осигури добавяне на стойност към земеделски и горски продукти и ще увеличи пазарните възможности на първичните продукти. Хранително-преработвателната промишленост в България в настоящия момент се характеризира с ниско ниво на продуктивност, остарели оборудване и помещения.

Анализът на ХПП показва, че помощта трябва да бъде насочена към секторите с потенциал за износ и тези, които имат важно значение за вътрешния пазар, а именно към сектори за преработка и добавяне на стойност на следните земеделски суровини: мляко, месо, плодове, зеленчуци, пчелен мед, зърнени, маслодайни, технически, фуражни и медицински култури и грозде.

Растежът на иновативните микро, малки и средни предприятия и модернизирането на материалните активи ще подобри конкурентоспособността на ХПП. Приоритетно трябва да се насочат инвестиции за създаване и промоциране на нови продукти и разнообразяване асортимента на произвежданите продукти.

В условията на силно наситения пазар на хранителни стоки конкурентоспособността на предприятията в значителна степен зависи от подобряване на ефективността на производството и маркетинга, въвеждане на иновации, използването на възобновяеми източници на енергия, подобряване на качеството и безопасността на храните, опазване на околната среда, подобряване условията на труд и хигиена.

Присъединяването на Р България към ЕС изисква от предприятията в хранително-преработвателната и горската промишлености да постигнат пълно съответствие със стандартите на Общността по отношение на хуманното отношение към животните, фито- и ветеринарно-санитарните изисквания, безопасността на храни и фуражи, опазване на околната среда, хигиената, безопасността и условията на труд. Постигането на това съответствие предполага значителни инвестиции, които трудно биха се реализирали без финансова подкрепа особено в секторите “мляко и млечни продукти” и “месо и месни продукти”, за които са договорени преходни периоди.

Цели на мярката

- Подобряване на цялостната дейност, икономическата ефективност и конкурентоспособността на предприятията в хранително-преработвателната и горската промишлености чрез:
 - по-добро използване на факторите за производство,
 - въвеждане на нови продукти, процеси и технологии,
 - подобряване на качеството и безопасността на храните и тяхната проследяемост.

- Постигане на съответствие със стандартите на Общността.
- Подобряване опазването на околната среда.

Обхват и дейности

1. Подкрепа се предоставя за инвестиции в материални и/или нематериални активи, които:
 - а. подобряват цялостната дейност на предприятията,
 - б. отнасят се до:
 - преработка и/или маркетинг на продукти описани в Приложение I на Договора за ЕС с изключение на рибни и горски продукти, и/или
 - развитие на нови продукти, процеси и технологии за продукти описани в Приложение I на Договора за ЕС с изключение на рибни и горски продукти.
 - в. отговарят на стандартите на Общността.
2. Географски обхват на мярката – ще се прилага на територията на цялата страна.
3. Специфични условия/изключения:
 - Подкрепа се предоставя за инвестиции за постигане на съответствие с нововъведени стандарти на Общността само за микро предприятия. В този случай ще се осигурява инвестиционна подкрепа за въвеждане на стандарта за не повече от 36 месеца от датата, на която стандартът става задължителен за предприятието. Приложимият стандарт трябва да бъде въведен от микро- предприятието преди края на гратисния период.
 - Допълнителна подкрепа се предоставя за инвестиции за постигане на съответствие със стандартите на Общността за предприятия в секторите “мляко” и “месо”, които имат преходен период за постигане на съответствие с действащи стандарти до края на 2009 година. Допустими за подпомагане са предприятия, които към датата на кандидатстване са включени в представения от НВМС и одобрен от ЕК ⁸²актуален списък.
 - Подкрепата за инвестиции, свързани с използването на дървесината като суровина, ще бъде ограничена до работни операции преди индустриалната преработка.
 - Сектор „тютюн” е изключен от подкрепа.
 - Подкрепа няма да бъде предоставяна на предприятия изпитващи трудности, както е дефинирано в Насоките на Общността за Държавна помощ за спасяване и реструктуриране на фирми, изпитващи затруднения.
 - Подкрепа няма да бъде предоставяна за изграждане и/или модернизиране на държавни лаборатории. Подкрепа ще се предоставя само за изграждане/модернизиране на лаборатории, които са собственост на кандидатстващото предприятие, разположени са в негова сграда и се използват за собствените продукти на предприятието.
 - Инвестиции за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници са допустими ако се отнасят за нуждите на предприятието, и/или за производство на енергия за продажба чрез преработка на растителна и животинска първична и вторична биомаса от продукти описани в Приложение I от Договора за ЕС (виж Раздел 5.1.).

⁸² Решение на Комисията (2007/716/ЕС) от 30.10.2007 г., което дава преходен период на предприятия в България в секторите „мляко” и „месо” за привеждане в съответствие с Регламент на Комисията (ЕС) № 853/2004 и Регламент на Комисията (ЕС) № 852/2004, на Европейския Парламент и ЕС

- Всички проекти за производство на био-енергия за продажба трябва да включват пред-проектни проучвания.
- Когато организацията на общия пазар, включително схемите за директно подпомагане, финансирани от Европейският земеделски фонд за гарантиране (ЕЗФГ) налагат ограничения върху производството или върху подпомагането на Общността на равнището на отделно преработвателно предприятие, инвестиции които биха увеличили обема на производството отвъд тези ограничения няма да бъдат подкрепяни по мярката.
- Когато в резултат на проекта се увеличава капацитета на производството, кандидатът по мярката трябва да демонстрира пазарен потенциал на готовата продукция и наличие на суровини за преработка.
- Разходите свързани с нематериални инвестиции за постигане на съответствие с международно признати стандарти са допустими само когато са част от инвестиционен проект, не като самостоятелен проект.
- Подкрепа за търговия на дребно не е допустима.

Ползватели на помощта - тип и размер на предприятията

Избираеми ползватели на помощ по мярката са:

- физически или юридически лица, регистрирани по Търговския закон или Закона за кооперациите, които са микро, малки и средни предприятия, дефинирани съгласно Препоръка на ЕС 2003/361/ЕС, включително пазари на производители⁸³,
- предприятия, които не са микро, малки и средни, но са с по-малко от 750 работника или с оборот по-малък от 200 милиона евро.

Критерии за допустимост

- Кандидатите трябва да предоставят бизнес-план като част от процедурата за кандидатстване. Бизнес-планът трябва да съдържа детайлно описание на планираните инвестиции и свързаните дейности. Бизнес-планът трябва да демонстрира по какъв начин изпълнението на проекта ще доведе до подобряване на цялостната дейност на предприятието.
- В случай, че проектът се отнася до инвестиции за въвеждане на нововъведени стандарти на Общността, помощта ще бъде лимитирана само за микро-предприятия, дефинирани съгласно Препоръка на ЕС 2003/361/ЕС.
- В допълнение в случай, че проектът се отнася до инвестиции за постигане на съответствие със стандартите на Общността за предприятия в секторите „мляко” и „месо” (които имат преходен период), помощта ще бъде лимитирана до предприятия, включени в представения от НВМС и одобрен от ЕК⁸⁴ актуален списък към датата на кандидатстване.
- В случай на преработка/маркетинг на горски продукти, помощта ще бъде лимитирана само за микро- предприятия, дефинирани съгласно Препоръка на ЕС 2003/361/ЕС.

⁸³ Това са пазари на производители, регистрирани съгласно Закона за стоковите борси и тържищата. Според този закон пазарите на производители са места и инфраструктура за търговия на едро, където регистрираните производители продават на търговците своята земеделска продукция.

⁸⁴ Решение на Комисията (2007/716/ЕС) от 30.10.2007 г., което дава преходен период на предприятия в България в секторите „мляко” и „месо” за привеждане в съответствие с Регламент на Комисията (ЕС) № 853/2004 и Регламент на Комисията (ЕС) № 852/2004, на Европейския Парламент и ЕС.

- В случай на пазари на производители само инвестиции, свързани с обновяване на действащи мощности и въвеждане на стандарти на Общността, свързани с хигиенната и с качеството са допустими за подпомагане.

Описание на изискванията и целите по отношение на подобряване на цялостната дейност на предприятията

По мярката ще бъдат подпомагани проекти, които водят до подобряване на цялостната дейност на предприятието на кандидата за подпомагане чрез:

- внедряване на нови и/или модернизиране на наличните мощности и подобряване на използването им, и/или
- внедряване на нови продукти, процеси и технологии, и/или
- намаляване на себестойността на произвежданата продукция, и/или
- постигане на съответствие със стандартите на Общността, и/или
- подобряване на сътрудничеството с производителите на суровини, и/или
- опазване на околната среда (включително намаляване на вредните емисии и отпадъци), и/или
- увеличаване на производството и използването на енергия от възобновяеми енергийни източници, и/или
- подобряване на здравето и безопасността и на хигиенните условия на производство и труд, и/или
- подобряване на качеството и безопасността на храните и тяхната проследяемост, и/или
- подобряване на възможностите за производство на биологични храни чрез преработка на първични земеделски биологични продукти, и/или
- подобряване на защитата и хуманно отношение към животните.

Определянето на приноса на проекта за подобряване на цялостната дейност на предприятието ще бъде описано и оценено на основа на съдържанието на бизнес-плана, който ще се изисква за всички инвестиционни проекти, подкрепени по мярката. Бизнес-планът трябва да демонстрира значително подобряване на цялостната дейност на предприятията.

Кратко описание на първичните производствени сектори

Допустими за подпомагане са следните сектори, свързани с преработка и/или маркетинг на продукти, описани в Приложение I на Договора за ЕС:

1. Мляко и млечни продукти,
2. Месо и месни продукти,
3. Плодове и зеленчуци, включително гъби,
4. Пчелен мед,
5. Зърнени, мелничарски и нишестени продукти,
6. Растителни и животински масла и мазнини,
7. Индустриални и медицински култури, включително маслодайна роза и билки,
8. Готови храни за селскостопански животни (фуражи),
9. Гроздова мъст, вино и оцет,
10. Производство на енергия чрез преработка на растителни и животински продукти от първична и вторична биомаса, с изключение на биомаса от рибни продукти.

Преработката и маркетинга на горски продукти също е допустимо за подпомагане, но преди индустриалната преработка и без производство на мебели.

Вид на инвестициите

По мярката ще се подкрепят предприятия (вкл. пазари на производители) за инвестиции както следва:

Материални инвестиции-индикативен списък

- Изграждане, придобиване и модернизиране на сгради и други недвижими активи необходими за производството и маркетинга,
- Закупуване и инсталиране на нови машини и оборудване за подобряване на производството, преработката и маркетинга в т.ч. за:
 - преработка, пакетиране, охлаждане, замразяване, сушене и съхраняване,
 - производство на нови продукти, въвеждане на нови технологии и процеси,
 - опазване на околната среда,
 - производство на енергия от възобновяеми енергийни източници, включително чрез преработка на растителна и животинска първична и вторична биомаса,
 - подобряване на енергийната ефективност;
 - подобряване и контрол на качеството и безопасността на суровините и храните.
- Закупуване на специализирани транспортни средства, като например хладилни превозни средства за превоз на суровините и/или на готовата продукция и т.н.,
- Изграждане и/или модернизиране на лаборатории за нуждите на предприятието,
- Материални инвестиции за постигане на съответствие с новоприети стандарти на Общността,
- Материални инвестиции за постигане на съответствие с действащи стандарти на Общността за предприятия с преходен период в секторите “мляко и млечни продукти” и “месо и месни продукти”,
- Закупуване на земя, необходима за производствена дейност (условията са упоменати в Раздел 5.1.2. на ПРСР).

Нематериални инвестиции-индикативен списък:

- Достигане на съответствие с международно признати стандарти⁸⁵, такива като:
 - въвеждане на системи за управление в предприятията (напр. ISO 9000:2005; ISO 9001:2000; ISO 14001:2004 (EMAS); ISO 900; ISO/TR 10013:2001; ISO 19011:2002; ISO 27001; включително системи за управление, базирани на информационни технологии и др.),
 - подготовка за сертификация по HACCP⁸⁶ (Анализ на опасностите и контрол на критичните точки),
 - въвеждане на Добри производствени практики (ДПП) в предприятията.
- Закупуване на ноу-хау, патенти и лицензи, необходими за изготвяне и изпълнение на проекта, директно свързан с мярката,
- Закупуване на софтуер,
- Общи разходи, като пред-проектни проучвания, хонорари за архитекти и консултанти и други общи разходи, необходими за изготвяне и изпълнение на дейностите по проекта (стойностите на общите разходи са упоменати в Раздел 5.1.2. на ПРСР).

⁸⁵ Инвестиции за покриване на международно признати стандарти, които са задължителни по законодателството на ЕС, са допустими съгласно условията на мярката за подкрепа въвеждането на новоприети стандарти.

⁸⁶ Сертификацията по HACCP е недопустима за подкрепа по тази мярка.

Определяне на нововъведени изисквания на Общността, за които ще бъде предоставяна подкрепа

Подкрепа по мярката ще бъде предоставена за инвестиции за микро предприятия за постигане на съответствие с новоприети стандарти на Общността. Помощта ще бъде предоставена за инвестиции с цел постигане на съответствие с тези стандарти до 36 месеца от датата на влизане на стандарта в сила. Приложимите стандарти трябва да бъдат въведени от предприятието до края на гратисния им период.

Списък на нововъведени стандарти на Общността, за които ще бъде предоставена подкрепа за въвеждане, е даден в Анекс 4 (Приложение 2).

Подкрепа по мярката ще се предоставя за постигане на съответствие със стандартите на Общността за предприятия с преходен период в секторите “мляко и млечни продукти” и “месо и месни продукти” до края на 2009 година. Списък на стандартите, за които ще бъде предоставена подкрепа за въвеждане, е даден в Анекс 4 (Приложение 3).

Вид на помощта

Подкрепата е за допустими инвестиции.

Размер на помощта

- 50% от общите одобрени инвестиционни разходи за микро, малки и средни предприятия съгласно Препоръка на ЕС 2003/361/,
- 25% от общите одобрени инвестиционни разходи за предприятия, които не са микро, малки и средни, но са с по-малко от 750 работника или с оборот по-малък от 200 милиона евро.

Размерът на помощта за проекти, отнасящи се до преработка и маркетинг на горски продукти и за преработка на продукти от Приложение I на Договора за ЕС в продукти извън Приложение I на Договора за ЕС, е обект на ограниченията и условията наложени от правилата за минимална помощ (Регламент (ЕС) 1698/2005).

Минималният размер на общите допустими инвестиционни разходи за един проект е левовата равностойност на 10 000 евро.

Максималният размер на общите допустими инвестиционни разходи за целия период на изпълнение на ПРСР 2007-2013 г. за един ползвател по тази мярка е левовата равностойност на 4 000 000 евро.

Процедура за избор на проекти

Ще бъдат оценявани само бизнес-планове на кандидатите, които отговарят на критериите за допустимост. За всички проекти с добър бизнес-план, селекцията на проектите ще се извършва на основа на приоритетите, които се отнасят до:

- инвестиции насочени директно за опазване на околната среда,
- инвестиции за постигане на съответствие със стандартите на Общността до края на 2009 г. за предприятия с преходен период в секторите “мляко” и “месо” и/или за въвеждане на новоприети стандарти на Общността за микро- предприятия,
- инвестиции за насърчаване на интеграцията между земеделски производители и преработвателни предприятия от хранително-преработвателната промишленост и собственици и/или ползватели на гори и предприятия преработващи горски продукти,
- инвестиции за производство на био-енергия и за подобряване на енергийната ефективност,
- инвестиции за подкрепа на микро- и малки предприятия и на предприятия в селски райони.

Финансиране

Бюджетът на мярката е включен в Раздел 7, Таблица “Индикативно разпределение на средствата по мерки на ПРСР”.

Преходни мерки

Няма преходни мерки.

Съгласуваност с първи стълб

Обсегът на помощта по мярка не може да се припокрива с обсега на помощта по схемите за подпомагане прилагани в България и съ-финансирани по 1-ви стълб от ОСП, съгласно Приложение I на Регламент на Комисията (ЕС) №1974/2006. ДФЗ-Разплащателна агенция ще бъде отговорна за извършване на кръстосана проверка с цел избягване на двойно финансиране по ПРСР 2007-2013 г. и схемите за подпомагане по 1-ви стълб на ОСП. РА ще прилага специална процедура за кръстосана проверка. Всеки инвестиционен проект по ПРСР 2007-2013 г., който може да попадне в обхвата на схемите за подпомагане по 1-ви стълб на ОСП, ще бъде проверен за двойно финансиране преди одобрение. Осигурена е цялостна допълняемост и разграничение на настоящата мярка и мерките, финансирани по 1-ви стълб на ОСП в секторите, включени в Приложение I към Регламент на ЕС 1974/2006 ЕС:

- **Плодове и зеленчуци** (Членове 14(2) и 15 от Регламент на Съвета (ЕС) №2200/96⁸⁷)

Организациите на производители няма да бъдат подпомагани по ПРСР 2007-2013 г. за дейности, включени за подпомагане в оперативните програми, съгласно Регламент на Съвета (ЕС) №2200/96.

- **Вино** (Раздел II, Глава I, Секция 3, чл. 11 и 15 на Регламент (ЕС) № 479/2008)
Дейностите, допустими за подпомагане по Раздел II, Глава I, Секция 3, чл. 11 на Регламент (ЕС) № 479/2008, няма да бъдат подпомагани по ПРСР. Допустимите дейности за подпомагане по Раздел II, Глава I, Секция 3, чл. 15 на Регламент (ЕС) № 479/2008 ще бъдат подпомагани по ПРСР, тези дейности няма да бъдат подпомагани по Националната програма за подпомагане на лозаро-винарския сектор в Р България. Разграничаването между двете програми е дадено подробно в Анекс 4 (Приложение 1.А.).

- **Тютюн** (Чл. 13(2)(б) от Регламент на Съвета (ЕЕС) №2075/92⁸⁸)
Разнообразяването на дейността на производителите на тютюн ще се подпомага по ПРСР 2007-2013. Специфични мерки за подпомагане на тютюнопроизводителите според чл. 13(2)(б) от Регламент (ЕЕС) No2075/92 не се предвиждат. Изключена е инвестиционна подкрепа в сектор „тютюн”.

- **Маслиново масло** (Чл. 8 (1) от Регламент на Съвета (ЕС) №865/2004⁸⁹)
Ще се направи пълно разграничение между дейностите, подпомагани по ПРСР 2007-2013г. и дейностите, подпомагани съобразно чл.8 (1) от Регламент на Съвета (ЕС) №865/2004. Производството, преработката и маркетинга на маслиново масло няма да бъдат подпомагани по ПРСР.

⁸⁷ OJ L 297, 21.11.1996, стр. 1.

⁸⁸ OL L 215, 30.7.1992, стр. 70.

⁸⁹ OJ L 161, 30.4.2004, стр. 97 (коригирана версия в OJ L 206, 9.6.2004, стр. 37).

- **Хмел** (Чл. 6 от Регламент на Съвета (ЕС) №1952/2005⁹⁰)
Дейностите, подпомагани съгласно чл.6 от Регламент на Съвета (ЕС) №1952/2005 няма да бъдат подпомагани по ПРСР.

- **Едър рогат добитък** (Чл. 132 от Регламент на Съвета (ЕС) №1782/2003)
Няма припокриване с дейностите, които ще бъдат подпомагани по мерките от ПРСР.

- **Дребен рогат добитък** (Чл. 114(1) и 119 от Регламент на Съвета (ЕС) №1782/2003)
Няма припокриване с дейностите, които ще бъдат подпомагани по мерките от ПРСР.

- **Пчеларство** (Чл. 2 от Регламент на Съвета (ЕС) №797/2004⁹¹)
По отношение на инвестициите за преработка на пчелен мед е направено пълно разграничение между дейностите, подпомагани по ПРСР 2007-2013 и дейностите, подпомагани по Програмата за пчеларството съгласно Регламент на Съвета (ЕС) №797/2004.

По ПРСР 2007-2013г. ще се подпомагат инвестиции, свързани с подобряване на цялостната дейност на микро-, малки и средни предприятия съгласно Препоръка (ЕС) 2003/361, включително и изграждането на лаборатории за собствените нужди на преработвателното предприятие за контрол на качеството, автентичността и безопасността на пчелния мед. Подобни лаборатории, функциониращи извън рамките на преработвателно предприятие или за обслужване на даден регион, ще бъдат създавани, модернизирани и оборудвани по Програмата за пчеларството съгласно Регламент (на Съвета (ЕС) №797/2004.

- **Захар** (Регламент на Съвета (ЕС) №320/2006⁹²)
Направено е пълно разграничение между дейностите, подпомагани по ПРСР 2007-2013 и дейностите, подпомагани съобразно Регламент на Съвета (ЕО) №320/2006. ПРСР няма да подпомага инвестициите за преработката на суровини за производство на захар и/или сладкарски изделия.

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013
Изходен	Брой подпомогнати предприятия	610
	Общ размер на инвестициите (в млн. евро)	535
Резултат	Брой предприятия, въвели нови продукти, процеси и технологии	400
Въздействие	Икономически растеж (НДС в МСПС)	48
	Производителност на труда (ДБДС €/ГРЕ)	360

⁹⁰ OJ L 314, 30.11.2005, стр. 1.

⁹¹ OJ L 125, 28.4.2004, стр. 1.

⁹² OJ L 58, 28.2.2006, стр. 42.

Допълнителни, специфични за програмата индикатори и цели

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-13
Изходен	Дял на инвестициите, пряко свързан с опазване на околната среда	10%
	Дял на инвестициите, пряко свързан с въвеждане на действащи и нововъведени стандарти на Общността	10%
	Дял на инвестициите, пряко свързан с производство на енергия от възобновяеми енергийни източници и чрез преработка на растителна и животинска биомаса	10%

Наименование **Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на
на мярката** **преструктуриране**

Код **141**

Член, касаещ мярката

Член 20(d) (i) и чл. 34 от Регламента на Съвета (ЕС) 1698/2005г.

Член 24 и точка 5.3.1.4.1 на Анекс II от Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006г.

Обосновка

Помощта за полупазарни стопанства е инструмент, повишаващ възможността такива земеделски стопанства да се реструктурират. Това спомага развитието на земеделски стопанства, които по настоящем имат малък икономически размер, произвеждат предимно за собствена консумация и продават малка част от своето производство, но едновременно с това притежават потенциал да се развият в жизнеспособни пазарно ориентирани стопанства. Временната подкрепа ще бъде предоставяна по тази мярка за подпомагане доходите на стопанства, които имат капацитет и желание да се реструктурират. Помощта ще спомогне те да преодолеят трудностите по посрещане на разходите, свързани с реструктурирането на дейността им и да насърчи тяхното бъдещо развитие. Резултатът от прилагането на мярката ще бъде по-добрата пазарна ориентация на тези стопанства и подобряването, като цяло, икономиката на селските райони.

България има силно поляризирана структура на земеделските стопанства с много голям брой полупазарни стопанства. Статистическите данни от преброяването през 2003г показват, че стопанствата с икономически размер между 1 и 4 ИЕ е бил 139 000 или около 21% от общия брой стопанства. Те са притежавали 8,7% от използваемата земеделска площ, със среден размер 1,8 ha и 27% от добитъка. От тях, около 41 573 стопанства отговарят на критерия за минимална площ по схемата за единно плащане на площ и/или необлагодетелствани райони, не са специализирани в еднотипна земеделска дейност и се притежават/наемат от стопани под 60 годишна възраст. Тези стопани обработват 4% от използваемата земеделска площ на наблюдаваните земеделски стопанства, със среден размер от 2,9 ha. През 2005г броя на тези стопанства намалява до 34 500. Те са предимно полупазарни стопани. Някои от тези стопанства притежават достатъчен икономически потенциал, за да станат пазарно ориентирани. След присъединяването на България към Общността, българските фермери ще трябва да работят в условия на непрекъснато растяща конкуренция на вътрешния пазар. За да се преодолеят значителните предизвикателства срещани от тези полупазарни стопани, успоредно с обхвата на мерките за развитие на селските райони, е необходима специфична краткосрочна подкрепа, за да се насърчи този процес на трансформиране от полупазарни стопанства към пазарно ориентирани жизнеспособни предприятия.

Република България е избрала да насочи тази мярка към земеделски стопани под определена възрастова граница, за да обезпечи нейният принос за по-голяма ефективност на стратегическата цел по Ос 1 за подобряване конкурентоспособността на земеделския сектор и на съответния приоритет за подобряване възрастовата структура в земеделието на България. При високия дял полупазарни стопанства в страната управлявани от пенсионирани хора, мярката се ориентира към тези фермери, които имат едновременно мотивацията и достатъчно останали години за работа, за да развият жизнеспособно пазарно ориентирано стопанство, както и да се избегне всяко дублиране на доход от подкрепата за реструктуриране на стопанствата и доход осигуряван от държавни пенсии.

Цели на мярката

Преструктуриране на полупазарни стопанства в жизнеспособни, пазарно ориентирани земеделски стопанства.

Обхват и дейности

Мярката е насочена към полупазарни стопанства, които продават малка част от своята продукция за допълване на дохода на домакинството и използват останалото за домашна консумация, но същевременно притежават икономически потенциал за бъдещо развитие. Това е временна подкрепа за доходите на такива стопанства, която ще спомогне да преодолеят трудностите по посрещане на разходите, свързани с реструктурирането на тяхната земеделска дейност.

Географски обхват на мярката - цялата страна.

Подкрепата ще се предоставя за заявления за подпомагане одобрени най-късно до 31 декември 2013г.

Помощ няма да се изплаща на земеделски производители от момента, в който са придобили право на държавна пенсия.

Вид на помощта

Помощта представлява годишно плащане от 1 500 евро на земеделско стопанство.

Кандидати за подпомагане

Кандидати за подпомагане по мярката са полупазарни стопани, които произвеждат главно за собствена консумация и продават малка част от тяхната продукция.

Дефиниция за полупазарни стопанства

Полупазарни стопанства допустими по мярката са стопанства, които изпълняват следните условия:

- икономическият им размер⁹³ е между 1,00 и 4,00 икономически единици (ИЕ) (включително),
- покриват изискванията по отношение на минималния размер на площта допустима за подпомагане по схемата за единно плащане на площ и/или за необлагодетелствани райони⁹⁴,
- отглеждат най-малко два типа земеделски култури или поне един тип земеделска култура и един вид животни,
- те са собственост/наети от физически лица на възраст до 60 години (включително),
- нито една от отглежданите земеделски култури не надвишава 85,00% от общия икономически размер на стопанството.

⁹³ Икономическият размер условно се изразява с термина „европейска икономическа единица”, отговаряща на “общата стандартна разлика” – разликата между brutния селскостопански продукт и разходите свързани с този продукт – 1 ИЕ е равна на 1200 евро. Методиката и специална таблица за изчисляване размера на земеделското стопанство са разработени от Дирекция „Агростатистика”- МЗХ, съвместно с Управляващия орган. Фермерите ще бъдат информирани за методиката и начина на използване на таблицата от регионалните служби на МЗХ и НССЗ. Таблицата ще бъде публикувана и на електронната страница на МЗХ.

⁹⁴ Това изискване е изпълнено, ако кандидата обработва 0,5 ha земеделска земя в планински необлагодетелстван район и/или 0,5 ha трайни насаждения, вкл. винени лозя и/или 1 ha в други райони.

Допълнителни критерии за допустимост на кандидатите за подпомагане

1. Да са регистрирани земеделски производители по Закона за подпомагане на земеделските производители минимум един месец преди датата на кандидатстване.

2. Да представят бизнес план съдържащ подробно описание на необходимите инвестиции и дейности и/или желаните цели, които да бъдат постигнати в следващите 5 години от развитието на стопанството.

3. Да представят документи за собственост и/или договор за аренда/наем за изисквания минимален размер на обработваната площ. Договорът за аренда/наем трябва да е с минимален срок от 5 години, считано от датата на кандидатстване.

4. Да представят документи за собственост и/или договор за наем/аренда на животновъдните сгради и помещения, използвани в земеделската производствена дейност. Периодът на сключените договори за наем трябва да бъде за минималния срок за който животновъдните сгради и помещения ще бъдат използвани за земеделските производствени цели, съгласно бизнес плана или периодът трябва да бъде за минимум 5 години, в зависимост от който е по-късия срок. Изискванията за този период са от датата на подаване на заявлението за подпомагане.

Дефиниция за бъдеща икономическа жизнеспособност

В края на 5 годишния период на подпомагане, земеделското стопанство трябва да докаже неговата икономическа жизнеспособност.

Икономически жизнеспособно земеделско стопанство е това стопанство, което в края на периода на подпомагане достигне и/или надмине икономически размер от 4,00 ИЕ и заедно с това е увеличило своя икономически размер най-малко с 3 ИЕ, в сравнение с неговия размер *при кандидатстването за подпомагане*.

Изисквания към бизнес плана

Кандидатите за финансова подкрепа трябва да представят бизнес план.

Бизнес планът трябва да включва поне:

1. Първоначално състояние на земеделското стопанство, включително собственик, местоположение, физически и икономически размер и структура (*обработваема земя, пасища, гори, др.*), вид и брой на животните, сгради, механизация и работна сила, текущо ниво на съответствие със стандартите на Общността.

2. Стратегия, показваща как ще се достигне/ поддържа икономическата жизнеспособност за 5 години.

3. Описание на планираните инвестиции, включително обучение, консултации или всякаква друга дейност, необходима за развитието на земеделското стопанство.

4. Специфични резултати, включително: *времева схема и задачи за следващите 5 години, междинни цели за развитието на стопанството до края на 3^{-та} година на подпомагането*, както и *предвижданите дейности и инвестиции*.

Задължителни междинни цели са:

а) Достигане на съответствие със стандартите на Общността, по отношение на *ветеринарните и фитосанитарните изисквания, хуманното отношение към животните, опазването на околната среда, хигиената, сигурността и безопасните условия на труд*.

б) Увеличаване на икономическия размер на земеделското стопанство с минимум 1,50 ИЕ.

Най-малко една от следващите междинни цели също трябва да бъде включена в бизнес плана:

а) Продължаване на настоящите и започване на нови земеделски дейности.

б) Замяна на всички или на част от земеделските дейности с нови земеделски дейности.

- в) Преминаване от конвенционално към биологично земеделие.
- г) Увеличаване на обработваемата площ на земеделското стопанство.
- д) Увеличаване броя на животните отглеждани в земеделското стопанство чрез закупуване на животни.
- е) Увеличаване броя на животните отглеждани в земеделското стопанство чрез собствена развъдна дейност.

5. *Поемане на ангажимент за започване и завършване на съответен курс на обучение/информационни дейности, предлагани по мярка 111 „Професионално обучение, информационни дейности и разпространяване на научни знания» свързани с основни проблеми за опазване на околната среда в земеделския сектор, до края на третата година от периода на предоставянето на помощта (в случай, че кандидатът няма завършено средно и/или висше образование в областта на опазването на околната среда и/или той/тя не са получили необходима консултация, относно проблеми за опазване на околната среда по мярка 143).*

Процедура за избор на проекти

Кандидатите които отговарят на условията за подпомагане ще бъдат одобрени по реда на подаване на заявленията за подпомагане (*първ дошъл, първ получил*).

Достъп на полупазарните стопани до други мерки

Кандидатите за подпомагане по тази мярка могат за кандидатстват и по други мерки с отделно заявление за за подпомагане. Където бизнес планът прави препратка към необходимост от допълнителни инвестиции по мярка 121 и/или други инвестиционни мерки⁹⁵, кандидатите ще използват същия бизнес план подготвен за достъп по мярка 141, ползвайки консултантски услуги по мярка 143. Ако е необходимо, този бизнес план може допълнително да бъде развит по мярка 143, за да изпълни изискванията за бизнес план за получаване на подкрепа по съответната мярка.

Размер на помощта

Размерът на помощта за полупазарните стопанства е годишно плащане от 1500 евро за земеделско стопанство.

Продължителност на помощта

Помощта е платима за максимум 5 години. След 3^{-та} година Разплащателната агенция ще провери дали ползвателят на помощта е спазил междинните цели заложи в бизнес плана и ще одобри последните две плащания само в случай, че междинни цели са изцяло завършени в края на 3^{-та} година.

Преходни мерки

Не се прилагат

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013г.
Изходен	Брой на подпомогнатите полупазарни стопанства	21 000
Резултат	Брой стопанства излезли на пазара	16 800
Въздействие	Производителност на труда (ΔБДС/ГРЕ в евро)	230

⁹⁵ Мерки 122, 123 и 311 от ПРСР.

Наименование Създаване на организации на производители на мярката

Код 142

Член, касаещ мярката

Чл. 20 (d) (ii) и чл.35 от Регламент на Съвета (ЕС) N°1698/2005г.

т.5.3.1.4.2 от Анекс II на Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006г.

Обосновка

Структурата на земеделските стопанства в България се характеризира със значителен дял на малките по размер стопанства. По-голямата част от тях (около 75%) обработват до 1 ха. Неблагоприятната структура на земеделските стопанства и недостатъчното обединяване на земеделските производители затрудняват снабдяването на пазара с необходимото качество и количество земеделски продукти. От друга страна преработвателите изпитват недостиг на суровини и продукти и доставките от голям брой малки снабдители не са ефективни. Необходимо е да се адаптира структурата на стопанствата и да се подобри сътрудничеството между стопаните, за да се повиши конкурентоспособността едновременно на земеделието и хранително-преработвателната промишленост. Очаква се създаването на организации на производители в земеделския сектор да подпомогне увеличаването на производството и доставките на висококачествени продукти, които отговарят на европейските стандарти и пазарните изисквания. Съвместният маркетинг на селскостопанските продукти ще подпомогне достъпа на малки и средни стопанства до пазара.

В тютюневия сектор малките производители на тютюн също ще имат полза от съвместните маркетингови възможности в случай, че са членове на организация на производители. Тяхното обединяване ще повиши ефективността за маркетинг на произведения тютюн чрез понижаване на административното натоварване, произтичащо от изискванията на този сектор, и ще създаде традиция между производителите за сътрудничество с цел повишаване на качеството на продукцията и пазарния потенциал. Едновременно с това в рамките на създадените организации на производители на тютюн трябва да се полагат усилия за идентифициране на нови бизнес възможности и прилагането на специфични мерки, които да помогнат тютюнопроизводителите да преминат към отглеждане на други култури или стартиране на икономически дейности, които създават заетост, за да разнообразят техния доход и да ги направят по-малко зависими от отглеждането на тютюн.

Интересът към сдружаване между стопаните показва тенденция на повишаване. В периода 2000-2006г. са признати 26 организации на производители, като от 2005г. броят на регистрираните организации на производители постоянно нараства. Признатите организации са в секторите: „Тютюн”, „Мляко”, „Месо” и „Плодове и зеленчуци”. Броят на членовете им варира между 10 и 270 в зависимост от сектора.

Цели на мярката

- Насърчаване на създаването на организации на производители в земеделския сектор, за да се подпомогне производството и доставките на висококачествени продукти, отговарящи на европейските стандарти и на пазарните изисквания, и да се подпомогне достъпа до пазара на малки и средни стопанства.

Обхват и дейности

Мярката подпомага създаването на организации на производители в земеделския сектор.

Помощта ще бъде отпускана, за да се улесни създаването и административното функциониране на организации на производители за целите на:

- адаптиране на производството и продукцията на членовете към пазарните изисквания;
- Събиране на произведената от членовете продукция и нейното предлагане на пазара, включително подготовка за продажба, централизация на продажбите и доставка до купувачи на едро;
- Повишаване на добавената стойност на общата продукция и по-добро ценообразуване;
- Създаване на общи правила относно създаване на информационна база относно продукцията с конкретна насоченост върху произвежданите и съществуващи наличности.

Мярката ще се прилага на територията на цялата страна.

Бенефициенти

Организации на земеделски производители, официално признати до края на 2013г.

Вид на помощта

Финансова помощ е под формата на годишно плащане, отпускана за пет последователни години, считано от датата на признаване на организацията на производителите.

Размерът на помощта се изчислява всяка година въз основа на стойността на годишната пазарна продукция на организацията на производителите и:

- А) се равнява за първата, втората, третата, четвъртата и петата години съответно на 5%, 5%, 4%, 3% и 2% от стойността на реализираната продукция на стойност до 1 млн. евро; и
- Б) се равнява за първата, втората, третата, четвъртата и петата години съответно на 2,5%, 2,5%, 2,0%, 1,5% и 1,5% от стойността на реализираната продукция на стойност над 1 млн. евро; и

В) за всяка организация на производителите се равнява на не повече от:

- 100 000 евро за първата година;
- 100 000 евро за втората година;
- 80 000 евро за третата година;
- 60 000 евро за четвъртата година;
- 50 000 евро за петата година;

Г) При изчисляване на годишната пазарна продукция не се включва:

- стойността на реализираната продукция на земеделски производители, които не са членове на организацията. (Организацията на производителите може да реализира такава продукция, ако нейният устав и вътрешните правила позволяват това);
- тази част от стойността на продукцията на всеки отделен член, която надвишава 75% от общата продукция на членовете, реализирана от организацията.

Описание на официалните процедури за признаване, включително критерии за допустимост и процедури за избор

А) Процедура за признаване

Организациите на производители се признават от Разплащателната Агенция(РА).

Кандидатстващите организации на производителите подават документи за признаване в областните звена на РА.

Областните звена на РА са отговорни за:

- приемане и регистриране на подадените документи за признаване и подпомагане;
- проверка на документите за редовност и окомплектованост;
- изготвяне на становище до централното управление (ЦУ) на РА за одобрение или отхвърляне на кандидатстващата организация;
- изпращане на заявлението за подпомагане и приложените документи в ЦУ на РА.

Изпълнителният Директор на РА въз основа на извършените проверки взема крайно решение за признаване или непризнаване на организацията на производители.

След признаването организацията на производителите сключва договор за финансово подпомагане с РА.

Б) Критерии за допустимост

За да бъде допустима за признаване и подкрепа организацията на производители трябва да отговаря на следните условия:

1. да бъде организация на производители, учредена с цел съвместно предлагане на продукцията на пазара, включително подготовка за продажба, централизация на продажбите и доставка до големи купувачи, както и за създаване на общи правила за събиране на информация за продукцията, в частност относно продукцията в етап на производство и наличната продукция;
2. да бъде регистрирана в Търговския регистър съгласно Търговския закон или в Регистъра за кооперациите съгласно Закона за кооперациите на Република България.
3. При вземане на решения в организация на производители, регистрирани по Търговския закон, всеки член може да притежава не повече от 20 % от правото на глас.
4. да има минимум седем членове.
5. сключени договори между членовете и самата организация на производители.
6. Всички членове на организацията на производителите трябва да са физически лица или еднолични търговци, регистрирани като земеделски производители на такива земеделски продукти, за които организацията кандидатства за признаване.
7. да има разработен план за развитие за период от 5 години;
8. да изработи устав и вътрешни правила за:
 - производството и качеството на продуктите;
 - предлагане на продукцията на пазара или на преработвателни предприятия;
 - предоставяне на информация относно системата на производство, добивите и качеството на продуктите, използвания сорт състав, отглеждането на животни и съществуващите санитарни и хигиенни изисквания.

В наредбата за прилагане на тази мярка ще бъдат заложили допълнителни критерии.

В) Процедура за избор

Организациите на производители, които отговарят на критериите за допустимост, ще се признават по реда на тяхното постъпване. Тази процедура ще бъде преразгледана след две годишно от прилагане на мярката.

Организациите на производителите ще се одобряват за финансова помощ едновременно с акта на тяхното признаване.

Сектори

Помощ ще бъде отпускана на организациите на производители, чийто членове произвеждат следните животински или растителни продукти:

- Зърнено – житни култури;

- Медицински и етерично – маслени култури;
- Зърнено-бобови култури;
- Технически култури⁹⁶;
- Картофи ;
- Мляко;
- Месо;
- Мед;
- Биологично произведени продукти;
- Винено грозде

Организации на производители на плодове и зеленчуци и на хмел не са избираеми за подпомагане по тази мярка.

Съгласуваност с Първи стълб

Описанието се намира в Раздел 10.1

Финансиране

Бюджетът на мярката е показан в Раздел 7, Таблица: Индикативно разпределение на бюджета по мерки на ПРСР.

Преходни мерки

Информация за нереализираните многогодишни финансови ангажименти по Програма САПАРД е дадена в Раздел 5.1.2.

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013г.
Продукт/извършени дейности	Брой подпомогнати организации на производители	150
	Оборот на подпомаганите организации на производители (в млн. евро)	307
Резултат	Брой на стопанствата, излезли на пазара	200
Въздействие	Производителност на труда (ΔБДС/ГРЕ в евро)	680

⁹⁶ Към техническите култури се включват кореноплодни (цвекло и др.), маслодайни (слънчоглед, рапица и др.), влакнодайни (памук, лен и др.), тютюн и др. индустриални култури.

Наименование на мярката **Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния (2007-2009)**

Код **143**

Член, касаещ мярката

Анекс VIII, Раздел I, т.Г от Договора за присъединяване на България и Румъния (изменен от Решение на Съвета (ЕС) 664/ 2006)

Чл. 25 (а) и т. 5.3.1.4.3 от Анекс II на Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006г. (изменен от Регламент на Комисията (ЕС) 434/2007)

Обосновка

В България има добре изградена служба за съвети. Националната служба за съвети в земеделието (НССЗ) има 28 регионални звена, предоставящи широк спектър от услуги в земеделския сектор. От друга страна общото образователно ниво на заетите в земеделието е ниско. По-голямата част от ангажираните със земеделски дейности нямат специализирано земеделско образование или квалификация, нито управленски и бизнес умения.

За да се увеличат конкурентоспособността и иновациите в земеделския сектор, има ясна необходимост от подобряване знанията и управленските умения на стопаните. Въвеждането на изискванията на Общността и стандартите (ветеринарни и фитосанитарни изисквания, хуманно отношение към животните, опазване на околната среда, качество и хигиена на производство) ще бъде предизвикателство за земеделските стопани и те ще се нуждаят от помощ относно възможностите за достъп за подпомагане по ОСП. Броят и обхватът на съветите, предлагани на фермерите трябва да бъдат увеличени за да може да се покрият тези нужди.

Предоставянето на висококачествени консултантски услуги на стопанствата ще допринесе за подобряване на човешкия потенциал и ще осигури подходящо ниво на технически и икономически знания и умения в земеделския сектор.

Цели на мярката

Да се подпомогнат фермерите относно възможностите им за достъп за подкрепа по II-я стълб на ОСП, да се подобри ефективността на използване на финансовите средства насочени към техните стопанства; и да бъдат подпомогнати при спазването на УПЗДЗЕС, стандартите за качество и хигиена на производство, ветеринарните и фитосанитарни изисквания, условията за хуманно отношение към животните и изискванията за опазване на околната среда.

Обхват и дейности

Мярката подпомага предоставянето на съвети и консултантски услуги на земеделски производители, желаещи да кандидатстват по мярка 141 „Подкрепа на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране” или мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери”, на земеделски сдружения желаещи да кандидатстват по мярка 142 „Създаване на организации на производители” и на стопани желаещи да кандидатстват по мярка 214 „Агроекологични плащания”.

Всички съвети по тази мярка трябва да бъдат предоставяни до края на 2009 г.

Мярката ще се прилага на територията на цялата страна.

Вид на съветническите услуги, които ще се предоставят

Помощ ще бъде отпускана за предоставяне на следните услуги:

- Изготвяне на бизнес планове и заявления за подпомагане на земеделските производители, желаещи да кандидатстват по мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране”;

Изготвянето на бизнес план може да се състои от два етапа:

- Първи етап, когато бизнес планът е изготвен за кандидатстване по мярка 141;
- Втори етап в случаите, при които бизнес планът включва препратка за необходимост от допълнителни инвестиции по мярка 121 или по другите инвестиционни мерки и е необходимо допълнително да бъде доразвит за да отговори на изискванията за кандидатстване по тези мерки.

- Изготвяне на бизнес планове и заявления за подпомагане на земеделските производители, желаещи да кандидатстват по мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери”;

Изготвянето на бизнес план може се състои от два етапа:

- Първи етап, когато бизнес планът е изготвен за кандидатстване по мярка 112;
- Втори етап в случаите, при които бизнес планът включва препратка за необходимост от допълнителни инвестиции по мярка 121 или по другите инвестиционни мерки и е необходимо допълнително да бъде доразвит за да отговори на изискванията за кандидатстване по тези мерки.

- Изготвяне на планове за развитие и на заявления за признаване и подпомагане на земеделски сдружения, желаещи да кандидатстват по мярка 142 „Създаване на организации на производители”;
- Изготвяне на пълен комплект за кандидатстване и съответните приложения и необходими документи за агро-екологичните дейности на стопани, желаещи да кандидатстват по мярка 214 „Агро-екологични плащания”;
- Съвети за изпълняване на Условието за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние /УПЗДЗЕС/, предвидени в Чл. 5 и Анекс IV на Регламент (ЕО) 1782/2003 за земеделски производители, желаещи да кандидатстват по мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране” или мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери” и за земеделски сдружения, желаещи да кандидатстват по мярка 142 „Създаване на организации на производители”;
- Съвети за изпълняване на УПЗДЗЕС и законоустановените изисквания за управление, предвидени в Чл. 4 и 5 и приложения III и IV на Регламент (ЕО) 1782/2003г. за земеделски производители и стопани, желаещи да участват в мярка 214 „Агро-екологични плащания”;
- Съвети за преодоляване на проблемите на опазването на околната среда в земеделието (замърсяване на водите, почвена ерозия, промени в климата, биоразнообразие) за земеделски производители, желаещи да кандидатстват по мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране”.

Услуги ще бъдат предоставяни единствено на земеделски производители, стопани и сдружения допустими за кандидатстване по споменатите по-горе мерки, които са декларирали пред НССЗ намерението си да кандидатстват по съответната мярка (мерки).

Минимални изисквания за институциите, отговорни за предоставянето на тези услуги

Институциите, отговорни за предоставянето на услуги по тази мярка трябва да отговарят на следните критерии:

1. да бъде институция или организация, предоставяща съветнически услуги в земеделието;
2. да има опит в предоставянето на съветнически услуги на земеделски производители;
3. да има административно и техническо оборудване за извършване на съветнически услуги и да има офиси в страната;
4. да има наличен квалифициран персонал.

Процедура за избор на институции

Българските органи са взели решение да определят за изпълнението на тази мярка Националната служба за съвети в земеделието (НССЗ). НССЗ ще бъде единственият бенефициент и ще предоставя безплатно всички видове съвети и консултантски услуги, посочени по-горе на получателите на тези услуги. НССЗ отговаря на всички изисквания за институциите отговорни за предоставяне на съвети и има необходимия капацитет и/или механизъм по места, заедно с изискваните допълнителни експерти да извършва предвидените по мярката дейности (подробна информация за капацитета на НССЗ е дадена в Приложение № 4 на Анекс 3).

Министерство на земеделието и храните ще публикува наредба за прилагане на мярката. Наредбата ще определи типа и обема консултантски услуги, които НССЗ ще предоставя и методите на плащане от страна на Разплащателната Агенция към НССЗ. Съгласно тази наредба, на базата на указания дадени от Управляващия орган, НССЗ трябва да представи за одобрение годишна работна програма.

Размер и ниво на помощта

Размерът на финансовата помощ, която ще бъде плащана на НССЗ за всеки комплект предоставени съветнически услуги не трябва да надвишава:

1. 120 евро за предоставен пълен комплект от съветнически услуги на земеделски производител (кандидат по мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране”) - за подготовката на първи етап на бизнес план, позволяващ кандидатстване по мярка 141, заявление за подпомагане, предоставяне на съвети за изпълняване на УПЗДЗЕС и за преодоляване на проблемите на опазването на околната среда в земеделието (замърсяване на водите, почвена ерозия, промени в климата, био-разнообразие). Допълнително 380 евро за изготвяне на втория етап на бизнес план за кандидатстване по мярка 121 или другите инвестиционни мерки, когато планът прави препратка за необходимост от използване на допълнителни инвестиции по тези мерки;
2. 500 евро за предоставен пълен комплект от съветнически услуги на земеделски производител (кандидат по мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери”) - за подготовката на основен бизнес план за кандидатстване по мярка 112, заявление за подпомагане и предоставяне на съвети за изпълняване на УПЗДЗЕС. Допълнително 500 евро за изготвяне на втория етап на бизнес план за кандидатстване по мярка 121 или другите инвестиционни мерки, когато планът прави препратка за необходимост от използване на допълнителни инвестиции по тези мерки;

3. 500 евро за предоставен пълен комплект от съветнически услуги на земеделско сдружение (кандидат по мярка 142 „Създаване на организации на производители”) - за подготовката на план за развитие и заявление за признаване и подпомагане и предоставяне на съвети за изпълняване на УПЗДЗЕС;
4. 500 евро за предоставен пълен комплект от съветнически услуги на стопанин (кандидат по мярка 214 „Агро-екологични плащания”) за подготовката на пълен комплект за кандидатстване и съответните приложения и необходими документи за агро-екологичните дейности и предоставяне на съвети за изпълняване на УПЗДЗЕС и законоустановените изисквания за управление.

Сумите, посочени по-горе са максимални. Точните суми ще бъдат включени в наредбата по мярката.

Помощ ще бъде отпускана само за предоставяне на допълнителни съветнически услуги, насочени към прилагането на ПРСР. Помощ няма да бъде предоставяна за съветнически услуги, които са част от настоящите законоустановени функции на НССЗ и нейните регионални звена или за режимни разноси.

Нивото на помощта е 100% от одобрените разходи.

Финансиране

Описано е в Раздел 7, Таблица: Индикативно разпределение на средствата по мерки.

Преходни мерки

Не се прилагат.

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2009г.
Изходен	Брой подпомагани стопанства	27 150
Резултат	Нарастване на БДС на подпомаганите стопанства/предприятия (в млн. евро)	1
Въздействие	Производителност на труда (ΔБДС/ГРЕ в евро)	225

Допълнителни специфични за Програмата индикатори и цели

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2009г.
Изходен	Брой на подпомогнатите млади фермери	4 000
	Брой на подпомогнатите полупазарни стопанства	20 000
	Брой на подпомогнатите организации на производители	150
	Брой на подпомогнатите стопани, кандидатстващи по мярка 214 „Агро-екологични плащания”	3 000

5.3 Мерки по Ос 2

Наименование на мярката Плащания на земеделски стопани за природни ограничения в планинските райони

Код 211

Член, касаещ мярката

Чл. 36 (а) (i) от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005г. и чл. 18 от Регламент (ЕС) 1257/99

Чл. 11 и т. 9.3.V.A. от Анекс II на Регламента на ЕК 817/2004

Обосновка на мярката

Подкрепата за дейности, свързани със земеделското ползване в планинските необлагодетелствани райони, и спазването на условията за поддържане на земята в добро агро-екологично състояние в тези райони са необходими за предотвратяване на изоставянето на земеделските земи в тези райони, за повишаване привлекателността на ландшафта и за предотвратяване процеса на обезлюдяване на планинските райони.

Факторите, които оказват неблагоприятно влияние върху доходите на земеделските стопани в необлагодетелстваните райони, могат да бъдат класифицирани като технически, технологични, природни, организационни, икономически. При определяне на критериите за обхвата на планинските необлагодетелствани райони се отчита влиянието само на природните фактори. Към тях се отнасят: надморска височина, степен на наклон и комбинацията от двата фактора.

Голямата надморска височина оказва съществено неблагоприятно влияние върху резултатите от земеделската дейност. Това се дължи на влошените климатични условия за развитие и отглеждане на земеделски култури, в следствие на по-ниските температури и по-малкото слънчево греене, намаляването на продължителността на вегетационния период, увеличаването на вероятността от по-чести измръзвания и т.н. Това от своя страна, води до:

- силно ограничаване на възможния брой селскостопански култури за отглеждане в планинските райони, поради по-лошите агро-климатични условия.
- липсата на възможност за пълноценно използване на земеделската земя.

Основните направления, в които степента на наклона оказва съществено влияние, са няколко:

- намаляване на производителността на машинно-тракторните агрегати и увеличаване разхода на гориво;
- увеличаване загубите на зърно при комбайните;
- ограничаване използването на универсална техника;
- оскъпяване на земеделското производство поради това, че конструкциите и цените на специализираната техника се различават значително от тези на универсалната;
- оскъпяване на земеделското производство, поради особеностите на обработването на наклонени терени с универсална техника;
- увеличаване на почвените загуби, поради високата степен на ерозия;

Комбинацията от голяма надморска височина и наклон, дори и в по-ниски стойности, също има негативно въздействие върху земеделската дейност, заради завишените производствени разходи, намалената продуктивност на специализираните машини и скъсения вегетационен период.

Районите, в съседство с райони с висока надморска височина и наклон, или напълно заобиколени от планински райони, се характеризират със значително неравен, насечен терен и големи наклони. В случаите, в които те са заобиколени почти отвсякъде с планини, те се считат за котловинни. Котловините в България се разглеждат като „езера на студа”, и дори в случаите, в които надморската височина не е много голяма, температурите там са най-ниски и вегетационният период е значително по-кратък.

Цели на мярката

- Да съхрани земеделската дейност в планинските райони и предотврати изоставянето на земеделски земи;
- Да подпомогне поддържането на ландшафта и съществуващото био-разнообразие в планинските райони;
- Да съдейства за рационално използване, съхранение и устойчиво управление на земите и другите природни ресурси в планинските райони;
- Да противодейства на обезлюдяването на тези райони.

Описание на процедурата за определяне на необлагодетелстваните райони (за Мярка 211 и Мярка 212)

Определянето на необлагодетелстваните райони се извършва на ниво землище LAU 2. Използвана е територията на землище, а не на населено място, защото не всички населени места имат земеделска земя. Според чл.3 от Закона за административно-териториалното устройство на Република България (обнародван в ДВ бр. 63 от 14.07.1995г. и последно изменение ДВ бр.46 от 3.06.2005 г.) всички населени места имат строителни граници, но не всички населени места имат землищни граници (т.е. нямат земеделска земя, а представляват ж.п. гари, малки махали, минни населени места, промишлени селища и др.). Определянето на обхвата е извършено на база на съществуващите официални данни за землищата към 15 октомври 2007г.

Обхватът се определя на ниво цяло землище LAU2, като са взети пред вид осреднените за землището стойности на различните определящи критерии (височина, наклон, средно претеглена категория на земите по мярка 212). Средната надморска височина и наклон на землище са определени като средно претеглени величини, като е използван цифров модел на релефа с размер на клетката с 30 x 30 м.

В случаите, в които административната граница на землището не съвпада с границите на физическите блокове в СИЗП, обхватът е определен като се приема, че ако 50% или повече от даден физически блок отговарят на критериите за необлагодетелстван район, то целият е избираем за подпомагане. В случаите, в които по-малко от 50% от територията на физическия блок попада в необлагодетелствано землище, той не се счита за избираем за подпомагане.

Обхват и действия

Критерии за определяне и географски обхват на планинските райони

Планински райони са:

Землища, които са :

- със средна надморска височина минимум 700 м;
- със среден наклон на терена минимум 20%;
- със средна надморска височина минимум 500м в комбинация със среден наклон на терена минимум 15%;

- хомогенизираната се земя и група земя, съседни на планинските, на които минимум 90% от земята граничи с планинска земя. Групата от земя, които се хомогенизираната, са с обща площ по-малка от средната площ на земята в страната.

Таблицата по-долу показва броя на земята и площта, определена като планинска необлагодетелствани райони по тези критерии:

Видове райони	Брой земя	Площ (км ²)	% площ	ИЗП (ха) *	% ИЗП*
Планинска					
мин. 700 м	945	28 153,87	25,42	553 893	10,31
мин. 20%	654	12 161,36	10,98	263 595	4,91
мин. 500 м + мин. 15%	85	1 633,67	1,48	52 291	0,97
<i>хомогенизация:</i>					
<i>хом. над 90% граници</i>	24	296,77	0,27	14 023	0,26
<i>хом. на група земя.</i>	6	57,25	0,05	2 180	0,04
планинска общо:	1 714	42 245, 67	38,20	885 982	16,5
Всичко в България	4 616	11 073 6,72	100,00	537 0343	100,00

*данните са индикативни.

Карта и списък на необлагодетелстваните райони по земя са представени в Анекс 5, Приложение №1, към мярка 211 и мярка 212.

Бенефициенти

Земеделски стопани – физически или юридически лица.

Условия за избираемост

- Да бъдат регистрирани като земеделски стопани по реда на Интегрираната система за администриране и контрол (ИСАК);
- Да ползват минимум 0,5 ха (5 декара) собствена, наета или арендувана земя, при минимален наблюдаван размер на парцела 0,1 ха от ИСАК.

Условия за подпомагане

- Да спазват условията за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние одобрени със Заповед № РД 09-293/04.05.2007 на Министъра на земеделието и храните и всички следващи нейни изменения;
- Поне 5 години от първото плащане да извършват своята земеделска дейност в планинските райони.

Преходен механизъм за ползване на общи пасища /мери/

Компенсаторните плащания за площи, използвани съвместно от няколко земеделски стопани за паша на животни, могат да бъдат отпуснати на всеки от въпросните земеделски стопани, съразмерно с използването или на правото на ползване върху земята. Правилата за ползването на общите пасища са оказани в чл.48а от Закона за допитване до народа (обн. в ДВ бр.100 от 22.11.1999 г. и последно изменение на ДВ бр.13. от 09.02.2007г.) и чл. 24 ал.11 от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи(обн. в ДВ бр. 17 от 01.03 1991 г. и последно изменение ДВ бр. 59 от 20.07.2007г.). Задължително трябва да се спазват УПЗДЗЕС.

Размер на помощта

Плащанията целят да компенсират допълнителните разходи или по-ниските икономически приходи поради природните ограничения за земеделско производство в планинските необлагодетелствани райони.

Диференцирани нива на плащания в зависимост от размера на стопанството:

хектари	евро / хектар
0 – 50,0	110
за частта над 50,0 – 100,0	50
за частта над 100,0	0

Размерът на компенсаторното плащане е определен по метод описан в Анекс 5, Приложение № 2 към мерки 211 и 212, на база разработени методи за доказване на разликата в доходите на земеделските стопанства в планинските райони и облагодетелстваните за земеделие райони, в следствие от природните ограничения за земеделско производство в планинските необлагодетелствани райони. Това изчисление е направено от независими експерти на основата на наличните данни. Нивата на плащане са определени така, че да не се получи свръх-компенсиране на доходите заради природните ограничения. България ще използва Системата за земеделска счетоводна информация (СЗСИ) за определяне на компенсаторните плащания след края на 2009г., когато ще има представителни данни за земеделските стопанства в системата.

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013г.
Продукт/извършени дейности	Брой на подпомогнатите стопанства от планинските райони	60 000
	Площ на подпомаганите стопанства в планинските райони (ха)	328 000
Резултат	Предотвратяване на маргинализацията и изоставянето на земите	15 %
	Подобряване на качеството на почвите	5%
Въздействие	Предотвратяване на загубата на биоразнообразие	Ще бъде наблюдаван (Съществуващото биоразнообразие ще бъде съхранено чрез прилагане на УПЗДЗЕС)
	Поддържане на земите от земеделския и горски фонд с висока природна стойност	Ще бъде наблюдаван (Природната стойност на земеделските земи ще бъде съхранена и подобрена чрез прилагане на УПЗДЗЕС)

Наименование на мярката **Плащания на земеделски стопани в райони с ограничения, различни от планинските райони**

Код **212**

Член, касаещ мярката

Чл. 36 (а) (ii) от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005г. и чл. 19 от Регламент (ЕС)1257/1999.

Чл. 11 и т. 9.3.V.A. от Анекс II на Регламент на Комисията (ЕС) 817/2004

Обосновка на мярката

България има относително малка територия, но се отличава с твърде голямо разнообразие на природните условия. Те са свързани с географското положение, разнообразието на релефа и структурата на почвата. В резултат на това са обособени много микрорайони, които съчетават различни природни фактори, влияещи върху земеделското производство.

Един от факторите, които оказват пряко влияние на земеделската дейност е почвеното плодородие. В България продуктивността на земята се измерва в категории от 1 до 10 (виж Приложение 3 на Анекс 5), като 1-ва категория е с най-висока продуктивност. Районите с ниска продуктивност имат ограничен потенциал за отглеждане на различни култури, в тях се налагат допълнителни производствени разходи и като цяло те имат по-ниски икономически показатели в земеделието. Използват се основно за екстензивно животновъдство.

За да се предотврати изоставянето на този тип земи, се въвеждат плащания, които да компенсират земеделските стопани за природните ограничения в сравнение със земеделските стопани в благоприятните за земеделие райони.

Подкрепата за дейностите, свързани с ползването на земите в необлагодетелстваните райони, различни от планинските, и спазването на условията за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние в тези райони ще предотвратят изоставянето на земеделските земи в тях, ще намалят ерозията и ще допринесат за предотвратяването на процеса на обезлюдяване в селските райони.

Цели на мярката

- Да съдейства за рационално използване, съхранение на биологичното разнообразие и устойчивото развитие на поземлените и другите природни ресурси в другите необлагодетелствани райони;
- Да поддържа земеделските дейности в „другите“ необлагодетелствани райони и да предпази земите от изоставяне и почвена ерозия;
- Да подпомогне поддържане на привлекателността на ландшафта;
- Да намали обезлюдяването в тези райони.

Описание на процедурата по определяне (виж частта от мярка 211)

Критерии за определяне и географски обхват

Другите необлагодетелствани райони са определени въз основа на ниската продуктивност на земеделската земя. Продуктивността на земята се измерва в категории, обусловени от

бонитетна оценка. В бонитетната оценка са взети пред вид природните условия, които ограничават почвеното плодородие и представляват набор от почвени и климатични условия, които характеризират вегетационния процес на даден район. Бонитетната оценка на земята е оценка, базирана на почвите и показваща дали земите са подходящи за отглеждане на дадена култура или група култури. Използва се дадено ниво на земеделски техники, т.е. прави се оценка на актуалното и потенциалното плодородие, изразено в сравнителни стойности – бонитетни оценки от 0 до 100. Бонитетните числа от своя страна са групирани в 10 категории на земеделската земя, като първа е най-висока, а десета е най-ниска (виж подробности в Приложение № 3 на М 212).

Всяко землище (LAU2) е оценено спрямо средно-претеглената категория на земята му. Като „други” необлагодетелствани райони се определят землища, които имат средно-претеглена категория на земеделската земя 80% от средната за страната или по-ниска и, които не са определени като „планински необлагодетелствани райони”. Според системата за оценка на бонитета, това е земеделската земя от 6-та до 10-та категория⁹⁷ при средна категория за страната 5,3.

Таблицата по-долу показва броя на землищата и площта, определена като „други” необлагодетелствани райони по този критерий.

Видове райони	Брой землища	Площ (км ²)	% площ	ИЗП (ха)	% ИЗП *
други необлагодетелствани райони- категория от 6-10	568	10 763,35	9,72	449 002	8,36
Всичко в България	4 616	110 736,72	100	5 370 343	100

* индикативни данни

Карта и списък на необлагодетелстваните райони по землища са представени в Анекс 5, Приложение №1 към мярка 211 и мярка 212

Землищата, определени по чл. 19 на Регламент на Съвета 1257/99 (1-ви и 2-ри абзац), базирани на физическата продуктивност, подобно на всички селски райони в България, се характеризират с намаляващо население и много висока зависимост от заетостта в земеделието. Подробни данни за тези показатели към момента няма на ниво землище (LAU2), използвано при определянето на необлагодетелстваните райони. Административните разходи и усилията за набирането на такива данни са необосновани с оглед на предстоящото преразглеждане на категорията „други” необлагодетелствани райони, което е заложено в Регламент 1698/2005. Там Комисията предлага отказ от социално-икономическите показатели за целите на определянето на необлагодетелстваните райони. Също така, България би желала да минимизира риска от възможни промени при обхват и по време на предстоящото преразглеждане през 2010 г., особено като се има предвид факта, че тази мярка се въвежда за пръв път в страната през 2007г.

Министерство на земеделието и храните на Република България поема ангажимент да преразгледа критериите и съпътстващите данни, използвани при определянето на българските „други” необлагодетелствани райони, в светлината на резултатите от преразгледаните правни изисквания, които предприеме Европейския Съвет на ниво Европейски Съюз (Чл. 94 на Регламент 1698/2005).

⁹⁷ Използвайки цели числа

Бенефициенти

Земеделски стопани – физически или юридически лица.

Условия за избираемост

- Да бъдат регистрирани като земеделски стопани по реда на Интегрираната система за администриране и контрол (ИСАК);
- Да ползват минимум 1 ха (10 декара) земеделска земя, собствена, наета или арендувана, при минимален наблюдаван размер на парцела 0,1 ха от ИСАК.

Условия за подпомагане

- Да спазват условията за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние одобрени със Заповед № РД 09-293/04.05.2007 на Министъра на земеделието и храните и всички следващи нейни изменения;
- Поне 5 години от първото плащане да извършват своята земеделска дейност в планинските райони.

Преходен механизъм за ползване на общи пасища /мери/

Компенсаторните помощи за площи, използвани съвместно от няколко земеделски стопани

за паша на животни, могат да бъдат отпускани на всеки от въпросните земеделски стопани, съразмерно с използването или на правото на ползване върху земята. Правилата за ползването на общите пасища са оказани в чл.48а от Закона за допитване до народа (обн. в ДВ бр.100 от 22.11.1999 г. и последно изменение на ДВ бр.13. от 09.02.2007г.) и чл. 24 ал.11 от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи(обн. в ДВ бр. 17 от 01.03 1991 г. и последно изменение ДВ бр. 59 от 20.07.2007г.). Задължително трябва да се спазват УПЗДЗЕС.

Размер на помощта

Подпомагането ще има формата на компенсаторно плащане за хектар използвана земеделска земя с цел частично компенсирание на земеделските стопани заради природните ограничения, в резултат на по-ниска продуктивност на земеделската земя.

В таблицата по-долу са показани различните нива на компенсаторните плащания в зависимост от площта на подпомаганото стопанство:

хектари	Евро / хектар
0 – 50,0	50
за частта над 50,0 – 100,0	20
за частта над 100,0	0

Размерът на компенсаторното плащане е определен по метод, описан в Анекс №5, (Приложение №2 към мярка 211 и мярка 212), на база разработен метод за доказване на разликата в доходите на земеделските стопанства в необлагодетелстваните и в облагодетелстваните за земеделие райони. Това изчисление е направено от независими експерти на основата на налични данни. Нивата на плащане са определени така, че да не се получи свръх-компенсирание за природните ограничения. България ще използва

Системата за земеделска счетоводна информация (СЗСИ) за определяне на компенсаторните плащания след края на 2009г., когато ще има представителни данни за земеделските стопанства в системата.

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел
Продукт/извършени дейности	Брой на подпомогнатите стопанства от другите необлагодетелствани райони	10 000
	Площ на подпомаганите стопанства в планинските райони (ха)	110 000
Индикатор за резултат	Предотвратяване на маргинализацията и изоставянето на земите	5%
	Подобряване на качеството на почвите	15%
Индикатор за въздействие	Предотвратяване на загубата на биоразнообразие	Ще бъде наблюдаван (Съществуващото биоразнообразие ще бъде съхранено чрез изпълнение на УПЗДЗЕС)
	Поддържане на земеделските и горските земи с висока природна стойност	Ще бъде наблюдаван (Природната стойност на земеделските земи ще бъде съхранена и подобрена чрез прилагане на УПЗДЗЕС)

Наименование **Агроекологични плащания**
на мярката
Код **214**

Член, касаещ мярката

Чл. 36 (а) (iv) и 39 от Регламент на Съвета (ЕО) 1698/2005.

Чл. 27 и т. 5.3.2.1.4 от Приложение II на Регламент на Комисията (ЕО) 1974/2006

Обосновка

Природните ресурси, традиционният ландшафт и био-разнообразието са част от националното богатство. Опазването, възстановяването и подходящото им управление е главната цел на устойчивото развитие на селските райони в България. Подобно на много други райони в Европа, едно от големите предизвикателства за реструктурирането и съживяването на икономиката на селските райони в България; е постигане на най-подходящия баланс между осигуряването на хранителни продукти, нуждата от опазване на околната среда в селските райони и необходимостта от насърчаване на икономическото развитие, в т. ч. създаване на нови възможности за трудова заетост. Един от най-обещаващите инструменти за постигане на необходимата интеграция на тези политически цели е Националната агро-екологична програма (НАЕП). НАЕП ще се прилага като част от Програмата за развитие на селските райони за периода 2007-2013 г. (ПРСР), чрез мярката „Агроекологични плащания”, в съответствие с част първа „Мерки, целящи устойчивото използване на земеделските земи” на Приоритетна ос 2 от Регламент(ЕО) 1698/2005 за развитие на селските райони чрез ЕЗФРСР.

Цели на мярката

Главната цел на НАЕП е да поощри въвеждането на природосъобразни методи на земеделско производство. НАЕП ще представи агроекологични плащания на земеделските стопани, които доброволно обработват земеделските си земи по начин, опазващ околната среда и по този начин предоставят ползи на цялото общество.

Специфични цели

Специфичните цели за подпомагането на земеделските стопани, участващи в НАЕП, са насочени към:

1. Увеличаване на разбирането и знанията на земеделските стопани за въздействието (положително и отрицателно) на селскостопанските практики върху околната среда, особено по отношение на управлението на почвите и водите и опазването на био-разнообразието.
2. Поощряване използването на екологичното планиране в практиките за управление на земеделските стопанства, напр. въвеждането на многогодишен план за управление на хранителните вещества и план за сеитбообръщение.
3. Подкрепа за развитието на биологичното земеделие като екологосъобразен метод на селскостопанско производство, който е и икономически изгоден.
4. Съхраняване на генетичното разнообразие чрез подкрепа за опазването на застрашени от изчезване местни породи, важни за селското стопанство, и традиционни сортове от земеделски култури особено, когато те предоставят допълнителни екологични ползи за обществото.

5. Съхраняване на био-разнообразието чрез насърчаване на опазването на обработваеми земи с висока природна стойност (полу-естествени местообитания), които са застрашени в случай на промяна на начина на земеползване, интензификация на производството и/или изоставянето им, включително и чрез подкрепа за традиционните животновъдни практики в определени територии.
6. Поддържане и възстановяване на традиционния селскостопански ландшафт и характеристики на ландшафта, които имат културна, природна или екологична стойност, особено по отношение на био-разнообразието.
7. Запазване на почвените и водните ресурси, включително в районите, които са засегнати от силна ерозия или са застрашени от замърсяване с хранителни вещества (напр. в нитратно уязвимите зони) или от други форми на замърсяване от селскостопански източници.
8. Подпомагане на земеделските стопани, които доброволно поемат задължение да управляват земеделски земи в местата по Natura 2000 в съответствие с целите и изискванията на Директивите за птиците и местообитанията, преди въвеждането на законови задължения по управлението на тези земи.

Обхват и направления

Мярката се състои от 5 под-мерки, всяка от които включва серия от направления, тясно свързани със специфичните цели, посочени по-горе.

Цялостната структура на мярката е показана на фигура 10.

Фигура 10

Прилагането на под-мерките и направленията, включени в мярката, ще се извършва поетапно, в съответствие с екологичните приоритети, възможностите и готовността за прилагане. Подмерките и направленията, закриховани в зелено, са приоритетни, и тяхното прилагане ще започне веднага след приемането на ПРСР. Прилагането на всички останали направления от под-мерките ще започне през 2010 г., след промени в ПРСР, с цел актуализиране на изискванията и уточняване и условията за прилагането на тези направления.

Прилагането ще започне със следните направления:

1. Биологично земеделие (БЗ):
 - биологично растениевъдство;
 - биологично пчеларство.
2. Управление на земеделски земи с висока природна стойност (ВПС):
 - възстановяване и поддържане на недоизпасани затревени площи с ВПС;
 - възстановяване и поддържане на преизпасани затревени площи с ВПС;
 - поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи, разположени в орнитологични важни места.
3. Поддържане на характеристики на ландшафта
 - традиционно отглеждане на овощни култури.
4. Традиционно животновъдство:
 - опазване на застрашени от изчезване местни породи, важни за селското стопанство;
 - традиционни практики за сезонна паша (пасторализъм).
5. опазване на почвите и водите:
 - въвеждане на сеитбообръщение за опазване на почвите и водите;
 - контрол на почвената ерозия.

Прилагането на традиционните практики за сезонна паша (пасторализъм) ще стартира пилотно в два национални парка - Пирин и Централен Балкан.

Комбиниране на агро-екологичните дейности

Бенефициентът може да избере да прилага различни агроекологични дейности в своето стопанство. На един и същи парцел, обаче, могат да се комбинират единствено агроекологични дейности, за които се извършва плащане на единица площ, с агро-екологичните направления „Опазване на застрашени от изчезване местни породи, важни за селското стопанство” и „Биологично пчеларство”.

Земеделският стопанин може да избере да прилага една или няколко агроекологични дейности по направленията „Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи, разположени в орнитологични важни места”(ВПС4) или „Контрол на почвената ерозия”(ПВ2), в зависимост от особеностите на земеделското стопанство. Когато земеделският стопанин избере да прилага комбинация от дейности, той трябва вземе в предвид максималните нива на плащания за хектар в Мярката.

Бенефициенти

Земеделски стопани – физически или юридически лица.

Общи изисквания към бенефициентите

- Всички земеделски стопани (физически лица, еднолични търговци или юридически лица), които участват в мярката, трябва да поемат писмено задължение да прилагат избраните от тях агроекологични дейности или комбинация от дейности за срок от 5 години.
- Да бъдат регистрирани в ИСАК.

Всички земеделски стопани, участващи в мярката и получаващи агроекологични плащания, трябва да спазват на територията на цялото стопанство:

- условията за поддържане на земята в добро земеделско и екологично състояние, одобрени със Заповед № РД 09-293/04.05.2007 на Министъра на земеделието и храните и всички нейни изменения в съответствие с чл. 5 и Приложение IV на Регламент (ЕО) 1782/2003 (Анекс 5 (Приложение 1 към мярка 214);

- минималните изисквания по отношение на минералните торове и продуктите за растителна защита и други задължителни изисквания, установени с националното законодателство или определени в програмата (Анекс 5 (Приложение 2 към мярка 214).

И, за площите, върху които се прилагат агроекологични дейности, съответните минимални изисквания, установени в чл.4 и Приложение 3 на Регламент 1782/2003. Земеделските стопани ще получават агроекологични плащания само за дейности, надхвърлящи базовите изисквания. Базовите изисквания за всяка агро-екологична дейност са описани в приложение (приложение 1 към мярка 214).

В случай на изменения или промени в съответните задължителни стандарти, разработени в съответствие с чл. 39 (3) на Регламент (ЕО) 1698/2005 (изброени по-горе), условията и изискванията за получаване на агроекологични плащания ще бъдат приведени в съответствие.

Ако бенефициентът не приема тези изменения, неговият ангажимент се прекратява и, в съответствие с чл. 46 на Регламент (ЕО) 1974/2006, не се изисква възстановяване на плащанията.

Минимална площ за участие в агро-екологичната мярка е 0,5 ха. От това изискване се допускат следните изключения:

- За направление „Традиционно отглеждане на овощни култури” – 0,3 ха;
- За направление „Биологично растениевъдство” – за култивирани гъби; оранжерийни култури; посевен и посадъчен материал – 0,1 ха;
- За направление “Биологично пчеларство” – не се изисква минимален размер на земята. Бенефициентът трябва да има най-малко 20 пчелни семейства;
- За под-мярка ”Традиционно животновъдство” (Опазване на застрашени от изчезване редки породи и Пасторализъм) в съответствие с изискванията за максимално допустима гъстота на животинските единици от 2ЖЕ/ха за всички животни в стопанството (не само за редките породи) или в съответствие с изискванията на националните паркове.
- За поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи в ОВМ – 0,3 ха или в зависимост от изискванията по управление, ако размерът е по-голям

Всички бенефициенти трябва да поемат задължение да водят дневник на стопанството като доказателство, за всички земеделските дейности, които извършват върху парцелите, за които са поети съответните агроекологични ангажименти и преминават основно агро-екологично обучение, да участват в информационни дейности по време на първите 2 години от прилагането на избраната от тях агро-екологична дейност, или да докажат опит в прилагането на агро-екологичните дейности, които са избрали да прилагат. Информационните дейности ще се осигуряват в рамките на мярка 111 „Професионално обучение, информационни дейности и разпространение на научни знания”. Бенефициентите по мярката „Агроекологични плащания” ще бъдат считани за приоритетна целева група на мярката за обучение.

Целта на участието на земеделските стопани в информационните дейности по мярка 111 е:

- да се повиши познанието и разбирането по основните елементи на околната среда (почви, води, климатични промени, опазване на био-разнообразието);
- да се предостави допълнителна информация за избраните от тях под-мерки и направления и да се повиши разбирането им за прилагането на изискванията по управление и други изисквания за съответната дейност;
- да се представи информация на земеделските стопани за мониторинга на резултатите от прилагането на агро-екологичната дейност, която те са избрали.

По Мярка 111 могат да бъдат предложени допълнително обучение и информационни дейности на земеделските стопани за повишаване капацитета и уменията им по прилагането на специфични дейности.

В периода 2007-2009 г. земеделските стопани ще имат възможност да се възползват и от Мярка 143 „Консултантски дейности и съвети в земеделието в България и Румъния” за:

- избор на най-подходящите направления или комбинация от направления за техните стопанства;
- съдействие за успешна подготовка на документите за кандидатстване по мярката.

Описание и обосновка на различните агроекологични задължения, в зависимост от очакваното въздействие върху околната среда във връзка с екологичните цели и приоритети

Специфичните изисквания, очакваното въздействие върху околната среда и нивата на плащане при различните направления са представени в следващите таблици:

- Описанието на базовите изисквания, отнасящи се за всяко отделно агро-екологично изискване е представено в Анекс 5 (приложение 1 на мярка 214).
- Описанието на методологията и агрономически предложения, използвани за изчисляване на допълнителните разходи и претърпените загуби в резултат на поетите задължения и изчисляването на нивата на подпомагане, са описани в Анекс 5 (приложение 3 на мярка 214) (виж също Раздел 5.1.2 от ПРСР).

Под-мярка 1 : Биологично земеделие (БЗ)

Екологични цели:	<ul style="list-style-type: none"> • Увеличаване на площите, върху които се прилага метода на биологичното производство, и на броя на биологичните стопанства; • Насърчаване създаването и развитието на различни системи за биологично производство; • Насърчаване на по-„балансираните” системи на биологично производство, основани на сеитбообръщение и смесени стопанства (с растениевъдна и животновъдна насоченост); • Да се поддържат балансираните екосистеми и да се опазват почвените, водните и енергийните ресурси • Да се подобри ландшафта в селските райони, като се поддържа биологичното разнообразие и се опазват естествените местообитания, което също допринася за привлекателността на селските райони за населението • Да се повиши осигуреността на семена и посадъчен материал, произведени по методите на биологичното производство. <p>Поради забраната за използване на минерални торове и синтезирани продукти за растителна защита, биологичното земеделие оказва благоприятно въздействие върху опазването на био-разнообразието, съдейства за опазване качеството на водите и на почвите, допринася за постигане на равновесие в системата почва – растения – животни. Биологичното растениевъдство стимулира използването, следователно опазването, на стари местни сортове растения, поради по-голямата им устойчивост към болести и неприятели и по-добрата им адаптираност към местните</p>
-------------------------	--

	<p>условия, т.е. има положително влияние върху опазването на генетичното разнообразие сред земеделските култури. Биологичното пчеларство ще подобри опрашването на дивата флора и ще допринесе за опазването на биоразнообразието.</p> <p>Опрашването на овощните градини ще повиши добивите без допълнително използване на азот съдържащи минерални торове, което ще допринесе за опазване на почвите.</p>
Географско покритие :	Цялата територия на България
Изисквания по управлението:	<p><i>За участие в направлението “Биологично растениевъдство”, бенефициентът се задължава:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Да спазва изискванията на Регламент на Съвета (ЕИО) № 2092/91 за биологичното производство на земеделски продукти и храни и неговото означаване върху земеделски продукти и храни (Регламент (ЕО) № 834/2007 на Съвета за производството и етикетирането на биологични продукти и за отмяна на Регламент (ЕИО) № 2092/91) на целия блок на земеделското стопанство (всички парцели на блока земеделското стопанство трябва да бъдат в преход към биологично производство и/или да вече да са преминали преходния период или да бъдат оставени в угар. За оставените в угар площи, земеделските стопани няма да получават подпомагане; • Да има сключен договор с контролиращо лице на биологичното производство, получило разрешение от министъра на земеделието и храните, за преминаване към и/или продължаване на управлението в съответствие с правилата за биологично производство; • До края на петгодишния период на прилагане на дейността, поне веднъж да е получил сертификат за съответствие на произведените от него растителни продукти с правилата на биологичното производство; <p><i>За участие в направлението “Биологично пчеларство”, бенефициентът се задължава:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Да спазва изискванията на Регламент на Съвета (ЕИО) № 2092/91 за биологичното производство на земеделски продукти и храни и неговото означаване върху земеделски продукти и храни (Регламент (ЕО) № 834/2007 на Съвета за производството и етикетирането на биологични продукти и за отмяна на Регламент (ЕИО) № 2092/91)) • Да има сключен договор с контролиращо лице на биологичното производство, получило разрешение от министъра на земеделието и храните, за преминаване към и/или продължаване на управлението в съответствие с правилата за биологично производство; • До края на петгодишния период на прилагане на дейността, поне веднъж да е получил сертификат за съответствие с правилата на биологичното

	<p>производство;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да отглежда всички пчелни семейства в стопанството по метода на биологичното производство.
Очаквано въздействие:	<p>Да се изпълнят две от стратегическите цели на Националния план за развитие на биологичното земеделие в България в периода 2007 -2013 г.</p> <ul style="list-style-type: none"> • към 2013 г. 3% от всички продадени в България хранителни продукти, да бъдат биологични; • към 2013 г. 8% от използваната земеделска земя да бъде обработвана по метода на биологичното земеделие.
Нива на плащане:	<p>Методологията за изчисляване на нивата на плащане е представена в Анекс 3, Приложение 3 към мярка 214. Нивата на компенсаторни плащания за ха годишно са:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Полски култури, вкл. фуражни: <ul style="list-style-type: none"> - биологични – 155 Евро/ха - в преход – 181 Евро/ха* • Ливади и пасища: <ul style="list-style-type: none"> - биологични – 82 Евро/ха - в преход – 82 Евро/ха* • Зеленчуци (вкл. култивирани гъби и картофи): <ul style="list-style-type: none"> - биологични - 357 Евро/ха - в преход - 483 Евро/ха* • Трайни насаждения, лозя и маслодайна роза <ul style="list-style-type: none"> - биологични – 418 Евро/ха - в преход – 505 Евро/ха* • Ароматни и медицински растения: <ul style="list-style-type: none"> – биологични - 267 Евро/ха – в преход – 340 Евро/ха* • Пчеларство : <ul style="list-style-type: none"> - биологични – 11,5 Евро/пчелно семейство; - в преход – 11,5 Евро/пчелно семейство” <p><i>* Плащания за периода на преход към биологично земеделие могат да бъдат получавани от земеделските стопани за период, не по-дълъг от определения в Регламент(ЕО) 2092/91 (Регламент (ЕО) № 834/2007 на Съвета за производството и етикетирането на биологични продукти и за отмяна на Регламент (ЕИО) № 2092/91))</i></p>

Под-мярка 2: Управление на земеделски земи с висока природна стойност (ВПС)

Направления:	<p>ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И ПОДДЪРЖАНЕ НА:</p> <ul style="list-style-type: none"> - НЕДОИЗПАСАНИ ЗАТРЕВЕНИ ПЛОЩИ С ВПС (ВПС 1) - преизпасани затревени площи с ВПС (ВПС 2)
Екологични цели:	<ul style="list-style-type: none"> • Предотвратяване на бъдещата загуба на съобществата с висока природна стойност в затревените площи, причинено от превръщането им в обработваеми земеделски земи или преизпасването им; • Запазване и поддържане на затревени площи с висока природна стойност и свързаните с тях видове чрез насърчаване или възстановяване на традиционните практики за управление на полу-естествените

	<p>затревени площи;</p> <ul style="list-style-type: none"> • За тревните площи в защитените територии – ще допринесе за изпълнението на плановете за управление в защитените територии и за запазване на благоприятния консервационен статут на местата от Натура 2000, преди да са влезли в сила задължителните ограничения, наложени от плановете им за управление; • Принос към постигането на благоприятен консервационен статус за местата по Натура 2000 извън защитените територии, преди да са влезли в сила задължителните ограничения, наложени от плановете им за управление; • Да се опазва биологичното разнообразие и да се осигури защита, поддържане и възстановяване на благоприятния статус на местообитанията и на популациите на птиците. • Насърчаване на традиционни начини на косене, без тежки машини.
Географско покритие:	<p>Затревените площи в земеделските земи с ВПС (ЗЗВПС) съгласно Анекс 5 Приложение 4 към мярка 214</p> <p>Когато част от физическия блок е определен като ЗЗВПС, могат да се прилагат задълженията на ВПС1 или ВПС2 на територията на целия физически блок (цялата площ на физическите блокове, определени като земи с ВПС е около 1 138 981 ха).</p>
Изисквания по управлението:	<p>Ще се прилагат две направления:</p> <p>ВПС1 - Възстановяване и поддържане на недоизпасани затревени площи с ВПС</p> <p>ВПС2 - Възстановяване и поддържане на преизпасани затревени площи с ВПС</p> <p><i>ВПС1 - Възстановяване и поддържане на недоизпасани затревени площи с ВПС</i></p> <p><i>Всяка година земеделските стопани трябва да отбележат дали ще косят или ще се извършва паша върху постоянно затревените площи.</i></p> <p><i>За двата вида практики:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Забранено е използването на минерални торове и продукти за растителна защита, с изключение на определените в Регламент (ЕИО) 2092/91 (Регламент 834/2007); • Да не се изграждат нови отводнителни системи; <p>За постоянно затревени площи, които ще бъдат поддържани чрез косене, следните изисквания ще бъдат следени:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Позволява се свободната паша по ливадите след последната коситба (с изключение на горските ливади, защото са местообитания, в които се развиват растителни видове с Европейски консервационен

	<p>статус, чието възобновяване би могло да се възпрепятства от пашата. Освен това се използват за паша от дивите тревопасни животни, които може да бъдат обезпокоени от човешкото присъствие);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Косенето трябва да се извършва между 15 юни и 15 юли за равнините и между 30 юни и 15 август в планинските необлагодетелствани райони, както са дефинирани в мярка 211 (Приложение 5); • Косенето може да се извършва ръчно или бавно с косачки, така, че гнездящите птици и други животни да не бъдат обезпокоявани (т.е. от центъра към периферията на затревените площи с бавна скорост или от единия им край към другия. Това ще позволи на гнездящите на земята птици и други животни да избягат). <p>За постоянно затревени площи, които ще се поддържат чрез пашуване:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Поддържане на минимална и максимална гъстота на животинските единици, в зависимост от природните, климатични и почвени условия, с цел осигуряване на добро екологично състояние на ливадите и пасищата и поддържане на постоянна тревна покривка. Минималните и максимални нива следва да бъдат както следва: <ul style="list-style-type: none"> – 0,3-1,5 ЖЕ /ха – Земеделският стопанин трябва да спазва минималната и максималната гъстота на животните на цялата площ на блока на земеделското стопанство, на който се извършва пашата им. <p><i>ВПС2 - Възстановяване и поддържане на преизпасани затревени площи с ВПС</i> <i>Земеделските стопани трябва да отбележат дали ще косят или ще се извършва паша върху постоянно затревените площи.</i> <i>За двата вида практики:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се презасява с местни видове – за предпочитане е семената да са местно производство; • Използването на минерални торове и продукти за растителна защита е забранено, с изключение на тези, които се разрешават в Регламент (ЕИО) № 2092/91 (Регламент 834/2007); ; • Да не се изграждат нови отводнителни системи, не се разрешава разораване или обработка;
--	--

	<p>За постоянно затревени площи, които ще бъдат поддържани чрез косене, следните изисквания ще бъдат следени:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се извършва свободна паша по ливадите след последната коситба (с изключение на горските ливади, защото са местообитание, в което се развиват растителни видове с Европейски консервационен статус, чието възобновяване би могло да се възпрепятства от пашата. Освен това горските ливади се използват за паша от дивите тревопасни животни и човешкото присъствие може да ги обезпокои); • Косенето трябва да се извършва между 15 юни и 15 юли за развнините и между 30 юни и 15 август в планинските необлагодетелствани райони, както са дефинирани в мярка 211 (Приложение 5); • Косенето може да се извършва ръчно или бавно с косачки, така че, гнездящите птици и други животни да не бъдат обезпокоявани (т.е. от центъра към периферията на затревените площи с бавна скорост или от единия им край към другия. Това ще позволи на гнездящите на земята птици и други животни да избягат) <p>За постоянно затревени площи, които ще се поддържат чрез пашуване:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Поддържане на минимална и максимална гъстота на животинските единици в зависимост от природните, климатични и почвени условия за осигуряване на добро екологично състояние на ливадите и пасищата и поддържане на постоянна тревна покривка. Минималните и максималните нива трябва да са както следва: <ul style="list-style-type: none"> - 0,3-1,5 ЖЕ/ха; – Земеделският стопанин трябва да спазва минималната и максималната гъстота на животните на цялата площ на блока на земеделското стопанство, на който се извършва пашата им.
Очаквано въздействие:	<p>Подобрен консервационен статус на тревните местообитания с ВПС; Очаква се да се подобри консервационния статус на над 200 хил. ха от местообитания в затревени площи с ВПС.</p>
Размер на плащанията:	<p>Методологията за изчисляване нивата на плащания е представена в Анекс 5 (<i>Приложение 3 към мярка 214</i>) Нивата на компенсаторни плащания за ха годишно са: ВПС 1 –97 евро/ха ВПС 2 –155 евро/ха</p>

Направление ВПС 4	ВПС 4 Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи в орнитологично важни места /ОВМ/
Практически цели:	<p>Да се опазва биологичното разнообразие и да се осигури защита, поддържане и възстановяване на благоприятния статус на местообитанията и на популациите на птиците по време на размножителния им период, зимуването или миграцията им.</p> <p>Обработваемите земи, попадащи в ОВМ, обхващат приблизително 4,6% от територията на България. Те включват важни миграционни пътища, като Виа Понтика, и са много важни за изхранването на птиците. Земеделските стопани в тези райони обаче могат да претърпят съществени загуби в добивите заради птиците.</p>
Географско покритие:	<p>Всички обработваеми земеделски земи, определени като ВПС (виж анекс 5 (приложение 4, към мярка 214)) (около 360000 ха⁹⁸).</p> <p>Ако повече от 50% от обработваемата земя на физическия блок е определена като ВПС, целият блок е избираем за подпомагане, като обработваема земя с ВПС. Ако по-малко от 50% от физическия блок е определен като обработваема земя с ВПС, физическият блок не е избираем за подпомагане.</p>
Изисквания по управлението:	<p>Земеделските стопани могат да изберат една или комбинация от няколко от следните дейности:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да се оставят малки по размер, неразорани и незасети, площи с размери от 16 до 25 кв. м, в посевите с есенни култури (есенници), като на всеки хектар има по 4 такива квадрата; • Да се оставя зимна покривка на полетата, предназначени за засяване с пролетни култури; • Да се оставят на 5 годишен ротационен принцип некултивирани и неразорани площи (благоприятна за дивата природа угар) за период от две години, в земеделски земи с интензивно монокултурно производство. Тези площи трябва да бъдат 20% от блока на земеделското стопанство (БЗС), с която земеделският стопанин кандидатства, но не по-малки от 1 ха, и да бъдат цялостни, нефрагментирани парчета земя, с по 1 м свободна от растителност ивица по границите, която да се разоравя 2-3 пъти годишно (но не между март и юли), с цел предпазване разпространението на плевели в прилежащите култури; • Да не се прибира реколтата по-рано от 31 юли в площи с гнезда на ливадния блатар (<i>Circus pygargus</i>); • Да не се използват пестициди (вкл. родентициди от второ поколение) и минерални торове, освен за

⁹⁸ Действителният размер на допустимите площи е в процес на изчисляване. Крайната стойност ще бъде по-малка, защото физическите блокове с по-малко от 50% ВПС няма да бъдат избираеми за подпомагане.

	локализирано третиране срещу инвазивни плевели, например селективна употреба на някои хербициди като Флуазифоп-П-бутил или подобни се разрешава през март за подтискане на инвазивните видове в затревените площи и угарите.
Очаквано въздействие:	<ul style="list-style-type: none"> • Стабилизиране или увеличаване на популациите на птици в Специалните защитени зони (СЗЗ) и ОВМ.; • Поддържане на екологичните условия (хранителна база, подслон, места за размножаване и т.н.) за царския орел, ливадния блатар, големия сокол, червенокракия сокол, червеногърбата сврачка, както и за престоя по време на миграция и зимуване на червеногушата и белочелата гъска • Поддържане или възстановяване на гнездящите популации на царския орел, ливадния блатар, белия щъркел, червеногърбата сврачка • Поддържане или възстановяване на мигриращите и зимуващите популации на диви птици, особено на червеногушата и белочелата гъска • Защита на местообитанията и биологичното разнообразие • Дейностите ще бъдат прилагани до влизането в сила на задължителни изисквания по управлението на местата, определени като СЗЗ съгласно Директивата за птиците
Размер на плащанията:	<ul style="list-style-type: none"> • Неразорани и незасети площи: 20 Евро/ха; • Зимна покривка на полетата, предназначени за засяване с пролетни култури: 61 Евро/ха; • Ротационен принцип от некултивирани и неразорани площи за период от 2 години: 102 Евро/ха; • Не прибиране на реколтата по-рано от 31 юли в площи с гнезда на ливадния блатар (<i>Circus pygargus</i>): 31 Евро/ха; • Не използване на пестициди: 58 Евро/ха. <p>Методологията за изчисляване на плащанията е представена в Анекс 5 (Приложение 3 към мярка 214).</p>

Под-мярка 3: Поддържане на характеристиките на ландшафта

Направление:	Традиционно отглеждане на овощни култури (ХЛ 3)
Екологични цели:	<ul style="list-style-type: none"> • Запазване и поддържане на традиционни овощни сортове, които имат национално и международно значение за опазването и подобряването на генетичното разнообразие, културното наследство, ландшафта или био-разнообразието; • Подпомагане поддържането на екстензивно отглеждани овощни градини с традиционни сортове, които понастоящем не се управляват на търговска основа и са важни за съхраняването на ценни сортове, диви местообитания в планинските и полупланински райони; • Опазване на овощни градини от традиционни местни сортове.

<p>Географско покритие:</p>	<p>Традиционни овощни градини на територията на цялата страна, които имат следните характеристики:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Управляват се екстензивно; • Състоят се от възрастни овощни дървета (по-стари от 25 г.); • Представяват смес от различни видове и/или стари местни сортове; • Състоят се от дървета, заемащи голямо пространство, но разположени едно от друго на разстояние, не повече от 10 м. За граници на традиционната овощна градина се приемат и отстоянията от 10 м от последните дървета. (Единични овощни дървета извън овощната градина, макар и в рамките на стопанството, не се считат за част от нея и няма да бъдат обект на подпомагане). Изключение се допуска само за орехите и някои сортове високостеблени череша, за които може да се приеме отстояние между отделните дървета, но не по-голямо от 15 м; • Притежават постоянно или почти постоянно затревени прилежащи площи, използвани и за паша. Това тревно покритие може също да е старо и богато на видове. • Плодовете не са предназначени за пазара.
<p>Изисквания управлението:</p>	<p>по</p> <ul style="list-style-type: none"> • Опазване на всички живи овощни дървета; • Редовна резитба – поне веднъж годишно ; • Поддържане на тревното покритие чрез косене и/или паша; • Да не се изгаря тревата или дървета в овощните градини; • Опазване на дърветата от увреждания, причинени от пасящите животни или техниката за косене; • растителнозащитни мероприятия се допускат само в извънредни случаи на пряка заплаха от унищожаване на дърветата и след консултация със специалист по растителна защита; • Да не се прилагат никакви минерални торове или хербициди в затревените площи (в междуредията) на традиционната овощна градина; • В зависимост от специфичното състояние на овощната градина на определени земеделските стопани ще се изисква да засаждат до 10 фиданки на хектар за целия 5- годишен период. Земеделските стопани ще бъдат информирани за специфичните изисквания към техните овощни насаждения.

Очаквано въздействие:	Поддържане на традиционния ландшафт, предотвратяване на интензивното управление на овощните градини и замяната на традиционни овощни сортове с нови високодобивни сортове. Поне 11000 ха традиционни овощни насаждения, вкл. с черупкови видове (орех, бадем), което ще доведе до съхранение на поне 50% от сортовете в Официалната сортова листа.
Размер на плащанията:	Методологията на изчисление е представена в Анекс 5, Приложение 2 към мярка 214. Годишното плащане е: 131 евро/ха.

Под-мярка 4: Опазване на почвите и водите (ПВ)

Направление:	Въвеждане на сеитбообръщение за опазване на почвите и водите (ПВ 1)
Екологични цели:	<ul style="list-style-type: none"> • Да се поощрява въвеждането на устойчиви сеитбообръщения, които включват растителна покривка през зимата и бобови култури (бобови, соя, люцерна, детелина); • Подпомагане на изготвянето на баланси на хранителните вещества (в т.ч. съхранението и използването на оборския тор); • Поощряване на използването на сеитбообръщение, разработено в съответствие със специфичните критерии за а) контрол на почвената ерозия и б) намаляване на загубата на био-гени (особено нитрати) <p>Тази мярка има двупосочен екологичен ефект – съдейства за намаляване на ерозията на почвата и за опазване качеството на водите. Оставена без растителна покривка през есента и зимата, почвата е подложена на въздействието на валежите и става уязвима на водна ерозия.</p>
Географско покритие:	Всички райони на България, където се отглеждат полски култури и могат да се използват сеитбообръщения – приоритет ще се дава на земеделските стопани в нитратно уязвимите зони (НУЗ).
Изисквания по управлението:	<p>Земеделските стопани ще бъдат задължени:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Да осигурят взимането на проби и извършването на почвени анализи за установяване на занесеността на почвата с N, P, K (с помощта на консултант) • Да подготвят и прилагат 5-годишен план за управление на хранителните вещества, с помощта на консултант или квалифициран агроном. • Да поддържат зимна растителна покривка на минимум 50% от блока на земеделското стопанство в сеитбообращението • Да прилагат четириполно сеитбообръщение • Да не разорават почвата преди 1-ви април

Очаквано въздействие:	Това направление ще има значителен принос за намаляване на риска от ерозия (слаб до среден) и замърсяването с нитрати от земеделски източници.
Размер на плащанията:	Методологията на изчисление е представена в Анекс 5, Приложение 3 към мярка 214. Годишното плащане е: 76 Евро/ха
Направление:	Контрол на почвената ерозия (ПВ 2)
Екологични цели:	<ul style="list-style-type: none"> • Подпомагане на земеделски стопани за планиране или прилагане на подходяща програма от мерки за значително намаляване на риска от водна и ветрова ерозия върху „компактни” блокове земя (т.е. приоритет ще се дава на разположени в съседство парцели в района на един и същ речен басейн); • Намаляване на почвеното замърсяване; • Предотвратяване на деградационните процеси в земеделските земи, застрашени или засегнати от ерозия; • Принос към опазването, възстановяването и подобряването на почвеното плодородие и екологичните функции на почвения слой.
Географско покритие:	Това направление ще се прилага на цялата територия на България, но приоритет ще се дава на прилагането му в общини, в които земеделските земи (обработваеми земи, пасища, овощни градини и/или лозя) са средно или силно засегнати от ерозионни процеси.
Изисквания по управлението:	<p>Земеделският стопанин трябва да изготви 5-годишен противоерозионен план</p> <p>Земеделският стопанин може да избере да прилага една или повече от изброените по-долу дейности:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Създаване на тревни буферни ивици, с ширина 4 - 8 м, разположени перпендикулярно на склона и отстоящи на разстояние 20-80 м една от друга, в зависимост от типа почва, наклона и други фактори. Тези ивици трябва да покриват между 10 и 30% от обработваемата площ; • Въвеждане на почвозащитни предкултури; • Изграждане на оттокоотвеждащи бразди – ориентирани перпендикулярно на склона, на разстояние 20-40 м една от друга; • Поясно редуване на културите - перпендикулярни на склона и с ширина 30-100 м с различни окопни култури, засадени по контурите; • Превръщане на обработваеми земи в пасища и поддържането им по екстензивен начин (не повече от 2 ЖЕ/ха); • Извършване на подобрителни мероприятия в пасищата - разчистване от камъни и частично подсяване и торене на пасищата. • Извършване на противоерозионни мероприятия в междуредия на лозя и овощни насаждения - за по-голям достъп до слънчева светлина, редовете на овощните

	култури и лозята са ориентирани успоредно на наклона, което е в противоречие с правилата за предотвратяване на ерозията. В такива случаи се правят специални оттоко-задържащи бразди с дълбочина 20-25см и ширина, равна на захвата на използваната техника
Очаквано въздействие:	Тази мярка ще има значителен принос за намаляване на риска от ерозия в земеделските земи (обработваеми земи, пасища, овощни градини и/или лозя) в земеделските земи.
Размер на плащанията:	Методологията на изчисление е представена в Приложение 3 към мярка 214. Нивата на компенсаторни плащания годишно са: - Въвеждане на почвозащитни предкултури – 74 евро/ха - Поясно редуване на културите - 32 евро/ха - Създаване на тревни буферни ивици – 27 евро/ха - Изграждане на оттокоотвеждащи бразди - 26 евро/ха - Извършване на противоерозионни мероприятия в междуредия на лозя и овощни насаждения - 103 евро/ха- - Превръщането на обработваеми земи в пасища - 192 евро/ха - Извършване на подобрителни мероприятия в пасищата – 51 евро/ха

Под- Мярка 5: Традиционно животновъдство

Направление:	Опазване на застрашените местни породи (Ж 1)
Екологични цели:	<ul style="list-style-type: none"> • Поддържане на генетичните ресурси чрез увеличаване броя на животните за разплод от местни традиционни породи, които са застрашени от намаляване в бъдеще, а в някои случаи, дори могат да бъдат загубени за земеделието. • Подпомагане на местните традиционни породи, които са добре адаптирани към суровите условия на планинското земеделие и имат потенциала да изиграят важна роля в поддържането на традиционните системи за паша в планинските и полупланинските райони. • Опазване на генетичните ресурси, естествено адаптирани към местните и регионални условия.
Географско покритие:	Цялата територия на България
Изисквания по управлението:	Застрашените от изчезване местни породи, важни за селското стопанство, принадлежат към следните видове : - Говеда; - Биволи; - Овце; - Кози; - Коня; - Свине; Списъкът на застрашените породи е представен в Анекс 5, Приложение 3 към мярка 214. Ще се подпомагат чистопородни животни, които имат удостоверение за породна принадлежност или племенно свидетелство, издадени съгласно Закона за животновъдството.

	<p>Ще се прилагат следните изисквания:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Забранява се кръстосване на женските животни, подпомагани чрез плащания по тази подмярка – ще се подпомагат само чистопородни животни; • Допуска се кръстосване на бракувани женски животни, по решение на Развъдната асоциация или Изпълнителната агенция по селекция и репродукция в животновъдството (ИАСРЖ); • Спазване на развъдната програма за съответната подпомагана порода; • Водене на дневник за продажбите и закупуването на всички животни в стопанството; • Уведомяване и получаване на писмено позволение от съответната развъдна асоциация или от ИАСРЖ преди клане или продажба на всяко животно, подпомагано с плащания по тази под-мярка; • Забранява се свободното пасищно отглеждане на свинете извън регламентираните за тази цел места; • Стриктно спазване на законовите изисквания за хуманно отношение към животните и препоръките и техническите съвети на регионалните звена и съответните служби по отношение на хуманното отношение към животните, подпомагани с плащания по тази мярка. • Да не се надвишава гъстота на животинските единици над 2 ЖЕ/ха за всички животински единици в стопанството
Очаквано въздействие:	Увеличаване на броя на застрашените животни и опазването на тяхната чистопородност.
Размер на плащанията:	<p>Методологията на изчисление е представена в Приложение 3 към мярка 214.</p> <p>Годишните размери на компенсаторните плащания са:</p> <p>Говеда и биволи - 200 евро/ ЖЕ</p> <p>Коне – 200 евро/ ЖЕ</p> <p>Овце и кози – 165 евро/ ЖЕ</p> <p>Свине – 122 евро/ ЖЕ</p>
Направление:	Традиционни практики за сезонна паша на животните (пасторализъм) (Ж2)
Екологични цели:	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Подкрепа на традиционните практики на сезонна паша на животните в полу-естествените пасища с висока природна стойност в определените планински райони, използвайки традиционни методи за отглеждане на животните</i> • Превръщане на пашата в средство за опазване и поддържане на местообитанията и видовете във високопланинските райони • Да се насърчи използването на високопланинските пасища от традиционни породи животни, адаптирани към тези условия

	<ul style="list-style-type: none"> Насърчаване използването на каракачански кучета като ефикасен и екологосъобразен метод за защита на домашните животни от нападение на едри хищници (вълци, мечки, чакали и рисове) Да се съхрани био-разнообразието в специфичните планински райони
Географско покритие:	<p>Тази подмярка ще се прилага само за пилотни райони, подходящи за развитие на пасторализма, където:</p> <ul style="list-style-type: none"> съществуват големи територии с изоставени планински пасища; има едри хищници, които нападат селскостопанските животни; съществува възможност за сключване на договори за паша между земеделските стопани/овчарите и собствениците на пасищата – т.е. дирекциите на националните паркове; <p>Националните паркове Пирин и Централен Балкан ще бъдат първите пилотни райони. Най-важните характеристики на тези два парка са:</p> <ul style="list-style-type: none"> съществуването на земеделски стопани/овчари, които все още практикуват традиционния пасторализъм и могат веднага да се включат в тази под-мярка, което ще послужи за пример пред останалите земеделски стопани; Наличието на активни НПО, които ще насърчават прилагането на това направление сред земеделските стопани;
Потенциални бенефициенти	<p>Земеделски стопани, физически или юридически лица, които притежават тревопасни животни (овце, говеда или коне) и имат годишно разрешително за паша, издадено от собственика на високопланинските пасища (т.е. дирекциите на националните паркове). Препоръчват се договори за минимален период от 5 години, но могат да се приемат и разрешителни с по-кратки срокове, като рискът е за сметка на бенефициента.</p> <p>Съществуват няколко вида форми на собственост и практики, които могат да се подпомагат:</p> <ul style="list-style-type: none"> Собственикът на стадото е един и той се грижи за пашата или наема овчари; Собствениците на стадото са няколко, които по определен ред отговарят за пашата на стадото на високопланински пасища; Група собственици наемат овчар/и да се грижат за стадото им. <p>Във всеки случай, пряк бенефициент е онзи, който е получил от дирекцията на националния парк разрешително за паша на територията на парка.</p>
Изисквания по управлението:	<ul style="list-style-type: none"> Земеделският стопанин трябва да притежава най-малко или 50 овце, или 10 говеда, или 10 коня или комбинация от тях, но не по-малко от 10 ЖЕ.

	<p>1 ЖЕ може да допринесе за правилното изпасване на 1 ха планинско пасище и плащането ще се предоставя за спазване на съотношението: 1 ЖЕ= 1 ха;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Земеделският стопанин/овчарят трябва да води дневник на загубите на животни; • Земеделският стопанин/овчарят трябва да пасе животните си на определените планински пасища най-малко 3 месеца от годината (в периода май – октомври). Възможни са и по-кратки периоди, в зависимост от сезонните условия (т.е. късна пролет и късна есен); • Земеделският стопанин/овчарят може да притежава най-малко две кучета за опазване на животните от нападения на хищници. Реалният брой на кучетата трябва да бъде пропорционален на общия брой овце или говеда, които трябва да бъдат охранявани. Двойка каракачански кучета могат да охраняват стадо от 100 овце или 30 говеда, като за всеки допълнителни 100 броя овце или 30 броя говеда е необходимо по още едно куче; • Каракачанските кучета трябва да бъдат „работни кучета”, които са напълно приобщени към стадата овце/говеда и ги следват неотлъчно ; • За получаване на допълнителното компенсаторно плащане за паша с каракачански кучета, каракачанското куче трябва да притежава „Родословен сертификат” за произход, издаден от призната асоциация; • Овчарите не трябва да кръстосват Каракачанските кучета, подпомагани по тази под-мярка (ще се подпомагат само чистопородни кучета).
Минимална площ	Разрешителното за паша във високопланинско пасище трябва да е издадено за площ с размер, съобразен с изискването за гъстота на животните, определена с Плана за управление на националния парк.
Очаквано въздействие:	<ul style="list-style-type: none"> • По-пълноценно използване на високопланинските пасища, което ще доведе до поддържане на а) високопланинските съобщества с висока природна стойност и б) традиционните открити планински ландшафти. • Увеличаване на броя на животните от традиционни местни породи, в т.ч. на Каракачанското куче.
Размер на плащанията	<p>Методологията на изчисление е представена в Анекс 5, Приложение 3 към мярка 214.</p> <p>Ще бъдат предоставени следните плащания на ха/годишно:</p> <p>100 евро/ха (при спазване на съотношението 1 ЖЕ= 1 ха)</p> <p>110 EUR/ха с кучета (при спазване на съотношението 1 ЖЕ= 1 ха)</p>

Нива на подпомагане

Нивата на плащане са посочени в таблиците за всяко агро-екологично задължение. Подпомагането не може да надхвърля максимално допустимите нива, определени в Регламент 1698/2005.:

- Едногодишни култури : 600 евро/ха;
- Многогодишни култури : 900 евро/ха;
- Друг начин на земеползване: 450 евро/ха;
- Застрашени от изчезване местни породи, важни за селското стопанство: 200 евро/ ЖЕ.

Процедура за избор

Бенефициентите, които покриват критериите за избираемост ще бъдат одобрени в съответствие с реда на подаване на заявлението за подпомагане (първи подал, пръв

Списък на застрашените от изчезване местни породи, важни за селското стопанство

Списъкът на застрашените от изчезване местни породи, важни за селското стопанство, и броят на женските животни за разплод са посочени в Анекс 5, Приложение 3 към Мярка 214.

Количествени цели за общите индикатори на ЕС

Вид на индикатора	Индикатор	Цел 2007-2013г.
Изходен	Брой подпомагани земеделските стопанства	40 000
	Обща площ, за която се предоставя агро-екологично плащане (ха)	160 000
	Брой на сключените договори	50 000
	Физическата площ, включена в агро-екологичната мярка	160 000
	Брой агроекологични задължения, свързани с опазване на генетичните ресурси	1 000
Резултат	Площи под устойчиво земеползване, допринасящи за:	
	• Опазване на био-разнообразието	110 000
	• Подобряване на качеството на водите	1 000
	• Подобряване на качеството на почвите	160 000 ха, от които върху 70 000 ха ще се прилагат метода на биологичното земеделие
Въздействие	Предотвратяване на загубата на био-разнообразието	Ще бъде наблюдаван (Дейности за опазване на застрашените местни породи)
	Поддържане на земеделските и горските земи с ВПС	Ще бъде наблюдаван (Значително подобряване вследствие на прилагането на подмерките за земи с ВПС, за опазване на водите и почвите и за поддържане на характеристики на ландшафта)
	Подобряване на качеството на водите	Ще бъде наблюдаван (Подобряване вследствие на прилагането на подмерките за земи с висока природна стойност и за опазване на водите и почвите)

В Годишните доклади на ПРСР ще се публикуват мониторинговите данни за броя на заявленията за включване в мярката, площите и изплатените суми за всяка агро-екологична дейност.

Наименование на мярката **Първоначално залесяване на неземеделски земи**

Код **223**

Член, касаещ мярката

Член 36 (b) (iii) и чл. 45 от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005г.
Т.5.3.2.2.3 от Приложение II на Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006

Обосновка

34% от общата територия на България е заета от гори, които са разположени предимно в планинските райони. Основните райони с интензивно земеделие са в Северна България и около река Марица и се характеризират с лесистост по-малка от 10%. Голяма част от бившите земеделски земи, разположени в планинските и полупланинските райони, все още е неизползвана, което води до много екологични и социално-икономически проблеми.

В равнините, заради ниската лесистост, се наблюдава висока степен на раздробяване на горите и другите залесени територии. За запазване на био-разнообразието се изискват поне така наречените естествени „мостове”.

От друга страна, разширяването на горските ресурси допринася за борбата с промените в климата и увеличава поглъщането на въглерода. За тази цел, изоставените земеделски земи имат висок потенциал, заради сравнително подходящите условия за бърз растеж на млади горски дървета места.

В планинските райони се наблюдава висока степен на деградация и регресивна сукцесия. Тези райони губят почва и от ветровата и водната ерозия. Също така техните възможности за борба с природни бедствия като наводненията, да предпазват почвата и подобряват качеството на водата са много по-малки.

Чрез увеличаване на лесистостта, основано на местни дървесни видове, ще се подобри също и водният баланс в околните територии, което е важен проблем за страните от Южна Европа.

Цели на мярката

- Увеличаване на лесистостта с цел принос към смекчаване климатичните промени и подпомагане био-разнообразието в природата;
- Намаляване на ерозията и предпазване от маргинализация на земите;
- Подобряване на водния баланс в подкрепените и съседни на тях територии.

Обхват и дейности

Обхват:

Не-земеделски земи на цялата територия на страната, попадащи в :

1. райони, в общини с лесистост по-малка от 60%;

2. райони с висок и среден риск от ерозия на почвата, според националната класификация, направена от Изпълнителната Агенция по Почвени Ресурси⁹⁹.

За целите на тази мярка не-земеделските земи включват:

1. Изоставените земеделски земи – земеделски земи, които не са използвани за земеделие най-малко 3 години преди подаване на заявлението за залесяване.

2. Голини от горския фонд – земи от горския фонд, които никога не са били залесявани през предходните 15 години, преди подаване на заявлението за залесяване, с изключение на районите, ценни от екологична гледна точка.

Дейности:

1. Залесяване, което включва:
 - а. Създаване на технологичен план за залесяване;
 - б. Почвоподготовка;
 - в. Сеене или засаждане;
 - г. Дейности за направляване на естественото редуване на видовете;
 - д. Ограждане на залесената територия.
2. Поддръжка, която включва:
 - а. Попълване (презасяване или презасаждане);
 - б. Отглеждане на младите горски култури до 5 години след залесяването.

Бенефициенти

Допустими за подпомагане са:

1. Частни собственици (физически и юридически лица) на неземеделска земя и техните сдружения;
2. Общини - собственици на неземеделска земя и техните сдружения;
3. Държавни лесничейства, държавни дивечовъдни станции, национални паркове и научноизследователски горски стопанства, които управляват държавни гори.

Критерии за допустимост

1. Всички кандидати трябва да докажат собственост на земята, която ще залесяват;
2. Минималната площ за залесяване трябва да бъде както следва:
 - Частни собственици – 0,5 ha;
 - Сдруженията на частните собственици – 1,0 ha;
 - Общините и техните сдружения – 1,0 ha;
 - Държавни лесничейства, държавни дивечовъдни станции, национални паркове и научноизследователски горски стопанства – 1,0 ha;
3. Залесяванията трябва да се извършват съгласно Закона за горите и свързаните с него подзаконовни нормативни актове;
4. Залесяванията трябва да отговарят на целите на мярката;
5. Разходите за поддръжка са допустими за подпомагане само при залесяване на изоставена земеделска земя;
6. Залесяването с цел производство на коледни елхи е изключено от подпомагане.

⁹⁹ Около 80,6% от цялата територия на страната

Критерии за избор на проекти

Всички заявления ще бъдат проверявани дали отговарят на критериите за допустимост. След това, избираемите проекти ще бъдат класирани според следните критерии за избор:

- местоположение на територията на община с ниска лесистост (от по-малко от 30% до по-малко от 60%, като се дава приоритет на по-ниския процент);
- местоположение на територията на община, класифицирана като община с висок или среден риск на ерозия.

Изисквания и критерии за избор на райони за залесяване

Всички видове залесяване подпомагани по тази мярка, трябва да бъдат с екологична насоченост. Допустими за подпомагане са неземеделските земи в България. Гори, урбанизирани територии, изоставени земеделски земи с Висока Природна Стойност (ВПС), пасищата и ливадите не са допустими за подпомагане. Местата по НАТУРА 2000 могат да бъдат подпомагани само ако такава дейност е изрично записана в Плана за управление на съответната зона/Заповедта за определяне на защитената зона.

Изисквания, гарантиращи че планираните дейности са подходящи за местните условия и съвместими с екологичните изисквания, особено био-разнообразието

Според Наредба № 17 (за залесяване и инвентаризация на горските култури, ДВ №67/15.08.2000) за всяко залесяване се изготвя технологичен план за залесяване. Технологичният план за залесяване се основава на „Класификационната схема на типовете месторастения в Република България”. Тя е изработена в зависимост от релеф, изложение, наклон, надморска височина, почвени, климатични и екологични характеристики на терена. В България има 135 типа месторастения. За всеки тип месторастение са изброени видовете, с които може да се залесява. От изброените видове се дава предпочитание на местните такива, които са доказали своята дълговечност и съвместимост и имат подходящ произход за възстановяване на биологичното разнообразие.

Описание на методологията за изчисляване на разходите за създаване и поддръжка

Нивата за подпомагане на разходите за създаване и поддръжка по тази мярка са определени чрез използване на стандартни разходи.

Допустимите разходи за създаване включват:

- Подготовка на технологични планове за залесяване;
- Почвоподготовка;
- Транспорт и временно съхраняване на посадъчния материал;
- Закупуване на посадъчен материал;
- Разходи за труд при залесяване;
- Разходи за създаване на временни огради (където е необходимо).

Където е уместно, тези разходи са диференцирани според градуса на наклона на терена, който ще се залесява.

Разходи за изготвяне на технологични планове за залесяване са допустими само като част от по-голям проект за залесяване, а не като самостоятелен проект. Тези разходи могат да бъдат възстановявани след одобряването на цялостния проект за залесяване.

Допустимите разходи за поддръжка включват разходи за попълване, както и разходи за отглеждане и осветление.

Методологията използвана за изчисленията на горните стандартните разходи е описана в Анекс5 (Приложение 1 към Мярка 223).

Степен на подпомагане и размер на помощта

1. За разходите за създаване:

Степента на подпомагане ще бъде както следва:

- 100% от общите допустими разходи за проекти на общини от селските райони (231 общини).
- за всички други кандидати:
 - 80% от общите допустими разходи за проекти от необлагодетелствани райони и места по Natura 2000;
 - 70% от общите допустими разходи за проекти от всички останали райони.

В резултат на това, размерът на подпомагане на разходите за създаване е както следва:

Степен на подпомагане	Иглолистни (евро/ха)		Широколистни (евро/ха)	
	наклон < 10°	наклон > 10°	наклон < 10°	наклон > 10°
70%	1,270	1,323	2,068	2,121
80%	1,452	1,512	2,364	2,424
100%	1,815	1,890	2,955	3,030

За смесените култури, размерът на подпомагане ще бъде според процента на смесване и цифрите, посочени по-горе.

2. За разходите за поддръжка:

Разходите за поддръжка ще се плащат до 5 години след създаването на новите гори. Те ще включват:

- Презасяване или презасаждане на загубените след залесяването фиданки, веднъж за първата, втората и третата година след създаването. Допустимите разходи за всяка година ще бъдат до 10% от споменатите по-горе разходи за създаване;
- Отглеждане до 3 пъти за година през 5 годишният период след създаването, както следва:

	Година 1	Година 2	Година 3	Година 4	Година 5
Честота	3	3	2	1	1
Евро/ха	90	90	90	90	90
Подпомагане за година	270	270	180	90	90

Методологията използвана за изчисленията на горните стандартните разходи е описана в Анекс 5 (Приложение 1 към Мярка 223).

Връзка на предложената мярка с национални/под-национални горски програми или еквивалентни инструменти и с Горската стратегия на общността

Предложената мярка е свързана с Националната стратегия за устойчиво развитие на горите 2006 – 2015 г., като стратегическа цел по точка 3 и като дейност, предвидена в Стратегическия план за развитие на горския сектор, както и с Горската стратегия на Общността (параграфи D1a и C 2).

Връзка с плановете за защита на горите за районите, класифицирани като такива с висок и среден риск от горски пожари и елементите, осигуряващи съответствие на предложената мярка с тези плановете за защита.

Територията на България все още не е класифицирана според Регламент на Съвета (ЕЕС) 2158/92 по степен на риск от горски пожари. В съответствие с чл. 2, ал. 1 на този регламент, България сама е класифицирала територията си по отношение на риска от пожари, както следва: с висок риск – 30%, със среден риск – 45% и с нисък риск – 25%. Нещо повече, съществува Национална стратегия за борба с горските пожари за цялата територия на страната, която е финансирана от ФАО през 2005г. Тя включва Национален план за защита на горите от пожари. Според тази стратегия, всеки собственик на гори е задължен да подготви собствен план за защита от пожари. За държавните гори има създадени плановете за управление, които включват и борбата с горските пожари.

Всички дейности по тази мярка, които се извършват в райони с висок и среден риск от горски пожари, са свързани с дейностите за борба и превенция на горските пожари в съответствие с мярка 226. Освен това, залесяването на тези райони включва противопожарни ивици и задоволителна пътна инфраструктура (свързана с мярка 226).

Преходни мерки

Виж Секция 5.1.2.

Количествени цели за общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел
Изходен	Брой на бенефициентите получаващи помощ за залесяване	2 000.
	Размер на залесената площ	10 000 ha
Резултат	Площ с успешно управление на земята допринасяща за: (а) Био-разнообразието и горско стопанство с висока природна стойност (б) Качество на водата (в) Смякчаване на промените в климата (г) Съхраняване качество на почвата (д) Предотвратяване на маргинализацията и изоставянето на земята	(а) 6 000 ha (б) 3 000 ha (в) 8 000 ha (г) 3 000 ha (д) 10 000 ha
Въздействие	Поддържане на земеделски и горски земи с висока природна стойност	Ще бъде наблюдавано
	Промяна в земите с висока природна стойност	Не са допустими за залесяване
	Увеличаване на производството на енергия от възобновяеми източници	72 Ктона

Наименование на мярката **Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности**

Код **226**

Член, касаещ мярката

Чл.36 (b) (vi) и чл. 48 от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005г.

Чл.33 и т.5.3.2.2.6. от Приложение II на Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006г.

Обосновка

Основните природни бедствия в България са горските пожари, наводненията, ветровалите и насекомните вредители. Напоследък в България се появиха някои важни природни бедствия, които сериозно увреждат горите.

През последните 5 години повече от 500 хил. ha гори бяха съсипани от горски пожари. Повечето от тях (приблизително 80%) не са възстановени и до момента. Тези горски територии са с висок потенциал за по-нататъшни бедствия причинени от насекоми и допринасят за наводненията и почвената ерозия. От друга страна частните собственици на гори и общините нямат достатъчно средства да възстановят тези горски площи. Като резултат от ниската икономическа продуктивност на тези гори и високата степен на безработица в такива селски райони, липсва желание да се изразходват средства. Без подпомагане от страна на ЕС, тези горски територии в близко бъдеще ще се превърнат в изоставени.

Друго природно бедствие за горите в България са ветровалите. Оценено е, че през последните 2 години повече от 120 хил. м³ (250 хил. ha) са пострадали. Само 50% от тези гори са възстановени и то основно в държавните гори. Като резултат, огромна увредена територия все още не е възстановена, подобно на районите, пострадали от пожари, особено в дребно размерните частни и общински гори.

Тези сериозни заплахи за българските гори водят до загуба на потенциал за поглъщане на въглерода и производство горски продукти.

Без финансовата подкрепа, предвидена в тази програма, горските територии ще бъдат увредени и по-нататък, а увредените територии нямат да бъдат възстановени.

Цели на мярката

- Възстановяване на горите повредени от горски пожари и други природни бедствия;
- Подобряване на превантивни дейности за борба с горските пожари.

Обхват и дейности

Обхват:

Държавни, общински и частни гори както следва:

- Възстановителни дейности се прилагат на цялата територия на страната.
- Превантивни дейности срещу горски пожари ще бъдат допустими само в класифицираните като гори с висок и среден риск от горски пожари.

Дейности:

1. Възстановителни дейности:
 - Почистване на площите пострадали от горски пожари, ветровали и други природни бедствия;
 - Презалесяване на пострадалите гори, чрез използване на местни дървесни видове;
 - Създаване и подобряване на депа за съхранение на дървесината в случаите на природни бедствия.
2. Превантивни дейности за борба с горските пожари:
 - Създаване или подобряване на противопожарна инфраструктура – лесо-културни прегради, противопожарни полоси, минерализовани ивици и т.н.;
 - Закупуване на оборудване за противопожарни депа;
 - Строителство и подобряване на площадки за хеликоптери;
 - Строителство и подобряване на водоизточници за борба с пожарите;
 - Строителство и подобряване на постоянни наблюдателни пунктове, закупуване на средства за наблюдение и комуникация;
 - Строителство и подобряване на горски пътища в гори с висока степен на риск от пожари;
 - Разнообразяване на видовия състав, чрез превръщане на иглолистните култури в широколистни или смесени дървостои.

Разходите за поддръжка няма да се подпомагат по тази мярка.

Горската пътна мрежа и нейното развитие е част от устойчивия лесоустройствения проект (УЛУП). Самият УЛУП има Оценка на въздействието върху околната среда и е минал през консултационен процес. За това, строителството и подобряването на горски път заложен в УЛУП няма да се нуждае от Оценка на въздействието върху околната среда. Всяко друго строителство на горски път трябва да има такава оценка.

Бенефициенти

Допустими за подпомагане са следните бенефициенти:

1. Частни собственици на гори и техните сдружения;
2. Общини - собственици на гори и/или техните сдружения;
3. Държавни лесничейства, държавни дивечовъдни станции, национални паркове и научноизследователски горски стопанства.

Процедура за избор на проекти

Бенефициентите които отговарят на критериите за допустимост, ще бъдат одобрявани по реда на тяхното кандидатстване (първи дошъл първи обслужен).

Размер на помощта

- до 100% от общите допустими разходи;

Планове за защита

Територията на България все още не е класифицирана според Регламент на Съвета (ЕЕС) 2158/92 по степен на риск от горски пожари. В съответствие с чл. 2, ал. 1 на този регламент, България сама е класифицирала територията си по отношение на риска от пожари, както следва: с висок риск – 30%, със среден риск – 45% и с нисък риск – 25%. Нещо повече, съществува Национална стратегия за борба с горските пожари за цялата

територия на страната, която е финансирана от ФАО през 2005 г. Тя включва Национален план за защита на горите от пожари. Според тази стратегия, всеки собственик на гори е задължен да подготви собствен план за защита от пожари. За държавните гори има създадени планове за управление, които включват и борбата с горските пожари. Недържавните гори бяха включени в тези планове преди реституцията. В случай, че тези 10 годишни планове изтичат, недържавните собственици на гори са задължени да подготвят и прилагат нови планове за защита на горите от пожари, като част от плановете за управление на горите (предвидени в Мярка 122).

Връзка на предложената мярка с национални/под-национални горски програми или еквивалентни инструменти и с Горската стратегия на общността

България прие Национална стратегия за устойчиво развитие на горите 2006-2015 г. и Стратегически план за развитие на горския сектор в сила от януари 2007 г. Защитата на горите от пожари е отбелязана в точка 3.3 от Стратегията и точка 8.1. от действията предвидени от Стратегическия План.

Връзката с Горската стратегия на Общността е дадена в параграфи В 3 (горски пожари) и С2.

Връзка с плановете за защита на горите за районите, класифицирани като такива с висок и среден риск от горски пожари и елементите осигуряващи съответствие на предложената мярка с тези планове за защита.

Повечето от предложените дейности ще бъдат прилагани в класифицирани с висока и средна степен на риск от пожари гори (виж Анекс 5, Приложение 1 към Мярка 226)). Съответствието на предложената мярка и дейности с плановете за защита ще бъде дадена посредством плановете за управление на горите посочени по-горе.

Преходни мерки

Няма

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел
Изходен	Възстановителни дейности: Брой на подпомогнатите дейности Подпомогната площ увредени гори	2 000 170 хил. ha
	Превантивни дейност: Брой оборудвани противопожарни депа	100
	Брой построени/подобрили хеликоптерни площадки	10
	Брой построени/подобрили наблюдателни пунктове	100
	Общ обем на инвестицията (в млн. евро)	29
Резултат	Площ с успешно управление на земята допринасяща за: (а) Био-разнообразието и горско стопанство с висока природна стойност (б) Качество на водата (в) Смячане на промените в климата (г) Качество на почвата (д) Избягване на маргинализацията и изоставяне на земята	а) 170 хил. ha б) 170 хил. ha в) 170 хил. ha г) 170 хил. ha д) 170 хил. ha
Въздействие	Промяна в районите с висока природна стойност	Ще бъде наблюдавано (Опазване и подобрене на природната стойност на земите на повече от 20% от частните горски площи)
	Промяна в баланса на минералните вещества	Ще бъде наблюдавано
	Увеличаване на производството на енергия от възобновяеми източници (Ктона)	180

5.4 Мерки по Ос 3

Наименование **Разнообразяване към неземеделски дейности на мярката**

Код на мярката **311**

Член, касаещ мярката

Член 52 (а) (i) и 53 от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005г.

Член 35 и т.5.3.3.1.1 от Приложение II на Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006

Обосновка на мярката

Процесът на реструктуриране на българския земеделски сектор, който се характеризира с голям брой ниско продуктивни малки стопанства, може да бъде стимулиран към разнообразяване на дейността чрез насърчаване развитието на неземеделски дейности. Към момента, относително малък дял стопани развиват печеливши дейности извън земеделието, поради липсата на начален капитал, на управленски знания и умения за развиване на неземеделски бизнес.

Подпомагането на инвестиции на земеделски производители за развиване на неземеделски дейности ще улесни навлизането им или разширяването на дейностите в сектори с потенциал за пазарен растеж. Това ще доведе до допълнителен доход за земеделските стопани и ще пренасочи работна ръка от земеделието към работни места с по-висока производителност, като по този начин смекчи проблема с недостатъчната заетост.

Подпомагане развитието на неземеделски дейности от земеделски производители, също така ще създаде възможности за заетост за населението, което не се занимава със земеделие и може да допринесе за намаляване на миграцията от селските райони. Населението в селските райони ще се възползва от допълнителни и с по-високо качество услуги.

Цели на мярката

- Насърчаване на разнообразяването към неземеделски дейности, чрез земеделския сектор;
- Насърчаване на създаването на възможности за заетост и на повишаване на доходите на населението от селските райони;
- Насърчаване на развитието на интегриран туризъм в селските райони.

Обхват и дейности

Мярката предоставя безвъзмездна помощ на земеделски производители за инвестиции в неземеделски дейности.

Мярката се прилага в 231 общини в селските райони.

Няма да бъдат подпомагани инвестиции за развитие на туризма в населени места и курортни селища с развит масов туризъм (виж списък в Приложение 6).

Получатели на подпомагането (Бенефициенти)

Земеделски производители в общините от селските райони.

Допустими области на разнообразяване

Индикативен списък на областите за разнообразяване:

- *Развитие на селски туризъм:*
 - Туристическо настаняване и осигуряване на храна на туристите (включително семейни хотели, къмпинги и съоръжения, и т.н.);

В случаи на проекти за туристическо настаняване (ново строителство или подобрения) се подпомагат инвестиции в места за настаняване с не повече от 20 помещения за гости (в съответствие с Приложение №1 от НАРЕДБА за категоризиране на средствата за подслон, местата за настаняване и заведенията за хранене и развлечения - обн., ДВ, бр. 2 от 07.01.2005 г. към Закона за туризма).

- Развитие на туристическите услуги, които предлагат на посетителите възможности за спорт и отдых или са насочени към хобита и други дейности за свободното време (езда, колоездене, фототуризм) и специализиран туризъм за любители на природата – наблюдение на птици, животни, пеперуди, растения и т.н.);
- Туристически услуги, свързани с опазване и експониране на места с исторически, културен, природен или образователен интерес (стари изби, мелници, ферми, изложения на закрито и открито), и т.н.
- *Местно занаятчийство:*
 - Занаятчийски дейности (включително предоставяне на услуги, свързани с участието на посетители в занаятчийски дейности).
- *Развитие на социални услуги за населението в селските райони;*
 - Грижи за деца, за възрастни хора и т.н.;
- *Преработка и маркетинг на земеделски продукти, които не се подпомагат по мярка 123 и крайният продукт не е включен в Приложение I на Договора за създаване на ЕО;*
- *Създаване/обновяване или подобрение на работилници за поддръжка и ремонт на машини и съоръжения:*
- *Производство и продажба на възобновяема енергия:*
 - слънчева, вятърна, водна, геотермална енергия и т.н. (с изключение производството на био-горива);
 - био-енергия, в случай на преработка на суровини от собственото земеделско стопанство ;

Капацитетът на инсталациите по тази мярка не трябва да надвишава 1 мегават.

Подпомагат се инвестиции и в други сектори, с изключение на първична преработка на земеделски продукти, рибарство и аквакултури, секторите за преработка и маркетинг допустими за подпомагане по мярка 123, въгледобив, стоманодобив, производство на синтетични влакна, хазарт, финансови услуги и посредничество в недвижими имоти и сектори и дейности, определени в чл.1 от Регламент на Комисията (ЕС) 1998/2006 от 15 декември 2006 година относно прилагането на чл. 87 и 88 от Договора за "минимална помощ".

Вид на помощта

а) Безвъзмездна помощ за допустими инвестиции, включително общи разходи, свързани с инвестицията;

б) Безвъзмездна помощ за външни консултантски услуги за разработване на маркетингови стратегии, разработване на продукти, въвеждане на системи за качество и т.н., свързани с подпомаганата неземеделска дейност;

в) Безвъзмездна помощ за подпомагане на разходи за рекламиране и публикуване на рекламни материали, свързани с подпомаганата неземеделска дейност.

Разходите по точки б) и в), както и общите разходи свързани с инвестициите не могат да надвишават 12% от общите допустими разходи по проекта.

Интензитет на помощта

- 70% от общите допустими разходи при спазване на ограниченията и условията, наложени по правилата за минимална помощ (de minimis) (Регламент на Комисията (ЕС) № 1998/2006);
- Минималният размер на общите допустими разходи за проект е 5 000 евро;
- Максималният размер на общите допустими разходи за проект е 400 000 евро, а в случаи на инвестиции за производство на енергия от възобновяеми източници - 1 000 000 евро;
- Максималният размер на помощта за проект е 200 000 евро, а за инвестиции в сектор „сухопътен транспорт” - 100 000 евро.

Критерии за допустимост и селекция:

Всички предложения за проекти се проверяват дали отговарят на критериите за допустимост. Предложенията за проекти, които отговарят на критериите за допустимост се класират по приоритетните критерии, изброени по-долу.

При кандидатстването за подпомагане трябва да бъдат спазени всички изисквания за допустимост на кандидатите, дейностите и разходите определени в тази мярка и в точка 5.1.2.

Кандидатите трябва да отговарят на следните изисквания за допустимост:

- Земеделски производители – физически или юридически лица¹⁰⁰ – регистрирани по реда на Закона за подпомагане на земеделските производители или Закона за тютюна и тютюневите изделия;
- Инвестицията да се извършва на територията на община от селските райони, за която се отнася проектното предложение;
- За юридически лица, делът на приходите от земеделска дейност трябва да бъде минимум 50 % от общите приходи на предприятието;

В процеса на избор, проектите се класират и се дава приоритет на:

- Проекти за развитие на интегриран селски туризъм и за енергия от възобновяеми източници;
- Проекти за разнообразяване на дейността, представени от земеделски производители, регистрирани по реда на Закона за тютюна и тютюневите изделия;
- Проекти представени от жени и млади фермери;

¹⁰⁰ Юридическите лица трябва да отговарят на дефиницията за микро, малко или средно предприятие съгласно Закона за малките и средни предприятия

- Проекти осъществявани на територията на 178 общини в селските райони, които не са включени в агломерационните ареали;
- Проекти представени от кандидати, които никога до сега не са били подпомагани от Европейския съюз за изпълнението на подобен проект;
- Проекти представени от кандидати, които имат постоянен адрес (за физическите лица) или седалище или регистриран клон (за едноличните търговци и за юридическите лица) на територията на общината, където проектът ще се извършва.

Граници и критерии за разграничаване от други финансови инструменти на ЕС

Инвестиции за разнообразяване дейността на земеделски производители към неземеделски дейности се подпомагат само по ПРСР във всички 231 общини в селските райони. ОП „Развитие на човешките ресурси” (Европейски Социален Фонд - ЕСФ) подпомага нуждите от обучение за насърчаване разнообразяването на икономиката към неземеделски дейности. ОП „Регионално развитие” (Европейски Фонд за Регионално Развитие – ЕФРР) подпомага общини (и техни асоциации), Министерство на културата, туристически асоциации и обществени органи, управляващи паметници на културата с национално значение, за развитие на туристически дейности (Дейност 3.1), докато бенефициенти по проекти за туризъм по тази мярка могат да бъдат единствено регистрирани земеделски производители от общините в селските райони (виж също точка 10.2).

Финансиране

Бюджетът на мярката е посочен в Раздел 7, Таблица: Индикативно разпределение на бюджета по мерки от ПРСР.

Преходни разпоредби/ споразумения

Не се прилагат.

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013г.
Изходен	Брой получатели на помощта	4 500
	Общ обем на инвестициите в млн. евро	216
Резултат	Увеличаване на неземеделската брутна добавена стойност в подпомогнатите стопанства в млн. евро	25
	Общ брой на създадените работни места	5 500
Въздействие	Икономически растеж (НДДС в МСПС)	9
	Създаване на заетост (нетно създадени допълнителни работни места на пълен работен ден)	5 000

Допълнителни специфични за Програмата индикатори и цели

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007 -2013г.
Изходен	Брой подпомогнати нови туристически дейности	1 500
	Общ обем на инвестициите в туризъм в млн. евро	126

Наименование на мярката **Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия**

Код на мярката **312**

Член, касаещ мярката

Чл. 52 (а) (ii) и чл. 54 от Регламент на Съвета (ЕС) N°1698/2005г.

Т. 5.3.3.1.2 от Приложение II на Регламент на Комисията (ЕС) N° 1974/2006

Обосновка за намесата

В икономиката в селските райони на България преобладават микропредприятия с ограничени финансови ресурси за растеж и модернизация. Много от тях са създадени от безработни или застрашени от безработица хора, започващи бизнес с малък начален капитал и малък управленски опит. Липсата на финансови ресурси за първоначални инвестиции води до свръх концентрация на малки предприятия в няколко сектора, за които е необходим малък начален капитал (продажби на дребно и ремонтни услуги), но те имат малък потенциал за създаване на работни места. Секторът на дребния бизнес е с нисък темп на инвестиции, което от своя страна ограничава приноса му към създаване на заетост в селските райони.

Предприемачеството в селските райони се затруднява и от високия риск, свързан с дейността на малки пазари, липсата на капитал и недостатъчния достъп до бизнес развитие и съвети. Секторът на малкия бизнес в селските райони се сблъсква с допълнителни териториални пречки, свързани с ниската покупателна способност на местното население и стагниране на икономиката на селските райони.

Подкрепата за инвестиции за стартиращи и развитието на съществуващи микропредприятия е важен инструмент за подобряване на конкурентоспособността и потенциала за създаване на заетост в икономиката на селските райони. Тази подкрепа ще благоприятства за развитието на селските райони, чрез създаването на повече и по-качествени работни места, като спомогне за разнообразяване на селската икономика на България, която в момента е силно зависима от земеделието.

Цели на мярката

- Насърчаване на растежа и създаване на нови работни места в неземеделски микропредприятия в селските райони;
- Насърчаване на предприемачеството в селските райони;
- Насърчаване развитието на интегриран селски туризъм.

Обхват и дейности

Мярката предоставя безвъзмездна помощ за инвестиции и съвети за маркетинг и мениджмънт за нови и съществуващи микропредприятия.

Мярката подпомага неземеделски микропредприятия за инвестиции за създаване или развитие на неземеделски дейности.

Мярката се прилага в 231 общини в селските райони.

Няма да бъдат подпомагани инвестиции за развитие на туризма в населени места и курортни селища с развит масов туризъм (виж списък в Приложение 6).

Получатели на подпомагането (Бенефициенти)

Новорегистрирани или съществуващи микропредприятия, работещи в неземеделски сектори в общини от селските райони.

Микропредприятия са предприятия, които имат средно списъчен брой на персонала по-малък от 10 души и годишен оборот и/или годишен счетоводен баланс, които не превишават левовата равностойност на 2 000 000 евро и съответстват на всички изисквания на Препоръката на Комисията (ЕС) 2003/361 за дефиницията за малки и средни предприятия.

Описание на типовете дейности

Подпомагат се инвестиции и свързани с тях външни услуги по маркетинг и мениджмънт за развитие на дейности в неземеделски сектори като:

- Преработвателна промишленост - производство на мебели, леко машиностроене и т.н.
- Производство на възобновяема енергия:
 - производство на био-енергия за посрещане на собствените енергийни нужди на микропредприятието;

и/или

- производство на био-енергия с цел продажба в случаите на преработка на продукти (суровини), които не попадат в Приложение I на Договора за създаване на ЕО;

и/или

- производство на енергия за продажба от възобновяеми енергийни източници (слънчева, вятърна, водна, геотермална енергия и т.н.).

Капацитетът на инсталациите по тази мярка не трябва да надвишава 1 мегават.

- Услуги – развитие на дейности свързани със селски туризъм от частни микропредприятия, отдих и спорт, създаване и развитие на консултантски и бизнес услуги, социални грижи и здравеопазване, транспортни услуги и т.н.

В случаи на проекти за туристическо настаняване (ново строителство или подобрения) се подпомагат инвестиции в места за настаняване с не повече от 20 помещения за гости (в съответствие с Приложение №1 от НАРЕДБА за категоризиране на средствата за подслон, местата за настаняване и заведенията за хранене и развлечения - обн., ДВ, бр. 2 от 07.01.2005 г. към Закона за туризма).

Подпомагат се инвестиции и в други сектори с изключение на първична преработка на земеделски продукти, рибарство и аквакултури, секторите за преработка и маркетинг допустими за подпомагане по мярка 123, въгледобив, стоманодобив, производство на синтетични влакна, хазарт, финансови услуги и посредничество с недвижими имоти и сектори и дейности, определени в чл.1 от Регламент на Комисията (ЕС) 1998/2006 от 15 декември 2006 година относно прилагането на чл.87 и 88 от Договора за "минимална помощ".

Вид на помощта

а) Безвъзмездна помощ за допустими инвестиции, включително общи разходи, свързани с инвестицията;

б) Безвъзмездна помощ за външни консултантски услуги за разработване на маркетингови стратегии, разработване на продукти, въвеждане на системи за качество и т.н., свързани с подпомаганата неземеделска дейност;

в) Безвъзмездна помощ за разходи за реклама и публикуване на рекламни материали, свързани с подпомаганата неземеделска дейност.

Разходите по точки б.) и в.), както и общите разходи свързани с инвестициите не могат да надвишават 12% от общите допустими разходи по проекта.

Интензитет на помощта

- 70% от общите допустими разходи при спазване на ограниченията и условията, наложени по правилата за минимална помощ (de minimis) (Регламент на Комисията (ЕС) № 1998/2006);
- Минималният размер на общите допустими разходи за проект е 5 000 евро;
- Максималният размер на общите допустими разходи за проект е 400 000 евро, а в случаи на инвестиции за производство на енергия от възобновяеми източници - 1 000 000 евро;
- Максималният размер на помощта е 200 000 евро, а за инвестиции в сектор „сухопътен транспорт” - 100 000 евро.

Критерии за допустимост и селекция

Всички предложения за проекти се проверяват дали отговарят на критериите за допустимост. Предложенията за проекти, които отговарят на критериите се класират по приоритетните критерии, изброени по-долу.

При кандидатстването за подпомагане трябва да бъдат спазени всички изисквания за допустимост на кандидатите, дейностите и разходите определени в тази мярка и в точка 5.1.2.

Кандидатите трябва да отговарят на следните изисквания за допустимост:

- да са регистрирани по Търговския закон, Закона за кооперациите или Закона за занаятите и да отговарят на определението за микропредприятие съгласно Препоръката на Комисията 2003/361/ЕС;
- инвестицията да се извършва на територията на община в селските райони, за която се отнася проектното предложение;

Земеделски производители, регистрирани по реда на Закона за подпомагане на земеделските производители или Закона за тютюна и тютюневите изделия, както и земеделски стопани регистрирани по Интегрираната система за администриране и контрол (ИСАК) не са допустими за кандидатстване по тази мярка.

В процеса на избор, проектите се класират и се дава приоритет на:

- Проекти за развитие на интегриран селски туризъм, за енергия от възобновяеми източници и услуги, свързани с информационни технологии;
- Новосъздадени микропредприятия (независими и регистрирани до една година преди кандидатстването);
- Проекти представени от жени и млади хора (до 40 г. възраст);
- Проекти осъществявани на територията на 178 общини в селските райони, които не са включени в агломерационните ареали;
- Проекти представени от кандидати, които никога до сега не са били подпомагани от Европейския съюз за изпълнението на подобен проект;

- Проекти представени от кандидати, които имат постоянен адрес (за физическите лица) или седалище или регистриран клон (за едноличните търговци и за юридическите лица) на територията на общината, където проектът ще се извършва.

Граници и критерии за разграничаване от други финансови инструменти на ЕС

За да се избегне припокриване на подпомагането с Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика 2007-2013” (ЕФРР), помощ за инвестиции на микропредприятия в селските райони се отпуска само в рамките на ПРСР. ОП „Регионално развитие” - Приоритетна ос 3 подпомага общини (и техни асоциации), Министерство на културата, туристически асоциации и обществени органи, управляващи паметници на културата с национално значение за развитие на туристически дейности (Дейност 3.1), докато бенефициенти за проекти за частни туристически дейности по тази мярка могат да бъдат единствено микропредприятия от селските райони.

Микропредприятията от селските райони са допустими за подпомагане по мерки за обучение, предлагани по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси 2007-2013” (ЕСФ) (виж също точка 10.2).

Финансиране

Бюджетът на мярката е посочен в Раздел 7, Таблица: Индикативно разпределение на бюджета по мерки от ПРСР.

Преходни разпоредби/ споразумения

Не се прилагат.

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013г.
Изходен	Брой на подпомогнати/създадени микропредприятия	4 200
	- новообразувани микро-предприятия	1 600
	- други микропредприятия	2 600
	Общ обем на инвестициите в мил.евро	182
Резултат	Увеличаване на неземеделската брутна добавена стойност в подпомогнатите (микро-) предприятия в млн. евро	20
	Общ брой на създадените работни места	6 000
Въздействие	Икономически растеж (НАДС в МСПС)	7
	Създаване на заетост (нетно създадени допълнителни работни места на пълен работен ден)	5 500

Допълнителни специфични за Програмата индикатори и цели

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007 -2013г.
Изходен	Брой подпомогнати нови туристически дейности	750
	Общ обем на инвестициите в туризъм в млн. евро	40

Наименование **Насърчаване на туристическите дейности на мярката**

Код на мярката **313**

Член, касаещ мярката

Чл. 52 (а) (iii) и чл.55 от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005г.

Т. 5.3.3.1.3 на Приложение II от Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006

Обосновка за мярката

Развитието на интегриран селски туризъм, основан на социалните, културни, природни и човешки ресурси в селските райони е важен инструмент както за създаването на допълнителни доходи и работни места в тези райони, така и за опазване на наследството на селските райони. Българските селски райони имат значителен потенциал за развитие на интегриран селски туризъм, който в момента се използва недостатъчно поради липсата на традиции и слабо развити туристически продукти. Растежът на селския туризъм е ограничен от раздробеността на предлаганите туристически услуги и недостатъчните инвестиции в развитие и маркетинг на продукти.

За да се улеснят възможностите за преки и непреки доходи и за създаване на заетост в селския туризъм, е необходима подкрепа за създаване и маркетинг на конкурентноспособни туристически продукти, както и подобряване на туристическата привлекателност на селските райони.

Съоръженията, изградени за насърчаване на развитието на туризма, ще подобрят достъпа на голяма част от населението от селските райони до дейности, свързани с спорта и отдиха, и ще допринесат за повишаване на икономическото благосъстояние и качеството на живот в селските райони.

Цели на мярката

- Насърчаване на растежа на доходите и създаването на заетост в селските райони чрез подпомагане развитието на интегриран селски туризъм;
- Разнообразяване и подобряване на туристическата инфраструктура, атракциите и съоръжения за посетители в селските райони;

Обхват и дейности

Мярката предоставя помощ за инвестиции за развитие на туристическа инфраструктура, която е общинска или държавна собственост и/или на организации с нестопанска цел, за атракции за посетителите¹⁰¹, както и развитие и маркетинг на туристически продукти на местно ниво.

Докато мерки 311 и 312 са насочени към проекти за туризъм на частни получатели на помощта, мярка 313 подкрепя само дейности, които не генерират печалба, вкл. изграждане и подобрение на съоръжения и/или атракции.

Мярката се прилага в 103 общини в селските райони в България с население не надвишаващо 10 000 жители (виж списък в Приложение 6).

¹⁰¹ Дейност, чиято основна цел не е генериране на доходи.

Инвестиции за развитие на туризма в населени места и курортни селища с развит масов туризъм няма да бъдат подпомагани (виж списък в Приложение 6).

Получатели на помощта (Бенефициенти)

Общини и юридически лица с нестопанска цел от селските райони.

Описание на типовете подпомагани дейности

Мярката подпомага инвестиции за изграждане или обновяване на туристическа инфраструктура, съоръжения и/или атракции за посетителите:

- Атракции за посетителите и места за отдих и развлечения:
 - o Посетителски центрове за представяне и експониране на местното природно и културно наследство;
 - o Изграждане на малки по размер атракции на открито и закрито, малки по размер центрове за изкуство и занаяти, както и центрове за временни изложения с туристическа цел;
- Съоръжения и места за спорт и отдих:
 - o туристически и колоездачни пътеки;
 - o инфраструктура и съоръжения за рафтинг, пешеходен туризъм, планински туризъм и други спортове;
- Съоръжения за обществената инфраструктура – информационни пунктове, информационни табла и пътепоказатели за туристическите места и маршрути, заслони и съоръжения за безопасност и т.н.

Мярката също така подпомага разработване и маркетинг на туристически продукти, ако се отнасят за по-долу описаните инвестиции:

- Разработване на туристически маркетингови стратегии на местно ниво и информационни материали;
- Разработване на електронни системи за резервации в селските райони на местно ниво.

Няма да се подпомагат проекти, които включват единствено дейности по разработване и маркетинг на туристически продукти.

Следните видове дейности са недопустими за подпомагане:

- Обновяване на паметници на културата от национално и световно значение, включени в класификацията на Националния институт за паметници на културата /НИПК/;
- Дейности насочени към атракции и съоръжения, които са частна собственост.

Вид на помощта

а) Безвъзмездна помощ за допустими инвестиции, включително общи разходи, свързани с инвестицията;

б) Безвъзмездна помощ за външни консултантски услуги за маркетинг на туристически продукти;

в) Безвъзмездна помощ за разходи за публикуване на рекламни материали.

Разходите по точки б) и в), и общите разходи свързани с инвестициите не могат да надвишават 12% от общите допустими разходи по проекта.

Интензитет на помощта

- 100% от общите допустими разходи за проекти на общини;

- 100% от общите допустими разходи за проекти на юридически лица с нестопанска цел за негенериращи приходи проекти в обществен интерес;
- 70% от общите допустими разходи за други проекти на юридически лица с нестопанска цел при спазване на ограниченията и условията, наложени по правилата за минимална помощ (de minimis) (Регламент на Комисията (ЕС) № 1998/2006);
- Минималният размер на общите допустими разходи за проект е 10 000 евро;
- Максималният размер на общите допустими разходи за проект е 200 000 евро;

Критерии за допустимост и селекция:

Всички предложения за проекти се проверяват дали отговарят на критериите за допустимост. Предложенията за проекти, които отговарят на критериите се класират по приоритетните критерии за избор, изброени по-долу.

При кандидатстване за получаване на помощ, трябва да отговарят на всички изисквания за допустимост на кандидатите, за дейностите и разходите определени в тази мярка и в точка 5.1.2 на ПРСР.

Кандидатите трябва да отговарят на следните изисквания за допустимост:

- Да отговаря на приоритетите на съответния Общински план за развитие 2007-2013;
- Кандидатите, които са юридически лица с нестопанска цел, трябва да бъдат регистрирани в община от селските райони;

В процеса на избор, проектите се класират и се дава приоритет на:

- Проекти осъществявани на територията на населени места с население над 500 и по-малко от 5 000 жители (в края на 2005 г.);
- Проекти, които отговарят на приоритетите на Общинската програма за развитие на туризма, приета от Общинския съвет;
- Проекти, представени от кандидати, които са юридически лица с нестопанска цел регистрирани в допустимите общини, където ще се осъществяват дейностите (виж Приложение б);
- Проекти представени от кандидати, които никога до сега не са били подпомагани от Европейския съюз за изпълнението на подобен проект;
- Проекти за развитие на интегриран селски туризъм.

Граници и критерии за разграничаване с другите финансови инструменти на ЕС

Разграничението на подпомаганите дейности по Оперативна програма “Регионално развитие” (ЕФРР) и ПРСР е на териториален признак. ПРСР (Европейски Земеделски Фонд за Развитие на Селските Райони - ЕЗФРСР) подпомага дейности на територията на 103 общини с население под 10 000 жители, докато Оперативна програма “Регионално развитие” подпомага подобни дейности в общини с население над 10 000 жители. Тази мярка предвижда маркетингови дейности на местно (общинско) ниво и значимост, докато Оперативна програма “Регионално развитие” (Дейност 3.2) предвижда дейности на регионално ниво. В допълнение, ПРСР няма да подпомага дейности, свързани с паметници на културата с национално и световно значение, които се подкрепят единствено от Оперативна програма “Регионално развитие” на територията на цялата страна. ОП „Околна среда” (ЕФРР) подпомага единствено инвестиции, които са пряко свързани с плановете за управление на местата по НАТУРА 2000 (виж също точка 10.2).

Финансиране

Бюджетът на мярката е посочен в Раздел 7, Таблица: Индикативно разпределение на бюджета по мерки от ПРСР.

Преходни разпоредби

Не се прилагат.

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013г.
Продукт/извършени дейности	Брой на подпомогнатите нови туристически дейности	250
	Общ обем на инвестициите в млн.евро	38
За резултат	Брой на едномесечните посетители	4 000
	Брой на нощувките	4 000
	Общ брой на създадените работни места	300
За въздействие	Икономически растеж (НДДС в МСПС)	4
	Създаване на заетост (нетно създадени допълнителни работни места на пълен работен ден)	625

Наименование на мярката **Основни услуги за населението и икономиката в селските райони**

Код на мярката **321**

Член, касаещ мярката

Член 52 (b) (i) и 56 от Регламент на Съвета (ЕС) N° 1698/2005г.
Т. 5.3.3.2.1 от Приложение II на Регламент на Комисията (ЕС) N° 1974/2006

Обосновка за намесата

Влошеното качество и ограничения достъп до инфраструктура и услуги за населението и икономиката оказват негативно влияние върху конкурентоспособността на селските райони. Анализът показва, че нивата на услугите в селските райони са значително по-ниски от тези в урбанизираните територии и далече от средните нива за ЕС.

Достъпността до селските райони се ограничава от лошото качество на общинските пътища, които са важни за връзките между населените места вътре в общините. Това е следствие на недостатъчните инвестиции за поддръжката и обновяването им след 1989г. Лошото качество на пътищата повишава времето за пътуване и подчертава слабите страни на териториите, намалява тяхната икономическа и социална привлекателност. Подобряването на достъпа е ключово условие за икономическия растеж и разнообразяването в селските райони, в т. ч. развитието на туристическият им потенциал.

Реконструкцията на съществуващата водоснабдителна и разширяването на канализационната мрежа са важни за опазване на околната среда и подобряване на нивото на услугите предоставяни на населението.

Недобре развитите социални услуги, ограничените възможности за достъп до култура и отдих, влияят върху жизнения стандарт в селските райони и допринасят за намаляването на населението.

Целта на мярката е едновременно да подобри средата за развитие на бизнес и условията за живот. Мярката насочва подкрепата си към проекти определени като приоритетни в Общинските планове за развитие за периода 2007-2013г. Очаква се тя да даде тласък на местните икономики и да задържи младите и предприемчиви хора в населените места от селските райони. Инвестициите по мярката ще оживят и ускорят икономическата, социална и културна интеграция.

Цели на мярката

- Да се подобри мобилността на работната сила и привлекателността за развитие на бизнес в селските райони, чрез подобряване на пътната инфраструктура;
- Да се подобрят условията за живот в селските райони чрез подобряване на достъпа до качествена водоснабдителна и канализационна инфраструктура.
- Да се подобри достъпа на населението на селските райони до културни, спортни и свързани със свободното време и отдиха услуги;
- Да се подобри достъпа на населението от селските райони до социални услуги и по-специално този на децата и уязвимите групи от населението;

- Да се подобри достъпа до услуги свързани с информационните и комуникационни технологии.

Обхват и дейности

Мярката предоставя подкрепа за инвестиции целящи подобряване на основните услуги за икономиката и населението в селските райони. Подкрепата е за създаване на основни услуги отнасящи се до едно селище или група от населени места и свързаното с това обезпечаване/рехабилитация на местна малко-мащабна инфраструктура.

Дейностите свързани с изграждане на водоснабдителна и канализационна мрежа се изпълняват в населени места с до 2 000 еквивалентни жители, на територията на 231 селски общини.

Всички останали дейности предвидени в мярката се изпълняват в 178 селски общини, които не са включени в градските агломерационни ареали. (виж Приложение 6)

Бенефициенти

Общини, юридически лица с нестопанска цел, читалища.

Вид на подпомаганите услуги

Мярката подпомага инвестиции в инфраструктура и оборудване с цел развитие на услугите за населението и икономиката в селските райони:

- Строителство, реконструкция и рехабилитация на съществуващи общински пътища и мостове. Строителството на нови пътища се подпомага в изключителни случаи, когато кандидата може да докаже важни социални и икономически ползи;
- Строителство/реконструкция/рехабилитация на водоснабдителни системи и съоръжения;
- Строителство/реконструкция/рехабилитация на канализационни системи и съоръжения;
- Изграждане или рехабилитация на малка инфраструктура за управление на животинските отпадъци (само трупосъбирателни площадки);
- Изграждане или рехабилитация и оборудване на инсталации за производство на електрическа и/или топлинна енергия за сгради общинска собственост и/или сгради в които се предоставят различни услуги на общността, от възобновяеми енергийни източници; изграждане на разпределителна мрежа за био-горива или произведена от биомаса или други ВЕИ топлинна/електрическа енергия. В сучайте на когенерация (комбинирано производство на топлинна и електрическа енергия), капацитетът на инсталацията следва да бъде базиран на топлинното потребление на сградите /Директива 2004/8/ЕС/ .
- Инвестиции за подобряване на енергийната ефективност на общински или други сгради използвани за предоставяне на услуги на общността;
- Изграждане на нови или подобряване на съществуващи центрове за предоставяне на културни услуги (културни центрове, театри, библиотеки), включително създаването на мобилни такива;
- Изграждане или подобряване на центрове за отдых, свободно време и спорт (вкл. спортни, младежки центрове и др.);
- Изграждане или подобряване на центрове за социални услуги – грижи за деца (детски ясли и градини), грижи за възрастни хора и хора с увреждания (дневни центрове) включително специализиран транспорт;

- Изграждане или подобряване на центрове предоставящи услуги базирани на използването на информационни и комуникационни технологии (здравни съвети, подпомагане на бизнеса, общински услуги, др), включително създаването на мобилни центрове;

Следните дейности няма да се подпомагат:

- Реконструкция/рехабилитация на паметници на културата от национално/световно значение (обявени за такива от НИПК);
- Инфраструктура за широколентов достъп до Интернет;
- Инвестиции в държавни сгради за обучение и здравеопазване;

Вид на помощта

Допустимите разходи са:

- (а) Изграждането или подобряването на сгради и друга недвижима собственост;
- (б) Разходи за закупуване на нови машини и оборудване, вкл. компютърен софтуер до пазарната стойност на активите; книги, аудио и видео материали, ако са част от инвестиция за създаване или повишаване качеството на услугата.
- (в) общи разходи, свързани с разходите в букви (а) и (б). Тези разходи не може да превишават 12 % от общите допустими разходи по проект.

Следните разходи са недопустими за подпомагане:

- текущ ремонт на сградите/инфраструктурата;
- оперативни разходи свързани с предоставянето на услугите.

Интензитет на помощта

- 100% от общите допустими разходи за проекти на общините;
- 100% от общите допустими разходи за проекти на юридически лица с нестопанска цел и на читалища за негенериращи приходи проекти в обществен интерес;
- 70% от общите допустими разходи за други проекти на неправителствени организации и на читалища, при спазване на размерите и условията за правилата за минимална помощ (*de minimis aid*) (Регламент на ЕК №1998/2006);
- Минимални допустими разходи за проект - 10 000 Евро;
- Максимални допустими разходи за проект:
 - 3 000 000 Евро за проекти на общините;
 - 500 000 Евро за проекти на неправителствени организации и читалища;

Критерии за допустимост и критерии за оценка

Всички заявления за подпомагане се проверяват за съответствието им с критериите за допустимост. Допуснатите проекти се класират съгласно приоритетите в указаните по-долу критерии за оценка на проектни предложения.

Заявленията за за подпомагане следва да отговарят на всички условия за допустимост на кандидатите, дейностите и разходите определени в тази точка, и в точка 5.1.2

Кандидатите трябва да отговарят на следните условия:

- Юридическите лица с нестопанска цел следва да са регистрирани в общини от селските райони (виж Приложение 6);
- Основният предмет на дейност на кандидатите - юридически лица с нестопанска цел следва да е свързана с дейността/услугата която те целят да развият;

- Дейността следва да отговаря на приоритетите на Плана за развитие на съответната община за периода 2007-2013г.;
- Заявленията за за подпомагане следва да са в съответствие с действащото българско законодателство в областта на инвестиционното проектиране и разпоредбите на Закона за устройство на територията. Инвестиционните проекти, в т. ч. тези за изграждане на ВиК мрежи, следва да бъдат одобрени от Общински Експертен Съвет по Устройство на Територията, в които участват всички засегнати от проекта страни, в т. ч. съответното ВиК дружество, което ще експлоатира изградената/реконструирана мрежа.

В процеса на избор проектите се класират като се дава приоритет на:

- Проекти които се изпълняват в общини с население до 10 000 жители (към края на 2005);
- Проекти които се изпълняват на територията на населени места с население между 500 и 5000 жители (към края на 2005);
- Проекти за рехабилитация на водоснабдителната и канализационна системи;
- Проекти, представени от кандидати, които са юридически лица с нестопанска цел и читалища, които са регистрирани в допустимите общините, където ще се осъществяват дейностите (виж Приложение б);
- Проекти за рехабилитация/реконструкция на пътища, които свързват населените места от селските райони с пътна мрежа II-и и III-и клас;
- Проекти за развитие/предоставяне на услуги на уязвими групи от населението (жени, възрастни хора и хора с увреждания);
- Наличие на технически/работен проект, приложен към заявлението за подпомагане.

По отношение на проекти за ВиК мрежи, Управляващият орган на Програмата, по време на прилагането на Програмата за развитие на селските райони, ще следи за това, общините да използват експертизи на съответното ВиК дружество по време на подготовката и изпълнението на проектите.

Граници и критерии за разграничаване с другите финансови инструменти на ЕС

Разграничението с Оперативната програма “Регионално развитие” е по териториален признак – мярка 321 на ПРСР ще се прилага в 178 селски общини, които не са включени в градските агломерационни ареали (виж Приложение б). ОП “Регионално развитие” ще подпомага същите дейности на територията на останалите общини. ОПРР ще подпомага изграждането на територията на цялата страна на мрежи за широкополентов достъп до Интернет в слабо обслужваните райони (слабо населени или трудно достъпни), инфраструктура свързана с образование, здравеопазване, подпомагане на бизнеса, дейности по предотвратяване на риска от наводнения в населените места. В допълнение Оперативна програма “Регионално развитие” ще подпомага инвестиции за културни паметници с национално значение (съгласно НИПК) на територията на цялата страна.

Разграничението с ОП “Околна среда” (ЕФРР), за инвестиции във ВиК мрежа е по размера на населеното място. ПРСР подкрепя проекти за ВиК мрежи в населените места с над 2000 еквивалентни жители в 231 селски общини, докато ОПОС ще финансира проекти за ВиК в населените места от 33 градски общини и всички населени места с над 2000 е. ж. (виж също Точка 10.2)

Финансиране

Бюджета на мярката е даден в Раздел 7, Таблица: Индикативно разпределен бюджет по мерки на ПРСР.

Преходни разпоредби

Не се прилагат.

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013г.
Изходен	Брой на подпомаганите дейности	1 500
	Общ обем на инвестициите (в млн. евро)	409
Резултат	Население в селските райони, което се ползва от подобрените услуги	320 000
	Увеличено проникване на интернет в селските райони	300 000
Въздействие	Нетна добавена стойност, изразена в СПС (НАДС в МСПС)	22,64
	Нетно създадени допълнителни работни места на пълен работен ден	1 560

Допълнителни, специфични за програмата, индикатори и количествени цели

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007 – 2013г.
Резултат	Реконструирана/рехабилитирана общинска пътна инфраструктура (km)	450
	Новоизградена общинска пътна инфраструктура (km)	20
	Реконструирана/рехабилитирана водоснабдителна и канализационна мрежа (km)	1 700
	Новоизградена водоснабдителна и канализационна мрежа (km)	800
	Брой изградени/обновени сгради и съоръжения свързани с услуги за предоставяне на културни услуги	240
	Брой изградени/обновени сгради/съоръжения за услуги свързани със спорта	180
	Брой изградени/обновени сгради за предоставяне на социални услуги	420
	Брой проекти за развитие на услуги свързани с използването на информационни и комуникационни технологии	360

Наименование **Обновяване и развитие на населените места на мярката**

Код на мярката **322**

Член, касаещ мярката

Чл. 52 (b) (ii) от Регламент на Съвета (ЕС) N° 1698/2005г.

т. 5.3.3.2.2 от Приложение II на Регламент на Комисията (ЕС) N° 1974/2006

Обосновка за намесата

Тази мярка е насочена към физическото обновяване на населените места от селските райони и цели да подпомогне разширяването на възможностите за почивка, и да повиши привлекателността им, чрез изграждане/възстановяване на общодостъпните зелени площи, вертикалната им планировка, площи, улично осветление, пешеходни зони.

Населените места и селските райони могат да бъдат успешни и устойчиви само ако жителите им живеят и работят в тях и имат възможност да си взаимодействат, пътуват и създават своите домове в тях. Те могат да бъдат привлекателни за туристи, само ако цялостната среда е безопасна, устойчива и с високо екологично качество. Зелените площи, улиците и площите в селските райони оказват силно влияние върху качеството на живот за техните жители. Тези пространства предоставят възможности за физически упражнения, социални контакти, отмора и спокойствие. Добре поддържаните зелени площи и паркове могат да се превърнат в най-предпочитаните и характерни черти на селските райони.

Селските райони трябва да се превърнат в привлекателни за живот места, в противен случай, въпреки запазената околна среда и екологичните аргументи, жителите на селските райони ще продължат да се преселват в градовете. Чрез подобряване облика на населените места в селските райони ще се подобри качеството на живот в тях и ще се подобрят условията за създаване на успешен бизнес. В резултат на това мярката ще ускори процесите на развитие на местните икономики и ще ограничи бързото обезлюдяване на селските райони.

Цели на мярката

- Да се подобри привлекателността на средата за живот в населените места от селските райони;

Обхват и дейности

Мярката предоставя подкрепа за инвестиции в паркове, зелени площи, улици, площи, тротоари и улично осветление, и обновяване на сгради в населените места от селските райони.

Тя се прилага в 178 общини, които не са включени в градските агломерационни ареали (виж Приложение 6).

Бенефициенти

- Общини, юридически лица с нестопанска цел, читалища;
- Граждански сдружения на юридически и физически лица, основани с цел обновяване на фасадите на частни сгради и прилежащите им пространства;

- Местни поделения на вероизповедания, които могат да кандидатстват за обновяване и ремонт на сгради с религиозно значение.

Вид на подпомаганите дейности

- Рехабилитация на обществени зелени площи – паркове и градини, детски площадки и съоръженията към тях;
- Реконструкция и ремонт на обществени сгради с историческо и културно значение, и подобряване на прилежащите пространства, включително вертикална планировка;
- Реконструкция и ремонт на сгради с местно религиозно значение и подобряване на прилежащите пространства, включително вертикална планировка;
- Ремонт на фасади на частни сгради и прилежащи пространства, както и вертикална планировка (ако са включени в интегриран план за обновяване на населеното място).
- Реконструкция и изграждане на улична мрежа, тротоари, площи, осветление на територията на населеното място;
- Изготвяне на планове за обновяване на населеното място¹⁰², ако планът включва някоя от инвестиционните дейности изброени по-горе.

Следните дейности няма да се подпомагат:

- Реконструкция/рехабилитация на паметници на културата от национално/световно значение (обявени за такива от НИПК);

Вид на помощта

Допустимите разходи са следните:

- Изграждането или подобряването на сгради и друга недвижима собственост
- Размерът на общите разходи не може да надхвърля 12 % от общите допустими разходи по проекта.

Следните разходи няма да се подкрепят:

- Разходи за текущ ремонт на инфраструктурата.

Интензитети на помощта

- 100% от общите допустими разходи за проекти на общините;
- 100% от общите допустими разходи за проекти на юридически лица с нестопанска цел, на читалища и на местни поделения на вероизповеданията за негенериращи приходи проекти в обществен интерес;
- 70% от общите допустими разходи за други проекти на неправителствени организации, читалища и местните поделения на вероизповеданията, при спазване на размерите и условията на правилата за *de minimis aid* (Регламент на ЕК №1998/2006);
- 50% от общите допустими разходи за проекти на граждански сдружения на юридически и физически лица, основани с цел обновяване на фасадите на частни сгради и прилежащите им пространства, при спазване на размерите и условията на правилата за *de minimis aid* (Регламент на ЕК №1998/2006);
- Минималните допустими разходи за проект ще бъдат - 10 000 Евро;

¹⁰² Изготвянето на общи устройствени планове, съгласно разпоредбите на ЗУТ е недопустимо за финансиране по мярката.

- Максималните допустими разходи за проект ще бъдат:
 - 1 000 000 Евро за проекти на общините;
 - 500 000 Евро за проекти на неправителствени организации, читалища и граждански сдружения на юридически и физически лица и местните поделения на вероизповедания;

Критерии за допустимост и критерии за оценка

Всички заявления за подпомагане се проверяват за съответствието им с критериите за допустимост. След това допуснатите проекти се класират съгласно приоритетите в указаните по-долу критерии за оценка на проектни предложения.

Заявленията за подпомагане следва да отговарят на всички условия за допустимост на кандидатите, дейностите и разходите определени в тази точка, и в точка 5.1.2.

Кандидатите/дейностите трябва да отговарят на следните условия:

- Кандидатите, които са юридически лица с нестопанска цел следва да са регистрирани в общини от селските райони;
- Дейността следва да отговаря на приоритетите на Плана за развитие за развитие на съответната община, за периода 2007-2013г.;
- Проектът следва да е в съответствие с приоритетите на Плана за обновяване на населеното място, където има такъв. Когато средствата по мярка 322 се използват за подготовката на такъв план, след неговото изготвяне всички проекти имащи отношение към него, следва да са съобразени с неговите приоритети.

В процеса на оценка проектите се класират като се дава приоритет на:

- Проекти които се изпълняват на територията на населени места с население между 500 и 5000 жители (към края на 2005);
- Проекти които се изпълняват в общини с население до 10 000 жители (към края на 2005);
- Проекти, представени от кандидати, които са юридически лица с нестопанска цел, читалища и местни поделения на вероизповеданията, които са регистрирани в допустимите общини, където ще се осъществяват дейностите (виж Приложение б);
- Проекти предложени от кандидати, които не са получавали подпомагане от ЕС, за осъществяване на сходни проекти;
- Наличие на технически/работен проект, приложен към заявлението за за подпомагане.

Граници и критерии за разграничаване с другите финансови инструменти на ЕС

Разграничението с оперативните програми е по териториален признак:

Пътна инфраструктура, улици и тротоари, площади, мостове, сгради, паркове и градини, осветление: ПРСР ще подпомага инвестиции в 178 общини, които не са допустими по Оперативната програма “Регионално развитие”. 86 общини от агломерационните ареали ще се подпомагат по Оперативна програма „Регионално развитие”. В допълнение Оперативна програма “Регионално развитие” ще подпомага проекти на културни паметници с национално/световно значение (обявени за такива от НИПК) на територията на цялата страна. (виж също точка 10.2)

Финансиране

Бюджета на Мярката е даден в Раздел 7, Таблица: Индикативно разпределен бюджет по мерки на ПРСР.

Преходни разпоредби

Не се прилагат.

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007–2013г.
Изходен	Брой на селата, където се изпълняват дейностите	800
	Общ обем на инвестициите (в млн. евро)	208,446
Резултат	Население в селските райони, което се ползва от подобрената среда	500 000
Въздействие	Нетна добавена стойност, изразена в СПС	14,3 (НАДС в МСПС)
	Създадени допълнителни работни места на пълен работен ден	525

5.5 Мерки по Ос 4

Наименование на мярката **Прилагане на стратегиите за местно развитие**

Код на мярката **41 (411, 412, 413)**

Член, касаещ мярката

Чл. 63 (а) и 64 от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005

Чл. 37 и т. 5.3.4.1 от Анекс II на Регламент на Комисията (ЕС) N° 1974/2006

Обосновка на мярката

Тази мярка подпомага прилагането на интегрирани стратегии за местно развитие, разработени на основата на подхода Лидер.

Подходът Лидер има няколко уникални характеристики, които определят неговата стратегическа значимост за прилагането на българската политика за развитие на селските райони в периода 2007–2013г. Подходът е основан на разбирането, че разнообразието на селските райони изисква планиране и прилагане на стратегии, които вземат предвид местната среда и местните ресурси, включително познанията и сътрудничество между всички местни участници. *Лидер е подход, основан на териториален принцип*, който има за цел да идентифицира конкурентните предимства на дадена територия и да предложи ефективна стратегия за нейното развитие. За това територията трябва да бъде кохерентна (еднородна) и с достатъчна критична маса от човешки, финансови и икономически ресурси, като не е задължително тя да съответства на административните граници на общините.

Териториалният подход е тясно свързан с *подхода отдолу-нагоре*, който изисква местните ключови партньори да бъдат активно въввлечени в определяне на целите на местното развитие и прилагането на дейностите. По-доброто познаване от заинтересованите партньори на местните потребности и на потенциалите за местно развитие може да повиши стойността на *интегрираните стратегии за местно развитие* при използване на подходите отдолу-нагоре, успоредно с по-често срещаните интервенции отгоре-надолу.

Затова ключът за успешно прилагане на подхода Лидер са добре функциониращите местни инициативни групи (МИГ), които обединяват всички публични, частни и граждански организации, действащи на дадена територия. МИГ играят централна роля в развитието на подхода отдолу-нагоре като вземат решения за приоритетите, проектите и мобилизират местните общности. МИГ трябва да разполагат с всички необходими инструменти за управление, вкл. и добре дефинирани стратегии за местно развитие, за да могат да управляват ресурсите и процеса на местно развитие.

Подходът Лидер използва *много-секторния подход* при планирането и прилагането на стратегии за местно развитие, основана на взаимноизгодно сътрудничество между местните заинтересовани страни от различни сектори на местната икономика. Взаимодействието между различните сектори – икономика, култура и околна среда, спомага за повишение на местната конкурентоспособност. Създаването на мрежи и укрепването на взаимодействието между секторите осигурява добавена стойност на типичните за дадена територия продукти и услуги. Подходът Лидер е ориентиран към *иновации* – нови форми на използване на местните ресурси, разработване на нови

продукти, нови методи и нови начини на организиране и предоставяне на нови отговори на проблемите и слабите страни на селските райони.

Работата на местните инициативни групи *в мрежа и сътрудничеството*, водят до допълнителни ползи за селските райони, чрез трансфер на знания и добри практики, както и прилагане на съвместни проекти, подпомагащи постигането на целите на местното развитие.

България има ограничен опит в прилагането на национални и донорски програми и мерки за подкрепа на дейности за местно развитие, чрез пилотни групи от типа на Лидер. Мярката дава възможност този подход да бъде въведен на много по-широка основа.

Очаква се прилагането на подхода Лидер също така да допринесе към постигане на специфичните приоритети на Оси 1, 2 и 3 от ПРСР, и да повиши капацитета на селските общности за участие в планиране и прилагане на стратегии за местно развитие.

Цели на мярката:

- Да предостави основа за средно срочно и дългосрочно устойчиво развитие в селските райони чрез прилагането на подхода “отдолу-нагоре” и да насърчава “учене чрез правене” в местните общности, повишавайки техния капацитет за планиране.
- Да се разнообразят икономическите дейности, да се подобри конкурентно-способността на местните продукти, да се опазят природните ресурси и околната среда в селските райони и да се развият по-качествени услуги в съответствие с нуждите и очакванията на местното население, за да се създадат възможности за дългосрочна заетост и за да се повишат доходите в селските общности;
- Да се стимулират интегрирани и устойчиви практики.

Оси 1, 2 и/или 3, обхванати от оста Лидер

Подходът Лидер ще допринесе за постигането на целите от Националния стратегически план за развитие на селските райони и на приоритетите по оси 1 и 2, и най-вече на ос 3, свързани с развитие на конкурентоспособни и основани на иновации земеделие, горско стопанство и хранително-вкусова промишленост, опазване на природните ресурси и околната среда в селските райони, подобряване качеството на живот и разнообразяване на възможностите за заетост в селските райони.

За изпълнението на стратегиите за местно развитие, МИГ могат да прилагат мерки по Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005, по мерки избрани в ПРСР по ос 1, ос 2 и ос 3, с изключение на мерките по ос 1, предвиждащи фиксирани годишни плащания (мерки 112, 141, 142) и мерките от ос 2, свързани със схеми за плащания на площ (211, 212, 214). Ако дейности, подкрепяни от стратегията за местно развитие, съответстват на допустими дейности по една от мерките по Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005, условията на Регламента за мерките са в сила. Когато мярката е включена в ПРСР, дейностите, подпомагани от стратегията за местно развитие, трябва да съответстват на изискванията за допустимост на дейности, интензитет на помощта, допустими получатели на помощта, така както са формулирани в мерките на ПРСР (с изключение на критериите за минимален и максимален размер на проектите), като в сила ще са правилата за допустимост на разходите съгласно Раздел 5.1.2 от ПРСР.

Други мерки/дейности, извън обхвата на мерките от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005, могат също да се прилагат, ако те допринасят за постигането на целите на ПРСР и на стратегиите за местно развитие, и са насочени към опазване на околната среда, селския

пейзаж и местната идентичност. Целите и обхвата на тези мерки, допустимите кандидати, дейностите и разходите, интензитетът на помощта и критериите за избор на проекти, трябва да бъдат включени в стратегиите за местно развитие и одобрени от Управляващия орган.

Процедури и времеви график за избор на местните инициативни групи, включително обективните критерии за избор

Управляващият орган отговаря за избор на МИГ. Процедурата за избор на МИГ ще бъде достъпна за всички селски райони (съгласно националната дефиниция) и ще отговаря на принципите за прозрачност, равнопоставеност и конкурентност.

През периода 2007 – 2011г. ще бъдат организирани най-малко три конкурса за кандидатстване за избор на МИГ. Първата обява за процедура за кандидатстване ще стартира през 2009 г.

Критерии за допустимост

МИГ трябва да отговарят на следните критерии за допустимост:

- Да бъдат регистрирани по Закона за юридическите лица с нестопанска цел като организация в обществена полза със седалище на територията на действие на групата. Участието на местните власти – местната администрация и/или общинския съвет е задължително.
- Представителите на местните икономически и социални партньори, както и други представители на гражданското общество в МИГ, трябва да бъдат най-малко 50% от представителите на ниво вземане на решения. Членовете на Управителния орган трябва да са адресно регистрирани и да работят на съответната територията на МИГ.
- Да предложат и се ангажират с прилагането на интегрирана стратегия за местно развитие, ако бъде одобрена, която да е в съответствие със следните характеристики на подхода Лидер:
 - а/ Стратегии за местно развитие, основаващи се на териториален принцип;
 - б/ Изграждане на местни публично-частни партньорства (местни инициативни групи);
 - в/ Подход отдолу-нагоре;
 - г/ Много-секторен подход при планиране и прилагане на стратегията;
 - ж/ Работа в мрежа на местните партньорства.

Прилагането на иновативни подходи и на проекти за сътрудничество не е задължително на ниво МИГ, но в процеса на избор, приоритет ще се дава на стратегии включващи иновации и сътрудничество.

- Територията, обхваната от стратегията на МИГ, трябва да е разположена в селските райони, съгласно националната дефиниция (вкл. градовете в селските райони). Дадена територия може да бъде обхваната само от една от МИГ и може да участва само в една стратегия за местно развитие. Не се допуска прекъсване на границите на територията на действие на дадената МИГ. Управляващият орган може да изисква коригиране на границите и/или обединяване на стратегиите, в случай че има частично или цялостно припокриване на границите и/или включване на дадена територия в повече от една стратегии. Кандидатите могат да участват в следващата обява за процедура за набиране на предложения, след като променят своите стратегии и партньорства.
- За да се осигури типичният местен характер, броят на населението на обхванатата от МИГ територия не трябва да бъде под 10 000 и не трябва да надвишава 100 000 жители.

- Територията, предмет на действие на стратегията за местно развитие, трябва да бъде хомогенна (в социално - икономическо и културно отношение, пазар на работната ръка, и/или характеристика на околната среда и ландшафта) и да предлага достатъчно критична маса по отношение на човешки, финансови и икономически ресурси в подкрепа на жизнеспособна стратегия за местно развитие.
- МИГ трябва да покажат минимален капацитет за дефиниране и прилагане на стратегия за местно развитие и способност за администриране на публични средства, като тези условия трябва да са заложи в устава на учредената структура по Закона за юридическите лица с нестопанска цел.

Критериите за избор на МИГ

Критериите за избор на МИГ са както следва :

Качество на процеса на изграждане на партньорството и потенциал на територията:

- Потенциал и кохерентност на територията;
- Степен на консултиране и включване на всички заинтересовани групи в процеса на създаване на партньорството и разработване на стратегията;

Качество на партньорството:

- Представителност и обвързаност на предлаганото публично-частно партньорство;
- Организационна структура и ресурси;
- Степен на участие и принос на партньорите в изпълнение на стратегията;
- Капацитет за сътрудничество и работа в мрежа;

Качество на предложената стратегия:

- Качество на анализа на силните и слабите страни и на потребностите на територията;
- Съответствие на целите с идентифицираните потребности на територията;
- Съответствие на стратегията с целите на ПРСР и други документи, отнасящи се до програмирането;
- Съгласуваност между цели, планирани мерки и резултати;
- Степен на между-секторно сътрудничество в рамките на приоритетната цел(и);
- Включеност на дейностите по вътрешно териториално и транснационално сътрудничество в стратегията;
- Степен на иновативност на стратегията за местно развитие;
- Финансовата обосновка на бюджета и ефективност на разходите;
- Очаквано въздействие.

Капацитет за прилагане на стратегията за местно развитие:

- Качество на процедурите за прилагане на стратегията;
- Качество на процедурите и наличност на подходящ персонал/опит за подбор на проекти;
- Качество на процедурите за наблюдение и оценка на стратегията.

Процедурата за избор на МИГ

Процедурата за избор на МИГ включва следните основни етапи:

- 1. Обявяване на публична процедура за набиране на кандидатури**
- 2. Оценка на постъпилите кандидатури:**

Кандидатурите ще бъдат разглеждани и оценявани от Комисия за избор, назначена от Министъра на земеделието и храните и председателствана от Управляващия орган. Членовете на Комисията за избор трябва да притежават технически и административен капацитет, необходим за даване на компетентно становище по представените кандидатури. Членовете на Комисията за избор на МИГ са представители на държавни органи - МЗХ, РА и представители на Управляващите органи на Оперативните програми по Структурните фондове. Комисията за избор се подпомага от външни оценители, които ще извършат детайлна оценка на постъпилите предложения и, на базата на техните оценки, Комисията за избор ще проведе обстойно обсъждане на предложенията. Всяко предложение ще бъде предмет на независима оценка на най-малко двама оценители. Външните оценители трябва да притежават задълбочени познания и опит за темите, предмет на критериите за избор (разработване и прилагане на местни стратегии за развитие, инициативи за местно развитие и т.н.)

Оценката на кандидатурите ще преминава през следните етапи:

- а) Проверка за административно съответствие и допустимост*
- б) Техническа оценка на стратегиите.*

За всички кандидатури, преминали проверката за административно съответствие и допустимост, се извършва техническа оценка по цитираните по-горе критерии за избор. Критериите за избор и тяхната тежест, както и праговете за минимално качество, ще бъдат публикувани в обявата за кандидатстване.

- в) Проверка на място.*

Кандидатите за МИГ, отговарящи на изискванията за минимално качество, ще бъдат посетени от оценителите, за потвърждаване достоверността на заявената информация и за набиране на допълнителна информация за качеството и капацитета на партньорството.

3. Избор на МИГ

След оценяване на кандидатурите, Комисията за избор класира кандидатите в таблица, според общия брой събрани точки. На база на резултатите от оценката, Комисията за избор изработва становище до Министъра на земеделието и храните, като препоръчва МИГ-кандидатурите за одобрение и за отхвърляне. Министърът на земеделието и храните излиза с решение за одобрените/отхвърлените кандидатури.

Всички кандидати ще бъдат информирани писмено за решението, касаещо предложението им. Не успешните кандидати ще бъдат информирани за причините за отхвърлянето им.

4. Подписване на договор

Одобрените кандидати ще бъдат поканени да подпишат тристранен Договор за управление на стратегията за местно развитие, подписан от Управляващия орган, Разплащателната агенция и МИГ, в който са описани задълженията и отговорностите на всяка от тези страни.

Планиран индикативен брой на местните инициативни групи /МИГ/

Планираният индикативен брой на МИГ е 50. Този брой отчита целите на ПРСР за подобряване на местното управление, съществуващите тенденции за сътрудничество на местно ниво и очаквания ефект от действията за изграждане на капацитет.

Минимално участие на социално-икономически партньори и организации на гражданското общество на ниво вземане на решения в МИГ

Представителите на местните икономически и социални партньори, както и другите представители на гражданското общество в МИГ, трябва да бъдат най-малко 50% от представителите на ниво вземане на решения.

Планиран процент на селските райони, обхванати от стратегии за местно развитие

Очаква се около 40% от територията на селските райони да бъдат обхванати от МИГ.

Обосновка за избор на територии, чието брой население попада извън установените граници

Няма да бъде позволен изборът на територии, чието население попада извън обсега, формулиран от чл. 37 (3) на Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006.

Броят на населението в територията, обхваната от една МИГ не трябва да бъде под 10 000 и не трябва да надвишава 100 000 жители.

Процедури за избор на дейности от Местните инициативни групи

Стратегията за местно развитие трябва да определи мерките/дейностите, процедурите и критериите за избор на дейности. Мерките и дейностите, които не са предвидени в стратегията и съответно не са одобрени от Управляващия орган при избора на МИГ, не могат да се прилагат.

По мярка 4.1 „Прилагане на стратегиите за местно развитие”, в качеството си на юридическо лице, МИГ може само да администрира проекти. Допустимите получатели на подпомагане за дейностите по мярка 4.1 трябва да са посочени в стратегията за местно развитие и могат да включват: всички групи, указани в раздел 5.1.2 на ПРСР, с изключение на самата МИГ. Средните и големи компании и фирми, така както са дефинирани в Препоръката на Комисията 2003/361/ЕС, може да не бъдат подпомагани от МИГ.

Изборът на дейности от МИГ може да започне само след подписването на Договора за управление на стратегиите за местно развитие, подписан с Управляващия орган и Разплащателната агенция.

МИГ носи пълната отговорност за избора на предложения за проекти и тяхното договаряне, които ще бъдат представени в Областните офиси на Разплащателната агенция за проверка за спазване на допустимостта на разходите и на процедурите за избор на проектите. По-конкретно, МИГ публикува обяви за кандидатстване на местно ниво, информира и подпомага потенциалните кандидати, регистрира подадените предложения за кандидатстване, проверява за административно съответствие и допустимост и прави техническа оценка на проектните предложения (по критерии установени в одобрената стратегия); организира заседания на Комисия за избор на проекти към МИГ, и прави предварителен избор на проекти за финансиране по Стратегията за местно развитие (стъпки 2-7 в таблицата по-долу). Членовете на местната Комисия за избор на проекти са членовете на Управителния орган на МИГ и външни, определени от МИГ, с цел да осигуряват обективност, публичност и прозрачност.

Стъпки за избор на дейностите от МИГ	Изпълнение	Решение
1. Подписване договор за управление на стратегията за местно развитие	МИГ/ УО/ РА	УО/РА/ МИГ
2. Покана за кандидатстване с проекти на територията на МИГ	МИГ	МИГ
3. Информирание, консултиране и подпомагане на потенциалните кандидати за подготовката на проекти	МИГ	МИГ
4. Регистриране (приемане) на предложения за проекти	МИГ	МИГ
5. Оценка за административно съответствие и допустимост на кандидати, дейности и разходи	МИГ	МИГ
6. Техническа оценка и класиране на проектопредложенията	МИГ	МИГ
7. Заседание на Комисия за избор на проекти към съответната МИГ и предварителен избор на проекти	МИГ	МИГ
8. Представяне на предварително избраните проектопредложения на Областното звено на РА за проверка на съответствие.	МИГ	МИГ
9. Проверка за съответствие на разходите по допустимост и процедурата за оценка на проекти и одобрение на проектите.	ОРА	ОРА
10. Уведомяване на одобрените и неодобрили кандидати	МИГ	МИГ
11. Подписване на договори и на промени в договорите	МИГ	МИГ/ОР А
12. Наблюдение прилагането на проекта	МИГ	МИГ
13. Подпомагане подготовката на заявки за плащания до РА и доклади от бенефициенти до МИГ	Бенефициен ти	
	МИГ	РА
14. Проверка на място	МИГ, РА	РА
15. Одобрение/ отхвърляне на плащанията	РА	РА
16. Последваща проверка	МИГ, РА	РА
17. Годишен доклад за прилагане на стратегията	МИГ	УО
18. Наблюдение на прилагането на стратегията на МИГ	УО	УО

Информация за всички проектопредложения, предварително избрани от Комисията за избор на проекти към съответната МИГ, ще се предостави на областното звено на Разплащателната агенция за проверка за съответствие. Областното звено на Разплащателната агенция проверява съответствието с процедурите, заложи в стратегията за местно развитие (СМР), общите критерии за допустимост на кандидата, на проекта, и на планираните разходи, с изискванията, установени в съответните Регламенти на ЕК и изискванията на ПРСР и СМР. Областните служби на Разплащателната агенция

отхвърлят предложенията, които не съответстват на определените правила/процедури за допустимост (Стъпки 8-9 от горната таблица).

След проверката на Областното звено на Разплащателната агенция за съответствие, МИГ уведомява всички кандидати за резултатите от оценката и подписва договори с одобрените кандидати (Стъпки 10-11 от горната таблица). МИГ предава един екземпляр от подписаните договори в Разплащателната агенция.

МИГ е отговорна за изменения по Договорите за отделни проекти, когато е необходимо. Всички изменения по Договора трябва да бъдат представени за проверка за съответствие и одобрение в Областното звено на Разплащателната агенция.

МИГ наблюдават техническото и финансовото управление на договорените проекти, като преглеждат документацията на проекта и посещават проекта на място (стъпка 12). МИГ подпомагат получателите на помощта при подготовка на заявките за плащания (стъпка 13).

Управляващият орган подпомага МИГ в прилагане на техните стратегии. Управляващият орган предоставя техническа помощ на МИГ за спазване на процедурите (допустимост на разходи и дейности, правила за предоставяне на държавна помощ, процедури за доставки и т.н), за допустимостта на подадените проектопредложения, за административно управление и за наблюдение на договорите. Управляващият орган взаимодейства с РА при интерпретация на специфични казуси, подготвя писмени указания за управление на проектите/списък на често задавани въпроси. За споменатите по-горе дейности, Управляващият орган може да наема външни консултанти, финансирани по Техническата помощ на ПРСР.

МИГ изпраща на Управляващият орган годишен доклад за прилагането на стратегията за местно развитие. Годишният доклад описва прилагането на стратегията за местно развитие, напредъка в договорирането и прилагането на подкрепените проекти. Управляващият орган е отговорен за одобрението на годишните доклади на МИГ. Управляващият орган извършва редовни посещения за наблюдение на МИГ, за да оцени напредъка в прилагането на стратегията и съответствието с Договора за управление на стратегията за местно развитие.

Описание на финансовата схема, приложима за местни инициативни групи.

Плащанията към всички получатели на подпомагането (МИГ¹⁰³ и получатели на подпомагане по проекти) се извършват от Разплащателната агенция (РА). Отговорностите на Разплащателната агенция са, както следва:

- а) приемане на заявки за плащане;
- б) административни проверки на всички заявки за плащане;
- в) проверка на място, базирана на оценка на риска;
- г) одобрение/ отхвърляне и извършване на плащане
- д) последваща проверка на ползвателите на финансовата помощ;

РА извършва плащането след проверка за спазване на всички утвърдени условия и правила за допустимост на финансирането. За целта получателите на подпомагане представят за одобрение документи за направените разходи.

¹⁰³ МИГ са ползватели на подпомагане / бенефициенти/ по мерките 421 и 431

МИГ подпомагат получателите на подпомагане при подготовката на заявките за плащане и участват в проверката на място, с цел натрупване на опит в администриране на заявки за плащания и процедури за контрол (стъпки 14-16 от горната таблица).

Управлението на финансите и счетоводството на МИГ трябва да са съобразени с всички изисквания на Разплащателната агенция, разписани в Договора за прилагане на Стратегията за местно развитие. Управляващият орган и Разплащателната агенция обучават, предоставят писмени инструкции и текуща помощ на МИГ.

Вид на помощта

- Безвъзмездна помощ за допустими инвестиции, включително общи разходи ;
- Безвъзмездна помощ за разходи, отнасящи се до прилагането на „меки мерки“ (обучителни дейности, маркетинг, т.н.)

Разграничителни критерии с други местни партньорства, финансирани от средства на ЕС

Стратегиите за местно развитие на МИГ, подкрепяни по ос Лидер, могат да се прилагат само в 231 селски общини. За прилагане на проектите, избрани по стратегията за местно развитие, всеки получател на помощ е длъжен да подпише декларация, с която гарантира, че не е кандидатствал за подпомагане на същата дейност по програмите, финансирани от Структурните фондове или от Европейския Фонд за рибарството. Разплащателната агенция извършва кръстосана проверка в Управленската информационна система (УИС) на етапи избор на проект, проверка за съответствие и преди плащане.

Разграничение между МИГ и Рибарски групи (Европейски фонд за рибарство)

Във връзка с това, че Рибарските групи се подпомагат по приоритетна ос 4 от Програмата за рибарство и аквакултури, а Лидер-местните инициативни групи се подпомагат по ос 4 от ПРСР, е възможно припокриване на територията за рибарство и териториите, избрани по оста Лидер. Когато това се случи, може да бъде използвана обща структура за прилагане. Групата трябва да разработи отделна стратегия за дейностите по Лидер (ЕФРЗСР) и за дейностите подпомогнати по ЕФР. Тези стратегии ще бъдат одобрени от съответните Управляващи органи. За двете стратегии ще се изисква съставянето на отделни комисии за избор на проекти и системи за счетоводно отчитане. Общите оперативни разходи за местната група ще бъдат разделени между двата фонда на пропорционална основа (виж също Точка 10.2)

Финансиране

Бюджет на МИГ

Минималният размер на общия публичен принос от ПРСР към бюджета на една стратегия за местно развитие е легова равностойност на 1 000 000 евро, а максималният - до 2 000 000 евро за периода на прилагане на стратегията.

МИГ, които са изчерпали първоначално одобрения си бюджет, могат да кандидатстват за допълнително финансиране пред Управляващия орган. Кандидатстване за допълнително финансиране включва обосновка и описание на дейностите, за които са необходими допълнителни средства. Допълнителното финансиране за стратегията не може да превишава 25% от първоначално одобрения бюджет. Цялостното общо публично финансиране от ПРСР, одобрения първоначален бюджет и допълнително финансиране, за една стратегия не може да превишава легова равностойност на 2 500 000 евро.

Проекти на МИГ

Максималната обща стойност на един проект, подпомаган от стратегията за местно развитие, не може да превишава левова равностойност на 200 000 евро.

- Интензитетът на помощта за проекти на публични получатели и за негенериращи приходи проекти в обществен интерес на юридически лица с нестопанска цел, читалища и местни поделения на вероизповеданията, може да достига до 100 % от общите допустими разходи (в зависимост от интензитета на помощта, определен в съответната мярка от ПРСР, когато мярката е избрана от менюто на Програмата).
- Интензитетът на помощта за други проекти на юридически лица с нестопанска цел, читалища и местни поделения на вероизповеданията, и за проекти на частни получатели на помощта може да бъде до 70% от общата стойност на допустимите разходи (в зависимост от интензитета на помощта, определен в съответната мярка от ПРСР, когато мярката е избрана от менюто на Програмата).

Интензитетите на подпомагане трябва да са в съответствие с условията, установени в Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005, когато е приложимо.

За дейности, предмет на държавна помощ, ще се прилагат правилата за „минимална помощ“ /de minimis/ по Регламент на Комисията (ЕС) 1998/2006.

Бюджетът на мярката е посочен в Раздел 7, Таблица: Индикативен бюджет по мерки от ПРСР.

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013г.
Изходен	Брой подпомогнати МИГ	50
	Обща площ на МИГ (в км ²)	36 000
	Брой проекти, финансирани от МИГ	2 500
	Брой подпомогнати бенефициенти	2 500
Резултат	Общ брой на създадените работни места	300
	Брой участници, успешно завършили обучение	5 000
Въздействие	Икономически растеж (НДС в МСПС)	-
	Създадена заетост (нетен брой на създадени допълнителни работни места на пълен работен ден)	300

Наименование Вътрешно териториално и транснационално сътрудничество на мярката

Код на мярката 421

Членове, покриващи мярката:

Чл. 63 (b), Чл.64 и 65 от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005

Чл. 39 и т. 5.3.4.2. от Анекс II на Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006

Обосновка на мярката

Съгласно Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005, подходът Лидер, наред с другите елементи, също включва и прилагането на проекти за сътрудничество и работа в мрежа на местните партньорства, за да подпомогне постигането на целите на Програма за развитие на селските райони. Местните инициативни групи се насърчават да осигурят принос в развитието на съответните селски райони, чрез взаимодействие и реализиране на съвместни проекти с други български МИГ – вътрешно териториални проекти за сътрудничество, или с други МИГ от ЕС или с подобен тип структури от трети страни – транснационални проекти за сътрудничество. Опитът на другите страни-членки показва, че сътрудничеството между МИГ дава нови и иновативни възможности за постигане целите на подхода Лидер, разширява възможностите за обмен на опит и ноу-хау, и също така, в случаите на транснационално сътрудничество насърчава изграждането на чувство за европейско измерение и идентичност на европейските селски райони. По отношение на стратегиите за местно развитие, проектите за сътрудничество увеличават ползите, които стратегиите носят за селските райони и населението, и допринасят за тяхното устойчиво развитие.

Цели на мярката:

- Да се подпомогнат съвместни дейности и проекти (съвместни обучения, изграждане на капацитет, споделяне на опит, обмен на ноу-хау);
- Да се подпомогнат иновациите в продукти и услуги в селските райони, комбинирайки разнообразните им възможности и да развият добавената стойност за селските райони;
- Да се подпомогне създаването на европейска идентичност в допълнение към местната, регионалната и националната идентичност.

Допустими бенефициенти:

Бенефициенти по тази мярка са само МИГ, одобрени от Управляващия орган.

Обхват и дейности

В обхвата на тази мярка допустими за финансиране са два вида сътрудничество:

- **Вътрешно териториално сътрудничество** - този вид сътрудничество се прилага между два или повече територии от селски района, обхванати от МИГ - Лидер, в България.

- **Транснационално сътрудничество** – този вид сътрудничество може да бъде между селски райони, обхванати от МИГ в България и други страни-членки, както и между селски райони, обхванати от МИГ – Лидер в България и други подобни структури в трети страни. В този случай допустими за подпомагане са само разходи, свързани със селски райони в рамките на България.

Прилагане

Проектите за сътрудничество се прилагат в **две фази**:

- **Подготвителни дейности:** Тези дейности улесняват установяването на контакт между потенциални партньори и подпомагат изработването на общо действие (подготвителна техническа помощ).
- **Прилагане на общи действия:** Партньорството за сътрудничество се насърчава да работи за развитието на нови/ иновативни продукти/услуги в селските райони, свързани от общи характеристики, които присъстват във всички МИГ, участващи в сътрудничеството, и да не е насочено само към споделяне и обмен на опит. Общият проект се управлява от координираща МИГ, която отговаря за действието/проекта за сътрудничество.

МИГ може да кандидатства за подпомагане по мярка 421 с проект за сътрудничество за всяка фаза поотделно.

Допустими за подпомагане са следните видове дейности:

А. Подготвителна техническа помощ, целяща установяването на партньорства за сътрудничество и подготовката на съвместен проект.

Подготвителните технически проекти може да включват следните дейности:

- Предпроектни проучвания, маркетингови проучвания, други изследвания;
- Техническо планиране (заседания за планиране, разработване на съвместни планове за действие и т.н.);
- Провеждане на партньорски срещи.

Б. Прилагане на общи действия, които носят осезаеми ползи за селските райони. Съвместните проекти са насочени към:

- Разработване на нови продукти или услуги като например туристически услуги, основани на общо наследство; разработване на гама от традиционни занаятчийски продукти, вдъхновени от общи традиции;
- Създаване на възможности за съвместно производство на стоки или услуги;
- Съвместен маркетинг на местни продукти (местни марки, общи туристически пакети, развитие на нови пазарни ниши за местни продукти, и т.н.);
- Опазване на общо природно и културно наследство;
- Изграждане на капацитет: споделяне на опит, добри практики и поуки в сферата на местното развитие чрез напр. общи публикации, мероприятия, побратимяване (обмен на ръководители на програми и служители) и съвместни или координирани дейности за развитие;
- Други дейности с ясни ползи за селския район, подпомагащи постигането на целите на стратегиите на МИГ.

В. Проекти за прилагане на общи дейности може да включват следните видове дейности:

- Инвестиции в материални и нематериални активи;
- Разработване и прилагане на маркетингови стратегии;
- Обучение и развитие на капацитет, необходим за прилагането на съвместни проекти;
- Създаване и оперативна поддръжка на общи структури;

- Други дейности, които са пряко свързани с целите на съвместното действие.

В допълнение, проектите включват дейности за координация на проекта – управление, наблюдение и отчитане пред партньорите и Управляващия орган.

Интензитет на помощта

- 100 % от общите допустими разходи; ограничения и условия наложени от правилата *de minimis* (Регламент на Комисията (ЕК) No 1998/2006)
- Максимални общи допустими разходи за проект за *подготвителната техническа помощ* ще бъдат 25 000 Евро за транснационални проекти.
- Максимални общи допустими разходи за проект за *подготвителната техническа помощ* ще бъдат 10 000 Евро за вътрешно териториални проекти.
- Максимални общи допустими разходи за проект за прилагане на съвместно действие ще бъдат 200 000 Евро като принос на всяка индивидуална МИГ за съвместния проект.

Допустими разходи са, както следва:

А. Подготвителна техническа помощ:

- Разходи, свързани със срещи с потенциални партньори (напр. пътни разходи, разходи за нощувки и хонорари за експерти, пълен пансион и настаняване, хонорари на преводачи, разходи за комуникация);
- Разходи, свързани с организирането на заседания за планиране и мероприятия;
- Разходи свързани с разработването на проекта (напр. предварителни проучвания, консултации по специфични въпроси, хонорари на експерти, работещи по плана за действие и др., разходи за превод, разходи за допълнителен персонал).

Б. Прилагане на общи действия:

- Разходи, свързани с разработването на съвместен продукт/ услуга, вкл. разходи за материални и нематериални инвестиции;
- Разходи за изследвания и пазарни проучвания, директно свързани със съвместното действие;
- Разходи, свързани с реализирането на промоционални и маркетингови кампании;
- Разходи, свързани с организирането на обучения, семинари, съвместни събития срещи и т. н.;
- Разходи за публикации;
- Разходи, свързани със създаването и оперативната поддръжка на общи структури;
- Координация на дейностите по проекта (разходи за допълнителен персонал, пътни разходи, пълен пансион, разходи за нощувки, разходи за комуникация, хонорари за експерти, разходи за превод);

Процедури, график и критерии за избор на проекти за вътрешно териториално и транснационално сътрудничество:

Проектите за сътрудничество ще бъдат избирани от Управляващия орган.

Управляващият орган ще публикува две покани годишно за набиране на предложения за проекти за сътрудничество до края на 2013г.

Всички проекти трябва да отговарят на следните критерии за допустимост:

- да се прилагат от МИГ, одобрени от Управляващия орган;
- да целят развитието на територии, покрити от стратегии на МИГ;
- да съответстват на и да допринасят за постигане целите и приоритетите на стратегиите за местно развитие на съответните МИГ и ПРСР;

- партньорите по проекта да участват в подготовката и прилагането на проекта и да притежават адекватен капацитет за прилагане на проекта.

Критериите за избор на съвместни проекти са, както следва:

- Качество на проекта: приложимост и пълнота на проекта, иновативност на предложения подход, ползи от партньорството, качество на плана за действие, видими ползи за селския район, устойчивост и ефективност на разходите;
- Качество на партньорството: ниво на участие и отговорности на партньорите, управленски капацитет и професионална компетентност за прилагане на проекта.
- Брой участващи МИГ, с приоритет на проекти, въвличащи повече от 2 български МИГ и/или повече от една, друга страна-членка.

За вътрешно териториалните проекти с повече от една МИГ, ще бъде подписан тристранен договор между всяка МИГ, Управляващия орган и Разплащателната Агенция.

За транснационалните проекти, Управляващият орган ще изпраща до Европейската Комисия списък на одобрените на национално ниво проекти за сътрудничество преди сключването на договор. Комисията информира Управляващия орган за одобрението или отхвърлянето на партньорите от други страни по проекта за сътрудничество. След получаване на потвърждение, се подписва тристранен договор между всяка българска МИГ, Управляващия орган и Разплащателната агенция.

Разграничаване от другите финансови инструменти на ЕС

Разграничаването с Операция 4.2. “Междурегионално сътрудничество” от Приоритетна ос 4 “Местно развитие и сътрудничество” на Оперативна програма “Регионално развитие” ще бъде по вид бенефициенти. Операция 4.2. “Междурегионално сътрудничество” ще подпомага проекти за сътрудничество между български общини (асоциации на общини) и области и техните европейски партньори, докато допустими бенефициенти по мярка 421 от Програмата за развитие на селските райони са Местните инициативни групи, които са публично-частни партньорства.

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013
Изходен	Брой подкрепени проекти за сътрудничество	55
	Брой МИГ, обхванати от проекти за сътрудничество	30
Резултат	Общ брой на създадените работни места	100
Въздействие	Създадена заетост (нетен брой на създадени допълнителни работни места на пълен работен ден)	80

Допълнителни индикатори, специфични за Програмата и количествени цели

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013
Изходен	Брой проекти за междутериториално сътрудничество	30
	Брой проекти за транснационално сътрудничество	25
	Брой създадени иновативни продукти/услуги в селските райони	40

Наименование на мярката **Управление на МИГ, придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответната територия**

Код на мярката **431**

Под-мярка 1: Управление на МИГ, придобиване на умения и постигане на обществена активност в териториите на избрани и одобрени Местни инициативни групи.

Членове, касаещи под-мярката

Чл. 63 (с) и 64 от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005

Чл. 38 и т 5.3.4.3. от Приложение II на Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006

Обосновка на интервенцията

Създаването и укрепването на Местни инициативни групи (МИГ) е основен приоритет за програмния период 2007-2013 година, тъй като в пред-присъединителния период България има ограничен опит в прилагането на пилотни инициативи, подобни на ЛИДЕР.

Изводите от пилотния проект “Устойчиво развитие на селските райони”, подпомаган от Програмата за развитие на ООН и Министерство на Земеделието и храните показваха, че използването на инструментите на подхода “отдолу-нагоре” за постигане на местно развитие в селските райони, основано на принципа на партньорство е нов подход в българския контекст и това изисква значителен местен капацитет за прилагане и наблюдение на стратегии за местно развитие. В тази връзка, от изключително значение е МИГ да бъдат подкрепени за техните оперативни разходи, за да се подпомогне изграждането на капацитет за прилагане и успешно изпълнение на стратегии за местно развитие.

Същевременно, отчитайки опита и извлечените поуки от прилагането на подхода ЛИДЕР в други страни-членки, е от изключителна важност подпомагането на дейности, свързани с повишаване информираността за подхода ЛИДЕР и за придобиването на умения от широк кръг местни представители, което да гарантира тяхното активно участие в процеса по прилагане на стратегии за местно развитие. Това ще доведе до постигане на положителни промени на териториите на МИГ.

Цели на мярката:

- Да насърчи развитието на МИГ като силни и ефикасно действащи структури;
- Да осигури ресурси – човешки, технически и финансови, необходими за цялостното обезпечаване на дейностите на МИГ и за прилагане на техните стратегии за местно развитие;
- Да повиши информираността и уменията на местните жители относно подхода ЛИДЕР и да насърчи тяхното активно участие в процеса на прилагане на стратегиите за местно развитие.

Получатели на помощ:

Получатели на помощ по под-мярка 1 са Местни инициативни групи (МИГ), избрани и одобрени от МЗХ, в съответствие изискванията, посочени в мярка 41 „Прилагане на стратегии за местно развитие”.

Ограничения в частта от бюджета на МИГ, касаещи оперативните разходи.

Разходите за управление на МИГ, придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответната територия, за избраните и одобрени МИГ, не могат да надхвърлят 20% от общия публичен принос от ПРСР, определен за стратегията за местно развитие.

Допустими разходи за управление на МИГ (оперативни разходи)

Разходите, свързани с оперативните разходи на МИГ не трябва да надвишават 60% от общите допустими разходи, определени за всяка отделна МИГ по тази под-мярка. Те могат да включват:

1. Заплати и други възнаграждения, социални и здравни осигуровки и други плащания на персонала на МИГ ;
2. Разходи за експерти и други платени услуги, свързани с прилагането на стратегиите на МИГ;
3. Разходи за наем на офис;
4. Разходи за наем и/или закупуване на офис-техника, друго оборудване и техника, в това число моторни превозни средства (но не повече от едно МПС за всяка една МИГ, което следва да бъде използвано единствено за дейността ѝ и да бъде собственост на съответната МИГ), офис консумативи и горива;
5. Разходи за организиране на срещи на МИГ;
6. Разходи за комуникации (телефон, интернет, пощенски услуги), транспорт, отопление и всички други оперативни разходи;
7. Разходи за участие на МИГ в дейности на Националната селска мрежа и Европейската мрежа за развитие на селските райони;

Допустими разходи за придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответните територии на МИГ

Разходите за придобиване на умения и постигане на обществена активност трябва да бъдат най-малко 40% от общите допустими разходи, определени за всяка отделна МИГ по тази под-мярка. Те могат да включват разходи за:

1. Проучвания на съответните територии;
2. Дейности за осигуряване на информация за територията и за стратегията за местно развитие;
3. Обучение на екипа, ангажиран в прилагането на стратегиите за местно развитие;
4. Събития за популяризиране;
5. Обучение на местни лидери;

Интензитет на помощта

- 100 % от общите допустими разходи.

Индикативна калкулация на частта от разходите по мярка 341, която ще се използва за придобиване на умения и постигане на обществена активност на територията на МИГ по Ос ЛИДЕР.

Не е приложима, тъй като България не прилага мярка 341 за периода 2007-2009.

Количествени цели за общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-13г.
Изходен	Брой дейности за придобиване на умения и постигане на обществена активност	1 000
	Брой на участниците в дейностите по обучение	20 000
Резултат	Брой на участниците, успешно завършили обучение	18 000

Под-мярка 2: Придобиване на умения и постигане на обществена активност за територията на потенциални местни инициативни групи (2007-2009)

Член, касаещ под-мярката

Чл. 63 (с) от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005 и Анекс VIII от Акта за присъединяване на България и Румъния (изменен с Решение на Съвета (ЕС) 2006/664).

Чл. 37а и точка 5.3.4.3 от Анекс II от Регламент на Комисията (ЕС) N°1974/2006 (изменен от Регламент на Комисията (ЕС) No 434/2007),

Обосновка за мярката

Прилагането на Лидер подхода в България, изисква повишаване на наличния местен капацитет за подготовка и прилагане на стратегии за местно развитие. Необходимо е разширяване и развитие на знанията и уменията за формулиране и прилагане на стратегии за местно развитие, както и подготвяне на местни експерти, които да участват в наблюдението и оценката на проектите, подпомагани на местно ниво. Имайки предвид недостатъчния опит на България в тази област, ще е необходимо да се ползва външен експертен опит, който да помогне на бъдещите МИГ да установят потенциала за развитие на техните територии и да разработят подходяща стратегия за местно развитие.

Опитът на другите страни-членки показва, че успешното прилагане на подхода Лидер силно зависи от процеса на активно включване и създаване на работещи партньорства между различни групи от местното население. Това изисква насърчаване на диалога и сътрудничество на местно ниво чрез равнопоставено информиране и обучение на всички групи от местното население, включително млади хора и по-слабо активните и изолираните, като малцинства и жени.

Дейностите по тази под-мярка обхващат три допълнителни дейности, съгласно Чл. 37 (а) от Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006 (изменен с Регламент на Комисията (ЕС) 434/2007), което дава по-широк обхват на мярка 341 за България и Румъния за периода 2007-2009. Проектите по тази под-мярка ще се избират до края на 2009 година, и ще се прилагат до края на 2011. След 2009 г. те ще се прилагат по мярка 341 на ос 3.

Дейностите по тази по-мярка са насочени към специфични селски райони, които имат интерес към Лидер подхода и са предназначени да подпомогнат изготвянето на заявления за кандидатстване за избор и одобрение на Местна инициативна група по Лидер. По-широка информация и обучителни дейности, засягащи интересът към Лидер подхода, открити за всички селски райони, ще се предлагат от Националната селска мрежа и по техническата помощ към ПРСР до изграждането на мрежата.

Цели на мярката

- Да подкрепи възникването на местни инициативни групи в селски райони;
- Да подкрепи придобиването на умения за създаването и функционирането на такива групи на местно ниво;
- Спомагане на процеса за подготовка на стратегии за местно развитие;
- Насърчаване включването на местното население в разработването и бъдещото прилагане на стратегиите за местно развитие.

Получатели на помощта

Подкрепа по тази под-мярка се предоставя на организации, които действат от името на потенциални бъдещи МИГ.

Това могат да бъдат общини, юридически лица, регистрирани по Закона за юридически лица с нестопанска цел, или юридически лица, регистрирани по Търговския закон и Закона за кооперациите, които са регистрирани и действат на територията, на която ще се създава МИГ.

Обхват и дейности

Мярката се прилага в 213 общини в селските райони на България и подпомага:

- 1) Проучвания в селските територии (териториални, социално-икономически анализи, и др.) за целите на подготовката на стратегията за местно развитие; изграждане на бази данни.
- 2) Обучение, придобиване на умения, техническо и финансово обезпечаване (заплати, възнаграждения на експерти и др.) за състава/екипа, ангажиран в подготовката на стратегията за местно развитие;
- 3) Обучение на местни лидери за Лидер подхода;
- 4) Учебни посещения за ключови представители на потенциалните МИГ или за МИГ с опит от другите страни-членки, за да се придобие практически знания за това как се разработва и прилага стратегията за местно развитие;
- 5) Работни групи и информационни събития за окуражаване на активното участие на населението в процеса за местно развитие;
- 6) Информация, събития и семинари за информиране на местното население за предстоящата покана за избор на МИГ по Лидер, и за дискутиране и популяризиране на предложената стратегия за местно развитие;
- 7) Разработване и издаване на информационни материали, необходими за подготовката и публичността на подготовения проект на стратегия за местно развитие;
- 8) Подготовка на формуляра и документите за кандидатстване на МИГ в покани за избор на местни инициативни групи, провеждани от МЗХ.

Процедура за избор

Управителният орган /УО/ ще бъде отговорен за избора на проекти. Процедурата за избор ще бъде открита за всички селски райони (съобразно националното определение) и ще е в съответствие с принципите за прозрачност, равнопоставеност и конкуренция.

Министерство на земеделието и храните ще публикува покани за набиране на предложения по тази под-мярка до три пъти, до края на 2009.

Предложенията ще бъдат разглеждани и оценявани от Комисия за избор на проекти, определена от Министъра на земеделието и храните, която се ръководи от Управителният орган. Членове на Комисията за избор на проекти са представители на УО, Разплащателната агенция /РА/ и външни експерти. Външните експерти следва да имат задълбочени познания и опит по всички теми, свързани с определените критерии за избор.

Въз основа на направената оценка на предложенията, Комисията по избор класира проектните предложения в таблица съобразно общия брой точки от тяхната оценка. Базирайки се на резултатите от оценката, Комисията за избор на проекти препоръчва на Министъра на земеделието и храните одобрение/отхвърляне на заявленията за за подпомагане. Министърът на земеделието и храните издава решение за одобрение/отхвърляне на всеки проект.

Потенциалните МИГ могат да имат ресурс от външни експерти (които да помагат за посочените по-горе задачи) избрани от списък, който е създаден от УО. Този списък ще бъде създаден след отворена покана за изразяване на интерес (покана за участие), с технически изисквания за избора на експерти, съобразени с фактори, като нивото на опит в Лидер или други подходи за местно развитие, изграждане на капацитет и умения за оживяване.

Критерии за определяне на потенциални МИГ и условия за допустимост

Всички заявления за за подпомагане ще бъдат проверявани дали отговарят на критериите за допустимост. Допустимите проекти ще бъдат класирани, съобразно приоритетните критерии за избор. Потенциалните МИГ, които кандидатстват по под-мярката, трябва да отговарят на следните критерии за допустимост:

- Целевата територия да е разположена в селските райони, съгласно националното определение, и да обхващат територия с минимум 10 000 и максимум 100 000 жители (вкл. градове в селските райони);
- Да представят писмено споразумение за партньорство между общинските власти, бизнеса и гражданските асоциации на целевата територия за създаването на МИГ;
- Да поемат задължението да регистрират организация с нестопанска цел в обществена полза по Закона за юридически лица с нестопанска цел, и да разработят стратегия за местно развитие, базирана на характеристиките на Лидер;
- Да докажат капацитет в областта на човешките ресурси (вътрешен и външен) и технически ресурси за управление на процеса на създаването на МИГ.

Критерии за избор:

В процеса на избор, проектите ще бъдат класирани, като приоритет ще са дава на:

- Капацитет и кохерентност (еднородности) на предложената територия;
- Качество на предлаганото партньорство и действия за изграждане на капацитет, проведени преди кандидатстването.
- Качество на методологията (баланс между предложените дейности, качество на плана за действие, ефективност на предложените разходи);
- Капацитет за прилагане на проекта (капацитет на кандидата и партньорите, технически капацитет на предложеният екип от експерти);
- Заявления, които представят пакет от минимум шест допустими дейности, включващи дейности 1,2,3,4,5, и 8.

Размер на помощта

- 100 % от общите допустими разходи.
- Минималният размер на проект е 10 000 Евро. Максималният размер на проект е 100 000 Евро.

Количествени цели относно общите индикатори на ЕС

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013
Изходен	Брой дейности за придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответната територия	300
	Брой на участниците в дейностите за придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответната територия	6 000
Резултат	Брой на участниците успешно завършили обучение	5 000

Допълнителни специфични за Програмата индикатори и количествени цели

Вид индикатор	Индикатор	Цел 2007-2013
Изходен	Брой подкрепени потенциални МИГ по мярка 431-2	60

5.6 Доплащания към директните плащания

Наименование на мярката **Доплащания към директните плащания**

Код на мярката **611**

Член, касаещ мярката

Анекс VIII Раздел I Е от Договора за присъединяване на България и Румъния, изменен с Решение на Съвета 2006/664/ЕС

Чл. 39 (а) и точка 5.3.5.1 от Анекс II на Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006.

Националните доплащания към директните плащания (НДДП) ще се финансират, както от националния бюджет, така и чрез трансфери от ЕЗФРСР за периода 2007-2009 (година 2007 – 25%, година 2008 – 20%, година 2009 – 15% от съответните годишни суми от Европейския земеделски фонд за гарантиране и ориентиране, секция Гарантиране както е посочено в член 34(2) от Договора за присъединяване на България и Румъния¹⁰⁴.

Принос на Общността, национално съ-финансиране и общо публични разходи за всяка от годините 2007, 2008 и 2009

(в евро в текущи цени)

Година	Принос на Общността	Национално съ-финансиране	Общо
2007	48 428 890	12 107 222	60 536 112
2008	52 690 633	13 172 658	65 863 291
2009	44 353 294	11 088 324	55 441 618
Общо	145 472 817	36 368 204	181 841 021

НДДП ще се определят ежегодно в съответствие с чл.132 от Регламент на Съвета 73/2009 след одобрение на ЕК

Определяне на Разплащателна агенция

Държавен фонд „Земеделие” (ДФЗ) е акредитиран като Разплащателна агенция за ОСП в България съгласно Чл. 6 от Регламент (ЕС) 1290/2005, покриваща I^{ви} и II^{ри} стълб, включително доплащанията към директните плащания.

Допълнителна информация за Разплащателната агенция е представена в Раздел 11.3 „Акредитирана Разплащателната агенция”.

¹⁰⁴ Описано подробно в Решение на Комисията 2007/383/ЕС от 1.6.2007, изменящо Решение на Комисията 2006/636/ЕС което определя годишната разбивка на финансовата разбивка по ЕЗФРСР по Страни членки за периода 2007-13.

6. Финансов план

6.1 Годишен принос на ЕЗФРСР

(в евро в текущи цени, за целия период)

Година	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Общо
ЕЗФРСР	244 055 793	337 144 772	437 343 751	399 098 664	398 058 913	397 696 922	395 699 781	2 609 098 596

6.2 Финансов план по оси

(в евро в текущи цени, за целия период)

Ос	Публичен принос		
	Общо публични средства	Принос на ЕЗФРСР (%)	Средства по ЕЗФРСР
Ос 1	1 204 866 983	80,00%	963 893 586
Ос 2	777 394 110	82,00%	637 463 170
Ос 3	877 666 684	80,00%	702 133 347
Ос 4	76 988 306	80,00%	61 590 645
Техническа помощ	123 181 289	80,00%	98 545 031
Доплащания към директните плащания”	181 841 021	80,00%	145 472 817
ОБЩО	3 241 938 392	80,48%	2 609 098 596

7. Индикативно разпределение на средствата по мерки (в евро в текущи цени, за целия период)

Код	Ос/Мярка	Публични разходи	Частни разходи	Общо разходи
111	Професионално обучение, информационни дейности и разпространяване на научни знания	102 413 694	0	102 413 694
112	Създаване на стопанства на млади фермери	102 413 694	0	102 413 694
113	Ранно пенсиониране на фермери и на заети в земеделски стопанства	0	0	0
114	Използване на консултантски услуги от фермери и собственици и/или ползватели на гори (за 2010-2013г.)	0	0	0
115	Подпомагане създаването на служби за мениджърски услуги, подпомагане дейността на земеделски стопанства, както и на служби за съвети в земеделието и в горския сектор	0	0	0
121	Модернизирани на земеделските стопанства	572 311 816	468 255 122	1 040 566 938
122	Подобряване на икономическата стойност на горите	24 097 340	16 064 893	40 162 233
123	Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти	240 973 396	294 523 040	535 496 436
124	Сътрудничество за разработване на нови продукти, процеси и технологии в земеделието, хранително-преработвателния и горския сектор	0	0	0
125	Инфраструктура свързана с развитието и адаптирането на земеделието и горското стопанство	0	0	0
126	Възстановяване на селскостопанския производствен потенциал, разрушен от природни бедствия и въвеждане на превантивни дейности	0	0	0
131	Подпомагане на фермерите да се приспособят към нарастващите изисквания по стандартите, произтичащи от законодателството на Общността	0	0	0
132	Подпомагане на фермерите, които участват в схеми за качество на храните	0	0	0
133	Подпомагане на организации на производители за информационни и рекламни дейности за продукти, включени в схеми за качество на храните	0	0	0
141	Подпомагане на полу-пазарни стопанства	144 584 038	0	144 584 038
142	Създаване на организации на производители	12 048 670	0	12 048 670
143	Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния (съгласно Анекс VIII, Раздел I, т.Г от Договора за присъединяване на България и Румъния (за 2007-2009г.))	6 024 335	0	6 024 335
Общо ОС 1 - Подобряване на конкурентоспособността в земеделския и горския сектор		1 204 866 983	778 843 055	1 983 710 038

Код	Ос/Мярка	Публични разходи	Частни разходи	Общо разходи
211	Плащания за природни ограничения на фермери в планински райони	233 218 233	0	233 218 233
212	Плащания за природни ограничения на фермери в райони, различни от планинските	38 869 706	0	38 869 706
213	Плащания по Натура 2000 и плащания, свързани с Директива 2000/60/ЕС (WFD)	0	0	0
214	Агроекологични плащания	435 340 701	0	435 340 701
215	Плащания за хуманно отношение към животните	0	0	0
216	Подпомагане на непроизводствени инвестиции	0	0	0
221	Първоначално залесяване на земеделски земи	0	0	0
222	Първоначално създаване на агро-лесовъдни системи върху земеделски земи	0	0	0
223	Първоначално залесяване на неземеделски земи	40 424 494	7 133 734	47 558 228
224	Плащания по Натура 2000 - за гори	0	0	0
225	Плащания за опазване на горската среда	0	0	0
226	Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности	29 540 976	0	29 540 976
227	Подкрепа за непроизводствени инвестиции (за гори)	0	0	0
Общо ОС 2 - Подобряване на околната среда и природата		777 394 110	7 133 734	784 527 844
311	Разнообразяване към неземеделски дейности	140 426 670	75 614 361	216 041 031
312	Подкрепа за създаване и развитие на микро-предприятия	127 261 669	54 540 715	181 802 384
313	Насърчаване на туристическите дейности	30 718 334	7 679 583	38 397 917
321	Основни услуги за икономиката и населението в селските райони	412 503 341	45 833 705	458 337 046
322	Обновяване и развитие на селата	166 756 670	41 689 168	208 445 838
323	Опазване и подобряване на селското наследство	0	0	0
331	Професионално обучение и предоставяне на информация за икономическите субекти, опериращи в обхвата на Приоритетна ос 3	0	0	0
341	Придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответните територии с оглед на подготовката и прилагането на стратегия за местно развитие	0	0	0
Общо ОС 3 - Качеството на живот в селските райони и разнообразяване на селската икономика		877 666 684	225 357 532	1 103 024 216

Код	Ос/Мярка	Публични разходи	Частни разходи	Общо разходи
41	Прилагане на стратегиите за местно развитие	53 891 814	23 828 636	77 720 450
411	• в т.ч. ос 1 "Подобряване на конкурентоспособността в земеделския и горския сектор"	18 862 135	12 574 757	31 436 892
412	• в т.ч. ос 2 "Подобряване на околната среда и природата"	2 694 591	475 516	3 170 107
413	• в т.ч. ос 3 "Качеството на живот в селските райони и разнообразяване на селската икономика"	32 335 088	10 778 363	43 113 451
421	Между-териториално и транс-национално сътрудничество	5 132 554	1 283 138	6 415 692
	в т.ч.подготвителна техническа помощ	1 026 511	256 628	1 283 139
	в т.изпълнение на съвместни действия	4 106 043	1 026 511	5 132 554
431	Управление на МИГ, придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответната територия	17 963 939	0	17 963 939
	в т.ч. за управление на местна инициативна група	10 778 364	0	10 778 364
	в т.ч. за придобиване на умения и обществена активност на територията	7 185 575	0	7 185 575
Общо ОС 4 - Лидер		76 988 306	25 111 774	102 100 080
Общо оси 1, 2, 3 и 4		2 936 916 082	1 036 446 095	3 973 362 177
511	Техническа помощ	123 181 289	0	123 181 289
	от която: Национална селска мрежа	7 000 000	0	7 000 000
	(а) текущи разходи	1 750 000	0	1 750 000
	(б) план за действие	5 250 000	0	5 250 000
611	Доплащания към директните плащания	181 841 021	0	181 841 021
ОБЩО		3 241 938 392	1 036 446 095	4 278 384 487

8. Допълнително национално съ-финансиране по оси

Допълнително национално съ-финансиране не се предвижда.

9. Елементи за оценка съгласно правилата за конкуренция и списък на схеми за помощ одобрени съгласно Чл. 87, 88 и 89 от Договора

A: Мерки и действия, попадащи в обхвата на Чл.36 на Договора

Помощта по тази Програма за мерки и действия в рамките на Чл. 36 на Договора не може да се допълва с никаква друга държавна помощ по смисъла на Чл. 87(1) на Договора, или с финансов принос, предоставен от страните-членки, ако такова натрупване би довело до интензитет на помощта надвишаващ максималния размер съгласно Регламент на ЕС 1698/2005

Таблица на Държавната помощ

Код на мярката	Наименование на схемата за подпомагане	Законово основание на схемата	Срок на схемата
123	Подпомагане на микропредприятия за инвестиции за преработката и/или маркетинга на горски продукти и подпомагане на микро, малки и средни предприятия за инвестиции свързани с маркетинга или/и преработка на продукти описани в Приложение I на Договора за създаване на ЕО (без рибни продукти) в продукти, които не са включени в същото Приложение	Всяка помощ ще се отпуска в съответствие с разпоредбите за минималната помощ (de minimis) – Регламент на Комисията (ЕС) 1998/2006 от 15.12.2006 за прилагането на Чл.87 и 88 от Договора относно минималната помощ	2007-2013
123	Подпомагане на предприятия, които не са микро, малки или средни, но са с по-малко от 750 работника или с оборот по-малък от 200 милиона евро, за инвестиции свързани с маркетинга или/и преработка на продукти описани в Приложение I на Договора за създаване на ЕО (без рибни продукти) в продукти, които не са включени в същото Приложение	Всяка помощ ще се отпуска в съответствие с разпоредбите за минималната помощ (de minimis) – Регламент на Комисията (ЕС) 1998/2006 от 15.12.2006 за прилагането на Чл.87 и 88 от Договора относно минималната помощ	2007-2013
311	Подпомагане на първоначални инвестиции за разнообразяване към неземеделски дейности на собственици на земеделски стопанства	Всяка помощ ще се отпуска в съответствие с разпоредбите за минималната помощ (de minimis) – Регламент на Комисията (ЕС) 1998/2006 от 15.12.2006 за прилагането на Чл.87 и 88 от Договора относно минималната помощ	2007-2013

Код на мярката	Наименование на схемата за подпомагане	Законово основание на схемата	Срок на схемата
312	Подпомагане на първоначални инвестиции в микро-предприятия в селските райони	Всяка помощ ще се отпуска в съответствие с разпоредбите за минималната помощ (de minimis) – Регламент на ЕС 1998/2006 от 15.12.2006 за прилагането на Чл.87 и 88 от Договора относно минималната помощ	2007-2013
313	Подпомагане на туристическа инфраструктура и развитие на услугите	Всяка помощ ще се отпуска в съответствие с разпоредбите за минималната помощ (de minimis) – Регламент на Комисията (ЕС) 1998/2006 от 15.12.2006 за прилагането на Чл.87 и 88 от Договора относно минималната помощ	2007-2013
321	Подпомагане развитието на основни услуги за селското население и икономика	Всяка помощ ще се отпуска в съответствие с разпоредбите за минималната помощ (de minimis) – Регламент на Комисията (ЕС) 1998/2006 от 15.12.2006 за прилагането на Чл.87 и 88 от Договора относно минималната помощ	2007-2013
322	Обновяване и развитие на селата	Всяка помощ ще се отпуска в съответствие с разпоредбите за минималната помощ (de minimis) – Регламент на Комисията (ЕС) 1998/2006 от 15.12.2006 за прилагането на Чл.87 и 88 от Договора относно минималната помощ	2007-2013
41	Подпомагане на проекти, изпълнявани по стратегии за местно развитие на местни инициативни групи	Всяка помощ ще се отпуска в съответствие с разпоредбите за минималната помощ (de minimis) – Регламент на Комисията (ЕС) 1998/2006 от 15.12.2006 за прилагането на Чл.87 и 88 от Договора относно минималната помощ	2007-2013
412	Интер-териториално и транс-национално сътрудничество	Всяка помощ ще се отпуска в съответствие с разпоредбите за минималната помощ (de minimis) – Регламент на Комисията (ЕС) 1998/2006 от 15.12.2006 за прилагането на Чл.87 и 88 от Договора относно минималната помощ	2007-2013

Случаите на прилагане на схемите изброени по-горе, за които по правилата за държавна помощ или по условията и ангажиментите заложи в съответното решение за държавна помощ се изисква индивидуална нотификация, ще бъдат индивидуално нотифицирани в съответствие с Чл. 88 (3) от Договора.

10. Допълняемост с мерките, финансирани по други инструменти на Общата селскостопанска политика, Кохезионната политика и Европейския фонд за рибарство

10.1 Допълняемост с дейностите, политиките и приоритетите на Общността и мерките, финансирани от ЕЗФГ

Допълняемост с целите, дейностите, политиките и приоритетите на Икономическото и социалното сближаване и на Европейския фонд за рибарство

Подкрепата по ПРСР (ЕЗФРСР) допълва целите на интервенциите, финансирани от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР), Кохезионния фонд (КФ), Европейския социален фонд (ЕСФ) и Европейския фонд за рибарство (ЕФР) в България. Водещите принципи за координация на ПРСР с другите инструменти за подкрепа на Общността са заложи в Националния стратегически план за развитие на селските райони, Националната стратегическа референтна рамка (НСРР), която е ръководен документ за интервенциите в България по Структурните фондове и Кохезионния фонд, и Националния стратегически план за рибарство и аквакултури. Документите са изготвени в тясно сътрудничество между отговорните органи и обществено обсъждане със съответните социални и икономически партньори.

Интервенциите по Структурните фондове и Кохезионния фонд са организирани в 7 Оперативни програми:

- Транспорт (ЕФРР и КФ)
- Околна среда (ЕФРР и КФ)
- Регионално развитие (ЕФРР)
- Развитие на човешките ресурси (ЕСФ)
- Развитие на конкурентоспособността на българската икономика (ЕФРР)
- Административен капацитет (ЕСФ)
- Техническа помощ (ЕФРР)

Целите на Националния стратегически план за рибарство и аквакултури ще се постигнат чрез Оперативната програма за рибарство и аквакултури.

ПРСР допринася към целите на интервенциите от оперативните програми по СФ, КФ и ЕФР и постига синергичен ефект с тях. ПРСР и останалите Оперативни програми следват стратегиите от Лисабон и Гьотеборг за постигане на устойчив растеж, конкурентоспособност и заетост чрез действия и мерки за модернизиране и развитие на инфраструктурата, защита на околната среда, подобряване на бизнес средата, знания и иновации, и подобряване качеството на човешките ресурси.

ПРСР е съобразена с приоритетите на НСРР и ще има принос към постигането на 4-те приоритетни цели на НСРР:

1. Подобряване на базисната инфраструктура;
2. Повишаване качеството на човешкия капитал с акцент върху заетостта;
3. Насърчаване на предприемачеството, благоприятната бизнес среда и доброто управление;
4. Подкрепа за балансирано териториално развитие.

Основната стратегическа цел на ОП “Околна среда” (ЕФРР и КФ) е запазване, подобряване и възстановяване на естествената среда и развитие на екологична инфраструктура. Целите и приоритетите на ос 2 от ПРСР директно ще допринесат към постигането на третия приоритет на ОП “Околна среда” за опазване на биологичното разнообразие и защита на природата. Интервенциите по ос 3 за рехабилитация и

разширяване на водоснабдителните и канализационните мрежи в селските общини допълват първия приоритет на ОП “Околна среда” за подобряване и развитие на инфраструктурата за питейни и отпадни води. ОП “Околна среда” ще има значителен принос към подобряването на качеството на живот на повече от половината от селското население чрез интервенции, насочени към управление на водите и третиране на отпадъците по Приоритет 2, както и към опазването на биологичното разнообразие.

ОП “Транспорт” (ЕФРР и КФ) ще допринесе за развитието на устойчива транспортна система чрез интегриране на националната транспортна система в транспортната мрежа на Европейския съюз и постигането на баланс между видовете транспорт. ОП “Транспорт” ще развие главните национални транспортни оси (Приоритет 2) и другите видове транспортна инфраструктура, което ще подобри достъпа до селските райони. Мерките по ос 3 на ПРСР ще допринесат за постигането на целите на ОП “Транспорт” чрез интервенциите за подобряване на общинските пътища. По този начин ПРСР ще засили ефектите от ОП “Транспорт”, предоставяйки достъп на по-голяма част от селското население до изградената по ОП “Транспорт” инфраструктура.

ОП “Регионално развитие” (ЕФРР) има за цел подобряване качеството на живот и работната среда с по-добър достъп до основни услуги и нови възможности за повишаване на регионалната конкурентоспособност и устойчиво развитие. Целите на ОП “Регионално развитие” и петте ѝ приоритета са съобразени и се допълват с целите на ПРСР.

Целите по Приоритети 1 и 2 на ОП “Регионално развитие” са близки до целите на ос 3 на ПРСР. Двете програми използват сходни средства за интервенции се допълват териториално. Приоритет 1 на ОП “Регионално развитие” има за цел постигане на устойчиво и интегрирано градско развитие и ще подпомага развитието на социална инфраструктура, жилищната политика, градския транспорт и физическата среда в 86 общини, включени в агломерационни ареали, от които 53 селски общини. По този начин ОП “Регионално развитие” ще допринесе за подобряване на основните услуги в 53 селски общини, в които живее 42% от селското население. Приоритет 2 на ОП “Регионално развитие” има за цел подобряване на регионалната и локална достъпност чрез инвестиции в пътна инфраструктура, информационни и комуникационни мрежи (широколентови връзки) и енергийна инфраструктура. ОП “Регионално развитие” ще допринесе за обновяването на общинската пътна инфраструктура в 53 селски общини (или 30% от територията на селските райони) и за подобряването на националните транспортни оси. Приоритет 2 ще спомогне за навлизането на интернет в отдалечени и слабо обслужвани селски райони чрез инвестиции в информационни и комуникационни ширококолентови връзки.

Осигурена е допълняемост между Приоритет 3 на ОП “Регионално развитие”, който е насочен към устойчиво развитие на туризма, и мерките по оси 3 и 4 на ПРСР. Програмите се различават по обхват и в известна степен по вид на интервенциите и териториите. Дейностите за развитие на туризма по ОП “Регионално развитие” са фокусирани на национално или регионално ниво и имат за цел подобряване на общата съгласуваност и ефективност на прилагането на националната политика за туризма. ОП “Регионално развитие” ще подпомага развитието на националните/регионалните туристически продукти, на туристическата инфраструктура и атракции в общини с население над 10 000 души, повечето от които селски. ПРСР чрез оста Лидер ще насърчава местните заинтересовани групи да развиват туристически продукти, базирани на териториалните предимства и чрез съвместни мулти-секторни действия ще повиши туристическия потенциал на районите. Ос 3 от ПРСР ще подпомага по-малки общини при развитието на туристическите атракции и свързаната инфраструктура, повишавайки местния туристически потенциал и активност. Така чрез подкрепа за местни инициативи ПРСР ще допринесе към постигането на стратегическите цели на ОП “Регионално развитие”. ПРСР ще има значителен принос към Приоритет 3 на ОП “Регионално развитие” чрез

предоставяната по ос 3 подкрепа за частни инвестиции в обектите за туристическо настаняване, отдих и развлечения, чиито недостиг и незадоволително качество се определят като основна пречка за развитието на алтернативния туризъм в България.

Приоритет 4 на ОП “Регионално развитие” е в пълно съответствие с цялостния подход на ПРСР и има за цел насърчаване на местното развитие и сътрудничество чрез инвестиционна подкрепа за селските общини извън агломерациите. Той е насочен към подобряване на общественото образование, здравеопазване и бизнес инфраструктура, допълвайки по този начин интервенциите по ос 3 на ПРСР.

ОП “Развитие на човешките ресурси” (ЕСФ) има за цел да подобри човешкия капитал чрез интервенции в 8 приоритетни области, насочени към повишаване нивата на заетост и продуктивността на работната сила, подобряване достъпа до висококачествено образование и обучение през целия живот и подкрепа за социалното включване. ОП “Развитие на човешките ресурси” ще допринесе към целите на ПРСР чрез действия за преодоляване на основните проблеми на безработицата сред селското население чрез активни мерки на пазара на труда, насочени към безработните и застрашените от безработица групи. Селското население ще може да участва и в операциите за подобряване на работоспособността на работната сила. ОП “Развитие на човешките ресурси” ще подпомогне развитието на предприемачеството в селските райони чрез обучение за придобиване на предприемачески, управленски и бизнес умения за търсещите работа и уязвимите групи на пазара на труда, които възнамеряват да стартират нов бизнес. Дейностите по ОП “Развитие на човешките ресурси” ще имат принос към интегрирането към пазара на труда на уязвимите групи от етническите малцинства в селските райони, включително ромите. ПРСР от своя страна ще допринесе към развитието на човешките ресурси чрез дейностите за учене през целия живот на заетите в земеделието и горския сектор, както и подкрепа за инвестиции в социална инфраструктура и услуги, базирани на информационни и комуникационни технологии.

Оперативна програма “Развитие на конкурентоспособността на българската икономика” (ОП “Конкурентоспособност”) (ЕФРР) е насочена към постигане на конкурентно и ефективно производство, развитие на бизнес потенциала и подкрепа за необходимите структурни промени в икономиката. Програмата е структурирана в 5 приоритетни оси за подпомагане повишаването на производителността на МСП, иновациите и новите технологии, както и подобряването на бизнес средата. Оси 1 и 3 на ПРСР, допълват Приоритет 1 (който има за цел развитие на икономика, базирана на знанието и иновационни дейности) и Приоритет 2 на ОП “Конкурентоспособност”, чрез подкрепа на сътрудничества за разработване на нови продукти, процеси и технологии в земеделието, хранително-вкусовата промишленост и горския сектор и за създаване и развитие на микро-предприятия в селските райони. ОП “Конкурентоспособност” ще допълва ПРСР с дейностите за подобряване на конкурентоспособността и иновациите в неземеделските малки и средни предприятия, които не са допустими за подпомагане по Ос 1 на от ПРСР на територията на цялата страна, включително селските райони.

ОП “Административен капацитет” (ЕСФ) има за цел развитието на ефективна и компетентна администрация, способна да разработва и прилага националните и европейските политики, като същевременно отговаря на очакванията на гражданите и бизнеса за по-добро обслужване и висока професионална етика и за осигуряване на ефективна съдебна система. Чрез Програмата ще бъде укрепен капацитета на централната, регионална и местна администрация, на социално-икономическите партньори и правосъдната система, за прилагане на добрите управленски принципи като фундаментално условие за ефективно и ефикасно усвояване на Структурните фондове и Кохезионния фонд на ЕС. Тези действия ще имат значителен принос към постигането на целите на ПРСР чрез подобряване на капацитета за разработване и изпълнение на ефективни местни програми и

проекти. ПРСР ще допълни ОП “Административен капацитет” чрез дейностите по ос 4 за укрепване на местното самоуправление и изграждане на местен капацитет.

Националният стратегически план за рибарство и аквакултури ще подкрепя устойчивото развитие на аквакултурите, допринасяйки по този начин към опазването на околната среда и развитието на определени области от рибарството. Целите на Стратегическия план за рибарство ще се постигнат чрез *Оперативна програма “Рибарство и аквакултури” (ОПРА)*. ОПРА съдържа 5 приоритета: Приоритетна ос 1: Мерки за приспособяване на капацитета на риболовния флот; Приоритетна ос 2: Аквакултури, вътрешен риболов, преработка и маркетинг на рибни продукти и аквакултури; Приоритетна ос 3: Дейности от колективен интерес; Приоритетна ос 4: Устойчиво развитие на зоните за риболов и Приоритетна ос 5: Техническа помощ. ПРСР ще допълва ОПРА чрез дейностите по ос 4 за укрепване на местното самоуправление и изграждане на местен капацитет. ОПРА предвижда подкрепа за 4 потенциални групи от рибарския сектор. ПРСР ще подкрепи около 50 МИГ в селските райони. МИГ, които са допустими за подкрепа по ЕФР и ЕЗФРСР, ще разработват отделни стратегии за ЕЗФРСР и ЕФР.

Осигурена е допълняемост между ОПРА и ПРСР по отношение на развитието на туризма. Оперативната програма за рибарство и аквакултури (ОПРА) ще подкрепя само риболовния туризъм. ПРСР чрез оста Лидер ще насърчава местните заинтересовани групи да разработват туристически продукти на базата на териториалните предимства и ще повиши туристическия потенциал на районите. Ос 3 от ПРСР ще подкрепя по-малките селски общини (с население до 10 000 души) за разработване на туристическите атракции и свързаната инфраструктура, повишавайки по този начин развитието на местния туристически потенциал и активност по мярка 313, както и на частните инициативи в туризма в селските райони по мерки 311 и 312.

Допълняемост с Първи стълб на Общата селскостопанска политика (ЕЗГФ)

Програмата за развитие на селските райони е съобразена с мерките, финансирани от ЕЗГФ.

Обхватът на помощта, предоставяна чрез мерките на ПРСР, няма да се припокрива с обхвата на помощта по схемите за подкрепа по Първи стълб на ОСП, включени в Анекс I на Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006 и изпълнявани в България. Разплащателната агенция ще извършва кръстосани проверки с цел предотвратяване на дублирано финансиране между ПРСР и схемите за подкрепа. Разплащателната агенция ще въведе специална процедура за кръстосани проверки. Всеки инвестиционен проект по ПРСР, който потенциално попада в обхвата на схемите за подкрепа по Първи стълб, ще бъде проверяван преди одобрението му за евентуално двойно финансиране.

Осигурена е пълна допълняемост и разграничаване с мерките, финансирани по схемите за подкрепа по Първия стълб на ОСП в секторите, включени в Анекс I на Регламент на Комисията 1974/2006:

– *Плодове и зеленчуци* (Чл. 14(2) и 15 от Регламент (ЕС) 2200/96¹⁰⁵)

Организациите на производителите няма да бъдат подпомагани по ПРСР за дейности, включени за подкрепа в техните Оперативни програми по Регламент (ЕС) 2200/96. Организациите на производителите на плодове и зеленчуци няма да бъдат допустими за подкрепа по мярка 142 *Създаване на организации на производители* по ПРСР, с изключение

¹⁰⁵ OJ L 297, 21.11.1996, стр. 1.

на организациите на производителите на плодове и зеленчуци, одобрени за подкрепа по Програма САПАРД¹⁰⁶.

– *Вино* (Раздел II, Глава I, Секция 3, чл. 11 и 15 на Регламент (ЕС) № 479/2008)
Дейностите, допустими за подкрепа по Раздел II, Глава I, Секция 3, чл. 11 на Регламент (ЕС) № 479/2008, няма да бъдат подпомагани по инвестиционните мерки от ПРСР. Създаването и/или презасаждането на винени лозя и напоителни съоръжения и оборудване на ниво стопанството включително системи за капково напояване необходими за отглеждането на винени лозя няма да бъде подпомагано по ПРСР. Допустимите дейности за подпомагане по Раздел II, Глава I, Секция 3, чл. 15 на Регламент (ЕС) № 479/2008 ще бъдат подпомагани по ПРСР, тези дейности няма да бъдат подпомагани по Националната програма за подпомагане на лозаро-винарския сектор в Р България. Разграничаването между двете програми е дадено подробно в Анекс 4 (Приложение 1.А.). Организациите на производителите на винено грозде ще получават подкрепа по ПРСР.

– *Тютюн* (Чл.13(2)(б) от Регламент (ЕЕС) 2075/92¹⁰⁷)
Диверсификацията при производителите на тютюн ще се подпомага по ПРСР. Специфични мерки за подпомагане на тютюнопроизводителите съгласно Чл. 13(2)(б) от Регламент (ЕЕС) 2075/92 не се предвиждат. Няма да се предоставя подкрепа за инвестиции в производството и преработката на тютюн, както и за създаването на стопанства на млади тютюнопроизводители. Допустима е подкрепата за създаване на организации на производителите на тютюневия сектор.

– *Маслиново масло* (Чл.8 (1) на Регламент (ЕС) 865/2004¹⁰⁸)
Ще се прави пълно разграничаване между дейностите, подпомагани по ПРСР и дейностите, подпомагани съгласно Чл.8 (1) от Регламент (ЕС) 865/2004. Дейностите, подпомагани по Чл. 8 (1) на Регламент (ЕС)865/2004, няма да се подпомагат по ПРСР. Производството, преработката и маркетинга на маслиново масло няма да бъдат подпомагани по ПРСР.

– *Хмел* (Чл.6 на Регламент (ЕС) 1952/2005¹⁰⁹)
Ще се прави пълно разграничаване между дейностите, подпомагани по ПРСР и дейностите, подпомагани по условията на Чл.6 от Регламент (ЕС) 1952/2005. Дейностите, подкрепяни съгласно Чл. 6 на Регламент (ЕС) 1952/2005, няма да бъдат подпомагани по ПРСР. Организациите на производителите на хмел няма да бъдат подпомагани по мярка 142 *Създаване на организации на производителите* ПРСР.

– *Едър рогат добитък* (Чл.132 на Регламент (ЕС) 1782/2003)
Няма припокриване с дейностите, които ще бъдат подпомагани по мерките от ПРСР.

– *Дребен рогат добитък* (Чл.114(1) и 119 от Регламент (ЕС) 1782/2003)
Няма припокриване с дейностите, които ще бъдат подпомагани по мерките от ПРСР.

– *Пчеларство* (Чл.2 от Регламент на Съвета (ЕС) 797/2004¹¹⁰)
По отношение на инвестициите в пчеларството ще се прави пълно разграничаване между инвестициите, подпомагани по ПРСР и тези, подпомагани по Програмата за пчеларството, посочена в Регламент (ЕС) 797/2004.

¹⁰⁶ т.е. организации на производители, които имат договори в процес на изпълнение от Програма САПАРД, които ще бъдат прехвърлени към ПРСР за изплащане на нереализираните финансови ангажименти.

¹⁰⁷ ОJ L 215, 30.7.1992, стр. 70.

¹⁰⁸ ОJ L 161, 30.4.2004, стр. 97 (изменена версия в ОJ L 206, 9.6.2004, стр. 37).

¹⁰⁹ ОJ L 314, 30.11.2005, стр. 1.

¹¹⁰ Официален вестник на ЕС L 125, 28.4.2004, стр. 1.

Националната програма за пчеларство по Регламент (ЕС) 797/2004 ще подпомага пчеларите, притежаващи до 100 пчелни семейства, регистрирани като земеделски производители в сроковете, определени в Програмата и отговарящи на всички останали условия на Програмата за пчеларство. Останалите пчелари ще получават подкрепа за закупуване на нови празни кошери по мярка 121 на ПРСР. Всички останали дейности, свързани със създаването, възстановяването и разширяването на пчелините, освен закупуването на нови кошери, също ще бъдат подкрепяни по ПРСР. Дейностите за рационализация на пчелната паша (включително засаждане/презасаждане на медоносни дървета) няма да се подпомагат по Програмата за пчеларството. По изключение, в съответствие с Чл. 5(6) от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005 и Чл. 2(2) от Регламент на Комисията (ЕС) 1974/2006, тези дейности (включително засаждане/презасаждане на медоносни дървета) ще бъдат подпомагани по ПРСР при условията на мярка 121.

ПРСР ще подкрепя и инвестиции, свързани с подобряване на цялостната работа на микропредприятията и МСП, класифицирани съгласно Препоръка (ЕС) 2003/361, включително за създаване на лаборатории за контрол на качеството, автентичността и безопасността на пчелния мед, преработван в отделните предприятия. Такива лаборатории извън рамките на отделните преработвателни предприятия или обслужващи даден регион, ще бъдат създавани, модернизирани и оборудвани по Националната програмата за пчеларство, посочена в Регламент (ЕС) 797/2004.

– *Захар* (Регламент на съвета (ЕС) 320/2006¹¹¹)

Ще бъде направено пълно разграничаване между дейностите, подпомагани по ПРСР и дейностите, подпомагани съгласно Регламент на Съвета (ЕС) 320/2006. ПРСР няма да подпомага инвестиции в преработка на суровини за производство на захар или сладкарски изделия.

– *Директни плащания* (Чл. 42(5) и Чл. 69 от Регламент (ЕС) 1782/2003)

По отношение на директните плащания по Първи стълб, през първите три години след присъединяването (с възможност за удължаване на този период) България ще прилага схемата за единно плащане на площ (СЕПП). България може да отпуска национални доплащания към директните плащания (НДДП), които ще се съфинансират от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) по мярка 611 от ПРСР за периода 2007-2009.

10.2. Разграничителни критерии за мерките, насочени към операции, допустими за подпомагане и по други инструменти на Общността (Структурните фондове и Европейския фонд за рибарство)

Разграничителни критерии, свързани с мерките по Оси 1, 2 и 3

За различните политики, мерки и дейности се използват следните основни принципи за разграничаване:

- според вида на обхванатата територия – градска/селска;
- според големината на населените места/общините;
- според вида на бенефициентите;
- според вида и/или мащаба на дейностите, подпомагани по отделните политики;
- според създаването на административен координационен механизъм на програмно ниво за гарантиране на последователността и съгласуваността.

¹¹¹ Официален вестник на ЕС L 58, 28.2.2006, стр. 42.

Основното разграничаване между териториалните интервенции на Кохезионната политика и интервенциите по ЕЗФРСР – приоритетна ос 3, се базира на националната дефиниция за селски и градски райони в България, посочена в Наредба №14/2003г. на МЗХ. Съгласно националната дефиниция 231 общини са класифицирани като селски и 33 като градски. При някои мерки по приоритетна ос 3 от ПРСР ще се прилагат допълнителни териториални критерии.

Разграничаване за мерките, насочени към развитие на физическата инфраструктура и услугите за икономиката и населението в селските райони

Оперативните програми по Структурните фондове (ОП) ще предоставят подкрепа за инвестиции във физическа инфраструктура и осигуряване и подобряване на социални, рекреационни и културни услуги, услуги базирани на интернет, за икономиката и селското население. СФ, КФ и ЕЗФРСР ще осигуряват финансиране за реконструкция на сгради, инфраструктура и пътища. Изведени са следните основни критерии за разграничаване на интервенциите, свързани с физическа инфраструктура и услуги за селската икономика и население, които са допустими по ПРСР и по други инструменти за подкрепа на Общността:

- териториален обхват;
- вид на операциите;
- мащаб на операциите;

Разграничаване с ОП “Регионално развитие” и ОП “Транспорт”

Общият разграничителен критерий за дейностите, които потенциално попадат в обхвата на ОП “Регионално развитие” и ПРСР, ще е териториалния обхват: ОП “Регионално развитие” ще предоставя подкрепа за 86 общини в градските агломерационни ареали, а ПРСР – на останалите 178 общини в селски райони (виж списъка в Анекс 6).

Специфични критерии за разграничаване се въвеждат в следните области:

- Ръководните принципи за разграничаване при инвестициите в пътна инфраструктура са териториалният обхват (както е описано по-горе) и *видът на пътищата*. ОП “Транспорт” ще предоставя подкрепа за автомагистрала, първокласни пътища и второкласни пътища, включени в трансевропейските мрежи; ОП “Регионално развитие” ще предоставя подкрепа за второкласни пътища (които не са включени в трансевропейските мрежи) и третокласни пътища по цялата територия на България, както и за общински пътища в градските агломерационни ареали (86 общини); ПРСР ще подкрепя общински пътища в останалите 178 общини в селски райони.
- *Тротоари, площади, сгради, паркове и градини, осветление*: ПРСР ще подкрепя инвестиции в 178 селски общини, които не са допустими по ОП “Регионално развитие” (86 общини в градските агломерационни ареали ще получават подкрепа по ОП “Регионално развитие”);

ОП “Регионално развитие” ще подкрепя дейности за осигуряване на достъп до широколентова инфраструктура като част от прехода към информационно общество (подобряване и разширяване на съществуващите информационни и комуникационни мрежи) във всички общини на територията на страната. ПРСР (ос 3) няма да подпомага дейности по осигуряване на достъп до широколентова инфраструктура.

Разграничителната линия между ОП “Регионално развитие” и ПРСР (мярка 313) за интервенциите, свързани с туристически услуги и инфраструктура, ще е на териториален принцип според населението в общините. Разграничителната линия между ОП “Регионално развитие” за общини с население над 10 000 души и ПРСР за общини под 10 000 души се прилага само по мярка 313 от ПРСР, в случаите в които бенефициенти по

двете програми са общини. По този начин бенефициенти по ПРСР ще са 103 селски общини с население до 10 000 души, а бенефициенти по ОП “Регионално развитие“ ще са останалите общини (с население над 10 000 души) (виж списъка в Анекс 6). ЕЗФРСР няма да подпомага туристически проекти в населени места и курорти, които са традиционни дестинации за масов туризъм. (виж Анекс 6). Освен това, за развитието на регионални туристически продукти и маркетинга на дестинациите (Операция 3.2 от ОПРР) мярка 313 от ПРСР включва маркетингови дейности на местно (общинско) ниво и значение, докато ОП “Регионално развитие” предвижда интервенции на регионално ниво, с много по-широк (над общинския) обхват и значение.

Разграничителната линия между Операция 3.1 от ОПРР и мерки 311 и 312 от ПРСР е по вид бенефициент. ОПРР ще подкрепя общини (и техните асоциации), Министерство на културата, туристически асоциации и публични организации, стопанисващи паметници на културата с национално значение, докато бенефициентите по мерки 311 и 312 от ПРСР може да са единствено регистрирани земеделски производители и микро-предприятия от селските райони, които ще бъдат подкрепяни за развитие на частни начинания в туризма в селските общини.

ОП “Регионално развитие” ще подкрепя и интервенции, свързани с културните паметници от национално и световно значение (около 1500) по цялата територия на страната, съгласно класификацията на Националния институт за паметници на културата, а ПРСР ще подкрепя само културни паметници от местно значение в 178 общини в селски райони.

Инвестиционната част на Приоритет 4 от ОП “Регионално развитие” (особено Операция 4.1) допълва и е тясно свързана с ос 3 на ПРСР. Операция 4.1 ще е насочена само върху подобряването на общественото образование и здравеопазване, бизнес инфраструктурата и закупуването на оборудване за събиране и третиране на отпадъци в по-малките общини. Ще се подпомагат и дребно мащабни дейности за превенция на наводнения в рамките на населените места. Горепосочените видове дейности няма да се подпомагат по ос 3 на ПРСР. Очаква се това разграничаване по видове дейности да генерира синергични ефекти между двете програми и да добави стойност към развитието на целевите територии.

Разграничаване с ОП “Околна среда”

За операциите, допустими по ОП “Околна среда” и по ПРСР се правят следните разграничения:

i) Водоснабдяване и канализация

- ПРСР ще подкрепя проекти за водоснабдителни и канализационни системи в населени места с до 2 000 еквивалентни жители в 231 общини в селските райони на България.
- ОП “Околна среда” ще подкрепя проекти за водоснабдителни и канализационни системи в населени места с над 2 000 еквивалентни жители във всички 264 общини (231 селски плюс 33 градски) и в населени места с под 2 000 еквивалентни жители в 33 градски общини.

ii) Изграждане на съоръжения за събиране на отпадъци от животински произход

ПРСР предвижда мерки за подобряване управлението на отпадъци чрез подкрепа за изграждане на съоръжения за събиране на отпадъци от животински произход в 178 селски общини.

ОП “Околна среда” предвижда следните видове дейности във всички 264 общини: изграждане на регионални съоръжения/инсталации за третиране на отпадъци в общините, изграждане на центрове за рециклиране на отпадъци, паралелно с пускането в експлоатация на нови регионални депа за отпадъци, изграждане на инсталации за пречистване на

емитирани газови емисии, изготвяне/преглед и актуализация на регионалните/общинските планове за управление на отпадъците;

iii) Мрежата Натура 2000 и защитените територии, свързани с опазването и възстановяването на хабитатите и контролираната употреба на видовете

ОП “Околна среда” ще подкрепя само дейности, директно свързани с изпълнението на планове за управление на териториите от Натура 2000 и необходими за управлението на защитените територии, както и за осигуряване на благоприятна среда за съхранение на местообитанията и видовете (напр. възстановяване на мочурища, поддържане на тревни площи във високопланинските райони, подкрепа за успешното гнездене на застрашени видове птици и др., включително инфраструктурни проекти);

Дейностите са предназначени за следните бенефициенти: общински органи, асоциации на общини, дирекции на Министерство на околната среда и водите и МЗХ, отговорни съответно за управлението на национални и природни паркове, както и други структури на двете министерства, участващи в управлението на териториите от Натура 2000 и защитените територии, административни органи за управление на Натура 2000, неправителствени организации. За всички туристически дейности, финансирани по мярка 313, ос 3 на ПРСР и попадащи в територии от Натура 2000, съответните проекти преди одобрение ще се проверяват за съответствие с разпоредбите на Закона за биоразнообразието и съответното вторично законодателство за прилагането му, както и предвидените ограничения в заповедите за определяне на териториите и планове им за управление.

Разграничаване за дейности, насочени към развитие на физическа инфраструктура и услуги за селската икономика и население, изпълнявани в селски територии

Вид инвестиция	Територия	ПРСР	ОП РР	ОП Околна среда	ОП Транспорт
Пътища, улици, сгради, паркове					
Автомострици, първокласни пътища, второкласни пътища, включени в трансевропейските мрежи	Цялата територия на страната				Приоритет 2
Второкласни и третокласни пътища, които не са включени в трансевропейските мрежи	Цялата територия на страната		Приоритет 2		
Изграждане, реконструкция и рехабилитация на общински пътища и мостове	Селски райони извън агломерациите (178)	М 321			
	Селски райони в агломерациите (53) и 33 градски общини		Приоритет 2		
- Реконструкция и изграждане на улици, площади, тротоари и др. - Рехабилитация на обществени зелени зони – паркове, градини и др. - Реконструкция и обновяване на обществени сгради и външни съоръжения от местно значение - Обновяване на фасади на частни сгради и външни съоръжения	Селски райони извън агломерациите (178)	М 322			
	Селски райони в агломерациите (53) и 33 градски общини		Приоритет 1		
Водоснабдяване и канализация					
Изграждане и рехабилитация на водоснабдителни и канализационни системи и свързани с тях съоръжения	Всички селски райони (231) в населени места с население до 2000 души	М 321			
	Всички селски райони (231) в населени места с население над 2 000 души и всички населени места с население под 2 000 души в 33-те градски общини			Приоритет 1	
Услуги за икономиката и населението					
- Обществено образование, здравеопазване, бизнес инфраструктура, закупуване на оборудване за системите за събиране и третиране на отпадъците в по-малките общини - Широколентова инфраструктура	Селски общини извън агломерациите (178)		Приоритет 4		
	Цялата територия на страната		Приоритет 2		
- Създаване на нови или подобряване на съществуващи културни центрове; - Създаване или подобряване на съществуващи центрове за развлечения, отдих и спорт; - Създаване и подобряване на центрове за социални услуги; - Създаване и подобряване на специализирани транспортни услуги за уязвими групи; - Създаване и подобряване на центрове за информационни и комуникационни услуги (за дистанционно обучение, здравни съвети, подкрепа за бизнеса, общински услуги и др.), включително мобилни информационни и комуникационни центрове;	Селските райони извън агломерациите (178)	М 321			
	Селските райони в агломерациите (53)		Приоритет 1		
- Изграждане и рехабилитация на дребно мащабна инфраструктура за превенция на риска и управление на отпадъците (изграждане на съоръжения за събиране на отпадъци от животински произход)	Селските райони извън агломерациите (178)	М 321			

Вид инвестиция	Територия	ПРСР	ОП РР	ОП Околна среда	ОП Транспорт
Туризм					
- Реновиране на културните паметници от национално и световно значение - Развитие на регионални туристически продукти	Цялата територия на страната		Приоритет 3		
- Друга туристическа инфраструктура – туристически атракции и др.	Селски райони с население до 10 000 души (103)	М 313			
	Общини с население над 10 000 души		Приоритет 3		
- Инвестиции, директно свързани с плановете за управление на териториите от Натура	Цялата територия на страната			Приоритет 3	

Разграничаване за дейностите, насочени към развитието на бизнеса и човешките ресурси

Основният критерий за разграничаване на интервенциите, свързани с развитието на бизнеса и човешките ресурси, ще е според вида на професионалното обучение, целевите групи и вида на операциите и териториите, само за ос 3. Мерките от ПРСР за развитие на бизнеса и човешките ресурси ще се изпълняват на територията на цялата страна, с изключение на мерките по ос 3 и ос 4.

Разграничаване за дейностите, свързани с развитие на бизнеса и човешките ресурси

Вид на интервенциите/целева група	Територия	Програма за развитие на селските райони	ОП Развитие на човешките ресурси	ОП Конкурентоспособност	ОП Рибарство & аквакултури
Професионално обучение за земеделски производители и собственици на гори и заетите в техните стопанства	Цялата страна	М 111			
Професионално обучение за земеделски производители и собственици на гори и заети в техните стопанства и обучение на тематика, различна от земеделието и горското стопанство	Цялата страна		Приоритет 2		
Обучение за предприятия от хранително-вкусовата промишленост	Цялата страна		Приоритет 2		
Професионално обучение за други групи от селските райони	Цялата страна		Приоритет 2		Приоритет 1
Инвестиции в земеделието, горското стопанство и ХВП	Цялата страна	Ос 1			
Инвестиции в разнообразяване към неземеделски дейности на земеделските стопани	231 селски общини	М 311			
Инвестиции в неземеделски дейности на микропредприятия и стартиращи предприятия	231 селски общини	М 312			Приоритет 2
	33 градски общини			Приоритет 1, операция 1.1 Приоритет 2	Приоритет 2
Инвестиции в други малки, средни и големи предприятия в сектори, различни от земеделието, горското стопанство и хранително-вкусовата промишленост	Цялата страна			Приоритет 2	Приоритет 2

Разграничаване с ОП “Развитие на човешките ресурси” (РЧР)

Подкрепата за професионално обучение по ПРСР е свързана със земеделието и горското стопанство и е само за земеделски производители, собственици на гори и за заети в техните стопанства. Всички други видове професионално обучение ще се подкрепят по ОПРЧР (включително обучения за заетите в хранително-вкусовата промишленост и обучения за насърчаване на икономическото разнообразяване в селските райони към сектори, различни

от земеделието/горското стопанство, независимо дали обучаваните са ангажирани в земеделския/горския сектор или не).

Дейностите по ПРСР ще включват и инвестиционна подкрепа за регистрирани земеделски производители за модернизация и въвеждане на нови технологии и процеси за подобряване качеството на земеделските продукти. Интервенция 2.3 “Подобряване на условията на труд на работното място” на ОП РЧР не предвижда такива инвестиции.

Разграничаване с ОП “Административен капацитет” (ОПАК)

ОПАК ще осигурява обучение на местните и регионалните административни структури за укрепване на общия им капацитет в области като управление на публичната администрация, стратегическо планиране, формулиране и изпълнение на политики, организационно развитие, управление на човешките ресурси, счетоводство и др. Обученията и интервенциите за изграждане на капацитет по ОПАК нямат ограничения по сектори и финансиране. Те няма да се припокриват с интервенциите, финансирани по ПРСР.

Разграничаване с ОП “Техническа помощ”

ОПТП включва обучения за местните и регионалните административни органи, свързани с общите принципи за усвояване на финансова помощ от Структурните фондове и Кохезионния фонд на ЕС, включително провеждане на обществени поръчки, одитни проверки и доклади, верификация на разходите, финансово управление и контрол, хоризонтални принципи и т.н.

Разграничаване с ОП “Развитие на конкурентоспособността на българската икономика”

Основното разграничаване с ОП “Развитие на конкурентоспособността на българската икономика” (ОП “Конкурентоспособност”) ще бъде по целеви групи, територия и вид на дейностите.

ПРСР включва подкрепа за инвестиции в материални и нематериални активи за подобряване на общата работа на земеделските стопанства и за постигане на съответствие със стандартите Общността за съответните дейности. Разграничаването с мерките по ОП “Конкурентоспособност” е осигурено чрез различните видове бенефициенти – само ПРСР ще подкрепя земеделски производители и организации на производители, както и земеделски производители за разнообразяване към неземеделски дейности в селските райони.

ПРСР ще предоставя инвестиционна подкрепа за предприятия от хранително-вкусовата промишленост, които са микро, малки или средни предприятия, или са с персонал до 750 лица, или имат годишен оборот под 200 млн. евро, ако инвестициите са насочени към преработка и маркетинг на земеделски продукти, включени в Приложение I на Договора за създаване на ЕО, от секторите, допустими по ПРСР, с изключение на рибните продукти (независимо дали крайните продукти са включени или не в Приложение I на Договора за създаване на ЕО).

По отношение на преработката и/или маркетинга на горски продукти, ПРСР ще подкрепя само микропредприятия, а ако дървеният материал се използва като суровина, която се влага в производствения процес, ще се подпомагат само инвестиции за работни операции преди индустриалната преработка на дървения материал.

Всички други видове предприятия, различни от микропредприятията (виж по-долу) които не отговарят на условията за допустимост за преработка и/или маркетинг на ПРСР, ще се подпомагат по ОП “Конкурентоспособност”.

Разграничаването за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници се осигурява посредством вида бенефициенти. ПРСР ще подкрепя инвестиции във възобновяеми енергийни източници на микропредприятия и общини в селски райони, земеделски производители, микропредприятия, преработващи горски продукти (преди промишлената преработка), микропредприятия и МСП, както и предприятия с персонал до 750 човека или годишен оборот под 200 млн. евро, преработващи земеделски продукти, включени в Приложение I на Договора за създаване на ЕО, с изключение на рибните продукти, независимо дали преработените продукти са включени в Приложение I на Договора за създаване на ЕО. ОП “Конкурентоспособност” ще подпомага останалите предприятия само за мерките, насочени към производство на енергия от възобновяеми енергийни източници за нуждите на предприятията, използващи като източници вятъра и слънчевата енергия и когенерацията от индустриалните съоръжения. ПРСР ще подкрепя производството на био-горива от биомаса и производството на био-газ и когенерацията на био-газ.

За да се избегне припокриване с ОП “Конкурентоспособност”, подкрепата за инвестиции в не-земеделски дейности за действащи микропредприятия и стартиращи иновативни фирми в селски райони ще се предоставя само в рамките на ПРСР. Микропредприятията, включително стартиращите иновативни фирми, ще са допустими за подкрепа по ОП “Конкурентоспособност” само ако осъществяват дейността си в градски общини.

Разграничаване с ОП “Рибарство и аквакултури”

Основното разграничаване с ОП “Рибарство и аквакултури” ще е според вида на дейностите.

Инвестициите в преработка и маркетинг на рибни продукти ще се подкрепят от ЕФР.

Подкрепа за инвестиции в аквакултури ще се предоставя само чрез ЕФР.

Риболовният туризъм ще се подкрепя от ЕФР.

Професионалното обучение в сектор рибарство ще се подкрепя от ЕФР.

Информационна система за управление и наблюдение (ИСУН)

За целите на координацията, избягването на двойното финансиране и ефективното управление и наблюдение на Структурните фондове, Кохезионния фонд, Програмите по ЕФР и ЕЗФРСР, българските институции ще използват Информационната система за управление и наблюдение (ИСУН), създадена в Министерство на финансите и действаща от декември, 2006г. ИСУН е базирана на клиентска/сървърна платформа и осигурява достъп на всички органи, изпълняващи програмите (напр. управляващи органи, междинни звена, разплащателни агенции, членове на комитети за наблюдение) до централната база данни за проектите в Министерство на финансите. Системата ще бъде достъпна за всички институции, участващи в управлението, изпълнението и наблюдението на финансовите инструменти на ЕС в България.

Възможността за обмен/кръстосана проверка на информацията в реално време от ИСУН и системата за наблюдение на ПРСР ще позволи на институциите да извършват проверки за всеки бенефициент, включително за това по коя програма и за какви дейности е кандидатствал, което намалява риска от двойно финансиране.

Кръстосано представителство на Управляващите органи в Комитетите по наблюдение на ПРСР и Оперативните програми ще бъде осигурено с оглед улесняване на координацията между различните програми и финансови инструменти на ЕС.

10.3 Критерии за разграничаване за мерките по Ос 4

Разграничаване с ОП “Рибарство и аквакултури”

ОП “Рибарство и аквакултури” предвижда подкрепа за до 4 потенциални групи от рибарския сектор. МИГ, които са допустими за подкрепа то ЕФР и ЕЗФРСР, ще изготвят отделни стратегии за ЕЗФРСР и ЕФР. Стратегиите ще се одобряват от съответните Управляващи органи и ще се изпълняват чрез две различни сметки (включително за текущи разходи за управление).

Разграничаване с ОП “Регионално развитие”

По отношение на междурегионалното сътрудничество по ОП “Регионално развитие” (Операция 4.2), разграничаването с мярката за междутериториално и транснационално сътрудничество на ПРСР ще се базира на типа бенефициенти: Операция 4.2 ще подкрепя проекти за сътрудничество между българските общини (асоциации на общини) и области с техните европейски партньори, а при ПРСР допустимите бенефициенти са МИГ, които са публично-частни партньорства.

Разграничаване с ОП “Развитие на човешките ресурси”

Основното разграничаване с ОП “Развитие на човешките ресурси” ще е според вида на дейностите. ПРСР ще подкрепя дейности за обучение за придобиване на умения на местните общности и обучения за създаване на МИГ, както и за подготовка и изпълнение на местни стратегии за развитие.

Разграничаване с ОП “Административен капацитет” (ОПАК)

ПРСР ще допълва дейностите по ОПАК за подобряване на местния капацитет чрез инвестиции, базирани на подхода Лидер. За да се елиминира всяка възможност за припокриване между ПРСР и ОПАК, МИГ и дейностите, предвидени в местните стратегии за развитие, няма да се съфинансират по ОПАК.

10.4 Информация за допълняемост с други финансови инструменти на Общността

Инструментът за предприсъединителна помощ (ФАР) подкрепя институционалното изграждане и икономическото и социалното сближаване в България. Съществува потенциален риск от припокриване с проектите за икономическо и социално сближаване по ФАР, които се изпълняват основно чрез грантови схеми. Обикновено това са дребно мащабни операции за развитие на бизнеса, човешките ресурси и социална интеграция на уязвимите групи, които се изпълняват на територията на цялата страна и предоставят грантова помощ за различни по вид целеви групи – МСП, общини, НПО, образователни институции. Договарянето на проекти по Финансовите меморандуми на Програма ФАР за 2005 и 2006 година ще приключи до края на 2008 г. За избягване на двойно финансиране на операциите, Разплащателната агенция ще извършва проверки за текущи/неуредени договори в ИСУН и в документацията на съответните Изпълнителни агенции (ИА – Министерство на труда и социалната политика, ИА – Министерство на икономиката, ИА – Министерство на регионалното развитие и благоустройството, Централно звено за финансиране и договаряне).

11. Компетентни и отговорни органи

11.1 Страна членка

Министерство на земеделието и храните (МЗХ) е отговорната институция за подготовката на програмните документи за развитие на селските райони за периода 2007-2013г. (в т.ч. НСПРСР и ПРСР) в съответствие с Чл. 11 и 15 на Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005 г. и Чл. 2г от Закона за подпомагане на земеделските производители.

Като такава МЗХ осигурява:

- Приемане на необходимите нормативни и административни разпоредби в съответствие с чл. 9(1) на Регламент (ЕС) 1290/2005 г., за осигуряване ефективна защита на финансовите интереси на Общността;
- Подходящи системи за управление и контрол на ПРСР, с оглед ясно определяне и разделение на функциите между управляващия орган и другите органи включени в прилагането на политиката за развитие на селските райони; и
- Ефективно функциониране на системите за управление и контрол на ПРСР през целия програмен период.

11.2 Управляващ орган

Дирекция “Развитие на селските райони” на Министерство на земеделието и храните е административното звено, изпълняващо ролята на Управляващ Орган (УО) и определено от България в съответствие с Чл. 74(2)(а) на Регламента на Съвета (ЕС) 1698/2005 г.

В изпълнение на Чл. 75 на Регламент (ЕС) 1698/2005 г. Управляващият орган (УО) е отговорен за ефикасното, ефективното и коректно управление и прилагане на ПРСР. Поспециално Управляващият орган следва да осигури:

- Изборът на дейности за финансиране по Програмата да съответства на приложимите критерии за подпомагане по ПРСР;
- Създаване и поддържане на система за събиране и поддържане на данни за наблюдение и оценка в компютъризирана форма¹¹²;
- Бенефициентите и другите отговорни органи да познават своите задължения и отговорности, както и да поддържат отделна счетоводна система или да използват съответни счетоводни записи за всички финансови операции по Програмата, както и да са запознати с изискванията за предоставяне на данни на УО и записите на крайните продукти и резултати;
- Оценка на прилагането на Програмата да се извършват съобразно поставените крайни срокове и в съответствие с Общата рамка за наблюдение и оценка;
- Публичността на НСП и ПРСР да е съобразена с изискванията на Общността; и
- Осигуряване на необходимата информация за Разплащателната агенция (вкл. информация за процедурите и контрола¹¹³) за обезпечаване на ефективното изпълнение на Програмата.

Управляващият орган е отговорен за организирането и провеждането на заседанията на Комитета по наблюдение на Програмата и подготвя нужните анализи за работата му. УО е отговорен за изготвянето на годишните доклади за напредъка по прилагането на

¹¹² Системата се подготвя и се очаква да започне да работи в началото на 2008 г.

¹¹³ В случая с България Разплащателната агенция ще осъществява контрола върху бенефициентите по изпълнението на Програмата с изключение на мерките по Лидер, където контролът ще се осъществява съвместно от РА и МЗХ.

Програмата и след одобрение от Комитета по наблюдение ги предоставя на Европейската Комисия.

Ръководител на Управляващия орган е министъра на земеделието и храните. Директорът на дирекция „Развитие на селските райони” е ръководител на административното звено, изпълняващо функциите на Управляващ орган. Секретариат на УО е отдел “Програмиране, координиране, наблюдение и оценка” (ПКНО) от Дирекция “РСР”. Секретариатът се ръководи от началника на отдел “ПКНО” и е отговорен пред ръководителя на дирекция „РСР”. Секретариатът отговаря за цялостното оперативно координиране на програмно ниво и осигурява административната подкрепа на УО, както и на Комитета по наблюдение.

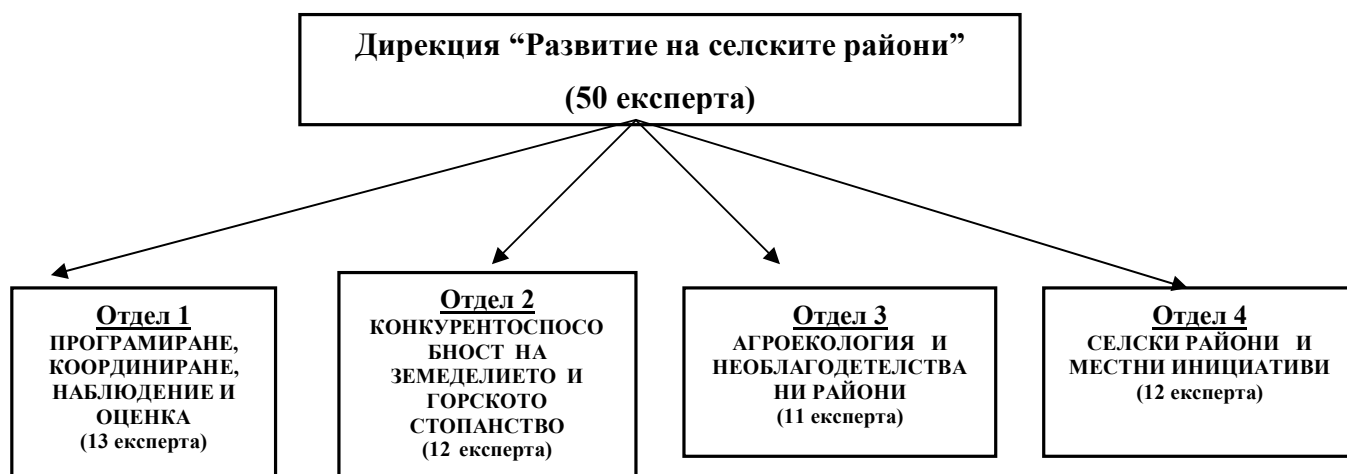
Функциите по стратегическо управление и наблюдение към УО се изпълняват чрез Управителен Съвет (УС), създаден със заповед на Министъра на земеделието и храните. Съветът е председателстван от Министъра на земеделието и храните (заместник-председател е заместник министър) и включва, като членове, директорите на дирекции в МЗХ, пряко свързани с прилагането на ПРСР: „Развитие на селските райони” (УО), ГД “Земеделие”, „Растениевъдство и животновъдство”, “Координация по въпросите на ЕС”, “”Финансово-стопански дейности”, „Правни дейности”, „Агростатистика”, „Наблюдение и координация на дейността на Разплащателната агенция”, както и изпълнителния директор на ДФ „Земеделие”-РА, заместник-изпълнителните директори отговорни за прилагането на мерките от ПРСР и началниците на четирите отдела от Дирекция “Развитие на селските райони”. Представител на Държавната агенция по горите също е включен като член на Управителния Съвет към УО.

Отдел “ПКНО” от Дирекция “РСР” изпълнява функциите на секретариат на УС. Съветът провежда редовни срещи, най-малко 4 пъти годишно.

Функциите на УО **на оперативното ниво** се изпълняват от отделите в Дирекция “РСР” (в съответствие с органиграмата посочена по-долу).

Аналитичните задачи на УО, на ниво ос/мерки, се изпълняват от следните отдели на Дирекция “РСР”:

- Отдел „Конкурентоспособност на земеделието и горското стопанство” - за мерките по ос I;
- Отдел „Агроекология и необлагодетелствани райони” - за мерките по ос II;
- Отдел „Селски райони и местни инициативи” (включително Лидер) - за мерките по ос III и IV;
- Отдел „Програмиране, координиране, наблюдение и оценка” отговаря за организацията по наблюдението и оценката, за дейностите по техническата помощ, за информационната система на ЕС (SFC) 2007 и информационното обслужване, за изготвяне на отчети и за финансовите въпроси.

Посочената по-горе структура и административен капацитет на УО са създадени със съдействието на Туининг проект по Програма ФАР BG04/IB/AG/01 „Подготовка на Министерство на земеделието и храните да прилага втория стълб на ОСП – Развитие на селските райони”, за периода септември 2005г.–септември 2007г., с участието на австрийското и италианското министерства на земеделието.

За ефективната работа на УО са изготвени Правила за работа, които са одобрени, от Колегиума на МЗХ.

УО е сключил специален договор/споразумение с РА, в който подробно са описани всички конкретни задължения/делегираны функции/дейности по отношение на прилагането на ПРСР. Съдържанието и периодичността на докладите от РА към УО също са уточнени в договора.

Прилагането на Програмата се осъществява от УО и от РА. Управляващият орган (Дирекция “РСР”) е отговорен за прилагането на мерките по ос 4 Лидер и “Техническа помощ”. Прилагането на другите мерки от Програмата се делегира на РА чрез договора споменат по-горе.

Рамкова схема на прилагане:

Прилагане на инвестиционните проекти по мерките от ос 1, ос 3 и мерките свързани с горите от ос 2

Основни етапи:

- Приемане на молби (включително бизнес планове) в регионалните офиси на разплащателната агенция;
- Административна проверка на документи на регионално и централно ниво от РА;
- Разгледаните молби се представят на експертна комисия по прозрачност;
- Одобрение и сключване на договори;
- Изпълнение на проекти (възлагането на обществените поръчки по мерките от ос 3 ще се прави от общините);
- Приемане на заявления за плащане в регионалните офиси на РА;
- Административни проверки на документите в регионалните и централните офиси на РА (за да се провери реализацията на инвестициите, ще бъдат извършвани посещения на всички инвестиционни проекти от ос 1, ос 3 и мерките, свързани с горите по ос 2);
- Проверки на място (обхващащи част от проектите/бенефициентите, избрани на основата на рисковия анализ) от отдел „Технически инспекторат” на РА
- Извършване на плащанията

Одобрението на молбите по мерките от ос 1, ос 3 и горските мерки от ос 2 първоначално ще се прави на централно ниво с изключение на одобрението на молбите по мярката за подпомагане на полу-пазарните стопанства, където това ще се прави на регионално ниво. След стартирането на Програмата, въз основа на оценка на резултатите от прилагането и анализ на административния капацитет на регионалните офиси на разплащателната агенция, ще бъде разработен план за децентрализирано одобряване и сключване на договори за различни мерки от ПРСР в зависимост от вида на мярката и размера на проекта. ***Прилагане на ос 2 – компенсаторни плащания***

Плащанията за агро-екологичните дейности и/или необлагодетелстваните райони се правят въз основа на подадено заявление за плащане, което е допълнителна част от молбата за директните плащания. Основни етапи:

- Първото (първоначалното) заявление за подпомагане на всеки един фермер се възприема от една страна като заявление за участие в посочената схема (необлагодетелствани райони или агро-екология) и от друга страна като заявление за плащане за първата година. Първото заявление трябва да бъде подадено през същия период, както за директните плащания (1 март – 15 май) с изключение на агро-екологичните пакети ВПС 4 (Поддържане на местообитанията на защитени видове в обработваеми земи с ВПС в орнитологично важни места (ОВМ) и ПВ 1 (Въвеждане на сеитбооборот за опазване на почвите и водите), за които заявленията трябва да се подават в периода 1-30 март. РА одобрява участието в мярка 214 чрез изпращане на писмо до фермера, с което потвърждава, че заявлението му за участие е одобрено и че заявлението се приема като заявление за плащане.

На база натрупания опит българските власти изследват възможностите за разширяване на първоначалното договориране по мярка 214 „Агро-екологични плащания”.

За последователните годишни заявки за плащания процедурата е както следва:

- Приемане на заявки за плащане в регионалните офиси на разплащателната агенция в периода 1 март - 15 май;
- Административни проверки на регионално и централно ниво на РА и проверки на място (обхващащи част от проектите/бенефициентите избрани на основата на рисковия анализ);
- Плащанията се извършват в периода декември на текущата година – юни следващата година.

Прилагане на ос 4 Лидер

Дейностите по информиране на бенефициентите, осъществяването на процедурата за избор на Местните инициативни групи, контрола по изпълнението на стратегиите на МИГ, одобрението на разходите за управление и разходите за придобиване на умения и оживяване на територията в одобрените и потенциалните Местни инициативни групи, изборът на проектите за сътрудничество се осъществява от УО.

МИГ ще са отговорни за оценката, избора, сключването на договорите и наблюдението на прилаганите проекти от техните стратегии за местно развитие. За да се гарантира, че проектите удовлетворяват критериите за съответствие посочени в Регламентите на ЕС, ПРСР и Стратегиите за местно развитие, областните офиси на РА ще извършват проверки за съответствие преди сключването на договорите по проектите. Наблюдението и контрола по прилагането на стратегиите за местно развитие ще се осъществява от Дирекция „Развитие на селските райони” (УО).

Всички плащания за реализирани проекти в рамката на стратегиите за местно развитие от Местната инициативна група, разходите за управление, разходите за придобиване на умения, проекти за оживяване на територията и сътрудничество, ще се извършват от Разплащателната агенция.

Прилагане на дейностите по Техническа помощ (включително Националната селска мрежа)

Прилагането на дейностите по Техническа помощ, включително тези, свързани с Националната селска мрежа, се извършва от МЗХ. Отдел „ПКНО” от Дирекция „Развитие на селските райони” ръководи сключването на договорите по и прилагането на Техническа помощ в съответствие с изискванията на Програмата за развитие на селските райони 2007-2013г. и Чл. 66 и 68 от Регламент на ЕС 1698/2005, където са посочени дейностите, които ще се подпомагат по Техническа помощ. Сключването на договорите за дейностите по Техническа помощ се извършва в съответствие с действащото национално законодателство чрез възлагане на обществени поръчки. Организацията и провеждането на обществените

поръчки се извършва от Дирекция „Инвестиционна политика и обществени поръчки” на МЗХ и от РА (за дейностите, по които РА е бенефициент). Дирекция „Развитие на селските райони” наблюдава и контролира прилагането на всички дейности по Техническата помощ, докато РА е отговорна за извършване на плащанията.

11.3 Акредитирана Разплащателната агенция

Държавен фонд “Земеделие” е акредитиран¹¹⁴ като Разплащателна агенция (РА) в съответствие с Чл. 6 от Регламент (ЕС) 1290/2005г.

На основание Чл. 2б от “Закона за подпомагане на земеделските производители” за България се акредитира една Разплащателна агенция, чрез която се подпомагат земеделието, селските райони и рибарството със средства от Европейския земеделски фонд за гарантиране, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони, Европейския фонд за рибарството и от държавния бюджет.

По отношение на извършените плащания, както и на комуникацията и съхранението на информация, акредитираната Разплащателна агенция е отговорна за осигуряването на достатъчни гаранции, че:

- подадените молби са в съответствие с изискванията и че в рамките на развитието на селските райони, процедурата за разпределение на помощи, както и тяхното съответствие с правилата на Общността, са проверени преди разрешаване на плащането;
- за извършените плащания се водят точни и изчерпателни счетоводни сметки;
- са извършени проверките, предвидени в законодателството на Общността;
- са представени изискуемите документи, в сроковете и във вида, регламентирани в правилата на Общността;
- документите са достъпни и се съхраняват по начин, който гарантира, че с течение на времето ще бъдат запазени в пълен набор, валидни и четливи, включително и електронните документи по смисъла на правилата на Общността.

Разплащателната агенция изпълнява всички задължения, делегирани от Управителния орган на Програмата за развитие на селските райони. Тези делегирани задължения са уточнени в договор между Управляващия орган и Разплащателната Агенция (както е споменато в Раздел 11.2).

Тези дейности са обединени в три основни функции на Разплащателната Агенция:

1. *Оторизация и контрол на плащанията* - установяване, че сумата, която трябва да бъде платена на кандидата, е в съответствие с правилата на Общността, което включва административен контрол и проверка на място;

2. *Извършване на плащанията* – изплащане на определената сума на кандидата (или на негов пълномощник) или, когато се подпомага развитието на селските райони - частта, която е национално съфинансирана и частта от Общността;

3. *Осчетоводяване на плащанията* - вписване на всички плащания на Агенцията в отделни сметки за отчитане на разходите от ЕЗФГ и ЕЗФРСР, създаване на информационна система за периодично сумиране на разходите, изготвяне на месечни, тримесечни (за ЕЗФРСР) и годишни отчети до Европейската комисия.

С оглед прилагането на мерките за развитие на селските райони, Разплащателната агенция изпълнява функциите по оценка на проектите, одобрение, определяне на нивата на поемане на финансови ангажименти и договориране.

¹¹⁴ РА е получила условна акредитация. Пълната акредитация се очаква в края на 2007г.

За да изпълнява тези функции, Разплащателната агенция е структурирана по начин, който да осигурява ясно разграничаване на правата и отговорностите на всички оперативни нива и разпределение на трите функции споменати по-горе.

Разплащателната Агенция е отговорна за прилагането на всички схеми за подпомагане със средства, осигурени от ЕЗГФ и ЕЗФРСР. В зависимост от произхода на финансиране и изискванията за това, тези схеми са групирани в следните направления – директни плащания, механизми за регулиране на пазара, мерки за развитие на селските райони и мерки, свързани с рибарството и аквакултурите. Тези отдели работят в тясно сътрудничество с отдел „Технически инспекторат”, отговорен за провеждането на проверките на място, отдел „Финансово обслужване”, който планира, има бюджетни функции и осчетоводява плащанията и Отдел ”Разплащания”, който е отговорен за изпълнението на плащанията, регистрацията и възстановяването на лошите вземания.

Отдел “Прилагане на мерките за развитие на селските райони” в Разплащателната агенция

Отдел „Прилагане на мерките за развитие на селските райони” на Разплащателната агенция е създаден, за да поеме отговорността по прилагането на мерките от Програмата за развитие на селските райони 2007-2013г. и е отговорен за оторизация на плащанията на бенефициентите по тези мерки.

Организационната структура на отдела гарантира вътрешно разделяне на отговорностите, както следва:

- одобрение на проекти и договориране
- оторизация на плащанията.

На централно ниво, отговорен за прилагането на мерките е сектор „Договориране”, а за одобрение на плащанията е създаден сектор „Оторизация на плащанията”. На регионално ниво тези функции са възложени съответно на 28 регионални и на 11 областни служби на Разплащателната агенция (в изпълнение на рамковата схема на прилагане в Раздел 11.2).

Сектор „Договориране” е отговорен за обработката на досиетата на кандидатите, в съответствие с регламентите и практиката на Общността, както и изискванията на българското законодателство, което да гарантира финансовите интереси на Европейската Общност, обезпечавачи стриктно изпълнение на конкретни ангажименти от страна на бенефициента.

Обработката на досиета включва:

- административни проверки на молбите за съответствие с критерии за допустимост и финансовите критерии;
- оценка на проектите;
- ранкиране;
- определяне на нивата на обвързаност и бюджетно съответствие;
- договориране;
- архивиране

Сектор „Оторизация на плащанията” към Разплащателната агенция е отговорен за осигуряването на точна оценка на извършените разходи в съответствие с регламентите на ЕС, както и изискванията на българското законодателство, с цел гарантиране финансовите интереси на Общността.

Оценката на разходите включва:

- Проверка за съответствие с критериите за финансиране на заявките за плащания;
- Калкулация на инвестиционните разходи;

- Определяне на реално направените разходи и съответствие на извършените плащания с одобрените дейности;
- Оторизация на плащанията;
- Архивиране;
- Последващо наблюдение и контрол на проекта.

В своята дейност, отдел “Прилагане на мерките за развитие на селските райони” /ПМРСР/ си сътрудничи със сектор “Извършване на плащанията” и сектор “Лоши вземания” от отдел “Разплащане”, сектор “Осчетоводяване на плащанията” и сектор „Бюджет” от отдел “Финансово обслужване” и отдел „Технически инспекторат”. Работата на отдела се подпомага от отдел „Правен” и отдел “Информационни технологии” и се контролира от отдел “Вътрешен одит” на РА.

За да се осигури прозрачността при одобрение на проектите изпълнителният директор на РА създаде експертни комисии за прозрачност по мерките, които включват представители на РА, МЗХ, други министерства, професионални асоциации и неправителствени организации.

Всички кандидати писмено се информират дали техните молби по отделните мерки на ПРСР са приети/отхвърлени, като се обясняват причините за отхвърлените молби.

Човешки ресурси

По време на подготовката на ПРСР общият брой на служителите в ДФЗ възлизаше на 1204. В отдел “Прилагане на мерките за развитие на селските райони”(ПРСР) към Централно управление на РА работеха 49 служители. През м. ноември 2007 г. към 19-те експерта от отдел „ПМРСР” бяха прехвърлени 30 експерта от Агенция”САПАРД”, работещи по одобряването на проекти. До края на 2007 беше планирано увеличение с 51 допълнителни служители. Предвидено беше специално обучение на този персонал, за да се изгради бързо необходимия административен капацитет.

След назначаване на допълнителен персонал през 2008 г., към януари 2009 г. общият брой на служителите на ДФЗ възлиза на 1535. Отделът „Прилагане на мерки за развитие на селските райони” към Централно управление на РА има 150 служители.

28-те регионални служби на РА имат общ брой на служителите 256, а 11-те областни служби на РА – 186 _ (отговорни за плащанията по развитие на селските райони и по други схеми включително за директни плащания). Общият брой на служителите в отдел „Технически инспекторат” е 399. Служителите включени в прилагането и контрола на ПРСР не отговарят за прилагането на Програма САПАРД.

Процедури за контрол

Целта на контролната функция е да провери фактите, на които се основават документите и заявките за плащане, за да установи тяхното съответствие с финансовите правила, сроковете и условията на договорите с бенефициентите. Този контрол включва административни проверки и проверки на място.

Административните проверки включват посещения на място, както и насрещни проверки на документите и статута на бенефициента.

Физическите проверки или проверките на място са важно условие за проверка на допустимостта на финансова помощ. Задължение на сектор „Оторизация на плащанията” е да поддържат адекватни процедури за заявяване на проверки на място по обработваните заявки за плащане към отдел “Технически инспекторат”, който чрез Регионалните

дирекции да извърши всички проверки в нужното време и според стандартите. Резултатите от контрола трябва да бъдат записани и взети предвид при обработката на досието преди оторизацията на плащанията. Има ясна процедура, основана на писмените доказателства, че подобни контроли действително съществуват и функционират добре.

Заявлението за подпомагане и заявката за плащания се предават в регионалните и областните служби на РА съответно от бенефициентите или от упълномощени лица. Проверки за съответствие с критериите за допустимост се изпълняват едновременно на регионално/областно ниво и централно ниво. Те са в пълно съответствие с изискванията на Регламент на комисията (ЕС) 1975/2006 и са както следва:

▪ Административните проверки на молбите за подпомагане включват проверка на:

- 1) Допустимост на дейността, за която се иска подпомагане;
- 2) Спазването на критериите за избор;
- 3) Съответствието на дейността, за която се иска подпомагане, с прилаганите национални и на Общността правила, по-специално и където е приложимо, обществените поръчки, държавните помощи и други задължителни стандарти, установени от националното законодателство или от ПРСР;
- 4) Основателността на предложените разходи, които ще бъдат оценявани използвайки подходяща система за оценка като допустими стойности, сравнение на различни оферти или комитет за оценка;
- 5) Надеждността на кандидата във връзка с предишни съфинансирани дейности, предприети от 2000 г.;
- 6) Спазване на съответните задължителни изисквания (GAEC, съответните законоустановени управленски изисквания за Агроекологичната мярка) установени съгласно Анекс III и IV на Регламент (ЕС) 1782/2003, приети със Заповед № РД 09-293/04.05.2007г. на Министъра на земеделието и храните или транспонираното в националното законодателство.

▪ Административни проверки на заявките за плащане включват проверка на:

- 1) Доставка на съфинансираните продукти и услуги;
- 2) Действителността на заявените разходи;
- 3) Сравняване на извършваните дейности с дейностите, за които молбата за подпомагане е била подадена и финансирана.

Подробни контролни листове за всяка мярка се попълват от експертите в областните служби на РА, регионалните служби на РА и отдел „ПМРСР“, докато старшите експерти извършват процедурна проверка с цел да създадат условия за коректна работа на експертите и спазвайки принципа на „четирите очи“, в съответствие с акредитационните критерии на агенцията. Ръководството на РА извършва специални проверки.

Регулярните проверки от отдел „Вътрешен одит“ контролират коректното прилагане на мерките и оценката на възникналите инвестиционни разходи. Контрола се осъществява в съответствие с международните стандарти и се състои от доклади и препоръки насочени към ръководството на РА.

Проверките на място се изпълняват от отдел „Технически инспекторат“ въз основа на предварителна заявка.

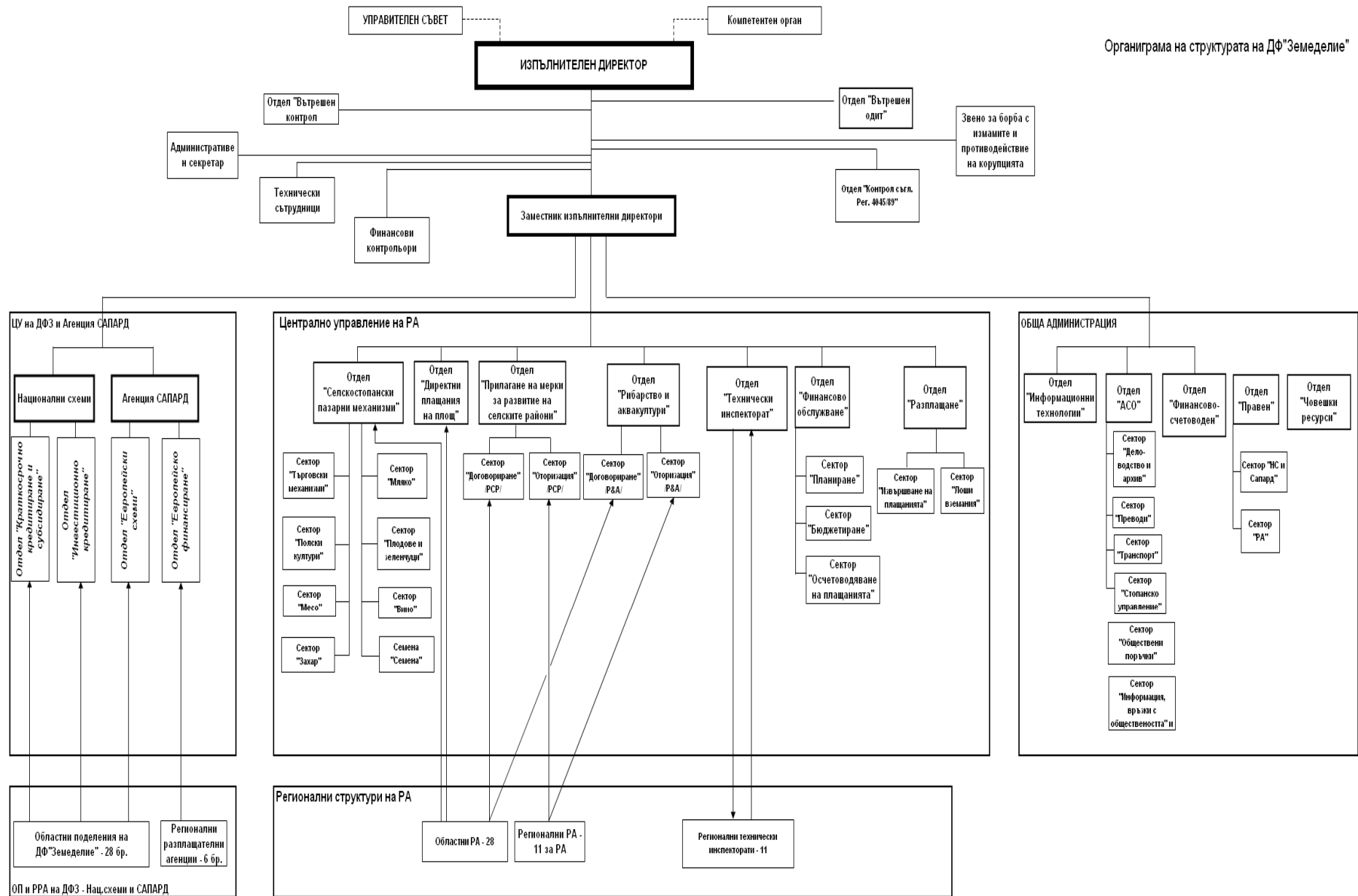
Наблюдение

РА осигурява обезпечаването на УО с коректни данни за целите на наблюдението.

ДФЗ разполага с отделно звено (Вътрешен одит), което провежда вътрешни одити в изпълнение на Закона за вътрешен одит в публичния сектор. Задачата на това звено е да осигури независими оценки и консултации насочени към подобряване на дейностите на РА. РА не предвижда делегиране на функции на други изпълнители.

Организационната структура на РА е представена по-долу.

Органиграма на структурата на ДФ"Земеделие"

11.4 Сертифициращ орган

Сертифициращият орган е отговорен за удостоверяване на верността, пълнотата и точността на сметките на акредитираната Разплащателна агенция, както и за гарантиране на сигурността и надеждността на информационните системи на Разплащателната агенция в съответствие с Регламент на Съвета 885/2006г. Сертифициращият орган всяка година изготвя констативен доклад, който удостоверява, че:

- процедурите за Разплащателната агенция се спазват и са в съответствие с критериите за акредитация;
- годишните сметки са верни, точни и пълни;
- финансовите интереси на Европейската Общност са защитени;
- препоръките за подобряване на дейността на РА се изпълняват.

Грант Торнтон ООД - България (представител на Грант Торнтон Интернешънъл) е сертифициращият орган за българската Разплащателна агенция съгласно Чл.7 от Регламент на Съвета (ЕС) 1290/2005. След проведена тръжна процедура Министерството на земеделието и храните е сключило договор с дружеството за извършване на одит на Разплащателната агенция за съответствие с критериите за акредитация и сертификация.

Според договора Грант Торнтон ООД – България следва да завери сметките на Разплащателната агенция за 2007г.

През август 2008 г. след проведена тръжна процедура чрез обществена поръчка „Делойт България” ООД е определен за сертифициращ орган на Разплащателната агенция за период от три години съгласно Чл. 7 от Регламент на Съвета (ЕС) 1290/2005. Договорът между МЗХ и „Делойт България” ООД е сключен на 20 август 2008 г. и изтича на 31 януари 2011г.

11.5 Компетентен орган

В съответствие с Чл.2а от Закона за подпомагане на земеделските производители Министърът на земеделието и храните е Компетентния орган, отговорен за издаване на акредитация на Разплащателната агенция (както и отнемане на акредитация) по смисъла на законодателството на ЕС.

В качеството си на Компетентен орган Министърът на земеделието и храните:

- акредитира Разплащателната агенция в съответствие с Регламент на Съвета (ЕС) 885/2006 чрез издаване на Акт за акредитация, който се обнародва в българския “Държавен вестник”;
- назначава Сертифициращ орган;
- наблюдава и контролира съответствието на дейността на Разплащателната агенция с критериите за акредитация.

Подробните изисквания и редът за акредитация и годишна сертификация на Разплащателната агенция са определени с Наредба 79/01.06.2006 на Министъра на земеделието и храните. Министърът уведомява Европейската комисия за акредитацията.

Звено за контрол

В съответствие с Чл.2в от Закона за подпомагане на земеделските производители Министърът на земеделието и храните контролира дейността на Разплащателната агенция чрез:

- Сертифициращия орган (съгл. т.11.4);

- специализирано звено – дирекция „Наблюдение и координация на дейността на Разплащателната агенция” в Министерство на земеделието и храните, което е на пряко подчинение на Министъра и чиито функции са определени в Устройствения правилник на Министерството на земеделието и храните. Основните отговорности на специализираното звено са - да подпомага Компетентния орган при наблюдението и контрола върху съответствието на дейностите, извършвани от Разплащателната агенция, с критериите за акредитация; при наблюдението и контрола върху Разплащателната агенция във връзка с покриването на критериите за акредитация; да извършва одити в съответствие с Международните одиторски стандарти, спазвайки насоките на Европейската комисия за прилагането на тези стандарти.

Дирекция “Наблюдение и координация на дейността на Разплащателната агенция” е създадена в МЗХ през месец юни 2006г. първоначално като Звено, съставено от 7 експерта. През август 2008г. след изменения в Устройствения правилник на МЗХ, Звеното се трансформира в дирекция, като броят на експертите в нея се увеличи с още 13 с оглед засилване на капацитета.

Дирекцията докладва директно на Министъра на земеделието и храните в качеството му на Компетентен орган и го подпомагат при надзора на дейността на Агенцията в съответствие с критериите за акредитация.

11.6 Защита на финансовите интереси на Общността

Контролните механизми, създадени в Разплащателната агенция и МЗХ, целят да осигурят съответствие с Регламенти 1290/2005 и 1975/2006, които засягат проверката на допустимостта на финансираните дейности и защитата на финансовите интереси на Общността.

Освен това МЗХ и Разплащателната агенция участват в работата на Съвета за координация в борбата с измамите и нарушенията, засягащи финансовите интереси на Европейската общност, създаден от Министъра на вътрешните работи през 2003г. Съветът наблюдава прилагането на националната стратегия за борба срещу измамите и нередностите, засягащи финансовите интереси на Общността, в изпълнение на Наказателния кодекс на България и хармонизирана с Регламент на Съвета 2988/1995 и Конвенцията за защита на финансовите интереси на ЕО. Съветът координира усилията на българските власти съвместно с Европейската служба за борба с измамите (OLAF) и осигурява ръководство относно защита от измами и тяхното разследване.

Вследствие на структурни промени в Министерския съвет на Р. България и встъпването в длъжност на заместник-министър председател, отговорен за цялостната координация във връзка с програмирането, управлението, наблюдението и контрола върху използването на финансовите инструменти на ЕС, през м. май 2008г. Съветът за координация в борбата с измамите/нарушенията, засягащи финансовите интереси на Европейската Общност беше прехвърлен от Министерството на вътрешните работи към пряко подчинение на заместник-министър председателя.

12. Системи за Наблюдение и оценка

12.1 Описание на Системите за наблюдение и оценка, създадени въз основа на Общата рамка за наблюдение и оценка.

Наблюдението и оценката ще се основават на ръководството, включено в Общата рамка за наблюдение и оценка (ОРНО) на Европейската Комисия и ще отчитат напредъка в прилагането на Програмата чрез базовите индикатори, както и бюджетните индикатори, индикаторите за продукт/дейност и индикаторите за резултати и въздействие на ПРСР. Системата за наблюдение и оценка има за цел да обезпечи надеждна информация за бюджетните параметри, резултатите и въздействията на Програмата за институциите и партньорите, ангажирани в управлението на ПРСР така, че тези институции да могат да вземат правилни управленски решения.

Така чрез наблюдението ще се събира информация за договорените средства, финансираните дейности/инвестиции и непосредствените резултати от изпълнението на проектите. Общите индикатори са допълнени, където е уместно, с допълнителни индикатори, специфични за ПРСР.

Създадените при САПАРД системи за наблюдение и оценка ще се разширят и променят за нуждите на ПРСР. Те ще отразят по-стратегическата насоченост на ОРНО и увеличения брой мерки по ПРСР. Дирекция “РСР”, с помощта на Разплащателната агенция, чрез дейността си по наблюдение, ще продължи да събира оперативни данни за напредъка в прилагането на мерките/проектите (използвайки финансови и физически индикатори), включващи данни за икономическото състояние на бенефициентите. Въз основа на резултатите от предварителната оценка и с помощта на дейностите по текущата оценка ще се събира информация за базовите индикатори, включително данни за икономическото развитие на отделните сектори в национален/регионален план, както и социално-икономическите характеристики на селските райони.

Източниците за тези данни трябва да включват и анализите на Дирекция “Агрозистатистика” към МЗХ (включително Системата за земеделска счетоводна информация - СЗСИ) и Националния статистически институт. Информацията от СЗСИ ще помогне да се оценят резултатите от помощта по ПРСР за земеделските производители. Информацията от НСИ за социално-икономическата ситуация в селските райони би могла да се допълни от изследвания, финансирани в рамките на текущата оценка. В резултат чрез дейността си по наблюдение Дирекция “РСР” ще може да изгради база данни за селските райони, обхващаща ключови статистически данни като: определяне на селските райони (% от територията; % от населението на страната; гъстота на населението), брутна добавена стойност в селските райони, % безработица в селските райони, % заети в земеделието, % заети в горското стопанство, % заети в преработвателния сектор, % заети в сектора на услугите, образователно ниво и възрастова структура на селското население, % обработваема площ, % горски площи, % естествени зони, % постоянни култури и пасища, и т.н. Тези характеристики следва да бъдат диференцирани за необлагодетелстваните райони. Следователно в изпълнение на функцията си по наблюдение Дирекция “РСР” следва да търси начини за разширяване обхвата на системата с оглед набиране на данни за паралелното развитие на различните сектори – включително чрез информация от наблюдението/оценката на постигнатия напредък (изпълнени проекти и получени резултати) от прилагането на различните Оперативни програми, финансирани по Структурните фондове на ЕС и управлявани от съответните министерства – Конкуренетоспособност на икономиката (Министерство на икономиката); Околна среда (Министерство на околната среда и водите); Човешки ресурси (Министерство на труда и социалната политика); Регионално развитие (Министерство на регионалното развитие);

Транспортна инфраструктура (Министерство на транспорта). Интервенциите, финансирани чрез тези програми, ще повлияят върху селската икономика и селските райони и трябва да се вземат предвид при управлението на ПРСР.

В рамките на междинната оценка и възможните ѝ актуализации ще се събира информация за резултатите и въздействието на Програмата въз основа на индикаторите и обратната връзка с въпросите за оценка.

Като резултат системата за наблюдение и оценка ще осигурява пълна и подходяща информация на българските власти, която ще ги подпомага при вземане на решения на базата на трите основни типа анализ, заложен в насоките на ЕК за наблюдение и оценка: сравнителен анализ на състоянието на бенефициентите преди и след тяхното подпомагане по ПРСР; сравнителен анализ между бенефициентите и останалите субекти от даден сектор, които не са били подпомогнати; териториален сравнителен анализ на социално-икономическото развитие в отделните региони на страната. Системата ще даде възможност на българските власти да докладват на ЕК относно индикаторите за въздействие, заложен в ОРНО и допълнителните индикатори, отразяващи специфичните цели на ПРСР в България.

Наблюдението на Програмата ще се извършва от Дирекция “РСР”, определена за Управляващ орган на ПРСР и отговаряща за работата на Комитета по наблюдение на ПРСР.

Напредъкът в прилагането на Програмата ще се докладва на Европейската комисия ежегодно чрез годишен доклад за напредъка в съответствие с Чл. 82 от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005, изготвен от Дирекция “РСР” и одобрен от Комитета по наблюдение. Годишните доклади ще бъдат предавани до 30 юни всяка година, първият от тях трябва да бъде готов до 30 юни 2008г.

Бенефициентите по Програмата трябва да предоставят данни за наблюдение при попълване на заявленията за за подпомагане.¹¹⁵ За тази цел са подготвени специални форми за наблюдение за всяка мярка, които са задължителна част от заявлението за за подпомагане¹¹⁶. Данните, представени от бенефициента, които подлежат на наблюдение, трябва да бъдат попълнени в електронен формат и да бъдат актуализирани от Разплащателната Агенция на етап сключване на договор и плащане. Събраната от РА информация трябва да бъде получена в съгласуван формат, съответстващ на системата за наблюдение на Управляващия орган, където данните ще бъдат обобщени и вписани в таблиците с индикаторите за наблюдение. Тази компютъризирана система се очаква да започне да работи в началото на 2008г. Управляващият орган инструктира РА относно периодичността на подаване на данните. УО сътрудничи и с Управляващите органи на Оперативните програми, финансирани по Структурните фондове. УО определя съвместно с Дирекция “Агростатистика” и НСИ формата, начина и периодичността на набиране на данни за базовия сектор и индикаторите за селските райони (тъй като съответните общи данни по сектори и региони не се набират регулярно от посочените институции или не са в леснодостъпен формат, то допълнителни изследвания могат да се финансират по Техническа помощ на ПРСР).

Освен това, в рамките на проекта ФАР BG 2004/016-711.03.01 „Техническа помощ за подготовката на ПРСР 2007-2013 г. и системата и за наблюдение”, УО нае на договор екип от експерти, включително и статистик, за да прегледат базовите индикатори, за които

¹¹⁵ Събирането на данни ще започне при етапа на кандидатстване и впоследствие данните ще бъдат актуализирани на етап одобрение на подкрепата и плащане(ия)

¹¹⁶ Информацията в тези форми е разделена по пол/възраст, размер на земеделско стопанство / предприятие, район на изпълнение, където е приложимо

липсват данни, да проверят възможните източници на данни и да установят какво е нужно, по отношение на допълнително събиране или обработване на наличните данни, с цел да се набави липсващата информация в хода на проучванията на текущата оценка на ПРСР. Експертите са определени да подготвят финален доклад за работата си през януари 2008 г. България гарантира, че за липсващите индикатори ще започне да функционира система, която да събира данни за тези индикатори, започвайки от 2006 г. нататък и ще започне да предоставя данни на Комисията от 2008 г.

По отношение на възобновяемата енергия ще се положат усилия в националната мониторингова система да се поставят някои индикатори, които по-цялостно да обхванат изходите, резултатите и въздействията от подкрепата по ПРСР за производство/консумация на възобновяема енергия.

Данните от наблюдението на Програмата и изследванията на текущата и междинната оценка ще са от полза на УО в подготовката на обобщени доклади за развитието по прилагането на Националния стратегически план (НСП) и неговия принос за постигане на Стратегическите насоки на Общността за развитие на селските райони. Това ще помогне на УО да оцени приносът от изпълнението на ПРСР в зависимост от индикаторите, включени в НСП и ПРСР.

Оценката на Програмата служи като важен управленски и контролен инструмент за по-добро насочване на програмирането към нуждите на обхванатите сектори/райони, по-добро идентифициране на програмния процес и нуждите от промени в него. Работата по оценката се организира като непрекъснат процес в съответствие с ОРНО, като се започва от **предварителната оценка**, преминава се през **междинната** оценка през 2010г., и се стига до **последващата** оценка през 2015г. в съответствие с Чл. 85 и 86 от регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005.

Предварителната оценка (представена в Анекс 7.1) спомогна за подобряване на програмирането и даде количествено изражение на базовите, индикаторите за продукт, и индикаторите за резултати и въздействия, докато междинната и последващата оценка ще осигурят информация за резултатите и въздействието на мерките и Програмата като цяло, като се оцени тяхната ефективност, ефикасност и уместност.

Предварителната оценка за ПРСР е изготвена от Консорциум Сканагри - Дания и Партньори за периода юни 2006 – март 2007г.

Съгласно Директива 2001/42/ЕС и Наредбата за условията и реда за извършване на Екологична оценка на планове и програми на Министерство на околната среда и водите беше изготвена и Стратегическата екологична оценка на Програмата като част от Предварителната оценка (Стратегическата екологична оценка е представена в Анекс 7.2).

Окончателния доклад от предварителната оценка, включващ пълния доклад за Оценката на екологичното въздействие, е представен в приложенията към Програмата.

Отдел „Програмиране, координиране, наблюдение и оценка”, като част от Управляващия орган, е отговорен за организирането и провеждането на тръжните процедури по оценката. УО възнамерява да използва 3-годишни договори с независими оценители за оценка на дейностите в периода 2008-2010 г., обхващащи задълженията по текущата оценка за 2008 г. и 2009 г. и междинната оценка през 2010 г. С оглед на постигнатите резултати, договорът може да бъде удължен и да обхване останалата част от програмния период.

От 2008 г. до края на програмния период МА ще докладва всяка година на Комитета по наблюдение за резултатите от текущата оценка на Програмата и ще включва резюме на дейностите в годишния доклад.

12.2 Състав на Комитета по наблюдение

Комитетът по наблюдение на Програмата се създава със заповед на Министъра на земеделието и храните в съответствие с Чл. 77 от Регламент на Съвета 1698/2005. Комитетът ще бъде създаден до края на месец декември 2007г.

Комитетът по наблюдение на Програмата (КН) следи за ефективността и качеството на изпълнение на Програмата с оглед програмните цели и взема управленски решения въз основа на информацията от системата за наблюдение и оценка в съответствие с Чл. 78 от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005 г. според, който КН:

- ще разглежда, в рамките на четири месеца след одобрение на ПРСР, критериите за избор на финансираните дейности. Критериите за избор ще бъдат преразглеждани в зависимост от нуждите;
- периодически ще наблюдава напредъка в постигане на набелязаните цели на Програмата на базата на документи, предоставени от Управляващия орган;
- ще проверява резултатите от изпълнението, особено постигане на целите за всяка от приоритетните оси, както и текущите оценки;
- ще преглежда и одобрява годишния доклад за напредък и заключителния доклад за напредък преди изпращането им в Европейската комисията;
- може да предлага на Управляващия орган промени или преразглеждане на ПРСР, целящи постигане на целите на ЕЗФРСР, посочени в Чл. 4 на Регламент (ЕС) 1698/2005, или свързани с подобряване на управлението, включително и финансовото управление;
- ще приема и одобрява предложенията за промяна на съдържанието на решението на Комисията за приноса на ЕЗФРСР.

Комитетът включва всички ключови партньори в областта на развитието на селските райони:

- Икономически и социални партньори;
- Компетентни регионални, местни и други публични власти;
- По своя инициатива, представител на Комисията може да участва в работата на Комитета за наблюдение като наблюдател с право на съвещателен глас;
- Други организации представляващи гражданското общество, неправителствени организации (включително организации за защита на околната среда и такива насърчаващи равнопоставеността).

В Анекс 2 е даден списък на институциите, поканени за членове на Комитета по наблюдение (членове с право на глас).

За членовете на Комитета по наблюдение беше осигурено обучение по Туининг проект „Подготовка на Българското Министерство на земеделието и храните за прилагане на II Стълб на ОСП - Развитие на селските райони” BG04/IB/AG/01 с австрийското и италианското министерства на земеделието. По въпроси, свързани с дейността на Комитета по наблюдение (ролята на КН обхваща правила и процедури, Секретариат на КН и неговите задължения, функции на членовете, роля на партньорите в работата на КН и т.н.), бяха проведени две обучения с участието на експерти от УО и РА, както и с партньорите, поканени за членове на Комитета съгласно Анекс 2.

Изготвянето на решения от Комитета ще е базирано на принципа на консенсус. Комитетът ще има работни групи създадени на тематичен принцип (т.е. групи от мерки със сходен обхват). Тези работни групи следва да подготвят техническата страна на решенията на Комитета на базата на информацията от наблюдението и оценката, изпратена от Управляващия орган. Председатели на работните групи ще са представители на партньорските организации. Работните групи ще включват по-широк набор от партньорски организации (като допълнение към тези представени в КН).

Предвидено е Консултативната работна група (посочена в Раздел 14) да формира състава на Комитета по наблюдение.

Комитета по наблюдение се председателства от Заместник-министър на земеделието и храните (заместник-председател е Директора на Дирекция “РСР”).

Комитетът по наблюдение заседава минимум два пъти годишно - през пролетта и есента, освен ако не е необходимо да се обсъдят спешни въпроси. На пролетните заседания на КН следва да се разглежда напредъка през предходната година и да се одобри доклада по изпълнението на ПРСР. На есенното заседание на КН се разглежда напредъка, осъществен до 30 юни на текущата година. Ако условията изискват да бъде взето решение преди следващото заседание, Комитетът по наблюдение взема решение чрез писмена процедура.

13. Осигуряване публичността на Програмата

Комуникационен план

Управляващият орган ще организира информационните дейности в съответствие с описаното в Чл. 76 на Регламент на ЕС 1698/2005г., Чл. 58 и Анекс VI от Регламент на ЕС 1974/2006г. и е взет предвид опита придобит от Програма САПАРД.

Цел на информационните дейности

Управляващият орган има за цел:

- Да информира потенциалните бенефициенти за възможностите за финансиране по ПРСР и да ги насърчи да се възползват от предоставеното подпомагане;
- Да популяризира приноса на Общността за развитието на селските райони пред бенефициентите и обществеността и да осигури прозрачност относно отпусканото подпомагане на бенефициентите по ЕЗФРСР;
- Да информира широката общественост за ролята на Общността в ПРСР и за резултатите от това.

Целеви групи

Информационните дейности ще осигурят прозрачност и ще информират изброените по-долу групи за възможностите, които се дават чрез ПРСР, и процедурите и условията за получаване на достъп до средствата по ПРСР:

- Потенциални бенефициенти;
- Икономически и социални партньори;
- Браншови и бизнес организации;
- Регионални, местни и публични власти;
- Неправителствени организации, включително организации за защита на околната среда и организации за подкрепа на равенството между половете и избягване на дискриминацията;
- Консултанти;
- Медии;
- Широката общественост.

За групите в неравностойно положение, като ромските общности, са насочени специални усилия, за да им се предостави информация относно насоките и възможностите за подпомагане по Програмата. Предвидени са специфични действия за приобщаването на ромската общност, които са включени в информационната кампания по ПРСР.

Индикативен Бюджет

Комуникационния план ще се финансира от Техническа помощ по ПРСР. Средствата, определени за Комуникационния план, възлизат на 15% от целия бюджет за Техническата помощ по ПРСР.

Информационни дейности и фази на комуникационния план

- **Информационни дейности**

Управляващият орган е отговорен за информираността и запознаването на потенциалните бенефициенти и широката общественост с Националния стратегически план, ПРСР и ролята на Европейския съюз за предоставяната помощ.

За всяка мярка от ПРСР ще бъде публикувана подробна наредба в българския Държавен вестник. Това ще бъде документът, който ще регламентира:

- правилата за прилагане на конкретните мерки от ПРСР;
- подпомаганите сектори;
- допустимите инвестиции;
- финансовите условия;
- критериите за допустимост на кандидатите;
- процедурите за кандидатстване и плащане на помощта, включително изискваните придружаващи документи.

Ще бъдат изготвени ръководства за кандидатстване по мерките от ПРСР (2007-2013г.), които ще имат за цел да подпомогнат процедурата по кандидатстване.

Ще бъде осигурена информация под формата на:

Семинари, курсове и дискуссионни форуми за обучение на обучаващи

Тези обучения и информационни събития ще включват подробно описание на всички допустими инвестиции (дейности по мерките, информация за инвестиции) възможностите за ползване на финансовата помощ, критериите за подпомагане, както и всички необходими документи за кандидатстване. Тези семинари, курсове и дискуссионни форуми ще бъдат организирани за:

- агенциите и звената на МЗХ, РА, НССЗ, Държавна агенция по горите;
- членовете на неправителствени организации;
- асоциации на производители;
- земеделски камари;
- избраните МИГ и отдела за управление на Националната селска мрежа;
- други партньори и организации, представляващи потенциалните бенефициенти по Програмата.

Информационни семинари

Ще бъдат проведени информационни семинари за потенциалните бенефициенти с национално покритие. В тези семинари ще се представят възможностите за подпомагане по ПРСР като:

- условията за допустимост и критериите за кандидатстване;
- необходимите документи по мерки;
- информация за съставянето и съдържанието на бизнес-плана;
- имена и служебни адреси на местни експерти от МЗХ, Разплащателната агенция и техните подразделения в страната, работещи по ПРСР.

Лекции

При получена покана от други институции или партньори, УО ще осигури участие на експерти за разясняване възможностите за финансово подпомагане по ПРСР.

Отпечатване на информационни материали

УО, РА и партньорските организации ще публикуват различни технически материали – книжки, брошури, диплянки и други печатни материали, с които да улеснят прилагането на ПРСР (за бенефициенти) и ще разпространят информация за нейните резултати (за широката общественост).

Медийни изяви

Управителният орган ще осигури специални материали и съобщения за печата, за телевизионни и радио канали свързани с ПРСР като:

- заснемане на информационни видеоклипове;

- участие на експерти от Управляващия орган/Разплащателната агенция в специализирани телевизионни и радио предавания;
- предоставяне на информация за публикуване на материали – статии и интервюта в печатни издания.

Информационни пунктове

Чрез създаден в МЗХ информационен център (за Общата селскостопанска политика), както и чрез областните и общински служби на МЗХ, НССЗ и на Разплащателната агенция гражданите ще могат да търсят съдействие, информация или експертна помощ във връзка с условията по прилагането на ПРСР

Интернет

Пълна и актуална информация за ПРСР се качва на интернет страницата на МЗХ (www.mzh.government.bg). Публикувани са проектите на НСПРСР и ПРСР. Интернет страницата периодично ще обновява подробна информация за процеса на прилагане на Програмата, включително списък на одобрените молби по Програмата. Сайта ще съдържа препратки/линкове към сайтове на ЕС посветени на ЕЗФРСР. Посоченото по-долу също ще бъде публикувано:

- наредбите за мерките;
- ръководства за кандидатстване;
- необходимите документи за кандидатстване;
- имена, e-mail, адреси и телефони на експерти, за специфични въпроси свързани с кандидатстването по Програмата;
- списък на бенефициенти и списък с одобрени, отхвърлени и изплатени проекти по ПРСР и размера на общественото подпомагане разпределено/изплатено на бенефициентите (информацията ще се обновява годишно считано от 2008 г.);
- форум за коментари и даване на мнения.

УО ще се стреми информацията да достигне до определената аудитория, т.е специално внимание ще бъде обърнато на разпространението на печатни материали и използването на местните масмедии за селските райони, в които достъпа до интернет е ограничен. Информационните дейности описани по-горе ще гарантират, че широката общественост е запозната с ПРСР 2007-2013г., съгласно т. 2.1 от Анекс VI на Регламент 1974/2006.

▪ **Фази на комуникационния план**

Подбирането и фокуса на комуникационните усилия ще бъдат пригодени към различните етапи на Програмата:

Фаза 1: Подготовка на ПРСР – запознаване на потенциалните бенефициенти и обществеността с ПРСР (2006-2007г.).

Това е въвеждаща фаза на ПРСР, в която потенциалните бенефициенти и обществеността се осведомяват за ПРСР и същността на параметрите на мерките. Тази фаза вече започна в България. Използваните средства за комуникация включват голям брой семинари, съобщения за печата, радио и телевизионни предавания в национални и регионални медии и информационни уебсайтове. През ноември 2006г. МЗХ стартира обширна инициатива за публичност посветена на финансовото подпомагане по 1^{-ви} и 2^{-ри} стълб на ОСП, наречена „Комуникационна програма за усвояване на еврофондовете в областта на земеделието”, която е част от национална кампания под мотото ”Ти имаш право на тези пари”. Два пъти седмично се правят радио предавания, в радио „Хоризонт” и „Дарик радио”, с участието на експерти от МЗХ. Създадени са рекламни клипове излъчвани по националните телевизионни канали БНТ, БТВ и Нова телевизия. Тази програма ще продължи до края на 2007г. и ще се разшири, за да обхване повече електронни и печатни медии - публикуване

на материали във вестниците в цялата страна, както и регионални електронни медии във вътрешността на страната, създаване на образователни телевизионни програми от типа „въпрос-отговор”, в които ще се обяснява от експерти начина, по който земеделските производители ще могат да получат подпомагане. Програмата ще включва и публикуването на брошури, плакати и други информационни материали. Предвидени са и рекламни билбордове. Министъра на земеделието и храните изпрати отделни писма до всички 650 000 земеделски производители, за да ги призове да използват средствата отпуснати от ЕС след приемането на България. По тази програма е създаден и уебсайт - www.agroprograma.org. През декември 2006 в приемната на МЗХ беше открит информационен център, в който всички заинтересовани лица могат да получат информация от експерти на МЗХ за всички мерки по ПРСР.

Фаза 2: Прилагане на ПРСР – подържане на осведомеността на бенефициентите с изискванията по мерките и информиране на обществеността за процеса на прилагане на Програмата (2008-2012г.)

Акцентът в тази фаза ще е насочен в подържане на информираността на бенефициентите за изискванията в подробните текстове на мерките и наредбите за тяхното прилагане, процедурите за кандидатстване и необходимия набор от документи. В тази фаза бенефициентите ще бъдат навреме информирани в случай на промяна в мерките от Програмата. Добрите практики и практически уроци от прилагането на мерките ще бъдат изследвани и публикувани. Подходящи експертни съвети, информационни семинари и изяви, като например Националната селска мрежа (НСМ)¹¹⁷, информационни печатни материали, примерни казуси и интернет ще бъдат използвани за предоставяне на информацията посочена по-горе.

Новини за изпълнението на Програмата и сключените договори/одобрените помощи и плащания ще бъдат разпространени на национално и регионално ниво чрез печатни материали (книжки, дигитални, брошури и т.н.), сайта на МЗХ, информационния център на МЗХ, обществени форуми и т.н.

Фаза 3: Крайна фаза на ПРСР – обобщаване на опита(2013-2014).

Фазата ще обобщи положителния и отрицателния опит от прилагането на Програмата за развитие на селските райони и ще се използва за планирането на следващия програмен период. Заключениета могат да формулират на кои мерки/дейности ще се даде приоритет и подпомагане в следващия програмен период, също така как да се подобри в бъдеще прилагането на Програмата. Средствата за информираност ще включват семинари, съобщения за пресата, радио и телевизионни предавания в национални и регионални медии и информационни уеб сайтове.

Критерии за оценка на въздействието на информационните и публични мерки

Критериите за оценка на въздействието на информационните и публични мерки ще се основават на опита от Програма САПАРД, където бяха проведени изследвания за получаването на количествена и качествена информация по отношение на използваните информационни източници и прозрачността по прилагането на Програмата. Количествената информация ще включва употребата на различни информационни източници към бенефициентите, за да научат за ПРСР(т.е. семинари, печатни материали, масмедии, съвети от експерти и т.н.), които да отразяват различните етапи на реализация

¹¹⁷ НПО работещи с малцинствата ще бъдат включени в част от дейностите на Националната селска мрежа и използването на тези изяви за обмяна на информация и добри практики, както и да намерят начини за подобряване достъпа на информация за подпомагане по ПРСР на малцинствата.

на Програмата: осведомяване за мерките от Програмата за развитие на селските райони и предлаганите възможности; подготовка на документите за кандидатстване и решаване на практически въпроси; реализацията на проектите; документите за плащане и начина за отпускане на средства. Качествените оценки ще бъдат използвани, за да се прецени степента на удовлетворение на бенефициентите от информацията придобита от различните информационни източници, и действия (семинари, печатни материали, радио и телевизионни предавания, съвети от Министерството на земеделието и храните, Разплащателната агенция или Националната служба за съвети в земеделието, експерти на централно и регионално ниво).

Тези мониторингови индикатори трябва да измерват обсега на комуникационните способности и ще включват броят на семинарите/лекциите/обученията, както и броя на участниците в тях, броят на публикуваните/разпространени информационни материали, и броят на информационно/рекламни статии или предавания в национална/регионална медия.

Индикаторите за оценка трябва да измерват ефективността на различните комуникационни способности, т.е. нивото на удовлетворение на бенефициентите от получената информация, имайки предвид нуждите на бенефициента на даден етап от участието по мерките от ПРСР: познание за предлаганите възможности; подготовка на документите за кандидатстване, реализацията на проектите; документите за плащане и начина за отпускане на средства. Методът за оценяване на удовлетворението на бенефициента ще се определя от независими оценители на ПРСР.

Органи отговорни за прилагането на комуникационния план

Управляващия орган ще е отговорен за общото прилагане на комуникационния план. Агенциите и службите на МЗХ, както и РА ще поемат част от организацията на информационните и публични мерки. Националната селска мрежа ще бъде включена чрез нейния отдел за управление.

Управляващият орган и Дирекция „Информация и връзки с обществеността” на МЗХ ще бъдат отговорни за организирането на семинари, публикуването на печатни материали и ползването на национални и регионални масмедии. УО и РА на централно и на регионално ниво постоянно ще предлагат експертни съвети на бенефициентите на базата на наредбите за прилагане на мерките и наръчните за бенефициенти. НССЗ ще обърне специално внимание на мерките за млад фермер, полу-пазарни стопанства, организации на производители агро-екология през първите години от прилагането на ПРСР. Също така, чрез участието в дейностите на Комитета по наблюдение и неговите работни групи, както и в Националната селска мрежа, УО осигури участието на други органи и партньори като информационни преподаватели - местни и регионални власти, професионални организации, икономически и социални партньори, НПО (особено организации, които работят за защита на околната среда).

Прилагането на специфични дейности като медийните кампании и отпечатването и разпространението на печатни материали ще се възлага на независими професионални организации.

По техническата помощ могат да бъдат наемани професионални консултанти, които да доразработят и усъвършенстват цялостния подход, съдържанието и информационните канали, които ще се използват в Комуникационния план, както и да подпомагат работата по неговото изпълнение.

МЗХ ще издаде специална наредба с инструкции за вида на техническите характеристики на информационните и публични дейности в съответствие с точка 3 и 4 от Анекс VI на Регламент (ЕС) 1974/2006г. Всички наредби за прилагането на мерките ще имат препратка към наредбата с инструкции за вида на техническите характеристики на информационните

и публични дейности, така че бенефициентите да могат да изпълнят техните задължения (виж също раздела по-долу).

Задължения на бенефициентите

Посочените по-долу изисквания ще бъдат част от договорните отговорности на бенефициентите в съответствие с изискванията за информираност и публичност:

- Ако проекта финансиран по ПРСР е с инвестиционна стойност над 50 000 евро, бенефициента трябва да постави обозначителна табела.
- Обозначителна табела трябва да бъде поставена и в седалището на МИГ финансирани по ос 4.
- Билборд трябва да се постави и за инвестиции в инфраструктура, чиято стойност надвишава 500 000 евро.

Билбордовете и табелите трябва да съдържат описание на проекта/действието и елементите описани по-долу. Информацията трябва да заема поне 25% от билборда или табелата.

Технически характеристики на информационните и публични дейности

УО ще осигури информационните и публични дейности да съдържат изброените по-долу елементи:

- Европейския флаг в съответствие с графичните изисквания, както и обяснението за ролята на Общността посочени в Анекс VI на Регламент (ЕС) 1974/2006.
- За дейностите и мерките, финансирани по оста Лидер, трябва да се използва логото на Лидер.
- Всички публикации за ПРСР, трябва да съдържат на заглавната си страница ясна индикация за участието на Общността, както и емблемата на Общността, ако са използвани и национални или регионални емблеми. Тези изисквания трябва да се спазват и за информацията разпространена чрез електронни медии.

14. Партньорство и резултати от консултациите с партньорите

14.1 Партньорство

В съответствие с Чл. 6 от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005 и Чл. 2 г (т. 4) от Закона за подпомагане на земеделските производители, документите по политиката за развитие на селските райони за периода 2007-2013г. трябва да бъдат изготвени в тясно сътрудничество с всички компетентни държавни, регионални, местни и други обществени власти, икономически и социални партньори, както и всички други съответни органи, представляващи гражданското общество, неправителствените организации, включително организациите за опазване на околната среда, представители на малцинствените групи, партньори и организации, насърчаващи равенството между мъжете и жените.

Подобен Списък на партньорите, участвали в консултациите, е представен в Анекс 1.

Процесът на консултации

В процеса на консултации бе възприет четиристранен подход:

- **Постоянни консултации чрез създаването на работни групи**
Работните групи бяха създадени с цел да се обезпечи непрекъснат и структуриран начин на двустранно сътрудничество между администрацията и партньорите при разработването на програмните документи – НСП и ПРСР.
- **Партньорски форуми**
Бяха организирани партньорски форуми с участието на партньорите и Европейската комисия, за да се дебатира и се постигне широк консенсус по основните аспекти на политиката за развитие на селските райони за периода 2007-2013г. и програмните документи.
- **Обществени обсъждания**
Обществените форуми се проведоха в съответствие с националното законодателство, за да достигнат до възможно най-голяма аудитория и да се получи обратна информация за НСП и ПРСР.
- **Семинари**
Бяха проведени семинари в цялата страна, за да се представят проектите на НСП и ПРСР и да се получи обратна връзка от участниците.

➤ На ниво Национален Стратегически План

Консултативна Партньорска Работна група

В съответствие с Чл. 6 от Регламент на Съвета (ЕС) 1698/2005г. и Чл. 2г (т.4) от Закона за подпомагане на земеделските производители, със Заповед № РД 09-5234 от 29.09.2004 г. на Министъра на земеделието и храните е създадена Консултативната работна група за изготвяне на програмните документи за развитие на селските райони през периода 2007-2013г. Работната група включва експерти от държавната администрация, представители на социално-икономическите партньори, местната власт, изследователски институти, синдикални организации, неправителствени и браншови асоциации, които са участвали активно в работата на Комитета по наблюдение на САПАРД.

На първата си среща работната група реши да създаде 4 подгрупи (в съответствие с броя на осите според Регламент 1698/2005). В тези подгрупи бяха включени и нови партньорски организации. На последователните си срещи работната група и нейните

подгрупи разгледаха основната правна рамка за развитие на селските райони – Стратегическите насоки на Общността за развитие на селските райони, Регламент 1698/2005 г. и след това Регламент 1974/2006, обсъдиха и одобриха Концепцията за земеделие и развитие на селските райони в България (подготвена през април 2004 г. от МЗХ) и на тази основа разработиха най-важните елементи на проекта на Националния стратегически план за развитие на селските райони 2007-2013г. – неговите стратегически цели, бюджетите по приоритетните оси и избора на мерки, които да се прилагат по ПРСР.

Дирекция „Развитие на селските райони” от МЗХ (като Управляващ орган на ПРСР) изпълнява функциите на секретариат на работната група и нейните подгрупи.

Партньорски форум с участието на партньорите и Европейската Комисия

- Семинарът за Политиката на ЕС за развитие на селските райони 2007–2013г. (10-11 октомври 2005г. в София), организиран съвместно от МЗХ и Главна Дирекция „Земеделие и развитие на селските райони” на ЕК и съфинансиран от ТАЕХ, беше ключов партньорски форум. В него участваха над 200 представители на социално-икономическите партньори и неправителствени организации, които в рамките на 4 работни групи дискутираха по основните проблеми на отделните приоритетни оси и финансирането на политиката за развитие на селските райони, както и по първия проект на НСПРСР.

Във връзка с координацията и допълняемостта на програмирането, проектът на НСПРСР беше представен на четири национални обществени форума, чиято цел бе постигане на консенсус по приоритетите на България по Националната стратегическа референтна рамка и Оперативните програми към Структурните фондове.

Семинари

Проектът на НСПРСР е обсъждан и на състоялите се:

- Национален семинар за обсъждане на подхода Лидер и подготовката за прилагане на ос 4 от Регламент 1698/2005, както и на Концепцията за изграждане на Национална селска мрежа, проведен на 10 ноември 2005 г.;
- 16 регионални семинара, проведени в края на 2005 г., в които взеха участие повече от хиляда души. Участниците попълниха анкети, отразяващи техните въпроси и мнения по НСПРСР. Данните от въпросниците бяха обобщени и разгледани от УО;
- Семинар за обсъждане на втория проект на НСПРСР, финансовото разпределение на средствата и избора на мерки за ПРСР, проведен на 26-27 април 2006г. с участието на представители на МЗХ и Министерството на земеделието на Австрия под егидата на проект за побратимяване по Програма ФАР.

Напредъкът в подготовката на Националния стратегически план за развитие на селските райони 2007-2013г. е отчетен и разгледан на три заседания на Комисията по земеделие и гори към Народното Събрание на Република България. На две от тези заседания присъства г-н Франц Фишлер – бивш член на Европейската комисия, отговорен за Земеделието, развитието на селските райони и рибарството и който консултира българските власти за стратегическата насока на НСПРСР.

Проектът на НСПРСР е одобрен от Колегиума на МЗХ на 21 март 2006г.

Обществени обсъждания

В съответствие с Чл. 2г (т.4) от Закона за подпомагане на земеделските производители, НСПРСР беше подложен на **обществено обсъждане**, което се проведе на 4 май 2006г. Около 250 души от заинтересовани неправителствени организации и от държавната администрация присъстваха на общественото обсъждане.

Проектът на НСПРСР, Регламентите на ЕС и националните документи за политиката на селските райони 2007-2013г. са публикувани на електронната страница на МЗХ за запознаване на широката общественост и за мнения и становища.

Като резултат от гореспоменатите консултации са получени 61 писмени коментари и становища (26 от партньорски и неправителствени организации, 19 от дирекции на МЗХ и 16 от други министерства), които са взети предвид при подготовката на НСПРСР.

На 21.02.2007г. НСПРСР беше официално изпратен на ЕК.

➤ На ниво Програма за развитие на селските райони

Работни Групи

В периода юли-август 2006г. със заповеди на Министъра на земеделието и храните бяха създадени обособени работни групи за разработване на мерките от ПРСР (7 работни групи за мерките по ос 1, 2 работни групи за мерките по ос 2, една работна група за мерките по ос 3 и една работна група по мерките от ос 4 Лидер). Като членове на работните групи са включени представители на държавни, неправителствени, професионални и други организации в областта на съответната мярка, както и експерти от дирекциите на МЗХ и от Разплащателната агенция. В състава на работните групи са включени не само тези по специфичните дейности/сектори на съответните оси/мерки, но и тези, чиито интереси в тази сфера имат хоризонтален обхват, като НПО за защита на околната среда и профсъюзите, които допринасят за програмирането на всички оси/мерки. Едновременно с разработването на текстовете на мерките Работните групи работят и по националното законодателство (наредбите) за прилагане на мерките. Резултатите от усилията на Работната група са представени в Раздел 14.2.

След официалното одобрение на ПРСР, работните групи по мерки ще формират работните под групи на Комитета по наблюдение.

Заседанията на работните групи по мерки ще продължат до окончателното финализиране на програмните документи за периода 2007-2013г. и наредбите за прилагане на мерките.

Семинари

В периода октомври–ноември 2006г. в страната са проведени 28 регионални семинара за представяне на мерките по ПРСР и чрез въпросници е получена обратна информация за мненията и становищата по тях.

Обществено обсъждане

Съгласно Чл. 2г (т.4) от Закона за подпомагане на земеделските производители и Чл. 21 от Наредбата за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми, проекта на ПРСР и Стратегическата оценка за въздействието върху околната среда бяха представени за обществено обсъждане на 18 декември 2006г., на което присъстваха повече от 140 души.

Проектът на ПРСР е одобрен от Колегиума на МЗХ на 16 Януари 2007г.

Партньорски форум за прилагането на ПРСР

На 15.03.2007г. беше проведен Партньорски форум за прилагането на ПРСР 2007-2013г., в който взеха участие представители на ЕК, партньорски организации, експерти от УО и РА. На форума присъстваха над 150 участника.

Проектът на ПРСР беше публикуван на електронната страница на МЗХ, за да е достъпен за информация и обсъждане на широката общественост. Първият официален проект на ПРСР беше публикуван на електронната страница на МЗХ на български език след

неговото изпращане чрез SFC през април 2007, а вторият официален проект на ПРСР беше публикуван на английски и български език в началото на декември 2007 г.

В период 7-14 декември 2007 г. втория официален проект на ПРСР беше също подложен на обсъждане с Консултативната работна група.

Като резултат от гореспоменатите консултации са получени 105 писмени коментара и становища, които са взети предвид при подготовката на ПРСР.

14.2 Резултати от консултациите

➤ На ниво стратегия/програма

Дискусиите на форумите и в работните групи по оси бяха използвани за запознаване на заинтересованите организации със законодателството за периода 2007-2013г., за структуриране на процеса на програмиране, постигане на консенсус по стратегията, както и обхвата на помощта (т.е. съгласие за набора от мерки, които ще се прилагат), а също така и съгласие за разпределение на бюджета по оси и ключовите аспекти на прилагането на Програмата. По-долу е представено тематично резюме на основните въпроси, повдигнати от партньорите в рамките на обществените форуми и обсъждания.

➤ НСПРСР – Ключови въпроси, повдигнати от партньорите

Базов анализ на социалната, икономическата ситуация и ситуацията, свързана с опазването на околната среда

- Необходима е прецизна дефиниция за селски райони, базирана на ясен и обективен критерий
(*Становище от:* Националното сдружение на общините в Република България).
- Ударението трябва да бъде поставено върху водите, био-разнообразието, районите с висока природна стойност за селското и горско стопанство и въздействието на промените в климата. Организациите за опазване на околната среда трябва да бъдат включени при разглеждането и финализирането на анализа на състоянието на околната среда.
(*Становище от Асоциация „Агролинк”, Фондация „Био-разнообразие”, Българско дружество за защита на птиците, Сдружение за дивата природа „Балкани”*)

Отговор: Ще се използва дефиницията за селски райони от Програма САПАРД поради липсата на надеждни статистически данни на ниво населени места. С цел обновяване и развитие на селата и малките градове в селските райони, мерките по Ос 3 дават приоритет на инвестициите в населени места с население между 500 и 5 000 души.

За да се превъзмогнат пречките, които по-малките общини срещат при осигуряването на основни услуги, по мерките за развитие на основните услуги и обновяване на селата приоритет се дава на общините в селските райони с население до 10 000 души. По мерки 321 и 322 подкрепа ще се предоставя само за *селски райони*, които не са включени в градски агломерации (с изключение на водоснабдителни и канализационни системи, които ще бъдат прилагани във всички селски райони в такива населени места, чието население наброява не повече от 2000 еквивалентни души).

С подкрепата на неправителствените организации за опазване на околната среда е изготвен подобрен анализ на водите, био-разнообразието, районите с висока природна стойност за селското и горско стопанство и въздействието на промените в климата.

Разпределение на бюджета по оси и избор на мерки за прилагане

- Неправителствените организации за опазване на околната среда настояха да се предоставят повече средства за ос 2 (вместо 30% бюджета по ос 2 да бъде 50% от целия бюджет на Програмата); в същото време представителите на производителите и хранително–преработвателния сектор настояха за бюджет от повече от 40% за ос 1, а Сдружението на общините в Република България от своя страна настоя за увеличение на бюджета по ос 3

(Становище от: Неправителствени организации за опазване на околната среда: Асоциация „Агролинк”, Фондация „Био-разнообразие, Българско дружество за защита на птиците, Сдружение за дива природа „Балкани”, Асоциация на земеделските производители в България, Федерация на независимите синдикати от земеделието, Национално сдружение на общините в Република България)

Отговор: Всички страни настояха за по-големи бюджети на всяка от съответните оси от Програмата. Изглаждането на различията беше бавен и труден процес; все пак договорената окончателна разбивка на средствата е в съответствие със съществуващите потребности, капацитета за усвояване на средствата и взаимовръзката между осите. По този начин потребностите, посочени от неправителствените организации за опазване на околната среда могат да бъдат подпомагани не само по мерките от ос 2, но също и по ос 1, които предоставят подкрепа за изграждане на площадки за съхраняване на оборски тор, пречиствателни съоръжения, обучение за производителите на биологични продукти и подкрепа на техните организации, инвестиции за преминаване от традиционно към биологично производство.

Дискусиите в рамките на Консултативната партньорска работна група и нейните подгрупи по отношение на мерките, които ще бъдат прилагани, бяха особено интензивни. Становищата варираха от включване само на успешните мерки по САПАРД до залагането в ПРСР на почти всички мерки съгласно Регламент 1698/2005г. Постигна се съгласие, че подкрепата трябва да се фокусира върху постигането на стратегическите цели и че подборът на мерките трябва да се основава на SWOT анализ и също така да бъдат отчетени както административният капацитет, така и натрупаният опит.

Сериозно противопоставяне на гледните точки имаше по мерки 112 „Подпомагане създаването на стопанства на млади фермери”, 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране”, 126 „Възстановяване на селскостопанския производствен потенциал, разрушен от природни бедствия и въвеждане на подходящи превантивни дейности” и особено по мярка 113 „Ранно пенсиониране на фермери и на заети в земеделски стопанства”. Беше постигнат консенсус, че мерки 112 и 142 трябва много внимателно да бъдат приспособени към българските условия, за да се постигнат значими резултати от тяхното прилагане. Консенсус не беше постигнат по мярка 113. От една страна Националният център за аграрни науки и дирекция „Поземлени отношения” към Министерството на земеделието и храните отстояваха позицията, че мярката може да стабилизира селските домакинства и миграционните процеси. Възможността да се ограничи прилагането на мярката само до млекопроизводителите също беше обсъждана. От друга страна Асоциацията на земеделските производители в България твърдеше, че мярката не може лесно да бъде пригодена към българските реалности и че нейният ефект върху възрастовата структура на фермерите ще бъде съмнителен.

Изборът на мерките, които да бъдат прилагани, е в резултат на дискусиите с партньорите в Консултативната Партньорска Работна Група и нейните подгрупи, Разплащателната агенция и службите към МЗХ, на анализа на капацитета, изграден по Програма САПАРД и Програма ФАР и на препоръките на предварителната оценка, които също бяха взети предвид. .

Насочване на подкрепата

- Трябва да бъдат определени и поставени като цел секторите с най-голям потенциал в България.
- Целевите групи трябва да са определени ясно, тъй като отчитат българските реалности (например нуждата от подпомагане на полупазарните стопанства).
- Излишната подкрепа по ПРСР трябва да се избягва – примерно подкрепата за големите производители, които не се нуждаят от подпомагане, за да бъдат конкурентоспособни. В същото време малките ферми трябва да се подпомагат само ако това допринася за реструктурирането и конкурентоспособността или чрез алтернативите, предлагани по оси 3 и 4.
- Концентрация на подкрепата: подкрепата за малките производители трябва да бъде комбинирана с подкрепа за създаването на организации производители. Подпомагането създаването на стопанства на млади фермери да се извършва чрез комбинация от мерки.
- Фокусът трябва да бъде насочен към продукти, които са традиционни за България, които също допринасят за развитието на селския и екологичния туризъм.

(Становище от: Семинар с партньорите на тема Политика на ЕС за развитие на селските райони; Октомври 2005г.)

Отговор: Всички препоръки са отразени в окончателния вариант на НСПРСР и при подготовката на мерките по ПРСР. В този смисъл помощта по мярка 123 трябва да е насочена към сектори с потенциал за износ и тези, които са важни за вътрешния пазар и посочени в НСПРСР. Подкрепата за младите фермери е комбинирана с обучение и осигуряване на съвети. Младите фермери ще бъдат приоритет по мерките на ос 1 (мерки 111, 112, 121 и 143) на основата на определените правила за допустимост или по-високия интензитет на помощта. По ос 3, мярка 311, приоритет е даден също на младите фермери. Имайки предвид националната специфика, предвидена е подкрепа и за полу-пазарните стопанства. В правилата за допустимост попадат тези ферми, които имат достатъчен икономически потенциал да се превърнат в пазарно ориентирани.

➤ ПРСР – ключови въпроси повдигнати от партньорите

Хоризонтални

Публичност

- Комуникационните канали трябва да са достатъчно подходящи за по-слабо информираната аудитория като полу-пазарните стопанства.

(Становище от: Партньорски форум по прилагане на ПРСР, март 2007г.)

Отговор: Комуникационният план на ПРСР предвижда няколко варианта за достигане до по-слабо информираната аудитория като голям тираж на рекламни материали, използването на местните медии, партньорите от Националната селска мрежа и Комитета по наблюдение. В допълнение по мярка 143 „Консултантски услуги съгласно Анекс VIII, 34 от Договора за присъединяване на България и Румъния” ще бъде предоставяна помощ за съставяне на бизнес-планове и подготовка на документите за кандидатстване на младите фермери, полупазарните стопанства, организациите на производители за агро-екологичните плащания.

Ромски/Малцинствени групи

- Ромските неправителствени организации изразиха притеснение, че липсата на достатъчно информация би възпрепятствала достъпа до подкрепа на малцинствените групи.

- Представителите на неправителствените организации на ромите в България трябва да бъдат включени в работата на Комитета по наблюдение на ПРСР.
(*Становище от: Национален център на ромите в България*)

Отговор: Подготвя се целева информационна кампания за малцинствените групи. Представителите на неправителствените организации на ромите ще бъдат включени в работната група по Ос 3 на Комитета по наблюдение, както и в Националната селска мрежа.

Децентрализация на одобрението на проекти

- Процедурата за кандидатстване и одобрение на проекти да бъде по – децентрализирана отколкото по Програма САПАРД.
- 28-те регионални Разплащателни агенции да одобряват проекти под 100 000 евро .
- Процеса на децентрализация на одобрението на проекти да се осъществява постепенно, едновременно с укрепване на компетентността и капацитета на регионалната администрация.
- При процеса на децентрализация трябва да се вземе предвид и вида на проектите -в съответствие с компетентността на регионалната администрация.
- Представители на МИГ от съответните райони да присъстват в комисиите по одобрение на проектите като наблюдатели.
- Трябва да се създаде система за обжалване на решенията. Специално внимание ще се обърне на прозрачността в процеса на одобрение.
- Относно подаването на проекти – всички предложения за проекти да бъдат подавани на регионално ниво.

(*Становище от: Партньорски форум по прилагане на ПРСР, март 2007г.*)

Отговор: Процеса на децентрализация на одобрението на проекти ще се осъществява постепенно. Одобрението на молбите по мерките от ос 1, ос 3 и горските мерки от ос 2 първоначално ще се прави на централно ниво с изключение на одобрението на молбите по мярката за подпомагане на полу-пазарните стопанства, които ще се одобряват на регионално ниво. След стартирането на Програмата ще се разработят план и график за децентрализирано одобрение и договориране за цитираните по-горе мерки в зависимост от типа мярка и стойността на проекта.

С цел да се осигури прозрачността на процеса на одобрение на проектите, специална комисия по прозрачността ще бъде назначена, за да съблюдава одобрението и договорирането по мерките. Тази комисия ще включва представители от отговорните отдели на РА, МЗХ, други министерства, професионални организации и НПО.

В наредбите трябва да бъде предвидена процедура по обжалване (процедура по обжалване от два или три етапа е предвидена, като се спазва изискването за предоставяне на достатъчно информация на кандидатите по отношение на причината/причините за отказа).

Подаването на заявленията за подпомагане ще се осъществява в регионалните подразделения на РА.

Авансови и междинни плащания

- Авансовите плащания (до 20%) са препоръчителни за всички инвестиционни проекти от ос 1, 2, 3 и Лидер.
- Размера на авансовите плащания да варира според размера и вида на инвестицията (по мерки).
- Препоръчват се междинни плащания.
- Банкова гаранция за авансови и междинни плащания да не се изисква.

(*Становище от: Партньорски форум по прилагане на ПРСР, март 2007г.*)

Отговор: Забележките по авансовите плащания са приети и отразени. Авансови плащания ще бъдат правени по инвестиционни проекти по мерките от 4-те оси на ПРСР, но при спазване на пълно съответствие с правните разпоредби на ЕС, което налага строги изисквания за допълнителни гаранции от страна на частните бенефициенти при авансови плащания. Предвидени са също междинни плащания за инвестиционните проекти по всички оси от ПРСР.

Размер на проекта (минимален и максимален праг за инвестиционни проекти)

- Определянето на конкретните граници за стойността на проектите да имат за цел да стимулират достъпа на средно големите стопанства до селскостопанските фондове
(Становище на: Партньорски форум по прилагане на ПРСР, март 2007)
- Максимумите от 200 000 евро на ферма и 250 000 евро на организация на производители по мярка 121 не са достатъчни, за да се покрият целите на мярката – т.е. модернизация. Например, тези суми не са достатъчни за модернизация на стопанства за едър рогат добитък с капацитет от 50 крави, за да може да се покрият всички стандарти. Максимумите би трябвало да се поставят на 500 000 евро за ферма и 600 000 евро за организация на производители
(Становище на: Асоциация на земеделските производители в България)
- Максималният размер за подпомагане на бенефициентите за периода на прилагането на Програмата трябва да бъде 3 000 000 евро за мярка 121, 6 000 000 евро за мярка 123, 1 000 000 евро по мерки 311 и 312 до 2 000 000 евро за мярка 322
(Становище на: работен семинар по прилагането на ПРСР, март 2007)
- Няма нужда от минимален праг за стойността на проектите на общините.
(Становище на: Национално сдружение на общините в Република България)

Отговор: Исканията за минимален и максимален праг варират в големи граници. УО възнамерява да постави праговете на подпомагане на такива нива, които от една страна да не ограничават достъпа до финансово подпомагане), а от друга страна да се позволи на бенефициентите да изпълнят технически издържани проекти (това е от огромно значение за инфраструктурните проекти). Минималният праг за проекти на общините е поставен с цел да не се допускат за одобрение твърде малки проекти, които, макар и отговарящи на критериите за допустимост, ще са свързани със значителни административни разходи и ще са с ниско техническо качество на изпълнение.

Ос 1:

- „Пазара” за консултантски услуги не трябва да е отворен само и единствено за службата за съвети в земеделието към МЗХ. МЗХ да изработи критерии и процедури за избор на консултанти.
(Становище на: Партньорски форум по прилагане на ПРСР, март 2007; Обществено обсъждане на ПРСР, декември 2006, Фондация “Биоселена”, Асоциация на земеделските производители в България)
- С цел да се избегне концентрация на инвестиции по мярка 121, т.е. инвестиции за закупуване на оборудване за обработване на почвата, бюджета на мярката може да се раздели на двата под-сектора на земеделието – млечно, месно производство, зърно, зеленчукопроизводство, и др. Критериите за допустимост може да се определят в зависимост от условията във всеки един сектор.
(Становище на: Асоциация на земеделските производители в България)

Отговор: В настоящият момент няма нито една частна институция за предоставяне на съвети в земеделието, която може да покрие цялата територия на България и да изпълни минималните изисквания по мярка 143 “Консултантски услуги съгласно Анекс VIII, Чл. 34

от Договора за присъединяване на България и Румъния 2007-2009” (квалифицирани служители, технически средства, административни бази и други). В следствие на това УО взе решение да делегира прилагането на тази мярка на Националната служба за съвети в земеделието (НССЗ). НССЗ ще бъде единствен бенефициент до 2009 г. и ще предоставя съвети безплатно на млади фермери, полу-пазарни стопанства, организации на производители по агро-екология. Очаква се НССЗ да покрие минималните изисквания: предоставяне на съвети в областта на земеделието; наличие на необходимия опит в предоставянето на услуги на земеделски производители; наличие на административно и техническо оборудване за тези дейности и административни бази в страната; осигуреност с необходимия наличен квалифициран персонал.

Капацитетът и компетентността на НССЗ беше поставен също под въпрос – от *Националният млечен борд* и *от неправителствените организации за опазване на околната среда*, особено относно предоставянето на съвети по въпроси от областта на агро-екологията. За да покрие ангажиментите си по мярка 143 НССЗ ще наеме допълнителен, външен персонал, който ще се заеме с изготвянето на проектни документи и агро-екологични планове за фермерите кандидатстващи по мярка 214 “Агро-екологични плащания”

Частните консултанти могат да дават съвети и да изготвят проектни документи по мерките 121, 123, 311, като разходите на бенефициентите свързани с тези услуги ще бъдат покрити до определени граници. Освен това, от 2010 г. ще стартира прилагането на мярка 114 “Използване на консултантски услуги от фермери и собственици и/или ползватели на гори”, при която цялата помощ се плаща директно на стопаните, които след това ще заплащат консултантските услуги от органите на консултантските служби предоставящи такива услуги.

По мярка 121 е предвидено отделно финансиране и се дава приоритет на инвестиционните проекти отнасящи се до опазване на водите от замърсяване причинено от нитрати със селскостопански произход; инвестиции в съществуващи земеделски стопанства в „млечния” сектор за достигане стандартите на Общността; инвестиции в съществуващи земеделски стопанства (преди 01.01.2008) от други животновъдни сектори за достигане стандартите на Общността; и инвестиции в сграден фонд и необходимото оборудване за производство на биологична земеделска продукция.

Ос 2

- Прилагането на мерките за агро-екология и Натура 2000 трябва да стартират възможно най-скоро [т.е. след определянето на местата по Натура 2000]. Липсата на административен капацитет и опит, какъвто беше случая с Програма САПАРД, не е извинение за отлагане на началото на прилагане.
(Становище от: Обществено обсъждане на ПРСР, декември 2006)
- НПО трябва да вземат участие не само в определянето на ограниченията по Натура 2000, но също и при изчисляването на [нивото] на компенсация.
(Становище на: Партньорски форум по прилагане на ПРСР, март 2007)

Отговор: Прилагането на агро-екологичните мерки ще стартира със самото приемане на ПРСР. Мерките по Натура 2000 ще се прилагат след като Министерството на околната среда и водите издаде всички заповеди за местата, които попадат в обхвата на Натура 2000.

Партньорските НПО са включени в работните групи за подготовка на мерките.

- Размерът на подпомагането по мярка 125 „Подобряване и развитие на инфраструктурата, свързана с развитието и адаптирането на земеделието и горското стопанство” (за горските пътища) и по мярка 223 ”Първоначално

залесяване на неземеделска земя” трябва да бъде 100% когато кандидатът е община и инвестицията е направена с некомерсиална цел.

(Становище на: Национално сдружение на общините в Република България)

Отговор: Размерът на подпомагане по мерки 125 и 223 е базирано на Регламента на Съвета 1698/2005 за Подпомагане развитието на селските райони от ЕЗФРСР и неговия прилагаш Регламент на Комисията 1974/2006.

Ос 3

Селски общини

- Трябва да се изготви ясен списък с общините и населените места допустими за подпомагане по ПРСР.
- ПРСР трябва да се координира много внимателно с ОП „Регионално развитие”, с цел да се избегне припокриване или недостиг на подпомагане на дейности в малките общини в рамките на [големите] агломерати.
- Да се разшири обхвата по мярка “Насърчаване на дейностите, свързани с туризма”. Всички общини да бъдат допустими бенефициенти по тази мярка с изключение на големите туристически центрове.

(Становище на: Национално сдружение на общините в Република България)

Отговор: В ПРСР е приложен детайлен списък с общините и населените места допустими за подпомагане по мерките от Ос 3 заедно с ясно разделение между подпомагането по ПРСР и ОП „Регионално развитие”(виж Раздел 10). Това е направено с идеята да не се допуска застъпване и също така да не се правят пропуски във възможностите за подпомагане.

Лидер

- МЗХ трябва да продължи проучването на възможностите как да се справи с противоречието между определението за селски райони и потребностите на населените места от селски тип, намиращи се в „градските” общини.
- При определяне на критериите за избор на МИГ-ове трябва да се вземе предвид нивото на участие в разработването на стратегии и обособяването на МИГ-овете като институции.
- Одобрението на разходите за проекти по Лидер да не се осъществява на централно ниво. Това може да става на регионално ново или на ниво МИГ-ове. Нивото на независимост на МИГ-овете трябва постепенно да се увеличи, като те се подпомагат от външни консултанти.
- МЗХ трябва да разработи критерии за избор на консултанти по Лидер.
- Няма нужда от разделителна граница на програмно ниво между Лидер и другите ОП, поради техните хоризонтални и интегрирани цели. Разграничаването трябва да бъде само на ниво бенефициенти.
- Въпреки че неформалната Лидер мрежа се явява част от Националната селска мрежа, то тя трябва да бъде обособена и да стартира отделно, така че да отговаря на специфичните потребности на МИГ-овете.

(Становище на: Партньорски форум по прилагане на ПРСР, март 2007)

- Разграничаването за финансиране на допустимите за подпомагане МИГ-ове по ЕФР и ЕЗФРСР ще се осъществява чрез изработването на отделни стратегии за ЕЗФРСР и ЕФР от МИГ-овете и управлението на отделни сметки.

(Становище на: Семинар по прилагане на Лидер, юни 2007)

Отговор: Противоречието между определението за селски райони и потребностите на населените места от селски тип, намиращи се в „градските” общини не може да бъде решено в рамките на съществуващата правна уредба.

Индикативният списъкът с критериите за избор на МИГ ще включва ниво на консултация и участие на всички партньори в изграждането на партньорството и разработването на стратегията; и ниво на участие и принос на партньорите в прилагането на стратегията.

МИГ-овете ще бъдат отговорни за избора на молби за кандидатстване и договорирането по ПРСР, което подлежи на проверка за допустимост от страна на областните РА.

МЗХ е разработило процедура и критерии за избор на консултанти за МИГ-овете.

Установено е разграничаване по вид на бенефициента по Ос 4 с ОП „Регионално развитие”, с ОП „Развитие на човешките ресурси” разграничаването е на база вид дейности, а с ОП „Рибарство и аквакултури” разграничаването е осъществено чрез разработването на отделна стратегия и управлението на отделни сметки.

ЛИДЕР мрежата е част от Националната селска мрежа и нейните цели ще отговарят на специалните нужди на МИГ-овете.

➤ На ниво мерки

На ниво работни групи по мерки дискусиите бяха използвани за разработването и финализирането на текстовете по мерките и правилата за тяхното прилагане, както следва (на база протоколите от работните групи):

Ос 1

Мярка 111

Консултациите с Асоциация на земеделските производители в България и Федерация на независимите синдикати в земеделието помогнаха за изготвянето на подробен списък на допустимите бенефициенти и допустимите дейности

Мярка 112

Консултациите със Асоциацията на земеделските организации в България, Федерация на независимите синдикати в земеделието, Изпълнителна агенция по лозата и виното помогнаха за определяне на допустимите критерии на бенефициентите за млад фермер.

Мярка 121

Консултациите със Съвета на земеделските организации в България, Федерация на независимите синдикати в земеделието, Асоциация на земеделските производители в България, Регионална служба на МЗХ - Смолян, Национална служба за съвети в земеделието, Държавен фонд „Земеделие”, Дирекция „Агростатистика” и Дирекция „Аграрно развитие” на МЗХ помогнаха за определянето на допустимите разходи, допустимите инвестиции и суми по проектите.

Мярка 123

Консултациите с Асоциация на земеделските производители в България, Федерация на независимите синдикати в земеделието, Национална камара по лозата и виното, Асоциация на месопреработвателите и Съюза на преработвателите на плодове и зеленчуци помогнаха за изготвянето на списък от допустими бенефициенти, допустими инвестиции и критерии за избор на проекти.

Мярка 124

Консултациите с Асоциация на земеделските производители в България, Федерация на независимите синдикати в земеделието, Института по хранителни технологии, Агробиоинститут, Университет по хранителни технологии и Лесотехнически университет

помогнаха за определяне на списък с допустимите бенефициенти и допустимите критерии за тях, определение за нов продукт, технологичен процес и критерии за избор на проект

Мярка 141

Консултациите с Федерация на независимите синдикати в земеделието, дирекция „Аграрно развитие” на МЗХ и Регионална служба на МЗХ- Смолян, спомогнаха за дефинирането на обхвата на подпомагането и допустимите бенефициенти.

Мярка 142

Консултациите с Федерацията на независимите синдикати в земеделието, дирекция „Аграрно развитие” на МЗХ, регионална дирекция на МЗХ- Смолян и Изпълнителна агенция по лозата и виното помогнаха за определяне на допустимите критерии, допустимите сектори и продукти.

Мярка 143

Консултациите с Асоциация на земеделските производители в България, Федерация на независимите синдикати в земеделието помогнаха за определянето на подробни критерии за допустимост.

Освен това информацията предоставена от НПО за опазване на околната среда и Националния млечен борд беше полезна в обмислянето на броя на консултантските служби, които са основани на действителните разходи.

Ос 2

Мерки 213 и 224

Консултациите с Българско дружество за защита на птиците, WWF- България, Дружество за дивата природа, АГРОЛИНК, помогнаха за определяне на подпомагането по мерките и определяне на допустимите дейности.

Мярка 214

Консултациите с Българско дружество за защита на птиците, WWF- България, Фондация „Биоселена”, Фондация „Екофарм”, Асоциация „Агролинк”, Асоциация на редките видове и породи, Изпълнителна агенция за селекция и репродукция в животновъдството, Институт по аграрна икономика и Изпълнителна агенция по почвите спомогнаха за подробното формулиране на допустимите под-мерки / дейности и одобрение на нивата на плащане.

Мерки 223 и 226

Консултациите с Държавната агенция по горите, Асоциация за развитие на частните гори и Сдружение на лесовъдите в България спомогнаха за определяне на допустимите дейности.

Ос 3 и Ос 4

Мерки 311, 312 и 313

Консултациите с Българска асоциация на агенциите за регионално развитие и Форум за развитие на предприемачеството помогнаха за определянето на допустимите дейности.

Мерки 321, 322 и Лидер мерки

Консултациите с Национално сдружение на общините в България, Асоциация на българските села и Фондация за развитие „Читалища” допринесоха за определянето на териториалния обхват на помощта и на допустимите дейности и разходи.

Консултациите в рамките на работните групи са направени след проведени срещи и размяна на писмена комуникация. Дадено беше достатъчно време на членовете на работните групи (минимум 10 дни) за коментари върху представените документи.

Резюме с фазите от проведените консултации за разработването на програмните документи са представени в Анекс 1.

Всички писмени становища, получени в процеса на консултациите и протоколите от работните групи, се съхраняват в архива на Управляващия орган на ПРСР.

15. РАВНОПОСТАВЕНОСТ МЕЖДУ ЖЕНИТЕ И МЪЖЕТЕ И ИЗБЯГВАНЕ НА ДИСКРИМИНАЦИЯТА

В съответствие с Чл. 8 на Регламент 1698/2005 УО ще гарантира, че равнопоставеността между жените и мъжете и избягване на дискриминацията¹¹⁸ са взети предвид в етапите на програмиране, прилагане, наблюдение и оценка на ПРСР. Всички мерки от Програмата ще бъдат отворени за всички бенефициенти на равна основа, без оглед на раса, етническа основа, религиозно убеждение или вяране, увреждания, възраст или полова ориентация. УО ще се съобрази и с националното законодателство както следва: Конституцията на Р.България, Кодекса на труда, Закона за защита на дискриминацията във всички дейности свързани с ПРСР.

15.1 Равнопоставеност между жените и мъжете

Разработването и координирането на провеждането на държавната политика за равнопоставеност на половете се осъществява от Национален съвет по равнопоставеността на жените и мъжете (НСРЖМ). НСРЖМ е създаден с ПМС №313/17.11.2004г. НСРЖМ се председателства от Министъра на труда и социалната политика и негови членове са представители на всички министерства, научни институции, национално представени организации на социални партньори и неправителствени организации, както и Националната агенция за закрила на детето, Изпълнителна агенция за насърчване на малките и средни предприятия, Държавна агенция за бежанци, Националния осигурителен институт и Националния статистически институт.

НСРЖМ беше включен в подготовката на ПРСР за периода 2007-2013, за да се гарантира равнопоставеността между жените и мъжете в разработването на мерките за развитие на селските райони. Представител на НСРЖМ ще бъде поканен, като член на КН на ПРСР.

При избора на проекти по мерките 311 и 312 ще се дава приоритет на проекти, подадени от жени. При избора на проекти по мярка 321 приоритет ще бъде даден за проекти, развиващи услуги за уязвимите групи. Където е приложимо индикаторите за наблюдение на ПРСР ще отразяват броя на мъжете и жените участващи в/бенефициенти по Програмата. Тези данни ще се докладват от Комитета по наблюдение.

Допълнително оценката на Програмата ще се опита да отрази степента, в която се били дадени равни възможности между половете в изпълнението на проектите и мерките от ПРСР.

15.2 Избягване на дискриминацията

В изпълнение на изискването за гарантиране, че е спазен принципа за избягване на дискриминацията в подготовката на ПРСР 2007-2013 УО проведе консултации с Националния съвет за сътрудничество по етническите и демографските въпроси към МС (консултативен орган, който включва представители на държавната администрация и НПО активно работещи с малцинствата).

Освен това в консултациите на ПРСР бяха включени Националния център на ромите в България (НЦРБ), организация за подкрепа на ромски НПО или НПО работещи с ромски малцинства. Представители на НЦРБ бяха включени в работната група по мерките от Ос

¹¹⁸ т.е. предотвратяване на всякакъв вид дискриминация на базата на пол, раса или етническа принадлежност, религия, неспособност, възраст или сексуална ориентация

3. Определени са представители на ромските НПО, които да вземат участие в работата на Комитета по наблюдение на ПРСР- титуляр от Асоциация „Интегро” и неин/негов заместник от Обединен ромски съюз ще участват в работата на работните групи по Ос 1 и по Ос 3 на Комитета по наблюдение.

Мониторинга и оценката по прилагането на ПРСР ще са в съответствие с изискванията за спазване на не дискриминационните изисквания.

Ромските НПО и НПО работещи с малцинствата ще имат възможността да участват в Националната селска мрежа и да използват това, за да намерят начин да подобрят достъпът на малцинствените групи до ползите от ПРСР.

16. ДЕЙНОСТИ ПО ТЕХНИЧЕСКАТА ПОМОЩ

16.1 Описание на дейности, финансирани по линия на техническа помощ

Техническата помощ осигурява средствата, необходими за ефективното управление и прилагането на Програмата. Тя ще бъде използвана в съответствие с Чл. 66 от Регламента на Съвета (ЕС) 1698/2005 за дейности свързани с подготовката, управлението, наблюдението, оценката, информираността и контрола на Програмата. Ще бъдат подпомагани следните дейности:

- Дейности свързани с организиране на заседанията на Комитета по наблюдение (КН) на ПРСР и работните групи към него, включително разходите¹¹⁹, свързани с участие на членовете на Комитета, на работните групи, както и на други лица, чието участие е необходимо с оглед ефективно изпълнение на задачите на Комитета и/или работните групи;
- Извършване, от външни изпълнители, на анализи, проучвания, изследвания и други технически доклади, необходими на Управляващия орган, Комитета по наблюдение и/или неговите работни групи и на Разплащателната Агенция за целите на ефективното управление и наблюдение на ПРСР (включително изготвяне на анализи за сектор тютюн, които да осигурят предложения за типа инвестиционна подкрепа, която ПРСР може да предостави за този сектор след 2009 г.); събиране на статистическа информация и аналитични данни, свързани с областите на подкрепа по ПРСР с оглед отчитане на резултатите от Програмата. Изготвяне и разпространение на информация относно ПРСР чрез:
 - Изготвяне на материали за информиране и публичност
 - оформление, отпечатване и разпространение на материали (документи, доклади, насоки, плакати, брошури, дилпънки, наръчници, инструкции, правила и др.) за популяризиране на мерките и практически аспекти на изпълнението на ниво програма и ниво проект;
 - изготвяне и разпространение на информационни и образователни текстове, излъчването и публикуването им в електронни и печатни издания, външни медии, Интернет рекламиране.
 - Подпомагане подготовката и изпълнението на комуникационния план, описан в Раздел 13, в това число предвидените дейности за публичност на Програмата по отношение начините на кандидатстване по мерките и изпълнението на проектите, постигането на нейните цели и приоритети (провеждане на семинари с участието на социално-икономически партньори и потенциални бенефициенти, използване на външна експертна помощ за допълване и усъвършенстване на комуникационния план, допълнително разработване и поддръжка на интернет страниците на МЗХ и РА отнасящи се до ПРСР и съдържащи информация за потенциалните бенефициенти за подпомагане по ПРСР и за резултатите от нейното прилагане).
- 1. Организиране (в т.ч. разходи за организация, подготовка/размножаване на информационни материали, пътни, квартирни и дневни) на непланирани публични събития по инициатива на потенциални бенефициенти или социално-икономически партньори, осъществяването на които се поема от службите на МЗХ.
- Обеспечаване на висококачествени преводачески услуги за нуждите на ПРСР;

¹¹⁹ Разходите за участниците включват пътни и нощувки.

- Организиране и участие в обученията на администрацията, ангажирана в управлението, изпълнението, контрола, наблюдението и оценката на ПРСР, в т. ч. сътрудничество между УО и подобни структури в държавите членки на ЕС, както и за изпълнението на комуникационния план (в това число разходи за организиране на обученията и разходи за участие – пътни, пълен пансион и квартирни);
- Разработване, инсталиране, модернизиране и поддръжка на компютърни системи за управление, наблюдение и оценка (включително за закупуване на техника и програмни продукти), както и наемане на външни експерти за изпълнението на тези дейности;
- Доставка на необходимия софтуер, хардуер, специализирано и офис оборудване и материали с оглед повишаване качеството и ефективността на работата на персонала в УО и РА работещ на пълен работен ден по ПРСР;
- Изготвяне на текуща, междинна и последваща оценка на ПРСР;
- Изготвяне на последваща оценка на Програма САПАРД;
- Допълнително финансово стимулиране на щатния персонал, изпълняващ дейности, пряко свързани с управлението, наблюдението, оценката и контрола на ПРСР и разписани в длъжностните им характеристики. (Основание за подобно плащане е нуждата от привличане и задържане на високо квалифицирани експерти, отчитайки опита от предишния програмен период 2000-2006г. по Програма САПАРД, когато имаше постоянно текучество на персонала, който след придобиване на ценен опит в управление на Програмата преминава на работа в частния сектор);

Размерът на допълнителното финансово стимулиране ще се определя пропорционално на времевата ангажираност на служителите в посочените по-горе дейности. Допълнителното финансово стимулиране, изчислено на месечна основа, няма да надвишава максималния размер на основната месечна заплата за съответната длъжност. То няма да се дублира с други подобни национални схеми за стимулиране и ще бъде съпроводено с необходимите счетоводни документи. Плащанията ще бъдат ограничени в рамките на периода на прилагане на ПРСР и няма да надвишават 5% от бюджета на Техническа помощ, който ще бъде разпределен на равни годишни бюджети за периода до края на прилагане на Програмата. За служителите, които не са изцяло заети с посочените по-горе дейности по ПРСР, времевата им ангажираност по Програмата следва да е най-малко 50%, за да имат право на допълнително финансово стимулиране.

- Наемане и разходи за допълнителен персонал към УО и РА, необходим с оглед засилване на капацитета на администрацията, ангажирана в управлението, изпълнението, контрола, наблюдението и оценката на ПРСР, включително:
 - Допълнителен персонал към УО - Дирекция „Развитие на селските райони” на МЗХ ще бъде нает за подпомагане администрирането на мерките от Ос 4 ЛИДЕР, тъй като отдел ”Селски райони и местни инициативи” към УО е отговорен за тяхното прилагане. Допълнителен персонал за прилагане на мерките от ос 4 ЛИДЕР ще бъде и за РА;
 - Допълнителен персонал към УО и РА, в помощ на постоянния персонал, необходим във връзка с изпълнението на дейностите свързани с наблюдението (системата за наблюдение на ПРСР е в процес на разработване), както и с въвеждане на данни в мониторинговата система, тъй като обемът на работата нараства значително в сравнение с Програма САПАРД и броят на индикаторите и тяхното подразделение са увеличени многократно. Допълнителен персонал към РА ще бъде нает в помощ на оценката на трите оферти, представяни от кандидатите (с цел обосновка на заявените разходи), оценката на бизнес плановете и (при необходимост) извършване на административни проверки на заявленията.

Допълнителният персонал към УО и РА ще изпълнява ясно разграничени дейности, изцяло свързани с управлението и прилагането на ПРСР, на основата на сключен договор с УО/РА, но няма да има статута на постоянни служители. Срокът на договорите на този персонал няма да надхвърля крайната дата на допустимост на разходите по ПРСР. Допълнителният персонал не участва в схемата за допълнително финансово стимулиране описана по-горе. Разходите за този персонал няма да надвишават 4% от бюджета на Техническата помощ.

- Участие на администрацията, ангажирана в управлението, изпълнението, контрола, наблюдението и оценката на ПРСР в международни прояви (вкл.обмяна на най-добри практики) в областта на развитието на селските райони, които са директно свързани с прилагането на помощта от ЕО за развитие на селските райони в България;
- Участие на администрацията, ангажирана в управлението и управление на прилагането на ПРСР, в технически срещи със службите на ЕК и в комитети/работни групи на ЕК, разходите за участие в които не се рефинансират от ЕК;
- Разходи, свързани с Националната селска мрежа, както са описани в раздел 16.2 ;
- Наемане на консултанти/организации/експерти за изпълнение на краткосрочни и дългосрочни задачи и дейности, свързани с управлението на ПРСР като основната отговорност е на УО. Външни експерти ще бъдат наемани и за подготовката, прилагането и наблюдение на изпълнението на мерките по ос 4 ЛИДЕР; наемане на консултанти и обмяна на опит с администрацията и с експерти от други държави-членки по управление, прилагане, контрол, наблюдение и оценка на програми.
- Дейности, свързани с организирането и провеждането на процедурите за възлагане на обществените поръчки и сключването на договорите за дейностите по линия на техническа помощ (в т.ч. за изготвяне на техническото задание);
- Дейности, свързани с организирането и провеждането от УО или РА на комисии за оценка и избор на проекти по Мярка 111 от Ос 1 и по Ос-4 ЛИДЕР.
- Дейности, свързани с изграждане на капацитет и подготовката за разработване на стратегически и програмни документи за следващия програмен период (след 2013г);

Прилагането на дейностите по линия на техническа помощ ще бъдат организирани, както е упоменато в Раздел 11 и съгласно Закона за обществените поръчки, за дейности попадащи в обсега му. Бюджет възлизащ на 3,78 % от ЕЗФРСР е разпределен в ПРСР за дейностите по линия на техническа помощ. Финансовата помощ, отпусната за тези дейности, е в размер до 100% от общите допустими разходи.

Индикативен разчет на бюджета по Техническата помощ по главни групи дейности:

Дейности по Техническа помощ	Дял от бюджета на Техническа помощ в %
Дейности за подпомагане управлението, наблюдението, оценката, обучението на персонал и прилагането на ПРСР	79,3
Дейности за информираност и публичност	15
Национална селска мрежа	5,7

16.2. Национална селска мрежа

Националната мрежа за развитие на селските райони в България ще действа съгласно националния контекст и политика за развитие на селските райони, както и административната и социалната култура на заинтересованите страни на местно, регионално и национално ниво и ще посреща съществуващите нужди на потребителите.

Мрежата ще бъде партньор на Министерството на земеделието и храните при определяне на приоритетите в развитието на селските райони, промените, които трябва да се направят в действащата политика с оглед подобряване на ефекта от нейното провеждане; подобряването на диалога с гражданското общество, разширяване на участието във вземането на решения и в процеса на планиране, програмиране, наблюдение и изпълнение на политиката за развитие на селските райони.

Организации и публични власти като съставна част от Националната селска мрежа

Основният принцип за участие в Националната селска мрежа е организираното и представително членство на организации и институции, ангажирани с устойчивото местно и регионално развитие, насърчаването на заетостта и подобряването на качеството на живота в селските райони. Другият основен принцип, който предопределя типа на участниците в Националната селска мрежа, е свързан с представителство на всички бъдещи групи бенефициенти по ПРСР за 2007–2013г.

Участниците в Селската мрежа могат да бъдат представени в две общи категории:

1. Организации, които представляват различните категории потенциални бенефициенти в рамките на НСПРСР, заинтересовани пряко или косвено от прилагането на мерките по Програмата.

1.1 Представителите на организации като потенциални бенефициенти в рамките на ос 1 и ос 2 са асоциации на фермери, земеделски камари, организации на производители и асоциации на земеделски и горски кооперации, включително асоциации на собственици на гори; преработвателни браншови организации, нестопански организации, работещи в областта на опазване на околната среда, агроекологични и горски научни институти; земеделски изследователски институти; обучаващи организации в областта на земеделския и горския сектор.

1.2 Представителите на организации като потенциални бенефициенти в рамките на мерките от ос 3 са местни, регионални или национални нестопански организации и техни мрежи; НПО, работещи в областта на устойчиво местно развитие и селски райони; включващи организации занимаващи се с дискриминирани групи (т.е. роми); сдружения на бизнес производители и браншови организации; НПО в областта на селския туризъм, опазване на околната среда, съхраняване на културното наследство; организации за обучение и организации за професионално обучение, общини, асоциации на общини.

1.3 Представители на организации като потенциални бенефициенти по ос 4 Лидер са Местни инициативни групи и тяхната неформална мрежа; и други местни бенефициенти по местната стратегия за развитие.

2. Администрация: Министерството на земеделието и продоволствието, РА и техните регионални и местни структури; други министерства и техните регионални структури, имащи отношение към развитието на селските райони; общини и кметства; Националното и регионалните сдружения на общините в селските райони.

Националната селска мрежа ще дава възможност за участие от страна на всички представители на партньорските организации с пряк или косвен интерес в развитието на селските райони.

Процедура и времеви план за създаване на Националната селска мрежа:

Процедурата за включване и участие в Националната селска мрежа понастоящем е започнала и включва изброеното по-долу:

- Заявяване на интерес за участие от съответната институция/организация чрез подаване на официална декларация до МЗХ в резултат на официално обявена през есента на 2006г. тръжна процедура за изграждането на Националната селска мрежа.
- Включване на всяка една от участващите организации в рамките на публичен регистър на Националната селска мрежа и инициране на диалог между участниците, обмяна на добри практики, предоставяне на достъп до обществен форум за дискусии и мнения; целенасочено информиране по теми от значение за отделните групи в Мрежата.

Процесът за насърчаване на интереса на всички заинтересовани от развитието на селските райони в България и за подготовка на Националната селска мрежа започна през 2005 г. Чрез инициативата на Министерството на земеделието и продоволствието и партньорството на различни национални институции и организации, започна широко информиране на потенциалните участници на местно ниво относно възможностите, които предоставя Селската мрежа и мотивация за активно включване и участие сред заинтересованите социално-икономически партньори.

До месец ноември 2007 г. регистриралите се организации в Националната селска мрежа са 640, които включват представители на всички основни групи заинтересовани от развитието на селските райони институции и организации. Тези организации избраха и официалното лого на Националната селска мрежа.

Националната селска мрежа ще има и **4 Консултативни групи**, които съответстват на всяка една от приоритетните оси в рамките на НСПРСР за 2007–2013г.

Идеята за създаването на тематичните групи в рамката на Мрежата се обуславя от една страна от съществуващата потребност от обсъждане, консултиране и участие на заинтересованите социално-икономически партньори в процеса на формиране на националните политики в областта на развитието на селските райони, а от друга - е предпоставка за интегриран и междусекторен подход при обсъждането и реализацията на политиките за развитие на селските райони в България. Такова сформирание на тематични групи в Мрежата ще даде възможност за по-структурирана работа и представяне на интересите на членовете на Националната мрежа на национално ниво. Тематичните оси в рамките на Мрежата няма да разделят участниците в 4 различни групи, а по-скоро ще представляват гъвкаво и взаимосвързано взаимодействие между участниците.

Управление на дейностите, свързани с НСМ

В *стратегически* аспект управлението на дейностите, свързани с НСМ, ще се извършва от Комитета по наблюдение на ПРСР. Комитетът по наблюдение, като върховен орган в управлението на ПРСР (на помощта от Общността) работещ на принципа на партньорството, ще взема решенията относно информационните и комуникационни средства, които ще се използват, форумите (формите) на партньорство, които ще се организират и насоките на тематичната работа, която ще се изпълнява под егидата на НСМ. Тези мероприятия ще бъдат заложи в план за действие, който ще се подготви и изпълни от „офис за връзка по въпросите на НСМ”, т.е. от звено за *оперативно* управление на дейностите, свързани с НСМ, което ще работи под контрола на УО на ПРСР.

В съответствие с ролята на Комитета по наблюдение четирите постоянни работни групи към него ще са основата за създаването на тематичните групи към НСМ.

При този подход техническото подпомагане, оперативната и информационна координация между участниците в Националната селска мрежа ще се осъществява от това звено за управление, което ще осигури необходимия човешки ресурс и експертен капацитет за изпълнение на плана за действие на НСМ. Външния орган, който ще поеме тази функция ще бъде избран от УО на ПРСР следвайки принципа на тръжна процедура. До избора на организация, която да изпълнява функциите на звено за управление, координацията по отношение на НСМ и нейните връзки с Европейската мрежа за развитие на селските райони както и подготовката на плана за действие ще се извършва от УО /служби на МЗХ (НССЗ).

Резюме на основните дейности, които ще се прилагат от НСМ

Основните категории дейности които ще бъдат включени в Националната селска мрежа в България ще се съставят от УО съгласно изброените отговорности:

- Идентифициране, анализ и осигуряване на информация на добри практики, приложими в България (по различни теми, съдържащи се в стратегическите насоки на Общността за развитие на селските райони и в НСПРСР и ПРСР – иновации, енергия от възобновяеми източници, заетост в селските райони);
- Идентифициране и обмен на опит и знания, включително в областта на административни правила, процедури и прилагачи механизми в рамките на ПРСР;
- Осигуряване на информация за потребителите на мрежата – потенциалните бенефициенти по мерките на ПРСР;
- Подготовка и провеждане на семинари и осигуряване на експертна помощ за развитие на капацитета на потенциалните бенефициенти.
- Укрепване и разширяване на мрежата в периода на действие на Програмата. Организиране на изследвания за нуждите на Програмата;
- Съдействие в процеса на изграждане и укрепване на капацитета на местните инициативни групи по Лидер. Улесняване и стимулиране проектите за между-териториалното и транс- национално сътрудничество на МИГ;
- Представяне на Националната селска мрежа на България в Европейската мрежа за селските райони.

Допустими разходи

Мрежата ще се финансира със средства от ТП по ПРСР и ще покрива:

- Избор на звено за управление на мрежата;
- Оперативно функциониране на звеното за управление на НСМ и създаване и поддържане на оперативни „структури” (форуми за партньорство) на мрежата.;
- Подготовка на план за действие на мрежата и неговото прилагане включващо, организиране на обмяна на знания и ноу-хау, подготовка на програми за обучение на местните инициативни групи по Лидер включително техническа помощ за дейности на МИГ-вете, свързани със сътрудничество в страната и международно;
- Създаване на интегрирана база данни и интернет портал за мрежата с цел да се подпомогне обмена на знания и опит и добри практики.

Бюджет на НСМ

Бюджета предвиден за подпомагане на мрежата е 7 милиона евро.

Бюджета за мрежата ще се използва за покриване на разходите за стартиране на мрежата и разходите за прилагане на Плана за действие. Размера на разходите за стартиране на мрежата няма да надвишават 25% от общия бюджет на Националната селска мрежа. Това също ще бъде включено като изискване в тръжната процедура за избор на Управляващо звено на Националната селска мрежа. Като резултат от тази процедура в договора с Управляващото звено на Националната селска мрежа трябва да се фиксира точния размер на текущите разходи на НСМ (което при всички случаи ще е под 1,75 милиона евро). УО на ПРСР трябва да следи управлението на НСМ, така че делът на текущите разходи да се спазва в рамките на договорения размер.

ЗА КОНТАКТИ:

- **Управляващ орган:**

МИНИСТЕРСТВО НА ЗЕМЕДЕЛИЕТО И ХРАНИТЕ

Бул. “Христо Ботев” 55; София 1040; тел. (+ 359 2) 98 511 199

Министър - тел. (+ 359 2) 98 511 222; факс (+ 359 2) 981 79 55

Заместник-министър - тел. (+ 359 2) 98 511 240; факс (+ 359 2) 980 87 06

Директор Дирекция “РСР” - тел. (+ 359 2) 98 511 428; факс (+ 359 2) 981 94 23

- **Разплащателна агенция:**

ДЪРЖАВЕН ФОНД „ЗЕМЕДЕЛИЕ”

Бул. “Цар Борис III” 136, София 1618,

Изпълнителен директор - тел. (+ 359 2) 81 87 202, факс (+ 359 2) 81 87 328

- **Сертифициращ орган:**

„ДЕЛОЙТ БЪЛГАРИЯ” ООД (от м.август 2008г.)

бул. „Александър Стамболийски” №103, София 1303

тел.. (+359 2) 80 23 300; факс (+359 2) 80 23 350